

175. driftsår

ÅRSRAPPORT 2017

SPAREBANKEN
ØST

INNHold

Nøkkeltall.....	side	2
Styrets beretning.....	side	3-19
Eierstyring og selskapsledelse.....	side	20-34
Erklæring i henhold til verdipapirhandelloven § 5-5....	side	35
Resultatregnskap.....	side	36
Balanse.....	side	37
Endring egenkapital.....	side	38
Kontantstrømoppstilling.....	side	39
Noter til regnskapet.....	side	40-117
Revisjonsberetning.....	side	118-121
Definisjoner nøkkeltall.....	side	122

Nøkkeltall - konsern

	2017	2016	2015	2014	2013
Lønnsomhet					
1 Egenkapitalrentabilitet	10,59	11,23	9,29	16,72	12,46
2 Rentenetto i % av GFK	1,54	1,54	1,72	1,81	1,87
3 Resultat etter skatt i % av GFK	0,91	0,94	0,75	1,28	0,93
4 Kostnader i % av GFK	0,76	0,80	0,85	0,88	0,97
5 Kostnader i % av inntekter (før tap på utlån/garantier)	38,69	39,57	44,69	34,72	42,04
6 Kostnader i % av inntekter ekskl. avk. på finansielle invest.	41,39	46,18	42,00	43,21	44,55
Balansetall					
7 Netto utlån til kunder	30.972,4	29.695,7	27.975,8	28.697,8	25.771,6
8 Utlånsvekst (12mnd)	4,30	6,15	-2,52	11,35	14,23
9 Innskudd	13.971,8	13.887,4	13.159,3	13.397,0	12.546,8
10 Innskuddsvekst (12mnd)	0,61	5,53	-1,77	6,78	7,35
11 Gjennomsnittlig egenkapital	3.140,2	2.950,1	2.755,3	2.563,9	2.268,1
12 Gjennomsnittlig forvaltningskapital (GFK)	36.497,2	35.420,3	34.067,2	33.618,8	30.263,2
Nedskrivninger på utlån og mislighold					
13 Tap i % av netto utlån til kunder (IB)	0,02	0,02	0,06	0,09	0,07
14 Nedskrivninger i % av brutto utlån til kunder	0,32	0,36	0,44	0,48	0,54
15 Netto misligholdte og netto tapsutsatte eng. i % av netto utlån	0,36	0,47	0,58	1,15	1,56
Soliditet					
16 Ren kjernekapitaldekning	17,49	17,21	16,29	13,94	13,23
17 Kjernekapitaldekning	19,44	19,19	18,29	15,89	16,47
18 Kapitaldekning	21,39	21,17	20,29	18,17	18,41
19 Risikovektet volum (Beregningsgrunnlag)	17.960,0	17.696,7	17.452,6	17.891,6	15.488,8
20 Uvektet kjernekapitalandel (Leverage Ratio)	9,23	9,24	8,97	7,93	
Likviditet					
21 Innskuddsdekning	45,11	46,77	47,04	46,68	48,68
22 LCR	204,15	284,00	215,80	154,27	
Kontor og årsverk					
23 Antall bankfilialer	25	25	21	22	22
24 Årsverk	181	209	226	225	233
Egenkapitalbevis					
25 Eierbrøk*	36,21	37,67	38,79	41,44	43,28
26 Antall egenkapitalbevis	20.731.183	20.731.183	20.731.183	20.731.183	20.731.183
27 Bokført egenkapital pr. bevis	58,57	57,30	55,06	54,81	52,29
28 Resultat pr. egenkapitalbevis	5,81	6,02	4,79	8,57	5,90
29 Utbytte pr. bevis	5,00	4,00	3,30	5,00	3,00
30 Omløpshastighet	19,31	12,04	16,02	10,46	21,81
31 Kurs	55,25	52,00	47,60	51,00	43,00

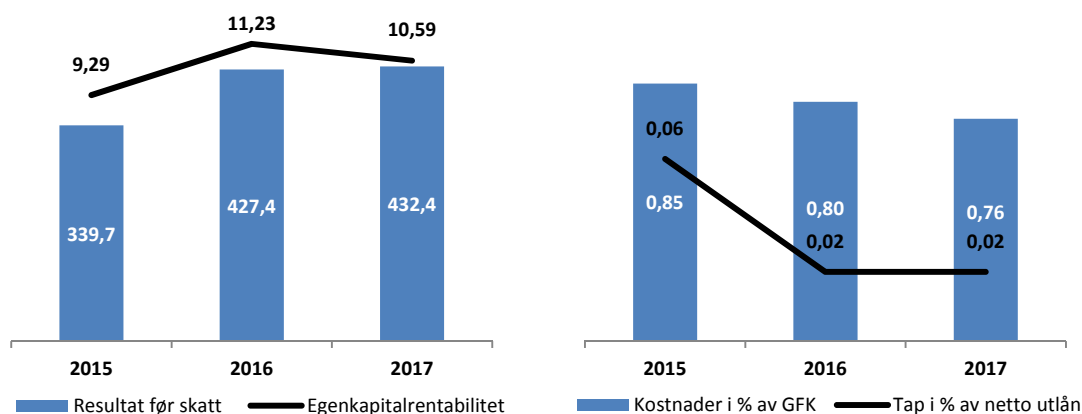
*For eierbrøk gjeldende fra 01.01.18, se note 52.
For definisjon av nøkkeltall, se side 122.

STYRETS ÅRSBERETNING FOR 2017

Bankens 175. driftsår viser et resultat før skatt for konsernet på 432,4 mill. kroner. Resultatet etter skatt ble 332,4 mill. kroner som gir en meget god egenkapitalrentabilitet på 10,59 prosent. Konsernets kjernekapital er meget solid og utgjør ved årsslutt 3.491,6 mill. kroner, som tilsvarer en kjernekapitaldekning på 19,44 prosent. Ren kjernekapitaldekning per 31.12.17 var 17,49 prosent og ligger vesentlig over bankens fastsatte mål på 14,5 prosent. Resultat per egenkapitalbevis er 5,81 kroner. Styret foreslår et kontantutbytte på 5,00 kroner per egenkapitalbevis og 51,9 mill. kroner i avsetning til samfunnsutbytte. Grunnlaget for årets utbytte til egenkapitalbeviserne er basert på bankens gode inntjening, lave kredittrisiko og meget solide kapitaldekning.

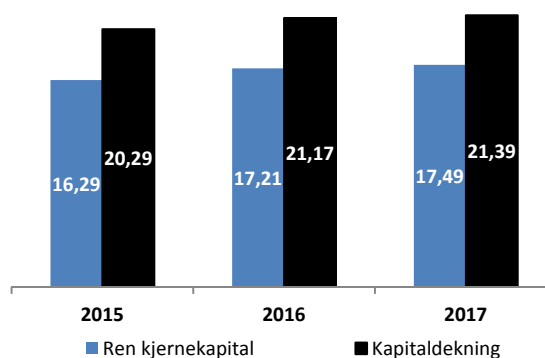
VIRKSOMHETEN I 2017

Konsernets resultat etter skatt for 2017 ble 332,4 mill. kroner som gir en meget god egenkapitalrentabilitet på 10,59 prosent. Netto renteinntekter har gjennom 2017 en positiv utvikling, banken kan fortsatt vise til god kostnadskontroll og lave tapskostnader. Konsernet har i 2017 inntektsført gevinster ved salg av eiendom. Utbytteinntekter, verdiendringer samt gevinst/tap på finansielle instrumenter gir et redusert positivt resultatbidrag i 2017 sammenlignet med 2016.

Banken er meget solid med ren kjernekapitaldekning på 17,49 prosent. Forvaltningskapitalen økte i 2017 med 1.199,4 mill. kroner og utgjør 36.994,1 mill. kroner ved utgangen av 2017. Vekst i netto utlån til kunder er 4,30 prosent siste 12 måneder, mens innskudd er stabilt med en økning på 0,61 prosent i samme periode.

Sparebanken Øst har i 2017 tatt beslutning om å forsterke sitt fysiske distribusjonsnett ytterligere. Kombinasjonen av effektive digitale distribusjonsløsninger og fysisk tilstedeværelse vurderes å være en god forretningsmodell for Sparebanken Øst. Endret kundeadfærd og konkurransesituasjon øker behovet for å videreutvikle eksisterende driftsmodeller. Kontinuerlig endringsarbeid vil fortsatt være en viktig forutsetning for å kunne være en relevant og bærekraftig tilbyder av finansielle tjenester i fremtiden.

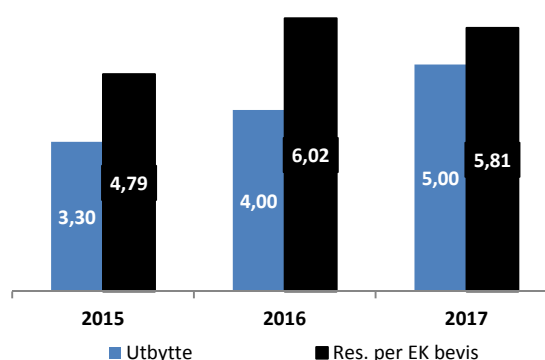

Konsernet Sparebanken Øst består av morbank og fem heleide datterselskap. AS Finansiering, etablert i 1930, er en sentral aktør innen bruktbilfinansiering. Sparebanken Øst Boligkreditt AS verdipapiriserer boliglån for banken og oppnår med det lavere finansieringskostnader for konsernet. Sparebanken Øst Eiendom AS med datterselskaper er en aktiv forvalter av eiendommer tilhørende konsernet Sparebanken Øst. Øst Prosjekt AS med datterselskaper har som formål å overta prosjekter for sikring og realisering av utsatte engasjement i morbanken. Øst Inkasso AS har som formål å drive inkassovirksomhet, herunder purretjenester og langtidsovervåking av inkassoporteføljer.

Det er ikke gjennomført forsknings- eller utviklingsaktiviteter i konsernet Sparebanken Øst i 2017.

Risikoen i porteføljer knyttet til utlån til bedrifter og utlån til personer viser en positiv utvikling i 2017. Banken har ved innvilgelse av utlån til bedrifter videreført en restriktiv kredittpolicy. Vekst i utlån til personer har i all hovedsak lav risiko. En stor andel personkunder bidrar til lav konsentrasjonsrisiko. Misligholdte og tapsutsatte utlån er på et meget lavt nivå ved utgangen av 2017. Etterlevelseskontroller utført av intern revisor og avdeling risikostyring og compliance viser en gjennomgående tilfredsstillende prosess for vurdering av risikoer, tilfredsstillende utforming av prosesser og rutiner og at etterlevelsen av prosesser og rutiner er god. Det er ikke registrert hendelser i 2017 som har medført fare for vesentlige tap.

Konsernresultat etter skatt utgjør 5,81 kroner per egenkapitalbevis. Styret foreslår et kontantutbytte på 5,00 kroner per egenkapitalbevis som utgjør 86,17 prosent av konsernresultatet tilordnet egenkapitalbevisene. Banken har valgt å avvike den vedtatte utbyttepolitikken, som tar sikte mot at 50 til 75 prosent av overskuddet tilordnet egenkapitalbevisene utbetales som utbytte. Styrets vurdering er at det foreslåtte kontantutbyttet er forsvarlig da konsernet har en meget god kapitaldekning, lav kredittrisiko og god inntjening. Bokført egenkapital per bevis var 58,57 kroner inklusiv foreslått utbytte per 31.12.17. Det er foreslått avsatt 51,9 mill. kroner i

samfunnsutbytte til allmennyttige formål som utgjør 50,07 prosent av utbyttet til egenkapitalbeviserne.

Styret og administrasjonen vil berømme de ansatte for god innsats i 2017.

STRATEGI OG MÅL

Visjon

Vi ønsker å være en ledende sparebank i østlandsområdet.

Forretningsidé

Vi skal være en frittstående, selvstendig og lokalt styrt leverandør av finansielle tjenester som skal sette folk flest og små og mellomstore bedrifter i stand til å utnytte sine økonomiske ressurser på en best mulig måte.

Sparebankidentitet

Vi ønsker å være:

- samfunnsorientert og ha høye etiske krav
- bidragsyter til verdiskapning og bærekraftig utvikling både gjennom konsernets ordinære drift og gjennom bankens samfunnskapitalutbytte – spesielt i kommunene Øvre Eiker, Nedre Eiker og Drammen
- utviklingsorientert med lokal forankring
- solid, langsiktig og troverdig

Kjerneverdier

Vi ønsker å etterleve følgende tre kjerneverdier:

- forutsigbar
- folkelig
- fremoverlent

Geografisk markedsområde

Vi definerer det sentrale østlandsområdet som vårt hovedmarked. Med en kombinasjon av fysisk og digital distribusjon er vi en moderne tradisjonsbærer og tilbyr av finansielle tjenester til folk flest og det lokale næringslivet i regionen.

- Vi har vår opprinnelse i kommunene Øvre Eiker, Nedre Eiker og Drammen, og ser på disse kommunene som vårt lokalmarked. Vi er en unik aktør som tilbyr et finmasket kontornett med tradisjonelle banktjenester og moderne digitale tjenester til kundene.
- Vi anser hele landet som marked gjennom bruk av digitale distribusjonskanaler. Siden 2005 har vi modernisert vår distribusjonsstrategi og tilbyr standardprodukter til folk flest over hele landet.
- Vi tilbyr produkter og tjenester til bedriftskunder beliggende på det sentrale østlandsområdet. Vi definerer Oslo – Akershus samt Nedre Buskerud inklusiv Kongsberg som vårt kjernemarked.

Produkter

Vi ønsker å dekke kundenes behov for vanlige finansielle produkter. Bankens tre kjerneprodukter er: spareprodukter, kredittprodukter og betalingsprodukter. I tillegg distribuerer vi forsikring, fondsandeler, rentesikring, valuta og remburs.

Organisasjons- og medarbeiderutvikling

Vi vil ha en markedsorientert organisasjon som byr på interessante utfordringer for ansvarsbevisste og kvalifiserte medarbeidere. Det skal settes mål for ansattes prestasjoner og ferdigheter der forventningene skal kommuniseres tydelig fra ledelsen. Vi vil utvikle våre medarbeidere til å møte fremtidige krav til kompetanse og omstilling, samt arbeide for likestilling på alle områder av virksomheten. Vi ønsker å fremstå som en attraktiv arbeidsgiver ved å legge til rette for et godt arbeidsmiljø og konkurransedyktige betingelser.

Banken har i 2017 igangsatt tiltak for å styrke ansattes kompetanse i lys av endret kundeadferd og teknologisk utvikling i finansnæringen. Dette skjer samtidig som banken ansetter nye medarbeidere med den hensikt å styrke bankens kompetanse innen digitale kundeflater og automatisering av arbeidsprosesser. Banken er tilsluttet autorisasjonsordningen for finansielle rådgivere (AFR) og har ved årsskiftet 49 autoriserte finansielle rådgivere.

Marked og merkevarestrategi

Sparebanken Øst har en distribusjonsstrategi som inkluderer fysiske filialer, digitale salgspportaler og eksterne produktformidlere. Strategien gir kundene frihet til å velge hvordan de ønsker å bli betjent og derigjennom selv bestemme graden av selvbetjening. Sparebanken Øst har en markedsmodell basert på en "House of Brands" merkevarestrategi som muliggjør et differensiert produkt- og tjenestetilbud utfra kundenes preferanser og behov. I tillegg til merkevaren Sparebanken Øst har konsernet merkevarene DinBank.no, Topprente.no, Boligkreditt.no, Youngbank.no, Nybygger.no og AS Financiering.

Dinbank.no er et meget enkelt, effektivt og rimelig bankalternativ for selvbetjeningskunder. Hovedproduktet er lån til kunder med pant i bolig innenfor 75 prosent belåningsgrad og til unge kunder med belåningsgrad innenfor 85 prosent. Topprente.no er et selvbetjeningskonsept som tilbyr konkurransedyktige renter på to spareprodukter. Boligkreditt.no eies av Sparebanken Øst Boligkreditt AS og er et selvbetjeningskonsept som tilbyr boliglån med pant i selveierbolig. Boligkreditt.no tilbyr konkurransedyktige vilkår på boliglån innenfor 75 prosent av eiendommens markedsverdi. Youngbank.no er for kunder mellom 10 – 17 år og tilbyr bankkonto med kort og mobilbank. Nybygger.no er for kunder mellom 18 og 33 år og tilbyr gunstige renter på lån til boligkjøp eller refinansiering av bolig. AS Financiering gir lån til nye og brukte biler, motorsykler og campingvogner mot salgspant og lån til båter over 7 meter mot skipspant.

Konsernet følger også trender innenfor miljø og bærekraftig utvikling og tilpasser våre produkter i tråd med denne utviklingen. Som en del av dette tilbys grønt boliglån og grønt billån.

Overordnede økonomiske mål

Vi skal være en lønnsom bank drevet etter forretningsmessige prinsipper. Det skal skapes økonomiske resultater i det enkelte år og over tid som bidrar til måloppnåelsen i konsernet.

- Konsernets mål for likviditet er at illikvide eiendeler skal ha en langsiktig finansiering på 106 prosent finansiering over tid
- Konsernets mål for ren kjernekapitaldekning er satt til 14,5 prosent
- Konsernets mål for avkastning på egenkapitalen er satt til 10 prosent over tid

Styret mener at bankens vekst best vil kunne oppnås ved organisk vekst og anser vekst over tid som viktig for å sikre at banken når sine mål og bevarer sin uavhengighet.

All vekst skal skje med de forutsetninger som settes av bankens tre overordnede økonomiske mål.

REDEGJØRELSE FOR ÅRSREGNSKAPET

Årsregnskapet er utarbeidet i overensstemmelse med IFRS, International Financial Reporting Standards, godkjent av EU.

Styret bekrefter at forutsetningen for fortsatt drift er til stede og er lagt til grunn ved utarbeidelsen av årsregnskapet.

Resultat

Sparebanken Øst oppnådde i 2017 et konsernresultat etter skatt på 332,4 mill. kroner, som er en økning på 1,2 mill. kroner sammenlignet med 2016. Egenkapitalrentabiliteten i 2017 ble 10,59 prosent mot 11,23 prosent i 2016.

Netto renteinntekter utgjør 562,5 mill. kroner i 2017 og øker med 16,7 mill. kroner sammenlignet med 2016.

Netto provisjonsinntekter utgjør 45,3 mill. kroner i 2017 og viser en økning 2,6 mill. kroner sammenlignet med 2016.

Mottatt utbytte i 2017 utgjør 16,3 mill. kroner, hvorav 15,8 mill. kroner er utbytte fra Frende Holding AS. Til sammenlikning utgjorde mottatt utbytte 26,9 mill. kroner i 2016 og besto i all hovedsak av mottatt utbytte fra Frende Holding AS med 10,6 mill. kroner og utdeling av kontantvederlag fra Visa Norge FLI med 15,6 mill. kroner.

Netto verdiendringer og gevinst/tap fra finansielle instrumenter utgjør 30,5 mill. kroner i 2017 mot 75,8 mill. kroner i 2016. Lavere spreadinngang på obligasjoner til virkelig verdi i 2017 medførte at positiv verdiendring var 10,6 mill. kroner lavere sammenlignet med 2016. Videre ble det i 2016 inntektsført 15,7 mill. kroner knyttet til endringer i bankens garantiansvar overfor Eksportfinans ASA samt inntektsført 17,6 mill. kroner knyttet til etteroppgjør på aksjer i Nets som ble solgt i 2014.

Andre driftsinntekter utgjør 62,4 mill. kroner i 2017 mot 27,2 mill. kroner i 2016. Gevinst ved salg av eiendommer i 2017 utgjør 36,2 mill. kroner. Konsernets leieinntekter fra fast eiendom er i 2017 lavere som følge av redusert eiendomsportefølje.

Konsernets driftskostnader for 2017 er 277,4 mill. kroner mot 284,3 mill. kroner i 2016. I 2016 ble det foretatt en nedskrivning på 10,0 mill. kroner på eiendom i et av bankens datterselskaper. Inkludert i kostnadene for 2017 inngår kostnadsøkning som følge av finansskatt på 6,1 mill. kroner og avsetning til overskuddsdeling til ansatte på 2,5 mill. kroner.

Tap på utlån til kunder utgjør 7,2 mill. kroner i 2017 mot 6,7 mill. kroner i 2016.

Individuelle nedskrivninger på utlån og garantier utgjør 63,1 mill. kroner ved utgangen av 2017 mot 67,3 mill. kroner ved utgangen av 2016. Nedskrivninger på grupper av utlån er redusert med 5,5 mill. kroner sammenlignet med 2016 og utgjør 34,8 mill. kroner ved utgangen av 2017.

Forslag til overskuddsdisponering

Det er morbankens regnskap som danner grunnlag for disponering av årsoverskuddet. Morbankens overskudd etter skatt var 334,4 mill. kroner i 2017 mot 279,7 mill. kroner i 2016. Styret foreslår overfor forstanderskapet at morbankens årsoverskudd i 2017 blir disponert som vist nedenfor.

(Beløp i mill. kroner)

Utbytte egenkapitalbevis	103,7
Til utjevningfond	17,4
Til egenkapitalbevisene	121,1
Samfunnsutbytte	51,9
Til grunnfond	161,4
Til samfunnsutbytte og grunnfond	213,3
Morbankens årsoverskudd	334,4

Samlet kontantutbytte og samfunnsutbytte utgjør 155,6 mill. kroner som tilsvarer 46,53 prosent av morbankens samlede resultat.

Balanse

Forvaltningskapitalen øker med 1.199,4 mill. kroner sammenlignet med 31.12.16 og utgjør 36.994,1 mill. kroner ved utgangen av 2017.

Eiendeler

Kontanter og fordringer på sentralbanker utgjør 341,2 mill. kroner per 31.12.17 mot 311,9 mill. kroner per 31.12.16.

Netto utlån til kredittinstitusjoner utgjør 5,7 mill. kroner per 31.12.17 mot 9,5 mill. kroner per 31.12.16. Utlån til kredittinstitusjoner er i sin helhet interbanklån i Norge.

Netto utlån til kunder utgjør 30.972,4 mill. kroner per 31.12.17 mot 29.695,7 mill. kroner per 31.12.16. Det er en økning på 1.276,7 mill. kroner siste 12 måneder, tilsvarende 4,30 prosent. Netto utlån til personkunder økte med 3,44 prosent og netto utlån til næringskunder økte med 9,89 prosent. Brutto utlån til personkunder utgjør 85,80 prosent av totale utlån til kunder. Risikoen i porteføljen av utlån til bedrifter er redusert de siste årene. Sammen med betydelig reduksjon av misligholdte og tapsutsatte utlån gir dette et godt grunnlag for vekst i utlån til bedrifter.

Beholdningen av sertifikater og obligasjoner utgjør 4.515,1 mill. kroner per 31.12.17 mot 4.490,5 mill. kroner per 31.12.16. Beholdningen består i sin helhet av likviditetsportefølje. For likviditetsporteføljen er vektet gjennomsnittlig løpetid frem til avtalt forfall beregnet til 2,30 år.

Bankens aksjer i Frende Holding AS er klassifisert som «tilgjengelig for salg», og er ved utgangen av 2017 verdsatt til 235,0 mill. kroner.

Bankens aksjer i Eksportfinans ASA er også klassifisert som «tilgjengelig for salg» og er ved utgangen av 2017 verdsatt til 195,0 mill. kroner. Garantiavtalen (PHA) med Eksportfinans ASA er terminert med virkning fra 31.12.17.

Bankens medlemskap i Visa Norge FLI er verdsatt til 8,0 mill. kroner per 31.12.17. Verdien består av fremtidig kontantoppgjør samt rettigheter i aksjer i Visa Inc. Banken eier også rettigheter til aksjer i Visa Inc. via Visa Norge Holding 1 AS, verdsatt til 8,0 mill. kroner per 31.12.17.

Gjeld

Innskudd fra kunder utgjør 13.971,8 mill. kroner per 31.12.17 mot 13.887,4 mill. kroner per 31.12.16. Det er en økning siste 12 måneder på 84,4 mill. kroner, tilsvarende 0,61 prosent. Innskuddsdekningen i konsernet ved utgangen av 2017 var 45,11 prosent mot 46,77 prosent ved utgangen av 2016.

Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer utgjør 18.228,5 mill. kroner per 31.12.17 mot 17.614,6 mill. kroner per 31.12.16. Likviditetssituasjonen målt som langsiktig finansiering i prosent av illikvide eiendeler (Likviditetsindikator 1) utgjorde 107,4 prosent ved utgangen av 2017 mot 107,5 prosent ved utgangen av 2016. LCR utgjør 204,15 prosent ved utgangen av 2017 mot 284,00 prosent per 31.12.16. En konservativ investeringspolitikk medfører at en høy andel verdipapirer teller med i LCR-beregningen. Forfallsstrukturen påvirker LCR i stor grad.

Andre langsiktige låneopptak utgjør 330,1 mill. kroner ved utgangen av 2017 mot 90,2 mill. kroner per 31.12.16.

Kortsiktige innlån (definert som innlån med gjenstående løpetid under 1 år) utgjør 2.215,0 mill. kroner.

DATTERSELSKAPER

Sparebanken Øst Boligkreditt AS er et heleid datterselskap av Sparebanken Øst. Selskapet ble stiftet 14.04.09 og har til formål å yte eller erverve bolighypoteklån, eiendomshypoteklån, lån sikret ved pant i andre realregistrerte formuesgoder eller offentlig lån, og å finansiere utlånsvirksomheten hovedsakelig ved utstedelse av obligasjoner med fortrinnsrett. Belåningsgraden i sikkerhetsmassen (LTV) ved utgangen av 2017 var 43,9 prosent mot 42,6 prosent ved utgangen av 2016.

Selskapets forvaltningskapital per 31.12.17 er 11.142,7 mill. kroner og består i all hovedsak av 1. prioritets pantelån i bolig, og er finansiert gjennom obligasjoner med fortrinnsrett og trekkrettighet fra morselskapet. Selskapets innskutte egenkapital er 650,0 mill. kroner, hvorav 319,8 mill. kroner er aksjekapital og 330,2 mill. kroner er overkursfond. Resultat etter skatt ved utgangen av 2017 viser et overskudd på 75,2 mill. kroner mot 64,9 mill. kroner for 2016. Selskapet har ingen ansatte, men leier tjenester av Sparebanken Øst. Obligasjoner utstedt av Sparebanken Øst Boligkreditt AS har siden 1. kvartal 2011 vært ratet AAA fra Moody's.

AS Finansiering er et heleid finansieringsselskap av Sparebanken Øst. Hovedproduktet er gjeldsbrevfinansiering av bruktbil. Selskapet oppnådde et overskudd etter skatt på 41,7 mill. kroner ved utgangen av 2017 mot 41,4 mill. kroner for 2016. Forvaltningskapitalen utgjør 1.921,8 mill. kroner. Ved utgangen av 2017 har selskapet 19 ansatte, tilsvarende 18 årsverk.

Sparebanken Øst Eiendom AS er et heleid datterselskap av Sparebanken Øst og skal være en aktiv forvalter av eiendommer tilhørende konsernet Sparebanken Øst. Selskapet har i løpet av de siste årene solgt eiendom og eiendomsporteføljen er redusert. Driftsinntekter utgjorde 62,6 mill. kroner 2017, mot 27,6 mill. kroner i 2016. Det ble i 2017 inntektsført gevinst ved salg av eiendommer på 40,3 mill. kroner. Resultat etter skatt viser et overskudd på 38,5 mill. kroner for 2017 mot 5,1 mill. kroner i 2016. Aksjekapitalen er 35,1 mill. kroner. Selskapet har 4 ansatte, tilsvarende 3,8 årsverk. Selskapet vil vurdere ytterligere tiltak for å redusere kostnadsnivå og ressursituasjon tilpasset en redusert eiendomsvirksomhet.

Øst Prosjekt AS er et heleid datterselskap av Sparebanken Øst og har som hovedformål å overta prosjekter og drive industri- og handelsvirksomhet til sikring og realisering av utsatte engasjementer i morbanken. Selskapet har ingen ansatte. Resultat etter skatt viser et underskudd på 4,4 mill. kroner i 2017 mot 8,8 mill. kroner i 2016. Underskuddet i 2017 henføres til løpende drifts- og rentekostnader samt tap ved salg av en eiendom. Selskapet har ved utgangen av 2017 to pågående prosjekter som har sitt utgangspunkt i overtatte engasjementer fra banken.

Øst Inkasso AS ble etablert 18. april 2016 og mottok bevilling til å drive fremmedinkasso 5. august 2016. Selskapet er et heleid datterselskap av Sparebanken Øst. Driften i selskapet startet 1. oktober 2016. Selskapets formål er å drive inkassovirksomhet samt det som står i naturlig forbindelse med det, herunder blant annet purretjenester og langtidsovervåkning av inkassoporteføljer. Selskapets driftsinntekter ble 9,7 mill. kroner i 2017, og gir et resultat etter skatt på 0,7 mill. kroner. Selskapet har i 2017 sysselsatt 6 medarbeidere.

FRENDE FORSIKRING

Frende Holding AS er eierselskapet for Frende Skade AS og Frende Liv AS (Frende Forsikring). Banken har en eierandel i holdingselskapet på 13,19 prosent. Frende er eid av 15 sparebanker der Sparebanken Vest er største aksjonær og Sparebanken Øst er nest største aksjonær. Selskapet tilbyr skade- og livprodukter til bedrifter og privatpersoner og har over 200.000 kunder. Frende Forsikring har hovedkontor i Bergen. Frende Holding AS oppnådde i 2017 et resultat etter skatt på 245,2 mill. kroner, hvorav resultatbidraget fra Frende Skade utgjorde 101,2 mill. kroner og fra Frende Liv 145,8 mill. kroner.

SAMFUNNSANSVAR

Banken har nedfelt i sin strategi at Sparebanken Øst ønsker å være samfunnsorientert og ha høye etiske krav. I dette ligger at banken har et ansvar i samfunnet utover å skape bedriftsøkonomiske overskudd. Det skal stilles høye etiske krav, ikke bare til bankens ansatte, men også i forhold til kunder, leverandører og andre interessenter. Banken har fastsatt etiske regler for ansatte og tillitsvalgte i banken og dens datterselskap. Disse reglene gir anvisning for korrekt opptreden i forhold til kunder, myndigheter, leverandører, konkurrenter og kolleger. Regelverket ligger lett tilgjengelig på bankens intranettsider og er gjenstand for årlig gjennomgang med de ansatte.

Menneskerettigheter

Grunnleggende menneskerettigheter ligger til grunn for og er regulert gjennom lovverket i Norge. Dette omfatter blant annet forbud mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion og livssyn og forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne. Ut over den generelle kontroll av etterlevelse av lover og regler har banken ikke iverksatt spesielle tiltak på dette området.

Arbeidstakerrettigheter og sosiale forhold

Arbeidstakerrettigheter og sosiale forhold for bankens ansatte er sikret gjennom sentrale og lokale avtaler med ansattes organisasjoner, som er gjenstand for årlige forhandlinger, og gjennom lover og regelverk for øvrig.

I våre innkjøpsrutiner er det fastlagt at banken gjennom sin innflytelse som kunde skal påvirke til at våre leverandører formidler etisk forsvarlige produkter og tjenester til oss. Dette følges blant annet

opp med en løpende kontroll av lønns- og arbeidsbetingelser i forhold til underleverandører innenfor særskilt utsatte bransjer.

Bankens leverandører av varer og tjenester gir gjennom et egenerklæringsskjema en bekreftelse på at de ikke medvirker til brudd på menneske- og arbeidstakerrettigheter, miljø-ødeleggelse eller korrupsjon.

Det ytre miljøet

Banken benytter fjernvarme der dette er mulig og ellers elektrisk oppvarming i bankens bygg. Dette gjør at bankens bygg i svært begrenset grad forurenses det ytre miljøet. Banken vurderer p.t. ikke ytterligere tiltak på dette området. Bankens innsatsfaktorer og produkter har i begrenset grad påvirkning på det ytre miljø.

Bekjempelse av korrupsjon

De etiske reglene innbefatter et aktsomhetskrav i forhold til mistenkelige disposisjoner fra kundenes side. Gjennom våre tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering, følger vi opp alle mistenkelige transaksjoner som også omfatter mulige korrupsjonsutbetalinger. Uavklarte transaksjoner rapporteres videre til Økokrim. Hvitvaskingsregelverket innebærer strenge regler for identifikasjon og legitimasjon av kunder. Det er etablert omfattende internkontroller for etterlevelse av hvitvaskingsregelverket. Banken har nulltoleranse for brudd på hvitvaskingsregelverket. Omfanget av internkontrollene vil bli holdt på et høyt nivå også fremover.

Samfunnsansvar

Sett på bakgrunn av at banken kun opererer nasjonalt og med kunder som i det alt vesentlige gjør det samme, anses dette som tilfredsstillende tiltak i forhold til oppfølging av menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter og sosiale forhold, det ytre miljø og bekjempelse av korrupsjon.

RISIKOSTYRING OG INTERNKONTROLL

I henhold til finansforetaksloven § 13-5(1), skal banken organiseres og drives på en forsvarlig måte. Dette innebærer blant annet klar organisasjonsstruktur, klar ansvarsdeling, klare og hensiktsmessige styrings- og kontrollordninger, hensiktsmessige retningslinjer og rutiner for å identifisere, styre, overvåke og rapportere risikoer banken er eller kan bli eksponert for.

Det endelige ansvaret for risikostyring og internkontroll tilligger bankens styre og ledelse. Styret vedtar den overordnede risikostrategien og godkjenner prinsipper for oppfølging, kontroll og risikorammer. Administrasjonen rapporterer regelmessig til styret alle vesentlige risikoer, herunder faktisk risikonivå mot fastsatte rammer. Videre avgis årlig en rapport på internkontrollen inkl. bekreftelse på gjennomført internkontroll og en samlet årlig risikovurdering.

Risikostyringen skal støtte opp under bankens utvikling og måloppnåelse og skal sikre finansiell stabilitet og forsvarlig forretningsdrift. Dette skal oppnås gjennom en risikoprofil som skal kjennetegnes ved en sterk risikokultur og en høy bevissthet om risikostyring. Risikotoleransen er kvantifisert innenfor de enkelte risikoområder. Banken skal ha en tilstrekkelig kapital ut fra valgt risikoprofil. Prosessen for risikostyring og internkontroll i banken er nærmere beskrevet i avsnittet "Risikostyring og kontroll" i dokumentet "Eierstyring og selskapsledelse i Sparebanken Øst" i denne årsrapport.

RISIKO- OG KAPITALFORHOLD

Kredittrisiko

Sparebanken Øst har utarbeidet en kredittstrategi som omhandler ulike typer kreditt risiko knyttet til utlån, kreditter og garantier ytet til kunder innenfor person- og bedriftsmarkedet, samt motpartsrisiko for verdipapirer.

Kredittstrategien skal bidra til å sikre at bankens aktiviteter innenfor kredittområdet er i tråd med de rammebetingelser og retningslinjer som følger av bankens overordnede forretningsidé og strategiske planer, herunder at aktivitetene er forsvarlige i forhold til bankens evne og vilje til å bære risiko.

Strategien skal sikre at bankens håndtering av kreditt risiko skjer i samsvar med de krav som følger av lover, forskrifter, rundskriv fra myndighetene og andre regulatoriske forhold. Gjennom dette skal kvaliteten og sammensetningen av den etablerte kredittporteføljen bidra til lønnsomhet på kort og lang sikt.

Prinsippene i strategidokumentet er videreført i bankens kredittåndbøker samt bankens etablerte instruksverk.

Innenfor person- og bedriftsmarkedet står betjeningsevne og betjeningsvilje sentralt i kredittvurderingene. Måling og oppfølging av risiko knyttet til låneengasjement skjer gjennom risikoklassifisering av kunder. Risikoklassifiseringen er etablert som en integrert del av kredittprosessen samt at kravet til årlig reklassifisering av låneengasjement er ivare tatt.

Utviklingen i kreditt risiko følges kontinuerlig med administrative rapporter til bankens ledelse, samt gjennom kvartalsvise rapporter til bankens styre.

Bankens geografiske nedslagsfelt gir både person- og bedriftsavdelingene et stort markedsområde med fleksibilitet med hensyn til kunder og segmenter. For å ivareta kvaliteten i kredittvurderingene i en filialbasert organisasjonsstruktur, er alle bevilgningsfullmakter innenfor personmarkedet etablert i en sentral kredittavdeling. Innenfor bedriftsmarkedet foreligger kun begrensede lokale fullmakter i linjen. Alle saker, ut over de etablerte linjefullmaktene, blir behandlet i en sentral kredittavdeling. Bankens utlånsportefølje til personkunder og bedrifter fordeler seg geografisk i hovedsak til det sentrale østlandsområdet. Lav andel utlån til bedrifter bidrar til lav bransjemessig konsentrasjonsrisiko. Banken har tilnærmet ingen direkte eksponering mot olje- eller oljeservicevirksomhet. Eksponering mot næringseiendom har over tid utgjort en relativt stor andel av bedriftsporteføljen, men målt som andel av samlet utlånsportefølje i konsernet utgjør denne eksponering en begrenset andel av bankens totale utlånsportefølje.

Lån og kreditter til personmarkedet består i all hovedsak av engasjementer knyttet opp mot pant i fast eiendom innenfor betryggende belåningsgrader. Banken har implementert boliglån forskriften i gjeldende kredittåndbøker. Banken har en lav eksponering knyttet til lån/kreditter uten tilhørende sikkerhet. Banken har i 2017 implementert Finanstilsynets retningslinjer for forsvarlig utlåns praksis for forbrukslån.

Plassering i rentebærende verdipapirer for likviditetsformål er knyttet til finansstrategien som er vedtatt av styret. Vedtatt strategi konkretiserer risikotoleranse, allokering til aktivaklasser, rammer og fullmakter. Videre skal en vesentlig del av porteføljen være egnet som sikkerhet for låneadgang i Norges Bank. Ved plassering av midler i sertifikater og obligasjoner, vurderes risiko ut fra papirenes likviditet, utsteders rating og andre motpartsspesifikke forhold. Rentebærende verdipapirer

regnskapsføres til markedsverdi slik at endringer i risiko løpende reflekteres i regnskapet. Sett bort fra urealiserte verdiendringer, har det ikke forekommet kredittap i verdipapirporteføljen i 2017.

Markedsrisiko

Renterisikoen holdes innenfor fastsatte rammer og er begrenset ved at eiendeler og gjeld har flytende rente eller er byttet til flytende rente. Kredittspreadsrisiko, eller risiko for endringer i margin på rentebærende verdipapirer, styres slik at tapet ved en endring i kredittspread ikke skal overstige fastsatt ramme. Valutarisiko reduseres ved inngåelse av terminforretninger eller basis-swapper og holdes innenfor fastsatt ramme. Eksponering mot egenkapitalinstrumenter utover bankens datterselskap og strategiske investeringer er begrenset.

Likviditetsrisiko

Banken har en konservativ holdning til likviditetsrisiko, der langsiktighet og proaktivitet i forhold til fremtidige forfall er grunnleggende faktorer. Banken har rammer som sikrer at myndighetenes krav til likviditetsbuffer (LCR) og langsiktighet i finansieringen (Likviditetsindikator 1) overholdes. Bankens likviditetsprognose viser per utgangen av 2017 tilstrekkelig likviditet for en periode på over 12 måneders drift. Innskudd er en viktig kilde til finansiering for bankene. De siste årene har vi sett økt konkurranse om innskuddene. Bankens produktvalg, og i særlig grad Topprente.no, bidrar til å sikre banken nødvendig konkurransekraft om innskudd.

Sparebanken Øst Boligkreditt AS er en integrert del av konsernets finansieringsstruktur som gir mulighet til å utstede obligasjoner med fortrinnsrett (OMF). Dette styrker konsernets finansieringssituasjon.

Det norske obligasjonsmarkedet er den viktigste kilden til funding for konsernet. Markedet for obligasjoner med fortrinnsrett har etterhvert blitt en sentral del av det norske verdipapirmarkedet. Obligasjoner med fortrinnsrett gir investorene sikkerhet i form av fortrinnsrett til boliglån med lav risiko. Markedet er attraktivt for norske institusjonelle investorer tatt i betraktning at utbudet av norsk statsgjeld er lavt, men også utenlandske aktører investerer i slike obligasjoner. Gjennom utstedelse av obligasjoner med fortrinnsrett sikres konsernet tilgang på fremmedkapital, gjerne med noe lengre løpetid enn senior usikrede obligasjonslån. Det vektlegges derfor å legge til rette for utstedelser av obligasjoner med fortrinnsrett.

Operasjonell risiko

Operasjonell risiko er risikoen for tap som følge av utilstrekkelige eller sviktende interne prosesser eller systemer, menneskelige feil eller eksterne hendelser.

Styring og kontroll med operasjonell risiko ivaretas gjennom strategi for helhetlig risikostyring. Strategien vedtas av styret og evalueres minst en gang årlig. Strategien definerer klart hvem som har ansvaret for etablering og gjennomføring av internkontrollen. I strategien er det definert en risikotoleranse kvantifisert i antall hendelser og maksimalt tap som følge av operasjonell risiko. Risikotoleransen fastsettes på bakgrunn av estimert risiko og hendeshistorikk som fremgår av etablert hendelsesdatabase. Etske retningslinjer er vedtatt og skal i henhold til instruks gjennomgås med alle ansatte minst en gang årlig. Slik gjennomgang skal bekreftes av lederne i forbindelse med årlig bekreftelse av gjennomført internkontroll. Det er etablert en klar organisasjonsstruktur med klare ansvarlinjer. Nødvendig arbeidsdeling er innført som en del av internkontrollen. Det er etablert uavhengige kontrollfunksjoner med ansvar for internrevisjon, risikostyring og etterlevelse.

Det gjennomføres årlig en gjennomgang av alle arbeidsprosesser i virksomheten hvor tilhørende potensielle risikoer identifiseres og nødvendige tiltak for å eliminere/reducere åpne risikoer blir definert. Dette blir registrert i et felles risikoregister, inndelt etter kategorier og risikonivå blir vurdert etter fastsatt skala. Gjennomgangen starter på avdelingsnivå og evalueres på ledernivå. Dette kalles i

Sparebanken Øst for Nøkkelprosessgjennomgang. Tiltak kan være arbeidsdeling, etablering av rutiner og linjekontroller mv. Lederne må en gang årlig bekrefte at de har gjennomført internkontrollen, blant annet gjennomført tiltak som definert i Nøkkelprosessgjennomgangen.

Det er fastsatt interne retningslinjer for utkontraktering. Det er utarbeidet skriftlige avtaler som sikrer innsyn, kontroll og revisjon.

Det er etablert en hendelsesdatabase som viser hendelser med eventuelt tap fordelt på kategorier. Hendelser med oppfølgingstiltak rapporteres til styret kvartalsvis. På IKT-området er det etablert egne styringssystemer i henhold til IKT-forskriften blant annet basert på ROS-analyser og COBIT-analyser. Det er utarbeidet kontinuitets- og beredskapsplaner på området samt rutiner for drift, utvikling, anskaffelse og drift samt avviks- og endringshåndtering i tillegg til rutiner for utkontraktering.

Det er utnevnt hvitvaskingsansvarlig i banken. Det er utarbeidet rutine for tiltak mot hvitvasking av penger og rutine for legitimasjon og kundekontroll som ivaretar kravet til risikoklassifisering og gjennomføring av kundekontrollen.

Det er utarbeidet beredskapsplaner som dekker hele bankens virksomhet. Beredskapsplanene testes regelmessig.

Konsernet har ikke registrert vesentlige tap som følge av svikt i interne prosesser, systemer, menneskelig svikt eller uforutsette hendelser i 2017.

Vurdering av samlet risiko og kapitalbehov

Bankens styre vurderer behovet for egenkapital basert på en samlet risikovurdering gjennom ICAAP. Vurderingene gjennomføres på selskaps- og konsernnivå og er framoverskuende. Konsernets mål for ansvarlig kapital settes til et nivå som muliggjør vekst og planer om vekst i utlån og andre aktiva. For øvrig legges betydelig vekt på at forsvarlig styring av forretningsmessig drift opprettholdes slik at konsernet kan oppnå gode resultater og gi tilfredsstillende avkastning på investert kapital. Dette gjør at banken vil være attraktiv for investorer og bidra til å sikre konsernet tilgang til kapital ved behov for å styrke egenkapitalen. Bankens har per i dag ikke planer om å emittere ny egenkapital.

Kapitaldekningen målt ved ren kjernekapital utgjorde 17,49 prosent ved utgangen av 2017 og er en økning fra 17,21 prosent ved utgangen av 2016. Ved beregning av ren kjernekapital er det ved utgangen av 2017 også justert for fradragposter i form av «goodwill-fradrag» på verdsettelsen av Frende Holding AS. Finanstilsynet har, med hjemmel i finansforetakslovens § 13-6 syvende ledd, fattet vedtak om at bankens pilar 2-krav skal være 2,3 prosent av beregningsgrunnlaget. Pilar 2-kravet er knyttet til risikofaktorer som ikke er dekket av pilar 1 og som skal dekkes av ren kjernekapital. Kravet trådte i kraft 30. juni 2017. Gitt dagens nivå på motsyklisk buffer på 2,0 prosent, innebærer dette et samlet krav for ren kjernekapital på minst 14,3 prosent. Sparebanken Øst har en målsetting om minimum 14,5 prosent ren kjernekapitaldekning.

Det foreligger et forslag fra Finanstilsynet om ny metode for vurdering av eierrisiko knyttet til eierandeler i hel- og deleide forsikringsforetak. Foreslått metode består i å beregne et totalt kapitalbehov, justert for pilar 1 beregnet krav. Sparebanken Østs beregninger anslår at ny metode vil kunne medføre et økt pilar 2-krav på ca. 44 basispunkter.

Netto ansvarlig kapital utgjorde 3.841,5 mill. kroner ved utgangen 2017, hvorav konsernets kjernekapital utgjorde 3.491,6 mill. kroner. Med et beregningsgrunnlag på 17.960,0 mill. kroner tilsvarer dette en kapitaldekning på 21,39 prosent hvorav kjernekapitaldekningen utgjør 19,44

prosent. Banken benytter standardmetoden ved beregning av minimumskrav til ansvarlig kapital for kredittrisiko.

Uvektet kjernekapitalandel utgjorde 9,23 prosent ved utgangen av 2017 mot 9,24 prosent ved utgangen av 2016. Finansdepartementet besluttet 20. desember 2016 krav til uvektet kjernekapital for banker på til sammen 5,00 prosent. Kravet gjelder fra og med 30. juni 2017.

RATING

Moody's Investors Service oppgraderte i oktober 2017 Sparebanken Øst sin «long-term deposit» og «issuer» rating til A2 fra A3. Moody's oppgraderte samtidig bankens «counterparty risk assessment» (CRA) til A1 fra A2. Det er stabile utsikter på alle ratinger.

MAKROØKONOMISK UTVIKLING

I 2017 har global vekst tatt seg opp fra fjoråret, og arbeidsledigheten er redusert i mange land som har slitt med ettervirkninger fra finanskrisen, herunder mange av Norges viktigste handelspartnere. Lav inflasjon og lave renter preger fortsatt finansmarkedene, og sentralbankene står foran en utfordring når ekspansiv pengepolitikk over mange år skal reverseres gradvis.

USA har allerede gjennomført flere rentehevinger, og FED har redusert sine tiltak. ECB skal etter planen avslutte sine ekstraordinære verdipapirkjøp i 2018. Valgene i Nederland, Italia og Frankrike endte uten høyreekstremer flertall, og Merkel er fortsatt statsleder i Tyskland. I mars informerte Storbritannia om at de melder seg ut fra EU, og statsminister May har siden forhandlet om betingelsene for en ny avtale med unionen etter uttrede. Det politiske nyhetsbildet har gjennom året vært sterkt preget av president Trump og USAs rolle i global økonomi, mens amerikansk økonomi har hatt høy vekst og sterk optimisme i aksjemarkedet. Geopolitisk har 2017 særlig vært preget av to forhold; spenning mellom Kina og USA etter trusler mot sistnevnte fra Nord-Korea og utdrivelsen av IS fra deres maktbaser i Irak og Syria. Kina er fortsatt driver av global vekst, selv om det forventes noe lavere veksttakt fremover.

Oljeprisen har kommet betydelig opp gjennom året, og det antas at oljeinvesteringene vil øke noe i de kommende årene i Norge, der kostnadskutt i oljesektoren også har gitt lønnsomhet på et lavere prisnivå enn tidligere.

Veksten i norsk fastlandsøkonomi er bedret i 2017 etter 2016, som var det svakeste året etter finanskrisen. I 2017 så vi økning i både produksjon, forbruk, eksport og sysselsetting. Registrert arbeidsledighet har falt i hele landet, og sesongjustert er den nå på samme nivå som i mai 2012. Boliginvesteringene var høye også i 2017, etter sterk boligprisvekst i flere år. Fra første kvartal begynte derimot boligprisene å falle, spesielt i Oslo, noe som nok har sammenheng med myndighetenes innstramning av boliglånsforskriften fra forrige årsskifte. Dette kan få virkning på igangsettelse av nye boliger fremover.

Kronekursen har styrket seg noe, men er fortsatt lavere enn tidligere antatt. Inflasjonen er som forventet lav, og bidrar til at Norges Bank ikke hever styringsrenten enda. Sentralbanken har likevel signalisert at videre økonomisk vekst på forventet nivå vil kunne gi renteøkning i løpet av 2018. Finanspolitikken var ekspansiv også i 2017 og bidro til vekst. Det oljekorrigerte underskuddet i statsbudsjettet for 2017, dekket ved uttak fra oljefondet, utgjorde 2,9 prosent. Dette var nær opp

mot den reviderte handlingsregelen som gikk fra 4 til 3 prosent. En antatt lavere fremtidig realavkastning fra fondet kan bety et lavere bidrag til statsbudsjettene i årene som kommer.

MEDARBEIDERE, LEDERE OG STYRET

Ved utgangen av 2017 hadde konsernet 191 ansatte tilsvarende 181 årsverk mot 222 ansatte og 209 årsverk ved utgangen av 2016. Gjennomsnittsalderen i morbank er 49 år. Andelen kvinnelige ansatte var 65 prosent. Kvinneandelen i lederstillinger utgjør 40 prosent ved årsskiftet. Gjennomsnittsalderen i lederstillinger er 48 år. Banken ser det som positivt at lederstillinger kan rekrutteres internt. Alle ansatte i banken gis de samme muligheter når det gjelder avansement, personlig og faglig utvikling. Bankens overordnede strategi innehar mål for organisasjons- og medarbeiderutvikling og stadfester at det skal arbeides for likestilling på alle områder i banken. Sentrale og lokale avtaler med ansattes organisasjoner, samt øvrige lover og regler sikrer likestilling. Det er oppnevnt egen funksjon som likestillingskontakt i banken i regi av ansattes organisasjon. Pål Strand er selskapets administrerende direktør. Han har lang erfaring fra ulike fag- og lederroller i banken og har sittet i bankens topplergruppe siden 2003. Topplergruppen har i 2017 bestått av følgende 7 personer:

Pål Strand, f. 1965

adm. direktør

Ansatt i banken siden 1984

Kjell Engen, f. 1969

viseadm. direktør

Ansatt i banken siden 2003

Thor-Henning Bråthen, f. 1981

økonomidirektør (CFO)

Ansatt i banken siden 2017

Per Øyvind Mørk, f. 1965

direktør samfunnsansvar og kommunikasjon

Ansatt i banken siden 2011

Jan-Roger Vrabel, f. 1971

direktør personmarked

Ansatt i banken siden 2011

Lars-Runar Groven, f. 1966

direktør bedriftsmarked og kreditt

Ansatt i banken siden 1992

Arnljot Lien, f. 1965

IT-sjef og forretningsstøtte

Ansatt i banken siden 2001

Av bankens 8 valgte styremedlemmer er 4 kvinner. Styret besto i 2017 av: Øivind Andersson (leder fra og med 31.03.17), Jorund Rønning Indrelied (leder til og med 30.03.17), Knut Smedsrud (nestleder), Morten A. Yttreide, Elly Therese Thoresen, Hanne Margrete Lenes Solem, Kari Solberg Økland (fra og med 31.03.17), Inger Helen Pettersen (ansatt) og Ole-Martin Solberg (ansatt).

Øivind Andersson, f. 1956

statsautorisert revisor

Styremedlem siden 2015, leder fra 2017

Tidligere varamedlem i forstanderskapet og leder av bankens kontrollkomite

Knut Smedsrud, f. 1960

direktør

Styremedlem siden 2009

Nestleder til styret siden 2009

Tidligere varamedlem til styret

Elly Therese Thoresen, f. 1957

prosjektleder

Styremedlem siden 2012

Tidligere forstanderskapsmedlem

Kari Solberg Økland, f. 1960

rådgiver

Styremedlem siden 2017

Tidligere forstanderskapsmedlem

Morten Andre Yttreide, f. 1967
daglig leder
Styremedlem siden 2012
Tidligere varamedlem til styret

Hanne Margrete Lenes Solem, f. 1966
avd. leder økonomi og administrasjon
Styremedlem siden 2010
Tidligere varamedlem til styret

Ole-Martin Solberg, f. 1978
ansatt
Styremedlem siden 2016
Tidligere forstanderskapsmedlem og
varamedlem til styret

Inger Helen Pettersen, f. 1953
ansatt
Styremedlem siden 2013
Styremedlem også 1999-2011 samt
tidligere møtende varamedlem

Styremedlemmenes deltakelse på styremøter i 2017:

Øivind Andersson	17 av 17 møter
Knut Smedsrud	12 av 17 møter
Elly Therese Thoresen	16 av 17 møter
Hanne Margrete Lenes Solem	15 av 17 møter
Morten André Yttreide	17 av 17 møter
Kari Solberg Økland	10 av 10 møter (fra og med 31.03.17)
Jorund Rønning Indreliid	4 av 7 møter (til og med 30.03.17)

Ansattes representanter

Inger Helen Pettersen	14 av 17 møter
Ole-Martin Solberg	17 av 17 møter

HELSE, MILJØ OG SIKKERHET

Banken ivaretar myndighetenes pålagte helse-, miljø- og sikkerhetskrav på en systematisk måte gjennom blant annet fastsatte instruksjoner og nært samarbeid med bedriftshelse-tjenesten.

Ettervern i forbindelse med ran inngår som en del av bankens totale HMS-arbeid og ivaretas av en særskilt ettervernsgruppe. Det er ikke registrert personskader i 2017.

Samlet sykefravær i 2017 utgjorde 4,13 prosent av total arbeidstid mot 4,34 prosent i 2016. Sykefraværet i 2017 fordeler seg med 3,60 prosent for menn og 4,44 prosent for kvinner.

TILTAK MOT HVITVASKING OG TERRORFINANSIERING

Kravene til tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering er fastsatt i lov om hvitvasking og terrorfinansiering mv. Loven har som formål å forebygge og avdekke transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller med tilknytning til terrorfinansiering. Loven stiller som et viktig prinsipp at bankene skal kjenne sine kunder og deres virksomhet.

Sparebanken Øst har etablert rutiner og kontroller for å sikre at kravene i loven blir etterlevd. Dette omfatter regler om kontroll av nye og eksisterende kunder og undersøkelse av mistenkelige transaksjoner. Bankene gjennomfører jevnlig opplæring av alle ansatte i kundeopplæring innenfor regelverket. I tillegg gjennomføres obligatorisk e-læring for alle ansatte om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering.

Risikobasert kundekontroll og løpende oppfølging av kundemassen er viktige tiltak i bankens arbeid mot hvitvasking og terrorfinansiering, der risikoen vurderes ut fra type kunde, kundeforhold, produkt eller transaksjon. Nye kunder gjennomgår kundekontroll før kundeforhold etableres i henhold til regler som omfatter kontroll av identitetspapirer og oppbevaring av legitimasjonsdokumenter.

Det gjennomføres løpende overvåking av alle transaksjoner bankens kunder utfører. Mistenkelige transaksjoner meldes til Økokrim. I løpet av 2017 er det rapportert 34 saker til Økokrim.

UTBYTTEPOLITIKK

Sparebanken Øst har som økonomisk mål for sin virksomhet å oppnå resultater som gir en god og stabil avkastning på bankens egenkapital og skape verdier for egenkapitalbeviserne ved konkurransedyktig avkastning i form av utbytte og verdistigning på egenkapitalbevisene. Årsoverskuddet vil bli fordelt mellom egenkapitalbeviserne og samfunnskapitalen i samsvar med deres andel av bankens egenkapital.

Sparebanken Øst vil sikte mot at 50 til 75 prosent av overskuddet tilordnet egenkapitalbeviserne utbetales som utbytte. Sparebanken Øst tar videre sikte på å utdele utbytte på samfunnskapitalen i form av gaver til allmennyttige formål med 50 til 75 prosent av utbyttet som utdeles til egenkapitalbeviserne. Ved fastsettelsen av utbytte og gaver vil det bli tatt hensyn til bankens resultatutvikling, markedssituasjon, stabilitet i utbytte samt behov for kjernekapital.

UTSIKTER FREMOVER

Utsiktene for norsk økonomi i 2018 er bedret sammenlignet med 2017. Norsk økonomi påvirkes positivt av at våre handelspartnere har hatt økt økonomisk vekst og fallende arbeidsledighet. I flere av landene er ledigheten nå lavere enn den var før finanskrisen og det er forventninger om at den økonomiske veksten internasjonalt vil øke fremover. Lave renter, bedret konkurranseevne og ekspansiv finanspolitikk har bidratt til å styrke norsk økonomi. Sysselsettingen har økt, og arbeidsledigheten har avtatt og det har vært økning i oljeprisen. Høy vekst i boligpriser og gjeld har gjort husholdningene mer sårbare og boligprisfallet særlig i Oslo-området har økt denne risikoen. Innføring av boliglånforskrift samt oppgang i norsk økonomi kan imidlertid medføre at et eventuelt videre fall i boligprisene blir begrenset og derigjennom at risikoen i husholdningene blir redusert.

Sparebanken Øst har sin hovedvirksomhet i østlandsregionen og forventer også her en bedret økonomisk situasjon sammenlignet med 2017. For Oslo-området forventes det ikke et tilsvarende boligprisfall i 2018 som i 2017.

Konsernet har en kapitalsituasjon som er meget solid og som gir vekstmuligheter og høy utbytteevne. Målet for ren kjernekapitaldekning er satt til 14,5 prosent. Konsernet har videre en solid likviditetsbuffer som gir trygghet dersom tilgangen til finansiering for bankene skulle bli utfordrende gjennom året. Målet for langsiktig finansiering er satt til 106 prosent av illikvide eiendeler. Konsernet forventer å kunne hente inn ny finansiering med marginer på nivå med de store regionbankene også i 2018. Sparebanken Øst opplever å ha en god posisjon i markedet for egenkapitalbevis med et mål om en enkel og åpen kommunikasjon med investorene. Målet for avkastning på egenkapitalen er satt til 10 prosent over tid.

Veksten i utlån til og innskudd fra kunder vil avhenge av den generelle konkurransen i bankmarkedet og tilgangen på langsiktig finansiering. Det forventes vekst i utlån til både person- og bedriftskunder i 2018. Veksten forventes å fordele seg relativt likt mellom de ulike distribusjonskanalene. Vekst i utlån til personer vil i hovedsak komme fra utlån med pant i bolig og til finansiering av bruktbil med salgspant. Vekst i utlån til bedrifter vil skje i konsernets definerte markedsområder der hovedproduktet er nedbetalingslån med pant i fast eiendom. Ulike kapitalkrav mellom banker hjemmehørende i Norge og andre land påvirker konkurransesituasjonen og derigjennom lønnsomheten knyttet til slike utlån for Sparebanken Øst.

Bankvirksomhet innebærer risiko for tap, og mislighold og tap på utlån og garantier til kunder kan derfor ikke utelukkes. Det forventes et lavt nivå på misligholdte og tapsutsatte engasjementer og lave tap på utlån også i det kommende året.

Markedsverdiene på verdipapirer i form av obligasjoner og aksjer vil svinge over tid og tap på aksjer vil kunne inntreffe. Konsernets beholdning av obligasjoner holdes for likviditetsmessige formål og har lav risiko for tap.

Det forventes høy konkurranse i bankmarkedet i 2018 som for Sparebanken Øst omfatter produkter knyttet til utlån, sparing, betaling og forsikring. Det forventes fortsatt press på marginer på utlån til personkunder og bedrifter. Et vedvarende lavt rentenivå presser rentedifferansen mellom utlån og innskudd. Konsernets inntjening og egenkapitalavkastning vil avhenge av makroøkonomisk utvikling, konsernets konkurransekraft og marginutvikling på innlån i det kommende året.

1. januar 2018 ble det innført ny regnskapsstandard for innregning og måling av finansielle instrumenter (IFRS 9). Ny standard medfører endring i reglene for nedskrivning på utlån og innebærer at det skal foretas avsetninger til forventet fremtidig tap. Konsernet har ferdigstilt arbeidet med å etablere prinsipper og modell for tapsavsetninger og implementeringseffekten per 1. januar 2018 er beregnet til en reduksjon i konsernets tapsavsetning på 5,8 mill. kroner. Det vises for øvrig til årsregnskapets prinsippnote for nærmere omtale av implementeringseffekter.

Hokksund, 31. desember 2017

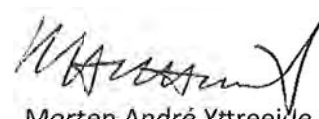
Drammen, 1. mars 2018

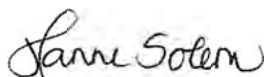
Øivind Andersson
leder

Knut Smedsrud
nestleder

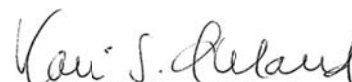
Morten André Yttreide
medlem

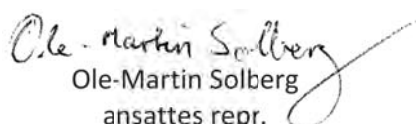
Hanne Margrete Lenes Solem
medlem

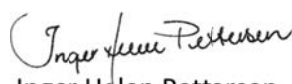
Elly Therese Thoresen
medlem

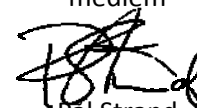
Kari Solberg Økland
medlem

Ole-Martin Solberg
ansattes repr.

Inger Helen Pettersen
ansattes repr.

Pål Strand
adm. direktør

EIERSTYRING OG SELSKAPSLLEDELSE

Sparebanker er selveiende stiftelser. Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse, utarbeidet av Norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelse (NUES) er utarbeidet for aksjeselskaper eid av aksjonærer med aksjer notert på regulert marked i Norge. For sparebanker gjelder standarden så langt den passer. Forstanderskapet er det øverste styringsorganet i Sparebanken Øst. Forstanderskapet tilsvare generalforsamlingen i aksjeselskaper. Forstanderskapet er valgt blant egenkapitalbevisiere, ansatte, innskytere og kommuneoppnevnte i Drammen, Nedre Eiker og Øvre Eiker. Hvert medlem av forstanderskapet har en stemme. Formålet med NUES-anbefalingen er at selskaper som er notert på regulerte markeder i Norge skal ha eierstyring og selskapsledelse som klargjør rolledeling mellom aksjeeiere, styre og daglig ledelse utover det som følger av lovgivningen. I en sparebank er det videre behov for å klargjøre rollene også i forhold til ansatte, kunder og kommuneoppnevnte forstandere. Dette ivaretas gjennom Sparebanken Østs vedtekter.

Ledelsen og styret i Sparebanken Øst vurderer årlig prinsippene for eierstyring og selskapsledelse og hvordan de praktiseres og etterlevs i organisasjonen. Sparebanken Øst avgir innledningsvis en redegjørelse for prinsipper og praksis for eierstyring og selskapsledelse i samsvar med regnskapslovens paragraf 3-3b. Deretter følger en redegjørelse som kommenterer hvert enkelt punkt i den norske anbefalingen. Gjennomgangen tar utgangspunkt i sist reviderte versjon av anbefalingen av 30. oktober 2014.

REDEGJØRELSE OM FORETAKSSTYRING

Beskrivelsen nedenfor redegjør for hvordan regnskapslovens paragraf 3-3b, 2. ledd er dekket i Sparebanken Øst. Inndelingen refererer til nummerering i paragrafen.

1-3. Angivelse av anbefalinger og regelverk om foretaksstyring som Sparebanken Øst er omfattet av eller følger

Sparebankvirksomhet er konsesjonspliktig og underlagt et omfattende regelverk som regulerer sparebankens virksomhet. Finanstilsynsloven og finansforetaksloven med tilhørende forskrifter står helt sentralt i denne sammenhengen. Dette regelverket definerer i meget stor grad hva som anses som god eierstyring og selskapsledelse i finansforetak. Sparebanker er underlagt tilsyn av Finanstilsynet. Sparebanken Øst følger videre den norske anbefalingen for eierstyring og selskapsledelse utgitt av Norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelse så langt den passer. Avvik kan være nødvendig for å ivareta alle interessegruppene i sparebanken. Anbefalingen er tilgjengelig på nues.no. Eventuelle avvik fra anbefalingen blir kommentert.

4. Beskrivelse av hovedelementene i sparebankens systemer for internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsrapporteringsprosessen

Se avsnittet "Risikostyring og internkontroll" nedenfor.

5. Vedtektsbestemmelse som helt eller delvis utvider eller fraviker bestemmelser i allmennaksjelovens kapittel 5

Sparebanken Øst er regulert av finansforetaksloven og har vedtekter i samsvar med denne.

6. Sammensetningen til ledende organer samt en beskrivelse av hovedelementene i gjeldende instruksjer og retningslinjer for organenes og eventuelle utvalgs arbeid

Se avsnittene "Forstanderskapet", "Valgkomiteer", "Bedriftsforsamling og styre, sammensetning og uavhengighet" og "Styrets arbeid" nedenfor.

7. Vedtektsbestemmelser som regulerer oppnevning og utskiftning av styremedlemmer

Se avsnittet “Bedriftsforsamling og styre, sammensetning og uavhengighet” nedenfor.

8. Vedtektsbestemmelser og fullmakter som gir styret adgang til å beslutte og kjøpe tilbake eller utstede egne aksjer eller egenkapitalbevis

Se avsnittet “Selskapskapital og utbytte” nedenfor.

EIERSTYRING OG SELSKAPSLEDELSE

Redegjørelse for eierstyring og selskapsledelse

Eierstyring og selskapsledelse i Sparebanken Øst bidrar til å sikre ansattes, innskytternes, egenkapitalbeviserens og andre eksterne parters interesser i Sparebanken Øst. Eierstyring og selskapsledelse er styrets overordnede ansvar og skal sikre at organer og funksjoner fungerer i henhold til regelverket og at virksomheten styres på en effektiv og målrettet måte over tid.

Styringen av Sparebanken Øst er fundamentert på vedtatt visjon, idegrunnlag, mål, strategier og kjerneverdier, se avsnitt “Strategi og mål” i årsberetning for 2017, herunder sparebankens etiske regelverk som er vedtatt av styret. Reglene innledes med følgende:

“Sparebanken Øst og sparebankene for øvrig spiller en sentral rolle i det moderne samfunn. Vi er mer enn andre virksomheter avhengige av tillit fra alle grupper. Tillit har selvfølgelig ikke bare med soliditet og lønnsomhet å gjøre, men også holdninger og den atferd vi som bank viser. Vi kan ikke fungere uavhengig av våre omgivelser. Vi må ha aksept i markedet. For å oppnå dette må ikke vårt etiske nivå kunne trekkes i tvil.

Det etiske nivået i Sparebanken Øst er ditt ansvar. Det er selvfølgelig også ledelsens og tillitsvalgtes ansvar. Ledere bestemmer gjennom sin adferd hvor høyt listen skal legges, men ledere alene kan ikke sørge for høy etisk standard. Alle er med på å påvirke det etiske nivået i banken. Det er vår felles utfordring.

Vi i Sparebanken Øst stiller krav om lojalitet, redelighet og åpenhet hos ledere og medarbeidere. Det er rom for uenighet i interne diskusjoner og forberedelser, men etter at vedtak er fattet, forventes det at samtlige ansatte holder seg lojalt til dette”.

Sparebanken Øst skal være utviklingsorientert med lokal forankring, solid, langsiktig og troverdig. Sparebanken Østs samfunnsansvar er forankret i vedtekter og retningslinjer. I sparebankens overordnede strategi er det presisert at Sparebanken Øst skal være samfunnsorientert og ha høye etiske krav. Sparebanken skal være en bidragsyter til verdiskapning og bærekraftig utvikling både gjennom konsernets ordinære drift og gjennom bankens samfunnskapitalutbytte – spesielt i kommunene Øvre Eiker, Nedre Eiker og Drammen. Forstanderskapet er sparebankens øverste organ. Forstanderskapets sammensetning fremkommer av vedtektene og viser klart det lokale samfunnsansvaret gjennom sammensetningen som gir representasjon for innskytervalgte, lokalsamfunnet (kommunevalgte) og de ansatte i tillegg til egenkapitalbeviserene.

Styringen ivaretas av sparebankens valgte organer og funksjoner tillagt styringsansvar. Grunnlaget for effektiv og målrettet drift av Sparebanken Øst er solid kompetanse innen sparebankens kjernevirksomhet med en hensiktsmessig organisering basert på henholdsvis person- og bedriftsmarkedsaktiviteter, finans, IT og innfordring. Sparebanken har videre juridisk kompetanse internt. Rammeverket for styring av sparebanker er lagt i et omfattende lov- og forskriftsverk. Regelverket består av spesialregler for finansforetak som på en rekke områder er vesentlig mer

omfattende enn generelle selskapsrettslige regler og anbefalinger rettet mot aksjeselskaper generelt. Spesialreglene omfatter blant annet krav til tilsyn, konsesjon, virksomhetens art, egenkapital og utbytte, styrende organers sammensetning og ansvar, risikostyring og kontroll og forhold knyttet til oppkjøp, sammenslåinger med videre.

Sparebanken Øst praktiserer et “følg eller forklar” prinsipp i forhold til anbefalingen (NUES), så der det foreligger avvik fra NUES vil dette bli kommentert. Vi tar i denne sammenheng hensyn til at sparebanker er selveiende stiftelser og at styringsstrukturen og sammensetningen av styringsorganene i vesentlig grad skiller seg fra aksjeselskaper. Presentasjoner, kvartalsrapporter, vedtekter med mer er å finne på www.oest.no, under “Investor”.

Virksomheten

Sparebanken Østs overordnede virksomhet fremkommer i vedtektene. Sparebanken Øst har til formål å utføre forretninger og tjenester som det er vanlig og naturlig at sparebanker kan utføre i henhold til den til enhver tid gjeldende lovgivning og de til enhver tid gitte konsesjoner.

Sparebanken kan i samsvar med de til enhver tid gjeldende bestemmelser i finansforetaksloven og andre lover inneha eiendeler i andre finansinstitusjoner, samt i selskaper som driver virksomhet med naturlig tilknytning til bank- og finansieringsvirksomhet. Sparebanken kan også eie aksjer i andre selskaper, men ikke drive eller delta som ansvarlig deltaker i selskaper som driver annen virksomhet enn nevnt i dette avsnittet med mindre dette skjer midlertidig og er nødvendig for sikring av sparebankens krav. Sparebankens virksomhet skjer for øvrig innenfor de rammer som følger av konsesjonen til å drive sparebank og de regler som følger av finansforetaksloven og andre lover og forskrifter gjeldende for sparebanker.

For nærmere beskrivelse av virksomheten vises til Styrets årsberetning for 2017.

Selskapskapital og utbytte

Selskapskapital

Styret foretar løpende en vurdering av kapital situasjonen i lys av selskapets mål, strategi og ønsket risikoprofil. Minstekravet til egenkapital for sparebanker følger av finansforetakslovens § 14-1. Krav til bevaringsbuffer, systemrisikobuffer og motsyklisk kapitalbuffer er regulert i finansforetaksloven § 14-3. Konsernets mål for ren kjernekapitaldekning er satt til 14,5 prosent. For nærmere beskrivelse av reglene om kapitaldekning, hvilke prinsipper som legges til grunn for å vurdere kapitalbehovet samt nærmere spesifisering av elementene i sparebankens kapitaldekning, vises til sparebankens pilar 3-rapportering om risikostyring, risikoeksponering og soliditetsforhold som er publisert på sparebankens nettsider. Finanstilsynet fører tilsyn med at sparebanken drives med betryggende soliditet i forhold til faktisk risikonivå. Utbyttepolitikken er gjengitt i styrets årsberetning. Forstanderskapet har gitt styret fullmakt til å erverve og/eller etablere pant i egne egenkapitalbevis. Fullmakten gjelder i 18 måneder fra 30.03.2017 og er gjenstand for årlig behandling. Finanstilsynet har godkjent fullmakten. Sparebanken avviker av praktiske årsaker her NUES' anbefaling om at slike fullmakter skal gjelde i ett år.

Kapitalforhøyelse

Forstanderskapet har ikke gitt styret noen generell fullmakt til egen kapitalforhøyelse. Har sparebanken behov for kapitalforhøyelse, vil dette bli behandlet som en egen sak i forstanderskapsmøte. Vedtak om forhøyelse av eierandelskapitalen skal godkjennes av Finanstilsynet, jf. finansforetaksloven § 10-4, (3).

Likebehandling og transaksjoner med nærstående

Likebehandling

Sparebanken Øst har én egenkapitalbevisklasse. Sparebankens egenkapitalbevis er notert på Oslo Børs i tråd med de regler som følger av finanslovgivningen. Alle egenkapitalbevisiere har samme rettigheter. Det er i 2017 ikke foretatt transaksjoner mellom sparebanken og egenkapitalbevisierne og deres nærstående utover lån, innskudd og betalingsformidling, samt lønn/honorar til ansatte og tillitsvalgte som er egenkapitalbevisiere.

Fortrinnsrett

Egenkapitalbevisieres fortrinnsrett ved kapitalforhøyelser fremkommer i finansforetaksloven § 10-10, (3). Det fremkommer her at ved forhøyelse av eierandelskapitalen, har eierne av egenkapitalbevis fortrinnsrett til å tegne de nye egenkapitalbevisene i samme forhold som de fra før eier egenkapitalbevis utstedt av institusjonen. Allmennaksjeloven § 10-5 vedrørende tilsidesettelse av fortrinnsrett gjelder tilsvarende.

Transaksjoner med nærstående

Det fremgår av sparebankens etiske regler at det foreligger en varslingsplikt for styremedlemmer og ansatte dersom de direkte eller indirekte har vesentlig interesse av avtaler som inngås av eller i sparebanken (konsernet). Det er ikke mottatt noen slike varsler i 2017.

Fri omsettelighet

Sparebankens egenkapitalbevis omsettes fritt på Oslo Børs. Det er ikke andre eierbegrensninger enn gjeldende regler i finansforetaksloven om eierbegrensning og konsesjonsplikt og vedtektsfestede regler om styregodkjenning av kjøp av egenkapitalbevis som gjelder for egenkapitalbevisiere i Sparebanken Øst.

Forstanderskapet

Forstanderskapet skal påse at sparebanken virker etter sitt formål i samsvar med lover, vedtekter og vedtak fattet av forstanderskapet. Forstanderskapet fastsetter regnskapet og vedtar godtgjørelse til sparebankens tillitsvalgte, herunder styret, valgkomite og valgt revisor. Forstanderskapet velger valgkomite blant forstanderskapets medlemmer.

I henhold til vedtekter skal følgende saker behandles av det ordinære forstanderskapet:

- Valg av forstanderskapets leder og nestleder
- Godkjenning av årsregnskap og årsberetning, herunder disponering av overskudd/ utdeling av utbytte
- Andre saker som etter lov eller vedtekter hører under forstanderskapet

Sammensetning

Forstanderskapets sammensetning fremkommer av vedtektene. Det lokale samfunnsansvaret vises gjennom sammensetningen av forstanderskapet, der både innskytervalgte, kommunevalgte, egenkapitalbevisiere og de ansatte er representert. Forstanderskapet består av totalt 32 medlemmer med 23 varamedlemmer. 8 medlemmer velges av innskytere fordelt med 3 fra Øvre Eiker, 2 fra Nedre Eiker og 3 fra Drammen. 4 kommunevalgte velges med 1 medlem fra Øvre Eiker, 2 medlemmer fra Nedre Eiker og 1 medlem fra Drammen. 8 medlemmer velges av de ansatte og 12 medlemmer velges av egenkapitalbevisierne. Medlemmene av forstanderskapet velges for 4 år. Forstanderskapets medlemmer velges i tråd med finansforetaksloven og sparebankens vedtekter. Det fremkommer her at vervet er personlig og det er ikke mulig å møte ved fullmektig. NUES' anbefaling om bruk av fullmakt på generalforsamlingen er av denne grunn ikke aktuelt for egenkapitalbevisiere i Sparebanken Øst. Forstanderskapets leder i 2017 har vært Frank Borgen og nestleder har vært Lars M. Lunde.

Møter

Forstanderskapet har ett fast møte hvert år. Utover dette innkalles forstanderskapet ved behov av forstanderskapets leder. Forstanderskapet hadde to møter i 2017. Styret innkaller til forstanderskapets møter med minst 21 dagers varsel, jf. finansforetaksloven § 8-3 (1). Både sparebankens revisor og styret får innkalling til forstanderskapsmøtene. Forstanderskapsmøtene ledes av forstanderskapets leder jf. vedtekter og finansforetaksloven og følger dermed anbefalingen om uavhengig møteledelse. Når det gjelder saksdokumenter, påmeldingsfrist, gjennomføring av valg og publisering av protokoller fra forstanderskapsmøter følger sparebanken NUES på alle punkter.

Valgkomiteer

Det følger av sparebankens vedtekter at valg av medlemmer til forstanderskap og styre skal skje etter innstilling fra valgkomiteen. Det er 3 valgkomiteer i Sparebanken Øst:

- 1) Valgkomite for forstanderskapet og styret
- 2) Valgkomite for innskytere
- 3) Valgkomite for egenkapitalbevisiere

Ansattes representanter i styret og forstanderskap velges av og blant de ansatte i tråd med Forskrift nr. 9386 av 23.12.1977. Valgkomiteen for forstanderskapet består av representanter fra alle grupper som er representert i forstanderskapet, herunder også egenkapitalbevisierne. Det skal sikre at forholdet mellom valgkomiteene og den som velges er hensyntatt uavhengighet og habilitet, og det er også vektlagt at de ulike valgkomiteer opprettholder sin uavhengighet til styret i sparebanken. De ulike valgkomiteer skal også sikre at tilgangen på nødvendig kompetanse er tilstede sett i forhold til de oppgaver valgkomiteen står overfor.

Valgkomite for forstanderskapet og styret velges av og blant forstanderskapets medlemmer. Valgkomiteens sammensetning fremkommer av sparebankens vedtekter. NUES' anbefalinger på dette punkt oppfylles så langt de passer i forhold til vedtektene. Valgkomiteens innstilling overfor forstanderskapet begrunnes i tråd med NUES. Det er utarbeidet egen instruks for valgkomiteene, sist vedtatt av forstanderskapet i møte 30.03.2017. Valgkomite for forstanderskapet og styret har i 2017 bestått av følgende personer:

Tom R. Svendsen, leder

Nina Paulsen

Jon Aas

Bent Inge Bye

Jan Christian Skau, ansatt (til og med 30.03.17), Anne Siri R. Jensen, ansatt (fra og med 31.03.17)

Sparebanken oppfylder kravet om at flertallet i valgkomiteen er uavhengig av styret og øvrige ledende ansatte. Sparebankens vedtekter krever at alle medlemmene i valgkomiteen er medlemmer av forstanderskapet. NUES' anbefaling om at minst ett medlem ikke bør være medlem av bedriftsforsamling, representantskap (forstanderskap) eller styret, er derfor ikke relevant.

Valgkomiteen har i 2017 hatt separate møter med både styrets leder og sparebankens administrerende direktør.

Bedriftsforsamling og styre, sammensetning og uavhengighet

Sparebanken Øst har ingen bedriftsforsamling.

Styresammensetning

Styret består av 6 eksterne medlemmer og 2 representanter fra de ansatte. Administrerende direktør og viseadministrerende direktør har møterett, men ikke stemmerett i styret.

Styrets sammensetning, styremedlemmenes bakgrunn og deltakelse på styremøter i 2017 er omtalt i Styrets årsberetning for 2017. Detaljert informasjon om det enkelte styremedlem finnes også på vår hjemmeside www.oest.no/om_oss/styret_og_ledelse.

Administrerende direktør har møtt i 17 av 17 styremøter og viseadministrerende direktør har møtt i 15 av 17 styremøter.

Valg av styre

Valg av styremedlemmer skjer etter forberedelse av valgkomiteen nedsatt av forstanderskapet. Valgkomiteen utarbeider en innstilling til forstanderskapet.

Styremedlemmer velges for 2 år av gangen. Forstanderskapet velger styrets leder og nestleder. Styremedlemmenes kompetanse og yrkeserfaring blir fremlagt i forstanderskapet i forbindelse med valget.

Uavhengighet

Styret skal handle uavhengig og styrets medlemmer, med unntak av ansattes representanter, vurderes som uavhengig av sparebankens vesentlige forretningsforbindelser og sparebankens daglige ledelse. Ingen av sparebankens ledende ansatte er med i styret. Sammensetningen av styret utgjør et mangfold der kompetanse og ferdigheter legger grunnlaget for utføring av det nødvendige styrearbeidet. Det fremkommer i styreinstruksen at styret opptrer som et kollegium. Ansvar for de vedtak og de disposisjoner som styret foretar, tilligger imidlertid det enkelte styremedlem.

Styremedlemmers beholdning av egne egenkapitalbevis

Styremedlemmer som har egenkapitalbevis i Sparebanken Øst per 31.12.2017 fremkommer i note 53.

Styrets arbeid

Styrets oppgaver

Styret leder sparebankens virksomhet i samsvar med lov, forskrift, vedtekter og nærmere instruks gitt av forstanderskapet.

Forvaltningen av sparebanken hører under styret. Styret skal sørge for forsvarlig organisering av virksomheten, herunder påse at kravene til organisering av banken og etablering av forsvarlige styrings- og kontrollsystemer blir etterkommet.

Styret skal fastsette planer og budsjetter for bankens virksomhet. Styret skal også fastsette retningslinjer for virksomheten, herunder regler om taushetsplikt for opplysninger om banken og dens virksomhet.

Styret skal holde seg orientert om bankens økonomiske stilling og plikter å påse at dens virksomhet, regnskap og formuesforvaltning er gjenstand for betryggende kontroll. Styret skal minst én gang årlig og ellers etter behov ha møte med revisor uten at daglig leder eller andre fra den daglige ledelsen er tilstede.

Styret skal føre tilsyn med den daglige ledelse og bankens virksomhet for øvrig. Styret skal fastsette instruks for daglig leder og sørge for at daglig leder regelmessig gir styret underretning om bankens virksomhet, stilling og resultatutvikling.

Styret iverksetter de undersøkelser det finner nødvendig for å kunne utføre sine oppgaver.

Styret har ansvaret for at sparebanken til enhver tid har den egenkapital som er forsvarlig ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten i sparebanken. Styret har delegert deler av forvaltningsansvaret til administrasjonen gjennom ulike delegasjonsvedtak. Vedtakene er gitt med ulik varighet. Styret har videre fastsatt instruks for internrevisor som skal foreta operasjonell revisjon i tråd med gjeldende standarder for slik revisjon. Sparebanken Østs internrevisor er KPMG.

Taushetsplikt

Alle tillitsvalgte i Sparebanken Øst er underlagt de samme regler om taushet, etikk og habilitet som gjelder for sparebankens ansatte generelt. Uavhengighet mellom sparebankens ulike styrende og kontrollerende organer er et sentralt kriterium for forsvarlig styring av virksomheten. Blant de tillitsvalgte i Sparebanken Øst foreligger det etter styrets vurdering ingen nærstående forhold eller personlige relasjoner som kan påvirke den enkelte tillitsvalgtes uavhengighet og dømmekraft.

Styreinstruks

Styrets ansvar og arbeidsoppgaver er fastsatt i finansforetaksloven og vedtektene. Styret har utarbeidet egen styreinstruks som er gjenstand for jevnlig revidering. Instruksen ble sist revidert 16.01.2018. Instruksen beskriver hvilket ansvar styret har, hvilke saker styret skal behandle og hvilke regler som skal ligge til grunn for saksbehandlingen. Styret har fastsatt instruks for administrerende direktør som forestår den daglige ledelsen av sparebanken. Styreinstruksen og instruks for daglig leder angir ansvars- og oppgavefordelingen mellom styret og daglig leder.

Finansiell rapportering

Styret mottar månedlige rapporter hvor sparebankens økonomiske og finansielle status kommenteres, herunder administrerende direktørs månedlige virksomhetsrapport. Månedrapportene danner grunnlaget for intern styring og kommunikasjon om status i sparebanken. Styret mottar periodiske rapporter som viser sparebankens etterlevelse av delegerede fullmakter, samt kvartalsvise rapporter som viser utviklingen i sparebankens totale risikobilde.

Årsplan

Styret utarbeider en årsplan for sitt arbeid. Årsplanen inneholder blant annet møteplan for året, oversikt over faste oppgaver på bestemte møter og finansiell kalender. Styret foretar hvert år en egevaluering. Evalueringen omfatter styremedlemmers kompetanse, styrets sammensetning og måten styret fungerer på både som gruppe og individuelt. Styrets egevaluering er tilgjengelig for valgkomiteen til forstanderskapet.

Styrekomiteer

Godtgjørelsesutvalg

Det er etter krav i finansforetaksloven § 15-1 flg., og forskrift om finansforetak og finanskonsern § 15-1 flg. etablert et godtgjørelsesutvalg i sparebanken. Godtgjørelsesutvalget har som oppgave å forberede for styret retningslinjer for godtgjørelse til ledende ansatte. De skal videre sørge for at foretaket til enhver tid har og praktiserer retningslinjer og rammer for godtgjørelsesordningen som er i samsvar med forskrift om godtgjørelsesordninger i finansinstitusjoner, verdipapirforetak og forvaltningsselskap for verdipapirfond. Utvalget utfører sine oppgaver i tråd med retningslinjer fastsatt av styret. Utvalget utpeker selv sin leder. Medlemmene er valgt av styret. Godtgjørelsesutvalget har i 2017 bestått av følgende medlemmer:

Hanne Margrete Lenes Solem, leder
 Jorund Rønning Indrelid (til og med 30.03.17)
 Øivind Andersson
 Kari Solberg Økland (fra og med 25.04.17)
 Inger Helen Pettersen, ansattes representant i styret

Avdelingssjef personal, Kristin W. Myhre, har vært sekretær for utvalget. Styret har godkjent Retningslinjer for godtgjørelser i Sparebanken Øst.

Revisjonsutvalg

Sparebanken har etter krav i finansforetaksloven § 8-18, etablert revisjonsutvalg etter de retningslinjer som loven beskriver. Medlemmene er valgt av styret og velges for ett år av gangen. Utvalgets leder utpekes av styret. Revisjonsutvalgets hovedoppgaver er å forberede styrets oppfølging av regnskap og rapportering, overvåke systemer for risikostyring og internkontroll, internrevisjonens arbeid samt vurdere og overvåke revisors uavhengighet. Utvalget utfører sine oppgaver etter instruks fastsatt av styret. Revisjonsutvalget har avholdt 8 møter i 2017 hvorav 3 var fellesmøter med Risikoutvalget. Revisjonsutvalget har i 2017 bestått av følgende medlemmer:

Øivind Andersson, leder
 Hanne Margrete Lenes Solem
 Morten André Yttreide

Risikoutvalg

Sparebanken har etter krav i finansforetaksloven § 13-6, (4), etablert risikoutvalg som loven beskriver. Medlemmene av utvalget er valgt av styret og velges for ett år av gangen. Utvalgets leder utpekes av styret. Risikoutvalgets hovedoppgave er å forberede for og rådgje styret i forhold til sparebankens eksisterende og fremtidige risikoappetitt og risikostrategi samt oppfølging og implementering av denne strategien. Det tilligger også utvalget å overvåke i hvilken grad sparebankens prising av produkter ut mot kundene fullt ut reflekterer den risiko sparebanken bærer. Utvalget utfører sine oppgaver etter instruks fastsatt av styret. Risikoutvalget har avholdt 6 møter i 2017 hvorav 3 var fellesmøter med Revisjonsutvalget. Risikoutvalget har i 2017 bestått av følgende medlemmer:

Øivind Andersson, (leder fra og med 25.04.17)
 Morten A. Yttreide, (leder til og med 24.04.17)
 Elly Therese Thoresen
 Kari Solberg Økland (fra og med 25.04.17)

Det skrives protokoll fra møtene i Revisjonsutvalget og Risikoutvalget. Protokollene blir presentert av utvalgenes leder for det samlede styret i påfølgende styremøter.

Risikostyring og internkontroll

Risikostyring skal støtte opp under konsernets utvikling og måloppnåelse og skal sikre finansiell stabilitet og forsvarlig forretningsdrift. Dette oppnås gjennom en risikoprofil som kjennetegnes ved en sterk risikokultur og en høy bevissthet om risikostyring.

For å sikre en effektiv og hensiktsmessig prosess for risikostyring og internkontroll har konsernet lagt til grunn COSO-modellen¹. Dette er et anerkjent rammeverk for risikostyring og internkontroll. Modellen baseres på at risikostyring og internkontroll gjelder alle deler av virksomheten samtidig som et helhetlig perspektiv legges til grunn. Risikostyring og internkontroll omfatter både strategiske og operative forhold samt at det settes særlig fokus på kvalitet i ekstern rapportering og etterlevelse av lover og regler. Dette benevnes som helhetlig risikostyring. Begrepet helhetlig risikostyring benyttes i Sparebanken Øst med følgende definisjon:

«Helhetlig risikostyring er en prosess, gjennomført av virksomhetens styre, ledelse og ansatte, anvendt i fastsettelsen av strategi og på tvers av virksomheten, utformet for å identifisere potensielle hendelser som kan påvirke virksomheten og for å håndtere risiko slik at den er i samsvar med virksomhetens risikotoleranse, for å gi rimelig grad av sikkerhet for virksomhetens måloppnåelse.»

Modellen bygger på følgende komponenter:

Internt miljø

Det interne miljøet er utgangspunktet for de ansattes holdning til risiko. Det omfatter også filosofi for risikostyring og risikoappetitt, integritet, etiske verdier og miljøet de opererer i.

Etablering av målsettinger

Målsettinger må finnes før ledelsen kan identifisere potensielle hendelser som kan påvirke oppnåelsen av disse. Helhetlig risikostyring sikrer at ledelsen har på plass en prosess for å etablere målsettinger, og at de valgte målsettingene støtter og er i samsvar med virksomhetens formål og avspeiler dens risikoappetitt.

Identifisering av hendelser

Interne og eksterne hendelser som påvirker virksomhetens måloppnåelse må identifiseres, og man skiller mellom risikoer og muligheter. Muligheter kanaliseres tilbake til ledelsens prosesser for fastsettelse av strategier eller målsettinger.

Risikovurdering

Risikoer blir analysert, og sannsynlighet og konsekvens vurderes for å avgjøre hvordan den skal håndteres. Både iboende og gjenværende risiko blir vurdert.

Risikohåndtering

Ledelsen velger former for risikohåndtering – å unngå, akseptere, redusere eller dele risiko – og utvikler en handlingsplan for å bringe samsvar med virksomhetens risikotoleranse.

Kontrollaktiviteter

Retningslinjer og rutiner blir etablert og implementert for å sikre at risikohåndteringen blir utført på en effektiv måte.

Informasjon og kommunikasjon

Relevant informasjon blir identifisert, behandlet og kommunisert i en form og i et tidsperspektiv som gjør det mulig for de ansatte å ivareta sitt ansvar. Effektiv kommunikasjon skjer også i videre forstand, både vertikalt og horisontalt i virksomheten.

¹ The Committee of Sponsoring Organisations of the Tradeway Commission (COSO) har gitt innhold til begrepene gjennom et internasjonalt anerkjent rammeverk og benyttet bl.a. i lovgivning innen finansområdet.

Oppfølging

Den helhetlige risikostyringsprosessen blir fulgt opp og endret etter behov. Oppfølging utføres gjennom løpende ledelsesaktiviteter, uavhengige evalueringer eller begge deler.

Roller og ansvar

Organisering og kontrollfunksjoner er i tråd med gjeldende lovverk. Bestemmelsene om helhetlig risikostyring finner vi i finansforetakslovens § 13-5, Forsvarlig virksomhet, god forretningsskikk. I § 13-5 (1) heter det at et finansforetak skal organiseres og drives på en forsvarlig måte. Foretaket skal ha klar organisasjonsstruktur og ansvarsdeling samt klare og hensiktsmessige styrings- og kontrollordninger. Foretaket skal ha hensiktsmessige retningslinjer og rutiner for å identifisere, styre, overvåke og rapportere risiko foretaket er, eller kan bli, eksponert for. En tydelig organisering med klart definerte ansvarsområder og fullmakter er et sentralt element i god risikostyring og internkontroll.

Forstanderskapet

Forstanderskapet er bankens øverste organ. Forstanderskapet skal påse at sparebanken virker etter sitt formål i samsvar med lover, vedtekter og vedtak fattet av forstanderskapet. I henhold til vedtektene skal følgende saker behandles av det ordinære forstanderskapet:

- Valg av forstanderskapets leder og nestleder.
- Godkjenning av årsregnskap og årsberetning, herunder disponering av overskudd/utdeling av utbytte.
- Andre saker som etter lov eller vedtekter hører under forstanderskapet, herunder valg av styremedlemmer.

Styret

Styret skal fastsette mål og strategi for konsernet samt overordnede retningslinjer for virksomheten. Styret skal fastsette prinsipper for helhetlig risikostyring for konsernet som helhet og innenfor hvert enkelt virksomhetsområde. Styret skal videre påse at helhetlig risikostyring blir etablert og gjennomført i samsvar med lover, forskrifter, vedtekter, pålegg fra Finanstilsynet og retningslinjer gitt av styret til administrasjonen.

Styret skal påse at konsernet er hensiktsmessig organisert, herunder at det er klare ansvarsforhold og at det er etablert nødvendig arbeidsdeling. Styret skal årlig evaluere sitt arbeid og sin kompetanse knyttet til bankens helhetlige risikostyring.

Styret må forsikre seg om at retningslinjer for planlegging og styring er kommunisert og implementert i hele konsernet og sikre en ressursforsvarlig oppfølging. Styret har ansvar for at kapitalplanlegging og styring av kapitalbehov er en del av konsernets samlede risikostyring. Styret skal ta stilling til risikotoleransen og konkludere i forhold til nødvendig kapitalbehov, kapitalplan med beredskapsplaner og kapitalmål.

Styrets revisjonsutvalg

Revisjonsutvalget er et forberedende og rådgivende utvalg for styret og skal:

- Forberede styrets oppfølging av regnskapsrapporteringsprosessen.
- Overvåke systemene for internkontroll og risikostyring samt foretakets internrevisjon.
- Avgi uttalelse om valg av revisor.
- Ha løpende kontakt med konsernets valgte revisor om revisjon av årsregnskapet.
- Vurdere og overvåke revisors uavhengighet og objektivitet, herunder særlig i hvilken grad andre tjenester enn revisjon som er levert av revisor kan ha betydning for revisors uavhengighet og objektivitet.

Styrets risikoutvalg

Risikoutvalget er et forberedende og rådgivende utvalg for styret og skal:

- Forberede styrets vurdering av risiko og samlet kapitalbehov.
- Ha jevnlig kontakt med risikokontrollfunksjonen og motta relevant rapportering fra foretakets kontrollfunksjoner.
- Minst årlig gjennomgå foretakets risikostراتيجier.
- Overvåke at foretakets risikostراتيجier følges.
- Vurdere om prisingen av foretakets produkter tar hensyn til foretakets forretningsmodell og risikostراتيجi.

Godtgjørelsesutvalg

Det er etter krav i finansforetaksloven § 15-1 flg., og forskrift om finansforetak og finanskonsern § 15-1 flg. etablert et godtgjørelsesutvalg i sparebanken. Godtgjørelsesutvalget har som oppgave å forberede for styret retningslinjer for godtgjørelse til ledende ansatte. De skal videre sørge for at foretaket til enhver tid har og praktiserer retningslinjer og rammer for godtgjørelsesordningen som er i samsvar med forskrift om godtgjørelsesordninger i finansinstitusjoner, verdipapirforetak og forvaltningsselskap for verdipapirfond. Informasjon om godtgjørelser er gitt i konsernets årsrapport note 29.

Administrerende direktør

Administrerende direktør er ansvarlig for, skal utarbeide og følge opp at:

- Det er etablert en forsvarlig helhetlig risikostyring etter retningslinjer fastsatt av styret.
- Helhetlig risikostyring blir dokumentert, gjennomført og overvåket på forsvarlig måte.
- Rapporteringsplikten til styret er i samsvar med lover, forskrifter, vedtekter og konsernets vedtatte prinsipper om dette.
- Risikostyringssystemene gjennomføres, følges opp og dokumenteres i samsvar med lover, forskrifter, strategi/policy og rutiner.
- Risikostyringsprosessen er hensiktsmessig og effektiv.

Administrerende direktør skal sørge for at konsernet er hensiktsmessig organisert, herunder at det er klare ansvarsforhold og at det er etablert nødvendig arbeidsdeling. Administrerende direktør har ansvar for at prosess vedrørende vurdering av risikoer og samlet kapitalbehov (ICAAP) blir gjennomført.

Ledere av forretningsområder

Ledere av forretningsområdene, herunder direktører og mellomledere, har ansvar for:

- Å etablere og gjennomføre forsvarlig risikostyring innenfor sitt område, herunder vurdere risiko og etablering av nødvendige linjekontroller.
- Etterlevelse av gjeldende regelverk.
- Rapportering knyttet til helhetlig risikostyring, herunder rapportering av vesentlige brudd/hendelser.

Ansatte

De ansatte har ansvar for å:

- Besitte tilstrekkelig kompetanse om sitt ansvarsområde og sine arbeidsoppgaver for tilstrekkelig egenkontroll.
- Utføre arbeid innenfor vedtatte instruksjoner, rammer og fullmakter med riktig kvalitet.
- Rapportere vesentlige brudd/hendelser til leder.

Helhetlig risikostyring skal være en del av den løpende oppfølgingen mellom leder og den ansatte. Den ansattes rolle i dette skal synliggjøres og følges opp.

Risikostyring og compliance

Risikostyring og compliance skal:

- Sitte i «førersetet» når policy og strategier skal utformes på sentrale risikoområder.
- Lede arbeidet med ICAAP og gjennomføre stresstester og prognoser på selvstendig basis.
- Være et uavhengig miljø som utfordrer de operative avdelingene i konsernet.
- Bidra til videreutvikling av konsernets rammeverk for helhetlig risikostyring- og internkontroll, herunder risikopolicy/-strategier, metoder, modeller og systemer i henhold til anerkjente prinsipper.
- Påse at risikostyringssystemene implementeres, benyttes, følges opp og dokumenteres i samsvar med lover, forskrifter, strategi/policy og rutiner og at risikostyringsprosessen er hensiktsmessig og effektiv.
- Koordinere den årlige lederbekreftelsen i henhold til Finanstilsynets forskrift om risikostyring og internkontroll.
- Følge opp konsernets risikostatus og utvikling i forhold til vedtatte risikostrategiske måltall og forretningsstrategi.
- Motta eller utarbeide periodisk og tilstrekkelig informasjon for å ivareta og følge opp rapportering til administrerende direktør.
- Sørge for at det opprettes effektive systemer og prosesser for etterlevelse av gjeldende regelverk samt fange opp endringer i lover/forskrifter, bransjestandarder og interne retningslinjer, og påse at disse blir implementert i konsernet.
- Teste, vurdere og gi råd om internkontrollen.
- Delta i møter i styrets risikoutvalg og i intern risikokomite.

Internrevisjon

Internrevisjonen skal:

- Rapportere til styret, ha rett til å møte i styremøtene og avgi rapport om risikostyringen og internkontrollen minimum en gang pr. år.
- Gi objektive råd til styret og ledelsen om konsernets risikostyring, utforming og etterlevelse av kontroller samt etterlevelse av etablerte rutiner, prosedyrer og retningslinjer.
- Ha tilstrekkelig kompetanse og erfaring, metodikk og verktøy for å sikre at alle områder med høy og kritisk risiko dekkes.
- Gjennomføre planlagte internkontroller.

Eksternrevisjon

Ekstern revisor gir ledelsen og styret uavhengige og objektive synspunkter som kan bidra til at banken når sine målsettinger ikke bare for regnskapsrapportering, men også for målsettinger innenfor andre kategorier. I forbindelse med årsregnskapsrevisjonen fremlegger revisor sitt syn på i hvilken grad regnskapet gir et forsvarlig uttrykk for virksomhetens økonomiske stilling i overensstemmelse med IFRS, og bidrar således til virksomhetens målsettinger for regnskapsrapportering. Revisor kan videre bidra ved å gi nyttig informasjon til ledelsen i dens gjennomføring av aktiviteter relatert til risikostyring. Slik informasjon omfatter revisjonsfunn, analytisk informasjon og anbefalinger om nødvendige tiltak for å nå etablerte målsettinger, og funn som revisor gjør angående mangler ved risikostyring og kontroll med anbefalinger om forbedringer.

Gransker

I tråd med finansforetaksloven § 11-14 er Ernst & Young AS utnevnt som uavhengig gransker for Sparebanken Øst Boligkreditt AS. Gransker gjennomfører selvstendige kvartalsvise kontroller blant annet av lovbestemt register og beløpsmessig balanse mellom sikkerhetsmasse og utstedte obligasjoner med fortrinnsrett. Gransker rapporterer årlig til Finanstilsynet.

Finanstilsynet

Finanstilsynet er et selvstendig styringsorgan som bygger på lover og vedtak fra Stortinget, Regjeringen og Finansdepartementet og på internasjonale standarder for finansielt tilsyn.

Gjennom tilsyn med foretak og markeder skal Finanstilsynet bidra til finansiell stabilitet og ordnede markedsførhold og til at brukerne kan stole på at finansielle avtaler og tjenester blir fulgt opp etter formålet. I tillegg til det forebyggende arbeidet må Finanstilsynet kunne bidra til å løse problemer som kan oppstå. Finanstilsynet legger til grunn at norske virksomheter skal ha konkurransevilkår som samlet sett er på linje med virksomheter i andre EØS-land.

Andre organer og kontrollpunkter

Bankens balansestyringskomite har jevnlig møter der status og tiltak med hensyn til likviditetssituasjonen drøftes. I BSK møter administrerende direktør, viseadministrerende direktør, økonomidirektør, controller risiko og finanssjef.

Risikokomiteen har til formål å vurdere risikoeksponering og risikorapportering. Komiteen skal gjøre vurderinger av kapitalbehovet og behandle risikorapporteringen til styret. Komiteens medlemmer er kredittsjef BM, advokat, avdelingsbanksjef PM Kreditt, finanssjef, leder av Øst Inkasso AS, IT-sjef, leder av Risikostyring & Compliance og alle kontrollere. Komiteens konklusjoner og merknader protokollføres.

Det er opprettet en egen operativ stilling som antihvitvaskansvarlig. Stillingen innebærer oppfølging av etterlevelsen av regelverket og kontroll av kundeopprettelser.

GODTGJØRELSE TIL STYRET OG TILLITSVALGTE

Godtgjørelse til styret, forstanderskapet og valgkomiteen fastsettes av forstanderskapet. Godtgjørelsen er søkt tilpasset den arbeidsmengde og det ansvar som påhviler de tillitsvalgte og er opplyst i notene til årsregnskapet. Honoraret er uavhengig av sparebankens resultater og utgjør et bestemt beløp. Det er ingen resultatbaserte eller variable godtgjørelser til sparebankens tillitsvalgte. Godtgjørelse til styret er opplyst i note 29 til årsregnskapet. Ingen av styrets medlemmer har i 2017 utført andre oppgaver for sparebanken enn styrevervet.

GODTGJØRELSE TIL LEDENDE ANSATTE

I henhold til gjeldende lovverk, finansforetaksloven § 15-1 til 15-6, fastsetter styret nødvendige retningslinjer for ledende ansattes godtgjørelser. Godtgjørelse til ledende ansatte er opplyst i note 29 til årsregnskapet. Fastlønnen utgjør hovedinntekten til alle ansatte i Sparebanken Øst. Styret fastsetter godtgjørelsen til administrerende direktør. Administrerende direktør fastsetter godtgjørelsen til toppledergruppen. Det er ingen avtale om variabel godtgjørelse eller opsjons- eller bonusavtaler. Styret kan beslutte å tildele administrerende direktør og viseadministrerende direktør engangstillegg. Øvrig toppledelse tar del i styrevedtatt ordning om overskuddsdeling.

INFORMASJON OG KOMMUNIKASJON

Sparebankens målsetting for informasjon og kommunikasjon er basert på åpenhet og tilgjengelighet. For å sikre den nødvendige informasjonsflyt, skal finansiell informasjon offentliggjøres i tråd med fastsatt finansiell kalender på sparebankens internettsider, ved innsendelse av opplysningene til Oslo Børs og ved presentasjoner for investorer og andre interessenter. Sparebanken arrangerer åpne

investorpresentasjoner i forbindelse med at års- og kvartalsresultater blir lagt frem. Regelverket for informasjon og kommunikasjon, regler om god børsetikk, i tillegg til et generelt krav om likebehandling setter imidlertid begrensninger for sparebankens mulighet til å utgi informasjon, herunder også for analytikere.

Sparebanken Øst har utarbeidet retningslinjer for investorpleie. Retningslinjene viser til at sparebanken ønsker å ha en utstrakt og effektiv kommunikasjon med de finansielle markedene der åpenhet og troverdighet vektlegges. Sparebanken ønsker et langsiktig og gjensidig fordelaktig forhold med flest mulig meglerforetak. Investeringsbeslutninger skal være tuftet på økonomiske kalkyler fremfor relasjoner. Sparebanken skal være positiv til investeringsbeslutninger som ikke nevneverdig endrer aktuelle lønnsomhetsestimater, og som vil være gunstig for investor. Meglerkontakt skal skje gjennom Finansavdelingen for å sikre at informasjonen som går ut og kommer inn er ensartet.

Informasjon som vurderes som viktig og sensitiv vil først bli meddelt Oslo Børs. Sparebanken vil tilstrebe korrekt og velbalansert informasjon både skriftlig og muntlig, og ingen investorer skal forfordeles. All informasjon som tilbys skal distribueres til alle investorkretser og den skal presenteres på en entydig måte. Sparebanken skal tilstrebe tilgjengelighet for investorer og henvendelser skal besvares innen rimelig tid. Informasjon som anses som sentral for investorer skal distribueres via sparebankens hjemmeside, Oslo Børs og via mail.

OVERTAKELSE

Sparebanker kan ikke overtas av andre foretak eller enkeltpersoner. NUES' anbefaling på dette punkt er av den grunn ikke relevant for sparebanker. Forstanderskapet skal treffe avgjørelse i alle saker som gjelder virksomhetsendringer i sparebanken, oppkjøp av andre selskaper eller andre saker av særlig viktighet for sparebanken. Dette gjelder likevel ikke ved oppkjøp av mindre selskaper innenfor sparebankens nåværende virksomhetsområde, eller dersom saken av andre særlige grunner bør avgjøres av styret og først deretter forelegges forstanderskapet.

REVISOR

Revisjon av Sparebanken Øst foretas etter anerkjente revisjonsprinsipper med hensyn til planlegging, gjennomføring og beretning. Ernst & Young AS er sparebankens eksterne revisor. Eksternrevisor møter minst en gang i året i Revisjonsutvalget og på styremøte og gjennomgår sine vurderinger av sparebankens risikoer. Ekstern revisor deltar alltid på styremøtet ved fastsettelse av årsregnskapet og på regnskapsmøtet i Revisjonsutvalget, og går gjennom sin vurdering av vesentlige forhold i sparebanken. For øvrig deltar eksternrevisor i styremøter etter behov. I henhold til finansforetaksloven § 8-6 (3) er det krav om at styret minst én gang per kvartal har møte med revisor uten at daglig ledelse er til stede om ikke annet er fastsatt i instruks for styret. Styret har i sin instruks fastsatt at styret minst en gang årlig og ellers etter behov skal ha møte med revisor uten at daglig ledelse er tilstede. Eksternrevisor blir innkalt til alle forstanderskapsmøter. Det henvises for øvrig til note 32 i årsregnskapet, i forbindelse med godtgjørelse til revisor, herunder fordelingen av godtgjørelsen.

FINANSIELL KALENDER FOR 2018

	Offentliggjøring
• Foreløpig resultat 2017 (4. kvartal 2017)	7. februar 2018
• Årsregnskap 2017	22. mars 2018
• Ex. utbyttedato	23. mars 2018
• Utbetaling utbytte	6. april 2018
• 1. kvartal 2018	9. mai 2018
• 2. kvartal 2018	13. juli 2018
• 3. kvartal 2018	31. oktober 2018

INVESTORKONTAKTER

Adm. dir. Pål Strand
916 24 428
paal.strand@oest.no

Viseadm. dir. Kjell Engen
957 75 003
kjell.engen@oest.no

Sparebanken Øst
Bragernes Torg 2, Drammen
Postboks 67, 3301 Hokksund
post@oest.no
www.oest.no

Erklæring i henhold til verdipapirhandelloven § 5-5

Vi bekrefter at årsregnskapet for perioden 1. januar til 31. desember 2017, etter vår beste overbevisning, er utarbeidet i samsvar med gjeldende regnskapsstandarder og at opplysningene i regnskapet gir et rettviseende bilde av konsernets og selskapets eiendeler, gjeld, finansielle stilling og resultat som helhet, og at opplysningene i årsberetningen gir en rettviseende oversikt over utviklingen, resultatet og stillingen til konsernet og selskapet, sammen med en beskrivelse av de mest sentrale risiko- og usikkerhetsfaktorer konsernet står overfor.

Hokksund, 31. desember 2017
Drammen, 1. mars 2018

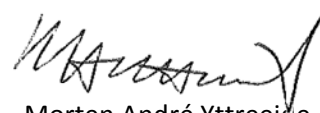
I STYRET FOR SPAREBANKEN ØST

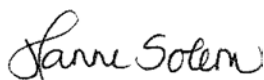
Øivind Andersson
leder

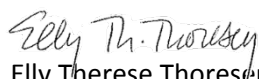
Knut Smedsrud
nestleder

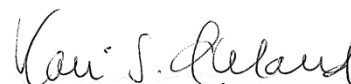
Morten André Yttreide
medlem

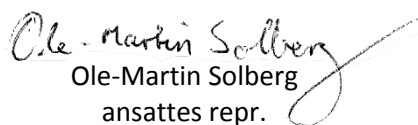
Hanne Margrete Lenes Solem
medlem

Elly Therese Thoresen
medlem

Kari Solberg Økland
medlem

Ole-Martin Solberg
ansattes repr.

Inger Helen Pettersen
ansattes repr.

Pål Strand
adm. direktør

RESULTATREGNSKAP

Konsern		Beløp i mill. kroner	Noter	Morbank	
2017	2016			2017	2016
1.020,1	1.037,4	Renteinntekter og lignende inntekter	23,24	637,8	689,4
457,6	491,6	Rentekostnader og lignende kostnader	23,24,50	317,4	357,3
562,5	545,8	NETTO RENTE- OG KREDITTPROVISJONSINTEKTER		320,4	332,1
85,7	82,4	Provisjonsinntekter og inntekter fra banktjenester	26	99,6	94,1
40,4	39,7	Provisjonskostnader og kostnader ved banktjenester	26	14,4	15,3
16,3	26,9	Utbytte og andre inntekter av verdipapirer med variabel avkastning	25	164,4	81,9
30,5	75,8	Netto verdiendringer og gevinst/tap på finansielle instrumenter	27	41,3	71,1
62,4	27,2	Andre driftsinntekter	28	4,9	5,3
156,6	156,8	Lønn mv.	29,47	130,1	131,6
50,6	48,0	Administrasjonskostnader	31	41,1	40,7
17,9	28,7	Avskrivning/nedskrivning og verdiendring ikke-finansielle eiendeler	31,37	11,3	11,4
52,3	50,8	Andre driftskostnader	31,32,38	43,5	43,4
439,6	434,1	RESULTAT FØR TAP		390,2	342,1
7,2	6,7	Tap på utlån og garantier	11,13	-1,6	-2,8
432,4	427,4	RESULTAT FØR SKATTEKOSTNAD		391,8	344,9
100,0	96,2	Skattekostnad	33	57,4	65,2
332,4	331,2	ÅRSRESULTAT		334,4	279,7
5,81	6,02	Resultat pr. egenkapitalbevis	52	5,84	5,08
5,81	6,02	Utvannet resultat pr. egenkapitalbevis	52	5,84	5,08

TOTALRESULTAT

Konsern		Beløp i mill. kroner	Noter	Morbank	
2017	2016			2017	2016
332,4	331,2	ÅRSRESULTAT		334,4	279,7
		Poster som ikke vil bli reklassifisert til resultatregnskapet			
-30,3	2,9	Aktuarielle gevinster og tap på ytelsesplaner	47	-29,0	3,1
7,6	-0,7	Skatt relatert til poster som ikke kan reklassifiseres	33,47	7,3	-0,8
		Poster som senere kan bli reklassifisert til resultatregnskapet			
23,7	-5,9	Endringer i virkelig verdi for investeringer tilgjengelig for salg	27	23,7	-5,9
-0,8	0,1	Skatt relatert til poster som kan bli reklassifisert	27,33	-0,8	0,1
332,6	327,6	TOTALRESULTAT		335,6	276,2

BALANSE

Konsern 31.12.17	Konsern 31.12.16	Beløp i mill. kroner	Noter	Morbank 31.12.17	Morbank 31.12.16
EIENDELER					
341,2	311,9	Kontanter og fordringer på sentralbanker	19	341,2	311,9
5,7	9,5	Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	15,19	1.929,3	1.740,2
30.972,4	29.695,7	Utlån til og fordringer på kunder	10,11,12,13,14,19	18.653,6	19.156,6
4.515,1	4.285,1	Sertifikater, obligasjoner m.v. til virkelig verdi	19,22,34	4.358,8	4.129,1
483,9	460,1	Aksjer og andeler	19,22,35	483,9	460,1
297,9	369,6	Finansielle derivater	19,20,21,22	128,0	186,5
0,0	205,4	Sertifikater og obligasjoner, holdes til forfall	19,22,34	0,0	205,4
0,0	0,0	Eierinteresser i konsernselskap	36	890,9	888,5
0,0	0,0	Utsatt skatt eiendel	33	9,2	0,0
134,6	284,3	Investerings eiendommer	37	0,0	0,0
133,9	131,4	Varige driftsmidler	37	76,0	72,6
103,2	27,0	Andre eiendeler		10,9	4,2
6,2	14,7	Forsk.bet. ikke påløpte kostn. og opptj. ikke mottatte inntekter	39	7,0	15,1
36.994,1	35.794,7	SUM EIENDELER		26.888,8	27.170,2
GJELD OG EGENKAPITAL					
330,1	90,2	Gjeld til kredittinstitusjoner	19,40,44	562,0	325,7
13.971,8	13.887,4	Innskudd fra og gjeld til kunder	19,41	14.001,0	13.896,2
25,5	47,5	Finansielle derivater	19,20,21,22	19,4	27,4
18.228,5	17.614,6	Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	19,42,44	8.357,8	9.249,5
110,5	88,1	Betalbar skatt	33	68,1	51,0
124,5	95,5	Andre forpliktelser	45	110,3	89,9
37,8	30,5	Påløpte kostnader og mottatte ikke opptjente inntekter		28,8	25,5
68,6	38,6	Avsetninger for påløpte kostnader og forpliktelser	46,47	66,1	37,3
8,9	22,7	Utsatt skatt forpliktelse	33	0,0	3,6
703,6	703,5	Ansvarlig lånekapital	19,43,44	703,6	703,5
33.609,8	32.618,6	SUM GJELD		23.917,1	24.409,6
595,1	595,1	Innskutt egenkapital	52	595,1	595,1
2.789,2	2.581,0	Opptjent egenkapital		2.376,6	2.165,5
3.384,3	3.176,1	SUM EGENKAPITAL	6	2.971,7	2.760,6
36.994,1	35.794,7	SUM GJELD OG EGENKAPITAL		26.888,8	27.170,2

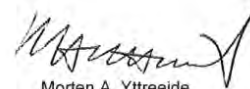
Høksund, 31. desember 2017
 Dømmen, 1. mars 2018

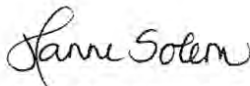
Øivind Andersson
leder

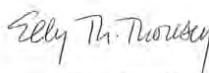
Knut Smedsrud
nestleder

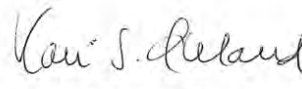
Morten A. Yttreide
medlem

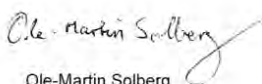
Hanne Margrete Lenes Solem
medlem

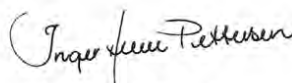
Elly T. Thoresen
medlem

Kari Solberg Økland
medlem

Ole-Martin Solberg
ansattes representant

Inger Helen Pettersen
ansattes representant

Pål Strand
adm. direktør

ENDRING EGENKAPITAL KONSERN

Beløp i mill. kroner

2017	Innskutt egenkapital			Opptjent egenkapital			Tilgjengelig for salg reserve	Annen egenkapital
	Sum egenkapital	Egenkapital-bevis	Overkurs	Utjevningsfond	Grunnfonds-kapital	Gavefond		
Egenkapital pr. 31.12.16	3.176,1	207,3	387,8	379,0	1.573,7	38,1	174,7	415,5
Årsresultat	332,4	0,0	0,0	121,1	213,3	0,0	0,0	-2,0
Endringer i virkelig verdi for investeringer TFS	22,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	22,9	0,0
Aktuarielle gevinster og tap på ytelsesplaner	-22,7	0,0	0,0	-7,9	-13,9	0,0	0,0	-0,9
Totalresultat	332,6	0,0	0,0	113,2	199,4	0,0	22,9	-2,9
Utbytte til EK-bevisiere 2016 endelig vedtatt	-82,9	0,0	0,0	-82,9	0,0	0,0	0,0	0,0
Utbytte på samfunnskapitalen 2016 endelig vedtatt	-41,5	0,0	0,0	0,0	-41,5	0,0	0,0	0,0
Endringer gavefondet	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Egenkapital pr. 31.12.17	3.384,3	207,3	387,8	409,3	1.731,6	38,1	197,6	412,6

Årets forslag til utbytte til egenkapitalbevisierne på MNOK 103,7 ligger som en del av utjevningsfondet og årets forslag til utbytte på samfunnskapitalen på MNOK 51,9 ligger som en del av grunnfondskapitalen inntil de er endelig vedtatt av forstanderskapet.

Det vises forøvrig til note 52 om egenkapitalbevis.

2016	Innskutt egenkapital			Opptjent egenkapital			Tilgjengelig for salg reserve	Annen egenkapital
	Sum egenkapital	Egenkapital-bevis	Overkurs	Utjevningsfond	Grunnfonds-kapital	Gavefond		
Egenkapital pr. 31.12.15	2.951,1	207,3	387,8	341,2	1.432,1	38,1	180,5	364,1
Årsresultat	331,2	0,0	0,0	105,3	174,4	0,0	0,0	51,5
Endringer i virkelig verdi for investeringer TFS	-5,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-5,8	0,0
Aktuarielle gevinster og tap på ytelsesplaner	2,2	0,0	0,0	0,9	1,4	0,0	0,0	-0,1
Totalresultat	327,6	0,0	0,0	106,2	175,8	0,0	-5,8	51,4
Utbytte til EK-bevisiere 2015 endelig vedtatt	-68,4	0,0	0,0	-68,4	0,0	0,0	0,0	0,0
Utbytte på samfunnskapitalen 2015 endelig vedtatt	-34,2	0,0	0,0	0,0	-34,2	0,0	0,0	0,0
Endringer gavefondet	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Egenkapital pr. 31.12.16	3.176,1	207,3	387,8	379,0	1.573,7	38,1	174,7	415,5

Årets forslag til utbytte til egenkapitalbevisierne på MNOK 82,9 ligger som en del av utjevningsfondet og årets forslag til utbytte på samfunnskapitalen på MNOK 41,5 ligger som en del av grunnfondskapitalen inntil de er endelig vedtatt av forstanderskapet.

ENDRING EGENKAPITAL MORBANK

2017	Innskutt egenkapital			Opptjent egenkapital			Tilgjengelig for salg reserve
	Sum egenkapital	Egenkapital-bevis	Overkurs	Utjevningsfond	Grunnfonds-kapital	Gavefond	
Egenkapital pr. 31.12.16	2.760,6	207,3	387,8	379,0	1.573,7	38,1	174,7
Årsresultat	334,4	0,0	0,0	121,1	213,3	0,0	0,0
Endringer i virkelig verdi for investeringer TFS	22,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	22,9
Aktuarielle gevinster og tap på ytelsesplaner	-21,7	0,0	0,0	-7,9	-13,9	0,0	0,0
Totalresultat	335,6	0,0	0,0	113,2	199,4	0,0	22,9
Utbytte til EK-bevisiere 2016 endelig vedtatt	-82,9	0,0	0,0	-82,9	0,0	0,0	0,0
Utbytte på samfunnskapitalen 2016 endelig vedtatt	-41,5	0,0	0,0	0,0	-41,5	0,0	0,0
Endringer gavefondet	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Egenkapital pr. 31.12.17	2.971,7	207,3	387,8	409,3	1.731,6	38,1	197,6

Årets forslag til utbytte til egenkapitalbevisierne på MNOK 103,7 ligger som en del av utjevningsfondet og årets forslag til utbytte på samfunnskapitalen på MNOK 51,9 ligger som en del av grunnfondskapitalen inntil de er endelig vedtatt av forstanderskapet.

Det vises forøvrig til note 52 om egenkapitalbevis.

2016	Innskutt egenkapital			Opptjent egenkapital			Tilgjengelig for salg reserve
	Sum egenkapital	Egenkapital-bevis	Overkurs	Utjevningsfond	Grunnfonds-kapital	Gavefond	
Egenkapital pr. 31.12.15	2.587,0	207,3	387,8	341,2	1.432,1	38,1	180,5
Årsresultat	279,7	0,0	0,0	105,3	174,4	0,0	0,0
Endringer i virkelig verdi for investeringer TFS	-5,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-5,8
Aktuarielle gevinster og tap på ytelsesplaner	2,3	0,0	0,0	0,9	1,4	0,0	0,0
Totalresultat	276,2	0,0	0,0	106,2	175,8	0,0	-5,8
Utbytte til EK-bevisiere 2015 endelig vedtatt	-68,4	0,0	0,0	-68,4	0,0	0,0	0,0
Utbytte på samfunnskapitalen 2015 endelig vedtatt	-34,2	0,0	0,0	0,0	-34,2	0,0	0,0
Endringer gavefondet	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Egenkapital pr. 31.12.16	2.760,6	207,3	387,8	379,0	1.573,7	38,1	174,7

Årets forslag til utbytte til egenkapitalbevisierne på MNOK 82,9 ligger som en del av utjevningsfondet og årets forslag til utbytte på samfunnskapitalen på MNOK 41,5 ligger som en del av grunnfondskapitalen inntil de er endelig vedtatt av forstanderskapet.

KONTANTSTRØMOPPSTILLING

Konsern 2017	Konsern 2016	Beløp i mill. kroner	Note	Morbank 2017	Morbank 2016
Driftsaktiviteter					
432,4	427,4	Resultat før skattekostnad		391,8	344,9
		Justert for:			
-3,4	-2,3	Endring i netto opptj. renteinntekter og pål. rentekostnader		4,5	-3,1
0,0	0,0	Netto inn-/utbetaling av lån til kredittinstitusjoner		-193,0	362,6
-1.267,3	-1.700,4	Netto inn-/utbetaling av lån til kunder		509,2	-1.418,4
-229,9	268,3	Endring i sertifikater og obligasjoner til virkelig verdi		-229,6	424,2
-61,6	-47,8	Endringer i øvrige eiendeler i forbindelse med driften	51	7,5	-46,2
-0,1	0,0	Netto inn-/utbetaling av innlån til kredittinstitusjoner		-3,7	-39,0
83,8	729,0	Netto inn-/utbetaling av innskudd fra kunder		104,2	717,6
-2,0	-26,1	Endringer i øvrig gjeld i forbindelse med driften		-14,4	-13,6
9,8	15,5	Ikke-kontante poster inkludert i resultat før skattekostnad	51	1,9	-4,6
-39,5	-17,9	Netto gevinst fra investeringsaktiviteter		-3,4	-17,9
5,8	-0,1	Netto tap fra finansieringsaktiviteter		1,1	0,9
0,0	0,0	Netto endring i forbindelse med investeringsaktiviteter		0,0	10,0
-88,1	-98,4	Periodens betalte skatter		-50,2	-51,4
-1.160,1	-452,8	Netto kontantstrøm fra driftsaktiviteter	A	525,9	266,0
Investeringsaktiviteter					
-21,1	-63,9	Utbetaling ved kjøp av varige driftsmidler		-14,7	-6,8
186,7	1,2	Innbetaling ved salg av varige driftsmidler		0,2	0,9
206,5	9,7	Netto inn-/utbetaling ved salg/kjøp av finansielle investeringer		206,5	9,7
0,0	0,0	Netto inn-/utbetaling vedrørende investeringer i datterselskap		-2,4	-11,0
372,1	-53,0	Netto kontantstrøm fra investeringsaktiviteter	B	189,6	-7,2
Finansieringsaktiviteter					
240,0	-60,0	Netto inn-/utbetaling ved låneopptak til/fra kredittinstitusjoner		240,0	-60,0
-3.248,0	-4.386,4	Utbetaling ved tilbakebetaling av verdipapirer		-2.246,4	-1.844,1
3.904,4	4.955,9	Innbetaling ved utstedelse av verdipapirer		1.399,3	1.649,0
-82,9	-68,4	Utbetaling av utbytte		-82,9	-68,4
813,5	441,1	Netto kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter	C	-690,0	-323,5
25,5	-64,7	Netto endring i kontanter og kontantekvivalenter	A+B+C	25,5	-64,7
321,4	386,1	Kontanter og kontantekvivalenter pr. 01.01.		321,4	386,1
346,9	321,4	Beholdning av kontanter og kontantekvivalenter pr. 31.12.	51	346,9	321,4

Likviditetsbeholdningen inkluderer kontanter og fordringer på sentralbanker samt utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner som gjelder rene plasseringer.

NOTER TIL ÅRSREGNSKAPET

NOTE 1 - GENERELL INFORMASJON	41
NOTE 2 - REGNSKAPSPRINSIPPER	41
NOTE 3 - VURDERINGER OG ANVENDELSE AV ESTIMATER.....	51
NOTE 4 - DRIFTSSEGMENTER.....	52
NOTE 5 - STYRING AV FINANSIELL RISIKO	53
NOTE 6 - KAPITALDEKNING	56
NOTE 7 - KREDITTRISIKO.....	57
NOTE 8 - KREDITTKVALITET PR. KLASSE AV FINANSIELLE EIENDELER.....	58
NOTE 9 - ALDERSFORDELING PÅ FORFALTE, MEN IKKE NEDSKREVNE UTLÅN	60
NOTE 10 - KREDITTRISIKO FORDELT PÅ KLASSER	61
NOTE 11 - FORDELING AV UTLÅN OG GARANTIER TIL KUNDER ETTER SEKTOR, NÆRING OG GEOGRAFI.....	64
NOTE 12 - UTLÅN TIL OG FORDRINGER PÅ KUNDER	66
NOTE 13 - TAP PÅ UTLÅN OG GARANTIER KUNDER.....	66
NOTE 14 - UTLÅN TIL OG FORDRINGER PÅ KUNDER KNYTTET TIL FINANSIELLE LEIEAVTALER	68
NOTE 15 - UTLÅN TIL OG FORDRINGER PÅ KREDITTINSTITUSJONER	69
NOTE 16 - RENTERISIKO.....	69
NOTE 17 - LIKVIDITETSRISIKO.....	74
NOTE 18 - VALUTARISIKO	80
NOTE 19 - KLASSIFISERING AV FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSE.....	80
NOTE 20 - FINANSIELLE DERIVATER.....	82
NOTE 21 - MOTREGNING FINANSIELLE INSTRUMENTER	84
NOTE 22 - FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSE.....	85
NOTE 23 - MELLOMREGNING MED KONSERNSELSKAP	89
NOTE 24 - NETTO RENTE- OG KREDITTPROVISJONSINNTEKTER	90
NOTE 25 - UTBYTTE OG ANDRE INNTEKTER AV VERDIPAPIRER MED VARIABEL AVKASTNING	91
NOTE 26 - NETTO PROVISJONSINNTEKTER	91
NOTE 27 - NETTO VERDIENDRING OG GEVINST/TAP FRA FINANSIELLE INSTRUMENTER	92
NOTE 28 - ANDRE DRIFTSINNTEKTER.....	93
NOTE 29 - LØNN OG ANDRE GODTGJØRELSER.....	93
NOTE 30 - NÆRSTÅENDE PARTER	97
NOTE 31 - ADMINISTRASJONS- OG DRIFTSKOSTNADER.....	97
NOTE 32 - GODTGJØRELSE REVISOR.....	97
NOTE 33 - SKATTER	98
NOTE 34 - SERTIFIKATER OG OBLIGASJONER	99
NOTE 35 - AKSJER OG EGENKAPITALBEVIS	101
NOTE 36 - EIERINTERESSER I KONSERNSELSKAP	101
NOTE 37 - VARIGE DRIFTSMIDLER OG INVESTERINGSEIENDOMMER	102
NOTE 38 - OPERASJONELLE LEASINGAVTALER.....	103
NOTE 39 - FORSKUDDSBETALTE IKKE PÅLØPTE KOSTNADER OG OPPTJENTE IKKE MOTTATTE INNTEKTER	104
NOTE 40 - GJELD TIL KREDITTINSTITUSJONER.....	104
NOTE 41 - INNSKUDD FRA OG GJELD TIL KUNDER.....	104
NOTE 42 - GJELD STIFTET VED UTSTEDELSE AV VERDIPAPIRER.....	105
NOTE 43 - ANSVARLIG LÅNEKAPITAL.....	105
NOTE 44 - LANGSIKTIGE INNLÅN FORDELT PÅ FORFALLSTIDSPUNKT	106
NOTE 45 - ANDRE FORPLIKTELSE.....	106
NOTE 46 - AVSETNINGER FOR PÅLØPTE KOSTNADER OG FORPLIKTELSE.....	107
NOTE 47 - PENSJONSFORPLIKTELSE.....	107
NOTE 48 - GARANTIANSVAR.....	112
NOTE 49 - PANTSTILLELSE OG FORTRINNSRETT	112
NOTE 50 - KOSTNADER KNYTTET TIL BANKENES SIKRINGSFOND.....	113
NOTE 51 - TILLEGGSINFORMASJON KONTANTSTRØMOPPSTILLING	113
NOTE 52 - EGENKAPITALBEVIS.....	114
NOTE 53 - TILLITSVALGTE	117

NOTE 1 - GENERELL INFORMASJON

Sparebanken Øst er en egenkapitalbevisbank notert på Oslo Børs. Banken har sitt hovedkontor i Drammen, besøksadresse Bragernes Torg 2. Forretningsadressen er Stasjonsgata 14, 3300 Hokksund. Sparebanken Øst er alliansefri og har drevet sparebankvirksomhet uten opphold fra 1843.

Banken har også kontorer i kommunene Øvre Eiker, Nedre Eiker, Lier, Asker, Bærum, Oslo, Fredrikstad, Ullensaker, Horten, Tønsberg, Skedsmo, Kongsberg, Ringerike, Svelvik, Holmestrand, Røyken, Sande og Hurum. Konsernet Sparebanken Øst består av morbanken og de heleide datterselskapene Sparebanken Øst Boligkreditt AS, AS Financiering, Øst Inkasso AS, Øst Prosjekt AS med datterselskapene Borreveien 44 AS og Jon Smørs Vei 7 AS, og Sparebanken Øst Eiendom AS med datterselskapene Hawø Eiendom AS, Arbeidergata 28 AS, Stasjonsgata 14 AS, Tollbugt. 49-51 AS og Ingeniør Rybergsgate 101 AS.

Sparebanken Øst er leverandør av tjenester innenfor områdene finansiering, sparing og plassering, betalingsformidling og forsikring.

Årsregnskapet for 2017 ble behandlet og godkjent av styret i Sparebanken Øst 1. mars 2018.

NOTE 2 - REGNSKAPSPRINSIPPER

1. GENERELT

Konsern- og selskapsregnskapet til Sparebanken Øst er utarbeidet i samsvar med gjeldende internasjonale regnskapsstandarder, International Financial Reporting Standard (IFRS) godkjent av EU.

En legger til grunn prinsippene i et historisk kostregnskap, med unntak for finansielle derivater og investeringer som er holdt for omsetning eller er tilgjengelig for salg, samt den del av verdipapirporteføljen hvor ledelsen har valgt å benytte "Fair Value Option". Disse postene er vurdert til virkelig verdi. Der konsernet benytter sikringsbokføring justeres verdien på sikringsobjektet for verdiendringer knyttet til sikret risiko. Rentebærende balanseposter er inkludert opptjent/påløpt rente.

Konsernets balanseoppstilling er i hovedsak basert på en vurdering av balansepostenes likviditet.

I notene er alle beløp angitt i mill. kroner dersom ikke annet er oppgitt.

2. ENDRING I REGNSKAPSPRINSIPPER

Anvendte regnskapsprinsipper er konsistent med prinsippene anvendt i årsrapporten for 2016, med unntak av de endringene i IFRS som har blitt implementert i konsernet i 2017. Nedenfor er listet hvilke endringer som har vært relevant for konsernet i IFRS med virkning for 2017 regnskapet, samt effekten dette har hatt på konsernets årsregnskap.

IAS 7 Oppstilling over kontantstrømmer

Som en del av IASBs «Disclosure Initiative» kreves det at foretak gir noteopplysninger om endringer i forpliktelse som stammer fra finansieringsaktiviteter, herunder endringer med og uten kontantstrømeffekt. Endringene skal implementeres prospektivt, og ikrafttredelsestidspunkt var 1. januar 2017. Endringen medførte utvidede noteopplysninger i note 42 og 43.

IAS 12 Inntektsskatt

Endringene klargjør om en skal regnskapsføre eiendeler ved utsatt skatt knyttet til gjeldsinstrumenter målt til virkelig verdi. Konkret klargjør endringene blant annet at urealiserte tap på gjeldsinstrumenter målt til virkelig verdi i regnskapet, og til kost skattemessig, resulterer i skattereduserende midlertidige forskjeller uavhengig av hvordan eieren forventer å gjenvinne balanseført beløp. Endringen klargjør den regnskapsmessige behandlingen ved innregning av eiendel ved utsatt skatt knyttet til gjeldsinstrument som måles til virkelig verdi i visse tilfeller. Endringen medførte ingen endringer i konsernets regnskapsførsel av eiendeler ved utsatt skatt og/eller opplysninger.

3. KONSOLIDERING

Konsernregnskapet omfatter morbank og alle datterselskap.

Et foretak vurderes å være kontrollert av konsernet når konsernet er eksponert for eller har rettigheter til variabel avkastning fra sitt engasjement i vedkommende foretak, og har mulighet til å påvirke denne avkastningen gjennom sin makt over foretaket. Vurderingene gjøres for hver investering.

Regnskapet for konsernet omfatter de heleide datterselskapene Sparebanken Øst Boligkreditt AS, AS Financiering, Øst Inkasso AS, Øst Prosjekt AS med datterselskapene Borreveien 44 AS og Jon Smørs Vei 7 AS, og Sparebanken Øst Eiendom AS med datterselskapene Hawø Eiendom AS, Arbeidergata 28 AS, Stasjonsgata 14 AS, Tollbugt. 49-51 AS og Ingeniør Rybergsgate 101 AS.

Selskap som er kjøpt eller solgt i løpet av året inkluderes i konsernregnskapet fra det tidspunktet kontroll oppnås og inntil kontroll opphører. Oppkjøpsmetoden benyttes ved regnskapsføring ved kjøp av datterselskap. Ved overtakelse av kontroll i et foretak, blir alle identifiserbare eiendeler og forpliktelser oppført til virkelig verdi. Goodwill fremkommer som en positiv differanse mellom kjøpesum og balanseførte verdier i oppkjøpt virksomhet etter at mer- og mindreverdier er henført til identifiserbare eiendeler på kjøpstidspunktet. Dersom det foreligger en negativ differanse, inntektsføres denne ved kjøpet. Goodwill testes årlig for verdifall og balanseføres til kostpris redusert for eventuelle akkumulerte nedskrivninger.

Ved utarbeidelse av konsernregnskapet elimineres interne transaksjoner, intern fortjeneste og mellomværende mellom selskap som inngår i konsernet.

Regnskapsprinsipper i datterselskap endres når dette er nødvendig for å oppnå samsvar med konsernets regnskapsprinsipper.

3.1 Eierinteresser i datterselskap og tilknyttede selskap

Dersom konsernet har flertallet av stemmerettighetene i et foretak, er foretaket presumptivt et datterselskap i konsernet. For å underbygge denne presumsjonen og der konsernet ikke innehar flertallet av stemmerettighetene, vurderer konsernet alle relevante fakta og omstendigheter, for å evaluere hvorvidt konsernet har kontroll over foretaket det er investert i. Herunder vurderes blant annet eierandel, stemmeandel, eierstruktur og relative styrkeforhold, samt opsjoner kontrollert av konsernet og aksjonæravtaler eller andre avtaler. Konsernet foretar en revurdering om det kontrollerer eller ikke kontrollerer et foretak når fakta og omstendigheter indikerer at det foreligger endringer i et eller flere av kontrolelementene. Det vises til note 36 Eierinteresser i konsernselskap.

I selskapsregnskapet er investeringer i datterselskap vurdert til historisk kost.

Tilknyttede selskap er enheter hvor konsernet har betydelig innflytelse, men ikke kontroll eller felles kontroll, over den finansielle og operasjonelle styringen. Konsernet har ingen vesentlige eierinteresser i det som defineres som tilknyttet selskap.

4. VALUTA

Regnskapet presenteres i norske kroner (NOK), som også er funksjonell valuta for samtlige selskap i konsernet.

Transaksjoner i utenlandsk valuta er omregnet til funksjonell valuta (NOK) etter kursene på transaksjonstidspunktet. Pengeposter i utenlandsk valuta omregnes etter offisielle middelkursen på balansedagen. Valutatap og -gevinst som oppstår på grunn av ulik kurs på transaksjonstidspunktet og oppgjørstidspunktet, samt omregningsdifferanser på pengeposter i utenlandsk valuta som ikke er gjort opp, resultatføres.

5. INNTEKTSFØRING

5.1 Renteinntekter og -kostnader

Renteinntekter og -kostnader innregnes i resultatregnskapet ved bruk av effektiv rentemetode. Den effektive renten fastsettes ved diskontering av kontraktsfestede kontantstrømmer innenfor forventet løpetid.

Dersom en finansiell eiendel eller en gruppe av like eiendeler er nedskrevet som følge av verditap, resultatføres renteinntektene ved å benytte renten som fremtidige kontantstrømmer diskonteres med for å beregne verditapet.

Inntektsføring av renter etter effektiv rentemetode benyttes både for balanseposter som vurderes til amortisert kost, og balanseposter som vurderes til virkelig verdi over resultatet.

5.2 Provisjonsinntekter og -kostnader

Provisjonsinntekter og -kostnader resultatføres i takt med at tjenesten blir utført. Gebyrer knyttet til rentebærende instrumenter blir ikke ført som provisjoner, men inngår i beregningen av effektiv rente og resultatføres tilsvarende.

5.3 Andre inntekter

Leieinntekter fra eiendom inntektsføres lineært over leieperioden.

5.4 Mottatt utbytte

Mottatt utbytte på egenkapitalinstrumenter innregnes i resultatet etter at konsernets rett til å motta betaling er fastsatt, og inngår i "utbytte og andre inntekter av verdipapirer med variabel avkastning".

6. FINANSIELLE INSTRUMENTER

6.1 Innregning og fraregning

Finansielle eiendeler og forpliktelser innregnes når konsernet blir part i instrumentets kontraktmessige bestemmelser.

Finansielle eiendeler fraregnes når de kontraktmessige rettighetene til kontantstrømmene fra den finansielle eiendelen utløper, eller når rettighetene til å motta kontantstrømmene er overført. Finansielle forpliktelser fraregnes når den har opphørt, dette når plikten angitt i kontrakten er oppfylt, kansellert eller utløpt.

6.2 Klassifisering

Konsernets finansielle instrumenter som omfattes av IAS 39, er klassifisert i en av følgende kategorier:

Finansielle eiendeler:

- Finansielle eiendeler til virkelig verdi med verdiendringer over resultatet
 - finansielle eiendeler holdt for omsetning ("trading")
 - finansielle eiendeler bestemt regnskapsført til virkelig verdi over resultatet, øremerket ved første gangs innregning
- Investeringer holdt til forfall, balanseført til amortisert kost
- Utlån og fordringer, balanseført til amortisert kost
- Finansielle eiendeler tilgjengelig for salg, vurdert til virkelig verdi med verdiendringer presentert som andre inntekter eller kostnader i totalresultatoppstillingen

Finansielle forpliktelser:

- Finansielle forpliktelser til virkelig verdi med verdiendring over resultatet
- Finansielle forpliktelser, balanseført til amortisert kost

6.3 Måling

6.3.1 Første gangs regnskapsføring av finansielle instrumenter

Finansielle instrumenter som vurderes til virkelig verdi over resultatet, måles til virkelig verdi på avtaletidspunktet ved første gangs innregning. Virkelig verdi vil normalt være transaksjonsprisen. Finansielle eiendeler og forpliktelser, som ikke er klassifisert i denne kategorien, måles til virkelig verdi med tillegg/fradrag av direkte henførbare transaksjonskostnader ved første gangs innregning.

6.3.2 Etterfølgende måling

Måling til virkelig verdi

I utgangspunktet skal observerbare markedskurser legges til grunn for finansielle instrumenters virkelige verdi. Der observerbare markedskurser ikke finnes og virkelig verdi ikke kan utledes direkte eller indirekte fra observerbar input i markedet, benyttes ulike verdsettelsesteknikker. Dette er teknikker som til en viss grad kan innebære skjønnsmessige vurderinger. Slike skjønnsmessige vurderinger kan være likviditetsrisiko, kreditrisiko og volatilitet. Endringer i holdningen til slike faktorer kan påvirke fastsettelsen av virkelig verdi på et finansielt instrument. Alle endringer i virkelig verdi innregnes direkte i resultatregnskapet, med mindre eiendelen er klassifisert som tilgjengelig for salg hvor verdiendringen inngår i totalresultatet.

Måling til amortisert kost

Finansielle instrumenter som ikke måles til virkelig verdi, verdsettes til amortisert kost og inntektene/kostnadene beregnes etter effektiv rentemetode. Den effektive renten fastsettes ved diskontering av kontraktstestede kontantstrømmer innenfor forventet løpetid. Amortisert kost er nåverdien av kontantstrømmene neddiskontert med den effektive renten.

Nedskrivninger av finansielle eiendeler

På hver balansedag vurderes det om det foreligger objektive bevis på at de finansielle eiendelene har vært utsatt for verdifall/kredittap. Dersom det er objektive bevis på verdifall blir den finansielle eiendelen nedskrevet og nedskrivningene blir resultatført der de etter sin art hører hjemme. Nedskrivninger er nærmere omtalt under punkt 6.4.

6.3.3 Overtakelse av eiendeler

Eiendeler som overtas i forbindelse med oppfølging av misligholdte og nedskrevne engasjementer, verdsettes ved overtagelsen til virkelig verdi.

6.3.4 Sikringsbokføring

Banken benytter virkelig verdisikring av fastrenteinnlån og valutainnlån. Ved virkelig verdisikring blir sikringsinstrumentet regnskapsført til virkelig verdi og verdien på sikringsobjektet blir justert for verdiendringen knyttet til sikret risiko. Dersom sikringsforholdet avbrytes eller tilstrekkelig sikringseffektivitet ikke kan verifiseres, amortiseres verdiendringen tilknyttet sikringsobjektet over gjenværende løpetid.

6.4 Nærmere om finansielle instrumenter

6.4.1 Utlån

Ved første gangs innregning er utlån vurdert til virkelig verdi med tillegg av direkte henførbare transaksjonskostnader. Etableringsgebyr aktiveres og inntektsføres over lånets forventede løpetid. Ved etterfølgende måling vurderes utlån til amortisert kost med anvendelse av effektiv rentemetode. Renteinntekter på finansielle instrumenter klassifisert som utlån

og fordringer, inngår i "Renteinntekter og lignende inntekter" i resultatregnskapet. Periodens nedskrivning på utlån resultatføres under "Tap på utlån og garantier". Renter beregnet etter den effektive rentemetoden på nedskrevet verdi av utlån inngår i "Renteinntekter og lignende inntekter".

Misligholdte og tapsutsatte engasjementer

Misligholdte utlån defineres som utlån som har betalingsmislighold utover 90 dager. Utlån og andre engasjementer som ikke er misligholdte, men hvor kundens økonomiske situasjon gjør det sannsynlig at konsernet vil bli påført tap, klassifiseres som tapsutsatte engasjementer.

Individuelle nedskrivninger på utlån og garantier

Utlån nedskrives for kredittap på individuell basis dersom det foreligger objektive bevis på at slikt kredittap har inntruffet. Objektive bevis anses å foreligge ved vesentlige finansielle problemer hos debitor, betalingsmislighold eller andre vesentlige kontraktsbrudd, innvilget utsettelse av betaling eller ny kreditt til betaling av termin, avtalte endringer i rentesatsen eller i andre avtalevilkår som følge av problemer hos debitor, gjeldsforhandling hos debitor, annen finansiell restrukturering eller konkursbehandling.

Estimering av eventuelt kredittap skjer på basis av størrelsen på forventede fremtidige kontantstrømmer fra salg av panteobjekter og lignende, når kontantstrømmene forventes innbetalt samt diskonteringsrentens størrelse. Tapets størrelse er en direkte funksjon av forskjellen mellom balanseført verdi og nåverdien av neddiskonterte fremtidige kontantstrømmer, neddiskontert med lånets effektive rente.

Nedskrivninger på grupper av utlån

Vurdering av behovet for nedskrivning på gruppen av utlån til privatpersoner skjer på basis av en tapsindikator som hensyntar ulike makroøkonomiske variabler som indikerer om banken er i en konjunktursituasjon som er bedre eller dårligere enn en normaltapsituasjon. Vurdering av behovet for nedskrivning på gruppen av utlån til bedrifter skjer på basis av endringer i risikoklassifisering av engasjementene. Dersom det i en regnskapsperiode skjer en netto negativ forflytning mellom risikoklasser, foretas det en nedskrivning på basis av bankens tapshistorikk for de aktuelle risikoklassene. Vurdering av utlån er ytterligere beskrevet i note 3 Vurderinger og anvendelse av estimater.

Konstatering av tap

Konstatering av tap skjer først når det er stadfestet akkord eller konkurs hos debitor, når utleggsforretning ikke har ført frem, det foreligger rettskraftig dom eller i tilfeller der banken har gitt avkall på utlånet eller deler av det, eller andre tilfeller der det er overveiende sannsynlig at tapene er endelige. Konstaterte tap som er dekket ved tidligere foretatte nedskrivninger føres mot avsetningene. Konstaterte tap uten dekning i tapsavsetningene, samt over- eller underdekning i forhold til tidligere nedskrivninger resultatføres.

6.4.2 Sertifikater og obligasjoner

Konsernet har klassifisert sertifikater og obligasjoner i følgende kategorier:

- til virkelig verdi over resultatet
- holde til forfall

Virkelig verdi over resultatet

Konsernets portefølje av sertifikater og obligasjoner kjøpt etter 01.01.11 er et ledd i bankens likviditetsstrategi og inngår i kategorien holdt for omsetning ("trading"). Verdiendringen og realisert gevinst og tap inngår i regnskapslinjen "Netto verdiendringer og gevinst/tap på finansielle instrumenter".

Konsernets portefølje av sertifikater og obligasjoner kjøpt før 01.01.11 er et ledd i bankens likviditets- og investeringsstrategi og er bestemt regnskapsført til virkelig verdi.

Holde til forfall

Obligasjoner hvor konsernet har intensjon og evne til å holde investeringen til forfall er klassifisert i kategorien holde til forfall.

Måling ved første gangs regnskapsføring er virkelig verdi inkludert transaksjonskostnader. Etterfølgende måling skjer til amortisert kost ved bruk av effektiv rentemetode. Den løpende opptjeningen av renteinntekter resultatføres og eventuell over- eller underkurs på kjøpstidspunktet amortiseres ved bruk av effektiv rentemetode og resultatføres som en justering av obligasjonens løpende renteinntekt.

Når det foreligger objektive bevis for at det har inntruffet et kredittap på en obligasjon i kategorien holde til forfall, nedskrives obligasjonen for dette kredittapet på linjen "Netto verdiendringer og gevinst/tap på finansielle instrumenter" i resultatregnskapet. Nedskrivningen er en direkte funksjon av forskjellen mellom balanseført verdi og nåverdien av neddiskonterte fremtidige kontantstrømmer. Neddiskonteringen er basert på effektiv rente. En eventuell reversering av tidligere nedskrivninger innregnes som en økning i balanseført verdi i den grad den ikke overstiger hva amortisert kost ville ha vært dersom nedskrivning ikke hadde vært gjennomført. Realisert gevinst og tap inngår i "Netto verdiendringer og gevinst/tap på finansielle instrumenter".

6.4.3 Egenkapitalinstrumenter

Konsernet har klassifisert egenkapitalinstrumenter i følgende kategorier:

- holdt for omsetning ("trading")
- tilgjengelig for salg

Holdt for omsetning ("trading")

Egenkapitalinstrumenter eiet med formål om å selge eller kjøpe tilbake på kort sikt, som inngår i en portefølje og eiet for å oppnå kursgevinster, er klassifisert som holdt for omsetning. Verdiendring og realisert gevinst og tap inngår i "Netto verdiendringer og gevinst/tap på finansielle instrumenter". Konsernets børsnoterte aksjer og egenkapitalbevis faller inn under denne kategorien.

Mottatt utbytte innregnes i resultatet etter at konsernets rett til å motta betaling er fastsatt, og inngår i "Utbytte og andre inntekter av verdipapirer med variabel avkastning".

Tilgjengelig for salg

Konsernets beholdning av egenkapitalinstrumenter som ikke er klassifisert som holdt for omsetning ("trading"), er klassifisert som tilgjengelig for salg, og er vurdert til virkelig verdi med verdiendringer presentert som inntekter og kostnader i totalresultatet. Nedskrivning ved verdifall innregnes i "Netto verdiendringer og gevinst/tap på finansielle instrumenter" i den perioden det oppstår. Ved avhendelse blir akkumulert gevinst eller tap på det finansielle instrumentet som tidligere er regnskapsført i totalresultatet reversert, og gevinst eller tap blir innregnet i "Netto verdiendringer og gevinst/tap på finansielle instrumenter".

Konsernet foretar nedskrivning av egenkapitalinstrumenter i kategorien tilgjengelig for salg når det har vært en langvarig nedgang i virkelig verdi eller virkelig verdi er vesentlig lavere enn balanseført verdi. Banken vurderer det som vesentlig når verdifallet er mer enn 20 %, og at verdifallet er langvarig når det er lenger enn 6 måneder. Nedskrivning ved verdifall innregnet i resultatet, for denne kategorien, blir ikke reversert over resultatet.

Mottatt utbytte på egenkapitalinstrumenter innregnes i resultatet etter at konsernets rett til å motta betaling er fastsatt og inngår i "Utbytte og andre inntekter av verdipapirer med variabel avkastning".

6.4.4 Finansielle derivater

Finansielle derivater er kontrakter som er inngått for å nøytralisere en allerede aktuell rente- og/eller valutarisiko konsernet har påtatt seg. Derivatene omfatter valuta- og renteinstrumenter. Finansielle derivater regnskapsføres til virkelig verdi med verdiendring over resultatet. Derivatet regnskapsføres som eiendel dersom virkelig verdi er positiv og som forpliktelse dersom virkelig verdi er negativ.

Realiserte og urealiserte gevinster og tap på finansielle derivater innregnes i resultatregnskapet under posten "Netto verdiendring og gevinst/tap på finansielle instrumenter". For regnskapsføring av finansielle derivater hvor sikringsbokføring benyttes, se eget avsnitt.

6.4.5 Sikringsbokføring

Konsernet benytter seg i hovedsak av finansielle derivater for å redusere rente- og/eller valutarisiko.

Banken benytter virkelig verdisikring på fastrenteinnlån og valutainnlån. En virkelig verdisikring er en sikringsrelasjon hvor foretaket ønsker å sikre seg mot eksponeringen for verdiendringer for balanseførte eiendeler eller forpliktelser. Obligasjonsgjeld med fast rente utgjør en renterisiko. Obligasjonsgjeld i utenlandsk valuta representerer både en rente- og valutarisiko. For finansielle derivater som benyttes til sikring av virkelig verdi av balanseførte forpliktelser benyttes sikringsbokføring dersom visse kriterier er oppfylt. Endringer i virkelig verdi på finansielle derivater som er klassifisert som, og oppfyller kravene til verdisikring, regnskapsføres over resultatregnskapet sammen med enhver endring i virkelig verdi på den sikrede forpliktelsen som kan tilskrives den sikrede risiko. Det er hovedsakelig renteswapper og kombinerte rente- og valutaswapper (basisswapper) som benyttes som sikringsinstrumenter i konsernet. Verdiendring på sikringsinstrumenter og sikringsobjekter inngår i "Netto verdiendringer og gevinst/tap på finansielle instrumenter".

Sikringseffektiviteten må kunne måles pålitelig. Ved inngåelse av sikringsforholdet dokumenteres formelt forholdet mellom sikringsobjekt og sikringsinstrument, inkludert hvilken risiko som sikres, formålet og strategien for sikringen og metoden som vil bli benyttet for å beregne sikringseffektiviteten. Sikringen vurderes og dokumenteres kvartalsvis, herunder sikringseffektiviteten. I overveiende grad benytter konsernet seg av en-til-en-sikringer, det vil si at for eksempel nominelle beløp og hovedstol, vilkår, reprisingstidspunkter, tidspunkter for mottak og betaling av renter og hovedstol samt grunnlaget for måling av renter er de samme for sikringsinstrumentet og sikringsobjektet. Dersom målingen viser at verdiendringene på sikringsinstrumentet motvirker 80 prosent til 125 prosent av endringene i sikringsobjektet, vil sikringen fremdeles kvalifisere som en sikring etter IAS 39. Eventuell ineffektiv del av sikringen blir resultatført. Dersom sikringsforholdet avbrytes eller tilstrekkelig sikringseffektivitet ikke kan verifiseres, amortiseres verdiendringen tilknyttet sikringsobjektet over gjenværende løpetid.

6.4.6 Innlån og andre finansielle forpliktelser

Konsernet måler finansielle forpliktelser, bortsett fra derivater, til amortisert kost. Finansiell gjeld måles til amortisert kost hvor forskjeller mellom mottatt beløp fratrukket transaksjonskostnader og innløsningsverdi periodiseres over låneperioden ved bruk av effektiv rentemetode. Rentekostnader og amortiseringseffekter på instrumentene inngår i "Rentekostnader og lignende kostnader" i resultatregnskapet. Beholdning av egne obligasjoner føres som reduksjon av gjeld. Ved tilbakekjøp blir forskjellen mellom balanseført verdi og betalt vederlag resultatført og inngår i regnskapslinjen "Netto verdiendringer og gevinst/tap på finansielle instrumenter".

7. VARIGE DRIFTSMIDLER OG INVESTERINGSEIENDOMMER

Varige driftsmidler omfatter bygninger, tomter og driftsløsøre. Bygninger og driftsløsøre er balanseført til kostpris fratrukket ordinære akkumulerte avskrivninger og nedskrivninger. Tomter avskrives ikke og er balanseført til kostpris fratrukket eventuelle nedskrivninger. Kostpris inkluderer alle direkte henførbare kostnader ved anskaffelse av eiendeler med tillegg av kostpris for senere forbedringer. Alle andre reparasjons- og vedlikeholdskostnader resultatføres i den perioden de påløper. Ved fastsetting av avskrivningsplan hensyntas driftsmiddelets forventede brukstid og estimert restverdi. Konsernets bygninger er blitt dekomponert i fire delkomponenter, bygningskropp, tekniske anlegg, fasader og fast innredning. Avskrivninger er vurdert for hver delkomponent ut fra forventet brukstid og estimert restverdi.

Konsernets bygninger til ekstern utleie samt bygninger som innehas for å oppnå verdistigning, klassifiseres som investeringseiendommer. Banken har vurdert investeringseiendommer til kostpris fratrukket akkumulerte avskrivninger. Kostpris på innregningstidspunktet og årlige avskrivninger er fastsatt etter samme prinsipper som for øvrige eiendommer.

Avskrivningene er beregnet ved bruk av lineær metode over følgende brukstid:

Bygninger	10-100 år
Maskiner/inventar/transportmidler	2-10 år

Avskrivningsperiode, -metode og utrangeringsverdi vurderes årlig.

Gevinst/tap ved salg av driftsmidler fremkommer som differansen mellom salgpris og balanseført verdi og innregnes i resultatregnskapet.

Anlegg under utførelse er klassifisert som anleggsmidler og er oppført til kost inntil anlegget er ferdigstilt. Anlegg under utførelse blir ikke avskrevet før anleggsmiddelet blir tatt i bruk. Byggelånskostnader balanseføres løpende og inngår i kostpris.

Det blir foretatt vurdering av nedskrivning når det foreligger indikasjon på verdifall. Hvis balanseført verdi til et driftsmiddel er høyere enn gjenvinnbart beløp, blir det foretatt en nedskrivning over resultatet. Gjenvinnbart beløp er det høyeste av netto salgpris og diskontert kontantstrøm fra fortsatt bruk. Netto salgpris er beløpet som kan oppnås ved salg til uavhengig tredjepart, fratrukket salgskostnader. Gjenvinnbart beløp fastsettes separat for alle eiendeler. Dersom dette ikke er mulig, fastsettes gjenvinnbart beløp sammen med enheten eiendelen tilhører.

8. LEIEAVTALER

En leieavtale klassifiseres som finansiell leieavtale dersom den i det vesentlige overfører all risiko og avkastning forbundet med eierskap. Øvrige leieavtaler klassifiseres som operasjonelle leieavtaler.

Konsernet som utleier

Finansielle leieavtaler presenteres som "Utlån til og fordringer på kunder" i balansen og regnskapsføres etter amortisert kost prinsippet. Forskuddsleie aktiveres og inntektsføres over løpetiden og er oppført som kortsiktig gjeld i regnskapet.

Konsernet som leietaker

Konsernet har som leietaker bare inngått operasjonelle leieavtaler. Leiebetalingene innregnes som kostnad i resultatregnskapet lineært over løpetiden til leieavtalen, med mindre et annet systematisk grunnlag gir bedre uttrykk for bruksverdien over tid.

9. USIKRE FORPLIKTELSER

Konsernet utsteder finansielle garantier som ledd i den ordinære virksomheten. Det vises til note 48. Vurdering av tapsavsetning på garantier som banken utsteder foretas sammen med vurdering av tap på utlån. Det vises til note 13. De samme prinsippene anvendes for å vurdere om det foreligger verdifall. Det foretas avsetninger for andre usikre forpliktelser dersom det er sannsynlighetsovervekt for at forpliktelsen materialiserer seg og de økonomiske konsekvensene kan beregnes pålitelig.

10. BETINGEDE FORPLIKTELSER OG EIENDELER

Betingede forpliktelser er ikke regnskapsført i årsregnskapet. Det opplyses om vesentlige betingede forpliktelser med unntak av betingede forpliktelser hvor sannsynligheten for forpliktelsen er lav.

Betingede eiendeler regnskapsføres dersom de er svært sannsynlige.

11. PENSJONER

Konsernet har ulike ytelsesbaserte ordninger, samt innskuddsbasert ordning.

Ytelsesbaserte ordninger

I en ytelsesbasert ordning er arbeidsgiver forpliktet til å yte fremtidig pensjon av en nærmere angitt størrelse. Konsernets kollektive pensjonsordninger administreres gjennom et livselskap. Den beregnede påløpte forpliktelsen sammenholdes med verdien på innbetalte og oppsparte pensjonsmidler. Dersom samlede pensjonsmidler overstiger beregnet pensjonsforpliktelse på balansetidspunktet, balanseføres nettoverdien som eiendel i balansen dersom det er sannsynlig at overfinansieringen kan nyttes mot fremtidige forpliktelser. Dersom pensjonsforpliktelsene overstiger pensjonsmidlene, klassifiseres nettoforpliktelsen som gjeld i balansen.

Konsernet har også usikrede pensjonsforpliktelser som finansieres over konsernets drift. Pensjonsforpliktelser på slike avtaler oppføres som gjeld i balansen.

Pensjonsforpliktelsene beregnes årlig av en uavhengig aktuar ved bruk av en lineær opptjeningsmetode. Pensjonsforpliktelsene beregnes som nåverdien av de estimerte fremtidige pensjonsytelsene som regnskapsmessig anses opptjent på balansedagen.

Endringer i pensjonsplaner inntektsføres eller kostnadsføres ved planendringstidspunktet.

Pensjonskostnaden er basert på forutsetninger fastsatt ved periodens begynnelse. Årets netto pensjonskostnad består av nåverdien av årets pensjonsopptjening, rentekostnad på netto pensjonsforpliktelse, samt periodisert arbeidsgiveravgift. Periodens netto pensjonskostnader inngår i regnskapslinjen "Lønn mv." i resultatregnskapet.

Aktuarberegningene er basert på flere aktuarielle forutsetninger, det vises til note 47. Når forpliktelsens nåverdi og virkelig verdi av pensjonsmidlene beregnes på balansetidspunktet, kan det oppstå aktuarielle gevinster og tap som resultat av endringer i aktuarielle forutsetninger og faktiske effekter. Aktuarielle gevinster og tap innregnes i totalresultatet.

Vurdering av pensjonsforpliktelser er ytterligere beskrevet i note 3 Vurderinger og anvendelse av estimater.

Innskuddsbaserte ordninger

Innskuddsbasert pensjonsordning innebærer at konsernet betaler et årlig innskudd til de ansattes pensjonssparing. Ordningen ivaretas av et livselskap. Den fremtidige pensjonen vil avhenge av størrelsen på tilskuddet og den årlige avkastningen på pensjonssparingen. Konsernet har ingen ytterligere forpliktelse knyttet til levert arbeidsinnsats etter at det årlige innskuddet er betalt. Det er ingen avsetning til pensjonsforpliktelser for slike ordninger. Innskuddsbaserte pensjonsordninger blir kostnadsført direkte og inngår i regnskapslinjen "Lønn mv." i resultatregnskapet.

12. INNTEKTSSKATT

Årets skattekostnad i resultatregnskapet består av betalbar skatt for inntektsåret, eventuelt for mye/lite avsatt betalbar skatt tidligere år, kildeskatt og resultatført utsatt skatt. Disse innregnes som inntekter eller kostnader, og tas med i resultatregnskapet, som skattekostnad med unntak av betalbar skatt og utsatt skatt på transaksjoner som innregnes direkte i totalresultatet eller under egenkapitalen.

Utsatt skatt forpliktelse/utsatt skatt eiendel beregnes på grunnlag av midlertidige forskjeller. Midlertidige forskjeller er differansen mellom balanseført verdi og skattemessig verdi på eiendeler og forpliktelser. Utsatt skatt eiendel beregnes videre på skattevirkninger av underskudd til fremføring.

Utsatt skatt eiendel oppføres som eiendel i balansen i den utstrekning det forventes at konsernet vil ha tilstrekkelig skattemessig overskudd i senere perioder til å nyttiggjøre utsatt skatt eiendelen. Utsatt skatt eiendel og utsatt skatt forpliktelse beregnes etter skattesatsen som forventes å gjelde for midlertidige forskjeller når de blir reversert, basert på gjeldende lover på rapporteringstidspunktet. Utsatt skatt eiendel og utsatt skatt forpliktelse neddiskonteres ikke.

Utsatt skatt på transaksjoner innregnet i totalresultatet eller egenkapitalen innregnes med den underliggende transaksjonen enten i totalresultatet eller i egenkapitalen. I totalresultatet vises dette som skatteeffekt. Betalbar skatt er innregnet direkte i balansen i den grad skattepostene relaterer seg til egenkapitaltransaksjoner.

Formuesskatt regnes ikke som inntektsskatt etter IAS12 og er kostnadsført som driftskostnad.

13. SEGMENTER

For ledelsesformål er konsernet organisert i fem driftssegmenter basert på produkter og tjenester. Segmentene utgjør basisen for den primære segmentrapporteringen. Finansiell informasjon vedrørende segmenter er presentert i note 4.

14. KONTANTSTRØMOPPSTILLING

Kontantstrømoppstillingene viser kontantstrøm gruppert etter type og anvendelsesområde. Kontanter og kontantekvivalenter inkluderer kontanter, fordringer på sentralbanker, statskasseveksler og utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner som gjelder rene plasseringer.

15. EGENKAPITAL

15.1 Resultat pr. egenkapitalbevis

Resultat pr. egenkapitalbevis beregnes som egenkapitalbeviserens andel av resultat for perioden dividert med tidsveid gjennomsnittlig antall egenkapitalbevis i løpet av perioden.

15.2 Utbytter

Utbytte på egenkapitalbevis og samfunnsutbytte regnskapsføres som egenkapital i perioden frem til det er vedtatt av bankens forstanderskap.

16. HENDELSER ETTER BALANSEDAGEN

Ny informasjon etter balansedagen om selskapets finansielle stilling på balansedagen vil inngå i grunnlaget for vurdering av regnskapestimater i regnskapet og vil således være hensyntatt i årsregnskapet. Hendelser etter balansedagen som ikke påvirker selskapets finansielle stilling på balansedagen, men som vil påvirke selskapets finansielle stilling i fremtiden, er opplyst om dersom dette er vesentlig.

17. FREMTIDIGE ENDRINGER I REGNSKAPSPRINSIPPER

Standarder og fortolkninger som er vedtatt frem til tidspunkt for avleggelse av regnskapet, men hvor ikrafttredelsestidspunkt er frem i tid, unntatt de som er vurdert til ikke å være relevante, er oppgitt under. Konsernets intensjon er å implementere de relevante endringene på ikrafttredelsestidspunktet, under forutsetning av at EU godkjenner endringene før avleggelse av konsernregnskapet.

IFRS 9 Finansielle instrumenter

IFRS 9 erstatter dagens IAS 39 Finansielle instrumenter – innregning og måling, og innebærer endringer knyttet til klassifisering og måling, sikringsbøkføring og nedskrivning. Standarden har regnskapsmessig virkning fra 1. januar 2018 og er implementert fra og med 1. januar 2018. Konsernet har utredet konsekvenser og implementeringseffekter ved innføring av IFRS 9 og implementeringseffektene omtales under. Oppstillinger vedrørende implementeringseffekter presenteres avslutningsvis.

Klassifisering og måling

Den nye standarden krever at alle finansielle eiendeler, unntatt egenkapitalinstrumenter og derivater, klassifiseres og måles basert på en kombinasjon av konsernets modell for å forvalte eiendelene («Business model» test) og karakteristika ved instrumentenes kontantstrøm («Contractual cash flow» test). Målekategoriene i IAS 39 vil for finansielle eiendeler bli erstattet med følgende kategorier: virkelig verdi med verdiendring over resultatet, virkelig verdi med verdiendring ført som andre inntekter og kostnader (med og uten reklassifisering) og amortisert kost. Instrumenter som i utgangspunktet skal måles til amortisert kost eller til virkelig verdi med verdiendringer ført som andre inntekter og kostnader, kan utpekes til måling til virkelig verdi med verdiendringer over resultatet dersom dette eliminerer eller vesentlig reduserer et regnskapsmessig misforhold. For derivater vil ikke overgangen til IFRS 9 medføre endring i klassifisering eller måling. Kravene til måling av finansielle forpliktelser er i stor grad de samme under IFRS 9 som i IAS 39, bortsett fra behandlingen av gevinst eller tap som skriver seg fra egen kredittrisiko knyttet til forpliktelser som måles til virkelig med verdiendring over resultatet.

Konsernet har ferdigstilt sin vurdering vedrørende klassifisering og måling.

For konsernets utlån og fordringer på kunder samt kredittinstitusjoner, unntatt fastrenteutlån, er det konkludert at forretningsmodellen innebærer «holde for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer» og at målemetoden amortisert kost vil videreføres under IFRS 9. Valget medfører ingen endringer i hvordan utlån og fordringer regnskapsføres i balansen eller over resultatet under IAS 39.

Konsernet har pr. 31.12.2017 en begrenset portefølje av fastrenteutlån til kunder regnskapsført til amortisert kost under IAS 39. Ved implementering av IFRS 9 er det konkludert at fastrenteutlån til kunder skal måles til virkelig verdi med verdiendring over ordinært resultat. Implementeringseffekten pr. 1. januar 2018 er beregnet til en økning i balanseført verdi på 3,0 mill. kroner.

For regnskapslinjen «Aksjer og andeler» er det konkludert at strategiske og langsiktige investeringer måles til virkelig verdi med verdiendring over totalresultatet, hvor fremtidige realiserte gevinster og tap ikke reverseres i ordinært resultat. Øvrige egenkapitalinstrumenter måles til virkelig verdi med verdiendringer og realiserte gevinster og tap over ordinært resultat.

For regnskapslinjen «sertifikater og obligasjoner mv. til virkelig verdi» er det konkludert at målemetoden virkelig verdi over resultatet videreføres under IFRS 9.

For konsernets finansielle forpliktelser videreføres målekategorien amortisert kost under IFRS 9. Valget medfører ingen endring fra IAS 39.

I morbanken sitt selskapsregnskap vil den andel av utlån til kunder identifisert som overførbare til Sparebanken Øst Boligkreditt AS innebære en forretningsmodell hvor morbanken både «mottar kontraktmessige kontantstrømmer» og «selger utlån til datterselskapet». Identifiserte utlån vil i morbanken sin balansen bli klassifisert til virkelig verdi med verdiendring over totalresultatet. Pr. 1. januar 2018 utgjør identifiserte utlån i 3.799,6 mill. kroner i morbanken sin balanse. Implementeringseffekten pr. 1. januar 2018 er beregnet til en økning i balanseført verdi på 1,1 mill. kroner. Endringen og implementeringseffekten vil ikke gjelde i konsernregnskapet da konsernet ikke har en forretningsmodell som innebærer salg av utlån til andre utenfor konsernet.

Sikringsbokføring

IFRS 9 tillater i større grad å basere seg på virksomhetens risikostyring ved anvendelse av sikringsbokføring enn det som er tillatt under IAS 39.

Selskapet benytter i dag sikringsbokføring for å sikre rente- og valutarisiko på fastrenteinnlån og innlån i utenlandsk valuta. IFRS 9 medfører ingen endringer i selskapets anvendelse av eksisterende sikringsbokføring, og selskapet vil fortsette å anvende sikringsbokføring under IFRS 9 ved sikring av basisrente på fastrenteinnlån og valutakurs på innlån i utenlandsk valuta.

Nedskrivning

Med IFRS 9 vil regelverket for nedskrivning endres på finansielle eiendeler som er gjeldsinstrumenter og som måles til amortisert kost eller til virkelig verdi med verdiendring ført som andre inntekter eller kostnader (totalresultatet). Dette medfører implementeringseffekt pr. 1.1.2018 ved overgang til IFRS 9 og endring på hvordan selskapet måler tapsavsetning fremover. De nye reglene i IFRS 9 krever at det foretas avsetning til forventet fremtidig tap, uavhengig av hvorvidt slike objektive bevis for verdifall foreligger på balansedagen. Regelverket bygger på at utlånene skal plasseres i én av tre trinn for nedskrivningsformål. Tapsavsetningen for trinn 1 skal utgjøre forventet tap i de tolv første månedene etter balansedato. Instrumentene skal overføres til trinn 2 eller 3 når det er identifisert en vesentlig økning i kredittrisikoen, og det skal foretas avsetning for forventet tap over instrumentenes forventede levetid.

Konsernet har ferdigstilt arbeidet med å etablere prinsipper og modell for tapsavsetninger under IFRS 9. Det er etablert modell for beregning av tap pr. engasjement med utgangspunkt i engasjementets risikoklasse hvor tapsavsetning, avhengig av trinn, beregnes basert på sannsynlighet for mislighold, forventet tap gitt mislighold og hvilken eksponering engasjementet har. Ved beregning av fremtidig forventet tap foretas en sannsynlighetsvektet beregning på forventet makroøkonomisk utvikling. For å fastsette parametere har prosjektgruppen analysert historiske mislighold, historiske tap og utvikling i risikoklassifisering fordelt på segmenter av utlån. Som mislighold defineres betalingsmislighold utover 90 dager. Implementeringseffekten pr. 1. januar 2018 er beregnet til en reduksjon i konsernets tapsavsetning på 5,8 mill. kroner.

Trinn 1: Engasjementer som ikke har vesentlig økning i kredittrisiko, etter første gangs innregning, målt med utgangspunkt i endring av risikoklasse samt de engasjementer med risikoklasse bedre enn fastsatt grense for «lav kredittrisiko» inngår i trinn 1. Grense for «lav kredittrisiko» er satt til risikoklasse D, hvilket innebærer at engasjementer med vesentlig endring i risikoklasse, men hvor risikoklasse er klasse D eller bedre, ikke vil identifiseres å ha vesentlig økning i kredittrisiko. For engasjementer i trinn 1 beregnes det et forventet 12-måneders tap med utgangspunkt i engasjementets eksponering.

Tinn 2: Engasjementer med vesentlig økning i kredittrisiko, etter første gangs innregning, målt med utgangspunkt i endring av risikoklasse inkludert engasjementer med et mislighold over 30 dager inngår i trinn 2. For engasjementer i trinn 2 beregnes det et forventet livstidstap med utgangspunkt i engasjementets eksponering og forventet løpetid.

Trinn 3: Engasjementer med vesentlig økning i kredittrisiko, hvor det er objektive bevis på at verdifall har inntruffet eller hvor misligholdet er over 90 dager inngår i trinn 3. For engasjementer hvor det ikke foreligger en individuell nedskrivningsvurdering beregnes det et forventet livstidstap med utgangspunkt i engasjementets eksponering, risikoklassens parameter for forventet tap og forventet løpetid.

Effekt ved implementering av IFRS 9

Konsernets egenkapital pr. 1.1.2018 forventes å øke med 6,6 mill. kroner etter skatteeffekter som følge av implementering av IFRS 9. Innføringen av IFRS 9 medfører ingen vesentlig endring i konsernets kapitaldekning og konsernet forventer ikke å anvende foreslåtte overgangsregler for tapsnedskrivninger for kapitaldekningsformål.

Oppstillingen under viser målekategori og bokført beløp under IAS 39 og hvordan dette vil rapporteres under IFRS 9 i konsernet pr. 01.01.2018:

Regnskapslinje (beløp i mill. kroner)	Målekategori under IAS 39	Målekategori under IFRS 9	Bokført under IAS 39	Bokført under IFRS 9
Utlån til og fordringer på kunder	Amortisert kost	Amortisert kost	30.717,4	30.723,2
Utlån til og fordringer på kunder	Amortisert kost	Virkelig verdi med verdiendr over ord.resultat	255,0	258,0
Aksjer og andeler	Tilgjengelig for salg	Virkelig verdi med verdiendr over ord.resultat	26,8	26,8
Aksjer og andeler	Tilgjengelig for salg	Virkelig verdi med verdiendr over totalresultatet	439,3	439,3

Oppstillingen under viser tapsavsetning i de forskjellige trinnene ved innføring av IFRS 9 i konsernet pr. 01.01.2018:

(beløp i mill. kroner)	Trinn 1	Trinn 2	Trinn 3	Totalt
Utlån til og fordringer på kunder	19,5	8,2	64,4	92,1

Oppstillingen under viser implementeringseffektene på egenkapital ved innføring av IFRS 9 i konsernet pr. 01.01.2018:

	Egenkapitaleffekt
Endringer i tapsavsetninger	
Balanseført beløp under IAS 39 pr. 31.12.2017	-73,4
Effekt ved innføring av forventet tap modell på utlån til og fordringer på kunder	5,8
Skatteeffekt basert på posten over	-1,4
Åpningsbalanse mot egenkapital under IFRS 9 pr. 01.01.2018	-69,1
Endret måling fra amortisert kost til virkelig verdi på fastrenteutlån til kunder	
Amortisert kost under IAS 39 pr. 31.12.2017	0,0
Effekt ved endret måling fra amortisert kost til virkelig verdi	3,0
Skatteeffekt på posten over	-0,8
Åpningsbalanse mot egenkapital under IFRS 9 pr. 01.01.2018	2,2
Total endring i egenkapital ved innføring av IFRS 9 pr. 01.01.2018	6,6

IFRS 15 Inntekter fra kundekontrakter

IFRS 15 vil erstatte alle eksisterende standarder og fortolkninger for inntektsføring. Kjerneprinsippet i IFRS 15 er at inntekter innregnes for å reflektere overføringen av avtalte varer eller tjenester til kunder, og da til et beløp som gjenspeiler vederlaget selskapet forventer å ha rett til i bytte for disse varene eller tjenestene. Standarden inneholder en modell for innregning og måling av salg av enkelte ikke-finansielle eiendeler (eks. salg av eiendom, anlegg og utstyr) og gjelder for alle inntektskontrakter. For kontrakter som regnskapsføres etter reglene i IFRS 9, skal reglene i IFRS 9 anvendes. Standarden har regnskapsmessig virkning fra 1. januar 2018. Endringene er vurdert å ikke medføre vesentlig betydning for konsernets finansielle stilling, resultat og / eller opplysninger.

IFRS 16 Leieavtaler

IFRS 16 erstatter eksisterende IFRS-standard for leieavtaler, IAS 17 Leieavtaler. IFRS 16 angir prinsipper for innregning, måling, presentasjon og opplysninger om leieavtaler for begge parter i en leieavtale, dvs. kunden (leietager) og tilbyder (utleier). Den nye standarden krever at leietager innregner eiendeler og forpliktelser for de fleste leieavtaler, noe som er en vesentlig endring fra dagens prinsipper. For utleier viderefører IFRS 16 i det alt vesentlige eksisterende prinsipper i IAS 17. I tråd med dette skal en utleier fortsette å klassifisere sine leieavtaler som operasjonelle eller finansielle leieavtaler, og regnskapsføre disse leieavtalene forskjellig. Standarden har regnskapsmessig virkning fra 1. januar 2019. Konsernets foreløpige vurdering er at standarden vil medføre endringer for regnskapsføring av leie av lokaler. Standarden forventes ikke å medføre vesentlig betydning for konsernets resultat, balanse og/eller opplysninger.

IAS 40 Investeringseiendom – endringer

Standarden er endret for å klargjøre når eiendommer, inkludert eiendom under bygging, kan omklassifiseres fra varelager til investeringseiendom, eller motsatt. Slik omklassifisering forutsetter bruksendring og dette vil skje når eiendommen

oppfyller eller slutter å oppfylle definisjonen av investeringseiendom, og det er bevis for bruksendringen. Standarden er foreløpig ikke godkjent av EU. Endringen forventes ikke å medføre endringer i konsernets klassifisering eller måling av konsernets eiendommer.

Presentasjon av fondsobligasjoner

Banken har pr. 31.12.17 to fondsobligasjoner på til sammen pålydende 350 mill. kroner, utstedt i 2013 og 2014. Fondsobligasjonene er i regnskapet klassifisert som gjeld og inngår i regnskapslinjen «Ansvarlig lånekapital».

Det er offentliggjort to brev fra Finanstilsynet den 26. februar 2018, i forbindelse med regnskapskontroll av to norske sparebanker, der Finanstilsynet tilkjenner sitt syn på presentasjon av fondsobligasjoner. De offentliggjorte brevene tydeliggjør at de omtalte bankers fondsobligasjoner, basert på avtalenes ordlyd, ikke tilfredsstiller definisjonen av finansielle forpliktelser i henhold til IAS 32. Offentliggjort informasjon medfører at Sparebanken Øst vil innrette seg og endre sin presentasjon av fondsobligasjoner i balansen. Endringen vil medføre at utstedte fondsobligasjoner reklassifiseres fra gjeld til innskutt egenkapital. I resultatregnskapet vil endringen medføre at renter på fondsobligasjoner reklassifiseres fra rentekostnader til utdeling fra egenkapitalen. Banken har ut fra en vesentlighetsvurdering og praktisk gjennomførbarhet frem til tidspunkt for avleggelse av årsregnskapet, konkludert at regnskapspraksis vil bli endret fra og med 1. kvartal 2018. Dersom endringen omfatter bankens to fondsobligasjoner, ville rentekostnadene i 2017 blitt redusert med 14,7 mill. kroner før skatt og 11,0 mill. kroner etter skatt. Resultatdisponeringen til egenkapitalbevis- og grunnfondskapitalen ville vært uforandret. Tilsvarende ville kapitaldekningsberegningene også vært uforandret.

NOTE 3 - VURDERINGER OG ANVENDELSE AV ESTIMATER

På grunn av den usikkerhet som er forbundet med forretningsvirksomhet, kan mange regnskapsposter ikke måles nøyaktig, men bare estimeres. Ledelsen har utøvd skjønn ved anvendelse av regnskapsprinsipper og lagt til grunn antakelser og forventninger om fremtidige hendelser som man anser sannsynlig. Estimater og vurderinger blir jevnlig evaluert og bygger på de seneste pålitelige opplysninger som er tilgjengelig, samt erfaring fra lignende vurderinger. Det vil alltid være en iboende usikkerhet knyttet til regnskapsposter som ikke måles nøyaktig og ledelsens vurderinger og beste estimat vil kunne avvike vesentlig fra faktisk utfall.

I konsernets regnskap relaterer bruken av slike estimater seg spesielt til måling av følgende poster:

- Tap på utlån og garantier
- Virkelig verdi på finansielle instrumenter
- Netto pensjonsforpliktelse

3.1 Tap på utlån og garantier

Utlån nedskrives for kredittap på individuell basis dersom det foreligger objektive bevis for at slikt kredittap har inntruffet. Eksempler på slike objektive bevis er vesentlige finansielle problemer hos debitor, betalingsmislighold, vesentlige kontraktsbrudd, avtalte endringer i rentesats eller avtalevilkår som følge av finansielle problemer hos debitor, konkurs med videre. Estimering av eventuelt kredittap skjer på basis av størrelsen på forventede fremtidige kontantstrømmer fra salg av panteobjekter og lignende, når kontantstrømmene forventes innbetalt samt diskonteringsrentens størrelse. Tapets størrelse er en direkte funksjon av forskjellen mellom balanseført verdi og nåverdien av neddiskonterte fremtidige kontantstrømmer. Hovedusikkerheten i estimatene av størrelsen på kredittap ligger i vurderingene av kontantstrømmenes størrelse og når i tid de forventes mottatt. Det henvises til note 13.

Grupper av utlån nedskrives tilsvarende individuelle utlån når det foreligger objektive bevis for at gruppen som sådan har en redusert verdi som en følge av hendelse som har inntruffet. Estimering av kredittap på grupper av utlån skjer på basis av historiske data for tap sammenstilt med bankspesifikke og/eller markedsmessige parametere som f.eks. risikoklassifisering, makroøkonomiske størrelser og bransjemessige forholdstall. Hovedusikkerheten i estimatene av størrelsen på kredittap på grupper av utlån knytter seg til datagrunnlaget som benyttes. Datagrunnlagets representativitet og kvalitet er viktige elementer. Nedskrivning av verdifall/tap på grupper av utlån er basert på modeller av både skjønnsmessig og statistisk karakter. Modellrisikoen generelt vil alltid være et usikkerhetsmoment som overføres til estimatene modellene skal beregne. Det henvises til note 13.

3.2 Virkelig verdi på finansielle instrumenter

I utgangspunktet skal observerbare markedskurser legges til grunn for finansielle instrumenters virkelige verdi. Der observerbare markedskurser ikke finnes og virkelig verdi ikke kan utledes, direkte eller indirekte fra observerbar input i markedet, benyttes ulike verdsettelsesteknikker. Dette er teknikker som til en viss grad kan innebære skjønsmessige vurderinger. Slike skjønsmessige vurderinger kan være likviditetsrisiko, kredittisiko og volatilitet. Endringer i holdningen til slike faktorer kan påvirke fastsettelsen av virkelig verdi på et finansielt instrument.

Egenkapitalinstrumenter som er tilgjengelig for salg verdsettes blant annet på grunnlag av verdiskapningen i selskapet, referanser til verdiutvikling i sammenlignbare selskaper og generelle verdsettingsteknikker. I de tilfeller hvor egenkapitalinstrumenter ikke kan fastsettes på en pålitelig måte vurderes egenkapitalinstrumentene til kostpris.

Det henvises til note 22 for verdsettelse av finansielle eiendeler og forpliktelser til virkelig verdi.

3.3 Netto pensjonsforpliktelse

Konsernets ytelsesbaserte pensjonsforpliktelser beregnes av ekstern aktuar. Beregningene er basert på standardiserte forutsetninger om døds- og uføreutviklingen, samt andre demografiske forutsetninger utarbeidet av Finansnæringens Hovedorganisasjon. Som grunnlag for beregningene anvendes også en rekke økonomiske forutsetninger; blant annet forventet avkastning på pensjonsmidlene, diskonteringsrente, årlig lønnsvekst, utvikling i G (Folketrygdens grunnbeløp) og regulering av pensjoner.

Diskonteringsrenten tar utgangspunkt i renten på obligasjoner med fortrinnsrett (OMF) i det norske markedet med begrunnelse at OMF-markedet i Norge anses å tilfredsstillende kravene til foretaksobligasjoner med høy kvalitet og dypt marked. Diskonteringsrenten er justert med et påslag for å komme frem til en rente som reflekterer estimert utbetalingstidspunkt. Forventet avkastning på pensjonsmidlene er satt lik diskonteringsrenten i henhold til IAS 19. Pensjonsmidlene er i stor grad investert i likvide eiendeler som verdsettes til virkelig verdi på balansedagen. De andre økonomiske forutsetningene er basert på forventet langsiktig utvikling i parameterne. Det vurderes å foreligge langt høyere risiko knyttet til estimerte brutto pensjonsforpliktelser enn til estimerte pensjonsmidler. Det henvises til note 47 for ytterligere informasjon.

NOTE 4 - DRIFTSSEGMENTER

Segmentrapporteringen er basert på bankens interne rapporteringsformat, hvor morbank og boligkreditselskapet er splittet i privatmarked, bedriftsmarked og finans. I tillegg kommer øvrige datterselskap, samt et ikke rapporterbart segment med poster som ikke er fordelt til øvrige segmenter. Konsernet har tilnærmet alle sine inntekter fra Norge. For geografisk fordeling av utlån til kunder se note 11.

For ledelsesformål er banken organisert i fem driftssegmenter basert på produkter og tjenester som følger: Segmentene privatmarked og bedriftsmarked består hovedsakelig av utlån til kunder og innskudd fra kunder. Finans består i all hovedsak av bankens likviditetsportefølje, mens hovedproduktet i AS Financiering er gjeldsbrevfinansiering av bil. Sparebanken Øst Eiendom AS skal være en aktiv forvalter av eiendommer tilhørende konsernet Sparebanken Øst. Inntektene fra privatmarked, bedriftsmarked og AS Financiering består hovedsakelig av netto renteinntekter, mens inntekter fra Sparebanken Øst Eiendom AS består av inntekter fra fast eiendom. Inntektsskatt styres på konsernbasis og allokeres ikke til driftssegmentene, bortsett fra datterselskap som er rapportert som egne driftssegmenter.

Renter rapporteres netto siden majoriteten av segmentinntektene er fra renteinntekter på utlån. Ledelsen baserer seg primært på netto renteinntekt og ikke brutto renteinntekt og -kostnad. Transaksjoner mellom driftssegmentene er basert på armlengdes prising tilsvarende transaksjoner med tredjeparter. Ingen enkeltkunder utgjør mer enn 10 % av bankens totale inntekter i 2017 og 2016.

Resultatregnskap

2017	PM	BM	Finans	AS Financiering	Spb Øst Eiendom	Ufordelt	Eliminering	Konsern
Netto rente- og provisjonsinntekter	335,5	108,7	-26,1	123,0	-4,1	24,5	1,0	562,5
Andre inntekter	63,2	10,2	20,3	-23,7	62,6	33,8	-11,9	154,5
Driftskostnader	58,1	16,5	0,0	34,7	13,7	159,7	-5,3	277,4
Resultat før tap	340,6	102,4	-5,8	64,6	44,8	-101,4	-5,6	439,6
Tap på utlån, garantier mv.	-0,2	-1,4	0,0	8,8	0,0	0,0	0,0	7,2
Resultat før skattekostnad	340,8	103,8	-5,8	55,8	44,8	-101,4	-5,6	432,4
Skattekostnad	0,0	0,0	0,0	14,1	6,3	81,0	-1,4	100,0
Resultat etter skatt	340,8	103,8	-5,8	41,7	38,5	-182,4	-4,2	332,4

Resultatregnskap

2016	PM	BM	Finans	AS Financiering	Spb Øst Eiendom	Ufordelt	Eliminering	Konsern
Netto rente- og provisjonsinntekter	296,5	137,9	-25,1	117,6	-6,3	25,8	-0,6	545,8
Andre inntekter	58,5	10,7	36,3	-21,4	27,6	76,2	-15,3	172,6
Driftskostnader	62,7	20,7	0,0	31,3	16,0	162,1	-8,5	284,3
Resultat før tap	292,3	127,9	11,2	64,9	5,3	-60,1	-7,4	434,1
Tap på utlån, garantier mv.	-0,1	-2,7	0,0	9,5	0,0	0,0	0,0	6,7
Resultat før skattekostnad	292,4	130,6	11,2	55,4	5,3	-60,1	-7,4	427,4
Skattekostnad	0,0	0,0	0,0	14,0	0,2	83,8	-1,8	96,2
Resultat etter skatt	292,4	130,6	11,2	41,4	5,1	-143,9	-5,6	331,2

Balanse

2017	PM	BM	Finans	AS Finansiering	Spb Øst Eiendom	Ufordelt	Eliminering	Konsern
Netto utlån til og fordringer på kunder	24.467,6	4.214,0	0,0	1.894,6	0,0	497,0	-100,8	30.972,4
Andre eiendeler	7,0	0,0	4.682,5	27,2	232,4	2.965,0	-1.892,4	6.021,7
Sum eiendeler	24.474,6	4.214,0	4.682,5	1.921,8	232,4	3.462,0	-1.993,2	36.994,1
Innskudd fra og gjeld til kunder	9.377,8	2.854,7	1.646,0	12,7	0,0	117,9	-37,3	13.971,8
Annen gjeld/mellomregning	15.096,8	1.359,3	3.036,5	1.667,5	149,2	98,5	-1.769,8	19.638,0
Egenkapital	0,0	0,0	0,0	241,6	83,2	3.245,6	-186,1	3.384,3
Sum gjeld og egenkapital	24.474,6	4.214,0	4.682,5	1.921,8	232,4	3.462,0	-1.993,2	36.994,1
Årets investeringer	0,0	0,0	0,0	1,8	2,7	16,5	0,0	21,0

Balanse

2016	PM	BM	Finans	AS Finansiering	Spb Øst Eiendom	Ufordelt	Eliminering	Konsern
Netto utlån til og fordringer på kunder	23.638,3	3.895,8	0,0	1.721,0	0,0	627,2	-186,6	29.695,7
Andre eiendeler	8,5	0,0	4.637,6	22,4	324,0	2.776,4	-1.669,9	6.099,0
Sum eiendeler	23.646,8	3.895,8	4.637,6	1.743,4	324,0	3.403,6	-1.856,5	35.794,7
Innskudd fra og gjeld til kunder	9.809,4	2.478,9	1.495,0	17,3	0,0	98,5	-11,7	13.887,4
Annen gjeld/mellomregning	13.837,4	1.416,9	3.142,6	1.492,0	225,1	280,2	-1.663,0	18.731,2
Egenkapital	0,0	0,0	0,0	234,1	98,9	3.024,9	-181,8	3.176,1
Sum gjeld og egenkapital	23.646,8	3.895,8	4.637,6	1.743,4	324,0	3.403,6	-1.856,5	35.794,7
Årets investeringer	0,0	0,0	0,0	1,1	9,8	53,0	0,0	63,9

NOTE 5 - STYRING AV FINANSIELL RISIKO

Som finansielle risikoer regnes kredittrisiko, markedsrisiko og likvidetsrisiko. I tillegg omtales konsentrasjonsrisiko. Risiko rapporteres kvartalsvis til ledelsen og styret. Rapporteringen viser løpende status i henhold til ulike fastsatte rammer for risiko, både interne og lovbestemte.

Kredittrisiko

Kredittrisiko regnes som risiko for tap ved at kunder og andre motparter ikke møter sine forpliktelser om tilbakebetaling og at eventuell sikkerhetsstillelse ikke dekker bankens tilgodehavende.

Måling av risiko ved utlån til kunder skjer ved risikoklassifisering av kundene, og er en integrert del av kredittprosessen. Prising av kreditt skal være basert på det enkelte engasjements risiko.

Bankens kredittstrategi beskriver det overordnede knyttet til bankens kredittgivning innenfor privat- og bedriftsmarkedet. I det daglige ivaretas kredittstrategien gjennom kreditt håndbøker, rammer og fullmakter håndtert via bankens kredittavdelinger. Alle avdelinger som har fullmakter innenfor kreditt er pålagt ansvaret for å gjennomføre bankens vedtatte kredittpolitikk.

Innenfor privatmarkedet er det etablert sentrale kredittavdelinger som har fullmaktene til å innvilge lån med sikkerhet.

Innenfor bedriftsmarkedet er det etablert en egen kredittavdeling som fatter beslutninger på engasjementer over en bestemt størrelse. Innenfor kredittavdelingen fattes beslutningene individuelt eller i fellesskap, i henhold til et beslutningshierarki. Overgår kredittgivning kredittavdelingens fullmakter, vil saker besluttes av enten administrasjonen eller styret avhengig av beløp. Mindre engasjementer besluttes i henhold til vedtatte rammer og personlige fullmakter i bedriftsmarkedsavdelingen. Utviklingen i kredittrisikoen knyttet til bankens utlån overvåkes løpende med rammekontroll, periodiske analyser og rapporter, samt ved bruk av stikkprøver ned på kundenivå.

Plassering i rentebærende verdipapirer for likvidetsformål er knyttet til strategi for likvidetsstyring vedtatt av styret. Vedtatt strategi, samt investeringspolicy, konkretiserer risikotoleranse, allokering til aktivklasser, rammer og fullmakter. Kredittap skal være tilnærmet lik null. Videre skal en vesentlig del av porteføljen være egnet som sikkerhet for låneadgang i Norges Bank. Ved plassering av midler i sertifikater og obligasjoner vurderes risiko ut fra papirenes likviditet, utsteders rating og andre motpartsspesifikke forhold. Rentebærende verdipapirer regnskapsføres til markedsverdi slik at endringer i verdi løpende reflekteres i regnskapet.

Oppgjørsrisiko er en form for kredittrisiko. Dersom kontraktsmotpart ikke oppfyller sine forpliktelser kan oppgjør, i form av kontanter eller verdipapirer, risikeres tapt. Banken søker å unngå slik risiko ved at kontrakter kun inngås med solide og om mulig ratede motparter, samt ved å benytte velrenomerte clearing-systemer.

Motpartsrisiko ved derivater og poster utenom balansen er også en form for kredittrisiko ved at inngåtte kontrakter kan gi tap dersom motpart går konkurs eller ikke er i stand til å gjøre opp sine betalingsforpliktelser. Slike kontrakter inngås kun med finansinstitusjoner ratet A- eller bedre av et kredittvurderingsbyrå, og som er kjent av banken.

Konsentrasjonsrisiko

Konsentrasjonsrisiko oppstår ved lav diversifisering med hensyn til geografiske områder, bransjer og produkter. I Sparebanken Øst styres dette med rammer for eksponering mot bransjer og engasjementsstørrelse.

Den ordinære utlånsvirksomheten har i konsernet en fordeling pr. 31.12.17 med 85,8 % av brutto utlån til privatkunder og 14,2 % til bedriftskunder. Lav andel utlån til bedrifter bidrar til lav konsentrasjonsrisiko.

Konsernets utlånsportefølje til privatkunder og bedrifter fordeler seg geografisk i hovedsak til det sentrale østlandsområdet. Utlånsvirksomheten anses ikke å være spesielt eksponert mot enkeltbedrifter (hjørnesteinsbedrifter) eller ensidig økonomisk utvikling i regionen. Bankens lokalisering på Østlandet gir nærhet til et stort markedsområde.

Utlånsporteføljen til bedriftskunder er fordelt på ulike næringer. Eksponering mot eiendom og eiendomsutvikling utgjør en relativt stor andel. Omsetning og drift av fast eiendom utgjør 62,2 % av bedriftsporteføljen. Målt som andel av samlet utlånsportefølje i konsernet utgjør eksponering mot omsetning og drift av fast eiendom likevel ikke mer enn 8,8 %. Eiendom er en syklisk næring som kan være særlig utsatt i nedgangskonjunkturer. Engasjementene vurderes imidlertid å være godt sikret, ofte med tillegg av sidesikkerheter.

Sparebanken Øst har en ramme for størrelseskonsentrasjon som tilsier at de 3 største eksponeringene i bedriftsmarkedsporteføljen ikke skal utgjøre mer enn 15 % av næringsporteføljen og de 10 største ikke mer enn 30 %.

Banken hadde i sin utlånsvirksomhet pr. 31.12.17, foruten engasjementer med egne datterselskap (AS Finansiering og Sparebanken Øst Boligkreditt AS), ingen eksponering mot eksterne kunder over 10 % av egen ansvarlig kapital. Pr. 31.12.17 representerte lån til konsernets største låntaker 0,5 % av brutto utlån. Konsernets 10 største låntakere representerte 2,9 % av brutto utlån, og konsernets 20 største låntakere representerte 4,4 % av brutto utlån.

Markedsrisiko

Markedsrisiko er risiko for tap i markedsverdi på finansielle eiendeler og forpliktelser i bankens balanse, eller via en negativ effekt på inntjening eller egenkapital, ved endring i finansielle markedspriser.

Sparebanken Øst er eksponert for markedsrisiko primært gjennom endringer i rentenivået (renterisiko), gjennom endringer i markedspris på finansielle instrumenter herunder endringer i margin på rentebærende verdipapirer (kredittpreadrisiko), valutakurser (valutarisiko) og ved endringer i aksjepriser (aksjerisiko).

Markedsrisiko styres gjennom rammer for maksimal eksponering mot ulike aktivaklasser, renterisiko, valutarisiko og lignende.

Renterisiko

Ved endring i markedsrenten kan ikke Sparebanken Øst umiddelbart gjennomføre renteendring for alle balanseposter dersom disse har ulik rentebindingstid. En endring i markedsrenten vil da gi en økning eller reduksjon av rentenettoen og balansepostenes virkelige verdi. Denne risikoen reduseres ved at eiendeler, forpliktelser og ulike derivater balanseres mot hverandre for å holde risikoen innenfor vedtatte rammer.

Kredittpreadrisiko

Kredittpreadrisiko er risiko for tap som skyldes at marginen (kredittpread) på rentebærende verdipapirer endres. Kredittpreadrisiko i likviditetsporteføljen styres slik at tapet ved en gitt endring i kredittpread aldri skal overstige fastsatt ramme.

Valutarisiko

Valutarisiko er risiko for tap av verdier på grunn av endring i kursen på utenlandsk valuta. Slik risiko reduseres ved å balansere aktiva- og passivaposisjoner i balansen mot hverandre eller ved bruk av valutaderivater. For eiendeler der debitor har anledning til å tilbakebetale før endelig forfall benyttes rullerende swapper. Der endelig forfall ikke skal fravikes, sikres posisjonene ved bruk av basisswapper. Det er fastsatt rammer for valutaeksponering.

Aksjerisiko

Konsernet har en beholdning av aksjer som i all hovedsak er knyttet til strategiske formål. Aksjerisiko er risikoen for tap som følge av endring i aksjeprisene. Et verdifall i aksjeverdiene på 10 % ville medført en negativ resultateffekt på 1,8 mill. kroner i resultatet og 46,6 mill. kroner over totalresultatet. Det vises til note 35 for spesifikasjon av konsernets aksjer og egenkapitalbevis.

Risikoreducerende tiltak

Banken anvender garantier, derivater og finansielle sikringsforretninger for å redusere risikoeksponering som skyldes endringer i rentenivå, valutakurser og kredittrisiko. Det vises til beskrivelsen av hvert enkelt risikoområde.

Lav andel utlån til bedrifter bidrar til lav konsentrasjonsrisiko for banken. Utlånsvirksomheten innenfor bedriftsmarkedet anses ikke å være spesielt rettet mot enkeltbedrifter (hjørnestensbedrifter) eller ensidig økonomisk utvikling i regionen. Eksponering mot eiendom og eiendomsutvikling utgjør en relativt stor andel av bedriftsporteføljen, men målt som andel av samlet utlånsportefølje i konsernet utgjør denne eksponering en begrenset andel av den totale utlånsporteføljen. Engasjementene vurderes å være godt sikret innenfor fast eiendom, ofte også med tillegg av sidesikkerheter. Lån og kreditter til personmarkedet består i all hovedsak av engasjementer knyttet opp mot pant i fast eiendom innenfor betryggende belåningsgrader. Bankens har en lav eksponering knyttet til lån/kreditter uten tilhørende sikkerhet.

Utlån til andre banker og utlån i form av plasseringer i senior obligasjoner og sertifikater er gitt på usikret basis. Plasseringer i obligasjoner med fortrinnsrett gir sikkerhet i et definert utvalg av utsteders eiendeler, som oftest boliglån.

Likviditetsrisiko

Likviditetsrisiko er risiko for ikke å være i stand til å møte sine løpende forpliktelser etter hvert som de forfaller, eller eventuelt at refinansiering må skje til en høyere kostnad. Den overordnede strategien tilsier at Sparebanken Øst skal ha et konservativt forhold til likviditetsrisiko. Dette innebærer langsiktighet og proaktivitet i forhold til fremtidige likviditetsbehov, og sikring av likvider ved plassering av eiendeler med lav likviditets- og kredittrisiko. Risiko styres mot fastsatte rammer som styrer balansens sammensetning med hensyn til graden av langsiktig finansiering og horisont for overlevelse i en situasjon uten tilgang til ny likviditet. Bankens holder likviditetsreserver i form av kontanter og trekkrettighet i Norges Bank, og en obligasjonsportefølje bestående av likvide papirer med høy kredittkvalitet.

Sparebanken Øst søker til enhver tid å diversifisere sine kilder til finansiering for å bli mest mulig uavhengig av hendelser i det enkelte marked. I tillegg til innskudd fra kunder er det norske sertifikat- og obligasjonsmarkedet, herunder markedet for obligasjoner med fortrinnsrett den viktigste kilden til finansiering.

Innskudd er en viktig kilde til finansiering for bankene. Etter finanskrisen har vi sett økt konkurranse om innskuddene, særlig fra de nye forbruksbankene. Tilpasninger i produktutvalget for våre kunder har så langt gitt stabile innskudd. Topprente.no har i særlig grad bidratt til å sikre banken nødvendig konkurransekraft på innskuddsdekning. Topprente.no er et selvbetjeningskonsept som gir anledning til å gi kundene konkurransedyktige innskuddsvilkår. Pr. 31.12.17 utgjør innskudd fra kunder 45,1 % av konsernets netto utlån mot 46,8 % pr. 31.12.16.

I all hovedsak er det større institusjonelle investorer som investerer i bankenes gjeldsutstedelser. For å sikre likviditet i utstedelsene er det ønskelig at obligasjonslånene er av en viss størrelse. På den annen side er det ikke ønskelig med for store lån da dette vil øke refinansieringsrisikoen. Obligasjoner med fortrinnsrett gir investorene sikkerhet i form av fortrinnsrett til boliglån med lav risiko. I utgangspunktet er det ønskelig at de største obligasjonslånene er obligasjoner med fortrinnsrett.

En balansestyringskomité adresserer løpende markedshendelser og treffer tiltak knyttet til likviditetssituasjonen i tråd med den vedtatt strategi. Det er også nedfelt en beredskapsplan for håndtering av likviditetskriser.

Langsiktig kapitalstyring

Langsiktig kapitalstyring i Sparebanken Øst er innrettet på å sikre god soliditet og tilstrekkelig likviditet for hele konsernet. God soliditet opprettholdes i første rekke ved å sørge for tilstrekkelige kapitalbuffer over minimumskravene til kapital. Bankens tilpasser seg nye kapitaldekningsregler og følger utviklingen i markedets forventninger til kapital utover regulatoriske krav nøye. Bankens vedtatte mål for ren kjernekapitaldekning er satt til 14,5 %. Dette kapitalnivået gir vekstevne, handlingsrom i forhold til regulatoriske krav, konkurransekraft i obligasjonsmarkedene og mulighet til å gi egenkapitalavkastning i tråd med vedtatt målsetting.

Vekst og planer om vekst i utlån og andre aktiva vil alltid ta hensyn til behov for bufferkapital utover minimumskravene. For øvrig tillegges betydelig vekt på at vi opprettholder forsvarlig styring av forretningsmessig drift slik at konsernet kan oppnå gode resultater og gi tilfredsstillende avkastning på investert kapital. På den måten vil banken være attraktiv for investorer og bidra til å sikre konsernet tilgang til kapital ved behov for å styrke egenkapitalen.

NOTE 6 - KAPITALDEKNING

Konsern 2017	Konsern 2016		Morbank 2017	Morbank 2016
		Ren kjernekapital		
3.384,3	3.176,1	Bokført egenkapital	2.971,7	2.760,5
		Fradragsposter i ren kjernekapital		
-5,2	-5,1	Verdjusteringer som følge av kravene om forsvarlig verdsettelse (AVA)	-4,9	-4,8
-155,6	-124,4	Utbytter	-155,6	-124,4
-71,4	0,0	Goodwill i verdsettelsen av signifikante investeringer	-71,4	0,0
-10,3	0,0	Immaterielle eiendeler	-8,5	0,0
0,0	0,0	Utsatt skatt	0,0	0,0
0,0	0,0	Ren kjernekapital instrumenter i andre finansinst. (ikke signifikant)	0,0	0,0
0,0	0,0	Ren kjernekapital instrumenter i andre finansinst. (signifikant)	0,0	0,0
3.141,8	3.046,5	Sum ren kjernekapital	2.731,3	2.631,3
		Øvrig kjernekapital		
349,8	349,6	Fondsobligasjoner	349,8	349,6
		Fradragsposter i øvrig kjernekapital		
0,0	0,0	Øvrig kjernekapital instrumenter i andre finansinst. (ikke signifikant)	0,0	0,0
0,0	0,0	Øvrig kjernekapital instrumenter i andre finansinst. (signifikant)	0,0	0,0
349,8	349,6	Sum øvrig kjernekapital	349,8	349,6
3.491,6	3.396,0	Sum kjernekapital	3.081,1	2.980,9
		Tilleggskapital		
349,9	349,7	Ansvarlig lån	349,9	349,7
		Fradragsposter i tilleggskapital		
0,0	0,0	Tilleggskapital instrumenter i andre finansinst. (ikke signifikant)	0,0	0,0
0,0	0,0	Tilleggskapital instrumenter i andre finansinst. (signifikant)	0,0	0,0
349,9	349,7	Sum tilleggskapital	349,9	349,7
3.841,5	3.745,7	Netto ansvarlig kapital	3.431,0	3.330,6
		Beregningsgrunnlag		
0,0	0,0	Stater og sentralbanker	0,0	0,0
39,8	135,8	Lokale og regionale myndigheter	39,8	135,8
0,0	0,0	Offentlig eide foretak	0,0	0,0
0,0	0,0	Multilaterale utviklingsbanker	0,0	0,0
132,8	202,4	Institusjoner	2.773,2	2.492,0
462,7	454,8	Foretak	655,1	691,0
1.575,5	1.522,3	Massemarkedsengasjementer	191,8	255,2
12.791,3	12.077,9	Engasjementer med pant i eiendom	8.889,7	8.695,4
119,7	171,4	Forfalte engasjementer	64,3	134,3
313,8	232,3	Obligasjoner med fortrinnsrett	303,7	222,2
0,0	0,0	Andeler i verdipapirfond	0,0	0,0
667,7	810,1	Egenkapitalposisjoner	1.603,8	1.743,7
381,3	480,3	Øvrige engasjementer	111,8	114,7
0,0	62,4	Verdipapirisering	0,0	62,4
16.484,7	16.149,7	Beregningsgrunnlag kreditt- og motpartsrisiko	14.633,4	14.546,8
0,0	0,0	Beregningsgrunnlag valutarisiko	0,0	0,0
1.289,7	1.283,5	Beregningsgrunnlag operasjonell risiko	840,9	807,6
185,6	263,5	Beregningsgrunnlag for svekket kredittverdighet motpart (CVA)	62,7	103,5
17.960,0	17.696,7	Sum beregningsgrunnlag	15.537,0	15.457,9
17,49 %	17,21 %	Ren kjernekapitaldekning	17,58 %	17,02 %
19,44 %	19,19 %	Kjernekapitaldekning	19,83 %	19,28 %
21,39 %	21,17 %	Kapitaldekning	22,08 %	21,55 %

Konsern 2017	Konsern 2016	Buffere	Morbank 2017	Morbank 2016
449,0	442,4	Bevaringsbuffer	388,4	386,4
359,2	265,5	Motsyklisk buffer	310,7	231,9
538,8	530,9	Systemrisikobuffer	466,1	463,7
0,0	0,0	Buffer for systemviktige banker	0,0	0,0
1.347,0	1.238,8	Sum bufferkrav	1.165,3	1.082,1
2.333,5	2.250,1	Tilgjengelig bufferkapital	2.032,1	1.935,7
9,23 %	9,24 %	Uvektet kjernekapitalandel*	7,92 %	7,89 %

*Uvektet kjernekapitalandel er beregnet pr. utgangen av året.

Banken benytter standardmetoden ved beregning av minimumskrav til ansvarlig kapital for kredittrisiko. Beregningen knyttet til operasjonell risiko beregnes ut fra basismetoden. CVA-tillegget beregnes etter standardmetoden. Engasjementsbeløp for derivater beregnes etter markedsverdimetoden.

Bankens ansvarlige kapital skal til en hver tid oppfylle minstekravene til kapitaldekning med tillegg av en buffer som samsvarer med selskapets aksepterte risikotoleranse.

Det henvises for øvrig til konsernets pilar III-dokument, som ligger tilgjengelig på Sparebanken Østs nettside.

NOTE 7 - KREDITTRISIKO

Maksimal kredittrisiko

Maksimal kredittrisiko er representert ved balanseført verdi av de finansielle eiendelene, inkludert derivater, i balansen. Konsernet har i tillegg kredittrisiko knyttet til lånetilsagn, ubenyttede trekkfasiliteter og garantier. Maksimal kredittrisiko utover balanseførte verdier er vist under.

Konsern 2017	Konsern 2016		Morbank 2017	Morbank 2016
		Forpliktelser		
395,9	196,7	Lånetilsagn	377,6	180,7
1.521,7	1.537,4	Trekkfasiliteter	3.129,3	2.774,3
116,6	154,1	Garantier overfor kunder	115,8	153,4
0,0	72,7	Garanti overfor Eksportfinans ASA	0,0	72,7
0,0	0,0	Garanti for alle OMF-forpliktelser i boligkredittforetaket*	9.685,9	8.183,9
2.034,2	1.960,9	Sum forpliktelser	13.308,6	11.365,0

* I forbindelse med ratingprosessen av Sparebanken Øst Boligkreditt AS har morbanken utstedt en garanti for alle OMF-forpliktelser i boligkredittforetaket.

For mer informasjon om maksimal kreditteksponering tilknyttet de ulike klassene av finansielle instrumenter vises det til tilhørende spesifikke noter.

Kredittrisiko

Sparebanken Øst sin kredittpolicy danner grunnlaget for kredittvirksomheten i banken. Gjeldsbetjeningsevnen er sentral i enhver kredittvurdering både innenfor person- og bedriftsmarkedet. Normalt skal ikke kreditt ytes dersom det ikke kan sannsynliggjøres at kunden kan betjene sine forpliktelser. Dette selv om sikkerheten er tilfredsstillende. Utgangspunktet for vurderingen av en kundes gjeldsbetjeningsevne er løpende og fremtidig kontantstrøm målt mot de kostnadsforpliktelsene kunden til enhver tid påtar seg. Grunnlag for den kontantstrøm som legges til grunn er lønnsinntekt eller inntekt fra den/de forretningsvirksomheter som finansieres. Ut over dette vurderes det i hvilken grad banken i tilfelle et fremtidig mislighold, svekkelse av kontantstrøm eller andre negative markedsmessige endringer vil være i stand til å dekke inn engasjementene ved realisering av sikkerheter.

Innenfor både person- og bedriftsmarkedet er det etablert prosesser og retningslinjer som skal bidra til å sikre at alle elementer knyttet til kredittvurderingene er tilstrekkelig beskrevet og kjent. Videre at oppfølging av porteføljer skjer på en trygghende måte og at eventuelle endringer knyttet til den vurderte risikoen på det enkelte engasjement kan avdekkes i en tidlig fase og følges tett. Sparebanken Øst har en generelt svært lav eksponering knyttet til lån/kreditter uten tilhørende sikkerhet både innenfor person- og bedriftsmarkedet.

Sparebanken Øst implementerte fra og med 01.01.17 de nye boliglånforskriftene uten at dette medførte vesentlig endringer i den etablerte kredittpraksisen innenfor privatmarkedet.

Sparebanken Øst har en ambisjon om å kunne yte lån i henhold til det boliglånforskriften tillater. Vurdering av betjeningsevnen knyttet til lån og kreditter er det sentrale i vurderingen. I forhold til betjeningsevne gjøres det en

omfattende likviditetsberegning basert på låntakernes inntekts- og kostnadssituasjon. Sentralt i dette er at man tester ledig likviditet mot en potensiell 5 %-poengs renteøkning. Lån og kreditter i forbrukerforhold gis som hovedregel mot betryggende sikkerhet. Som betryggende sikkerhet regnes først og fremst pant i fast eiendom, og som oftest knyttet opp mot låntakers bolig. Ulike former for fast eiendom kan være selveid enebolig, tomannsbolig, rekkehus eller ulike former for borettslagsandeler. En altoverveiende andel av nedbetalingslånene med denne type pant ligger innenfor 85 % belåningsgrad, mens rammekreditter etableres innenfor 60 % belåningsgrad av forsvarlig verdigrunnlag. I henhold til forskriften har banken tilpasset seg den nye belåningsgradsgrensen for finansiering av sekundærbolig i Oslo, samt avviksbegrensningene i de ulike markedene. Forsvarlig verdigrunnlag baserer seg oftest på verdier fastsatt med bakgrunn i dokumenterte omsetningsverdier, takster eller meglervurderinger. Andre typer sikkerheter som i begrenset grad vil forekomme kan være knyttet til pant i sperret innskudd, fritidsbolig og tomter. Salgs pant, verdipapirer, aksje-/obligasjonsleiligheter, livspoliser, håndpant eller annen sikkerhet avgitt av tredjepart forekommer i svært begrenset omfang.

Utgangspunktet for kredittprosessen innenfor bedriftsmarkedet er vurdering av kundens gjeldsbetjeningsevne. Sentralt i en slik vurdering er en analyse av kundens løpende og fremtidige kontantstrøm fra den forretningsvirksomheten som finansieres, samt eventuelt den forretningsvirksomheten som selskapene allerede har etablert. Finansieringsgraden testes også med tanke på et økende fremtidig rentenivå. Et annet sentralt punkt i kredittprosessen er å vurdere virksomhetens eiere og eieres evne til å støtte forretningsvirksomheten. Innenfor bedriftsmarkedet er bankens hoveddel av engasjement innenfor segmentet eiendomsfinansiering med pant knyttet til ulike former for næringseiendom. Andre typer finansiering vil være knyttet opp mot pant som varelager, kundefordringer, driftstilbehør og landbruksløsøre. Videre kan det forekomme annen sikkerhet avgitt av tredjepart. Ved vurdering av sikkerhetenes verdi legges det som hovedregel til grunn en forutsetning om fortsatt drift og det tas hensyn til eventuelle servitutter. I kredittretningslinjene er det beskrevet de polymessige normer banken følger knyttet til de ulike finansieringstyper og det er beskrevet maksimalsatser knyttet til finansieringen av ulike typer sikkerhetsobjekter. Innenfor bedriftsmarkedet er det etablert rutiner knyttet til periodisk oppfølging av engasjementene slik at banken er sikret at det gjennomføres oppdaterte vurderinger minimum en gang pr. år på hoveddelen av porteføljen. For å redusere risiko, sikre oppfølging og styring av enkelte engasjement i tillegg til den vanlige kredittvurderingen benyttes det løpende finansielle klausuler i kredittavtalene. Det er den samlede eksponering på den enkelte kunde som tas i betraktning ved vurdering av den effekt sikkerhetsstillelsen har for kredittrisikoen.

Finansforetakslovens kapittel 11-II regulerer virksomheten i Sparebanken Øst Boligkreditt AS, og stiller høye krav til hvilke lån som kan tas inn i sikkerhetsmassen som ligger til dekning for obligasjoner med fortrinnsrett. Dette er et strengere regelverk enn ved vanlig långivning til bolig, og loven krever også en uavhengig gransker oppnevnt av Finanstilsynet og uavhengig verddivurdering av hvert enkelt pant.

NOTE 8 - KREDITTKVALITET PR. KLASSE AV FINANSIELLE EIENDELER

Sparebanken Øst sin underliggende kredittkvalitet knyttet til utlån og fordringer på kunder vises gjennom porteføljens risikoklassifisering. Risikoklassifiseringen av kunder er en integrert, og obligatorisk del av kredittprosessen både innenfor privat- og bedriftsmarkedet. Det er i kredittstrategien vedtatt rammer for minimum andel porteføljer innenfor til de ulike risikoklassifiseringene. Utviklingen i porteføljefordelingen innenfor risikoklassene følges opp gjennom løpende overvåkning og rapportering.

Banken søker til enhver tid å forbedre sine interne modeller for risikoklassifisering for å sikre at modellene til enhver tid har høy forklaringskraft med basis i de vesentligste driverne innenfor de ulike kundesegmentene. Bankens har startet et prosjekt med det formål å etablere en kredittscoremodell som erstatning for dagens risikoklassifiseringssystem.

Risikoklassifiseringsmodellen for henholdsvis personkunder og bedriftskunder vektlegger nøkkeltall knyttet til betjeningsevne og betjeningsvilje høyt. Bankens risikoklassifisering innenfor både personmarkedet og bedriftsmarkedet er basert på en skala bestående av 11 kategorier. Innenfor bedriftsmarkedet er engasjementsstørrelse og risikoklassifisering sentrale element knyttet til oppbyggingen av bankens fullmaktsstruktur.

For finansielle plasseringer i sertifikater og obligasjoner vurderes risiko ut fra rating og motpartsspesifikke forhold. Fortrinnsvis benyttes rating fra kredittvurderingsbyrå. Der slik rating ikke er tilgjengelig benyttes scoringer fra norske meglerhus og det foretas en intern vurdering.

Rating fra kredittvurderingsbyråer og scoringer fra meglerhus følger generelt en skala fra AAA til C, der AAA er høyeste kvalitet og C er laveste kvalitet. Skalaen er benyttet slik at AAA – A er vurdert som lav risiko, BBB – BB er vurdert som middels risiko og B – C er vurdert som høy risiko.

Konsern pr. 31.12.17

	Ikke forfalt eller nedskrevet				Forfalt	Individuelt nedskrevet	Sum
	Lav risiko	Middels risiko	Høy risiko	Uklassifisert			
Utlån							
Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	5,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	5,7
Utlån til og fordringer på kunder							
-Leiefinansieringsavtaler	13,0	5,5	1,2	0,0	3,2	0,6	23,5
-Kasse-/drifts- og brukskreditter	2.228,2	57,7	25,7	0,2	92,4	0,0	2.404,2
-Byggelån	123,4	10,6	0,0	0,0	17,2	0,0	151,2
-Nedbetalingslån	25.153,4	1.760,3	522,4	0,5	939,7	115,1	28.491,4
Sum utlån	27.523,7	1.834,1	549,3	0,7	1.052,5	115,7	31.076,0
Finansielle investeringer							
Noterte statsobligasjoner	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Noterte andre obligasjoner	4.309,8	50,2	0,0	0,0	0,0	0,0	4.360,0
Unoterte obligasjoner	145,1	10,0	0,0	0,0	0,0	0,0	155,1
Sum finansielle investeringer	4.454,9	60,2	0,0	0,0	0,0	0,0	4.515,1

Konsern pr. 31.12.16

	Ikke forfalt eller nedskrevet				Forfalt	Individuelt nedskrevet	Sum
	Lav risiko	Middels risiko	Høy risiko	Uklassifisert			
Utlån							
Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	9,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	9,5
Utlån til og fordringer på kunder							
-Leiefinansieringsavtaler	7,0	3,9	1,0	0,1	7,6	1,1	20,7
-Kasse-/drifts- og brukskreditter	2.067,4	134,3	32,7	13,4	80,5	39,9	2.368,2
-Byggelån	82,5	18,8	0,0	0,0	0,0	0,0	101,3
-Nedbetalingslån	22.313,8	3.227,5	688,7	98,2	858,2	126,7	27.313,1
Sum utlån	24.480,2	3.384,5	722,4	111,7	946,3	167,7	29.812,8
Finansielle investeringer							
Noterte statsobligasjoner	205,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	205,4
Noterte andre obligasjoner	3.117,4	178,4	0,0	0,0	0,0	0,0	3.295,8
Unoterte obligasjoner	974,2	15,1	0,0	0,0	0,0	0,0	989,3
Sum finansielle investeringer	4.297,0	193,5	0,0	0,0	0,0	0,0	4.490,5

Morbank pr. 31.12.17

	Ikke forfalt eller nedskrevet				Forfalt	Individuelt nedskrevet	Sum
	Lav risiko	Middels risiko	Høy risiko	Uklassifisert			
Utlån							
Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	1.929,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1.929,3
Utlån til og fordringer på kunder							
-Leiefinansieringsavtaler	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
-Kasse-/drifts- og brukskreditter	1.567,1	35,9	22,0	0,2	64,3	0,0	1.689,5
-Byggelån	123,4	10,6	0,0	0,0	17,2	0,0	151,2
-Nedbetalingslån	15.511,7	689,5	231,1	0,1	411,8	0,7	16.844,9
Sum utlån	19.131,5	736,0	253,1	0,3	493,3	0,7	20.614,9
Finansielle investeringer							
Noterte statsobligasjoner	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Noterte andre obligasjoner	4.153,5	50,2	0,0	0,0	0,0	0,0	4.203,7
Unoterte obligasjoner	145,1	10,0	0,0	0,0	0,0	0,0	155,1
Sum finansielle investeringer	4.298,6	60,2	0,0	0,0	0,0	0,0	4.358,8

Morbank pr. 31.12.16

	Ikke forfalt eller nedskrevet				Forfalt	Individuelt nedskrevet	Sum
	Lav risiko	Middels risiko	Høy risiko	Uklassifisert			
Utlån							
Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	1.740,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1.740,2
Utlån til og fordringer på kunder							
-Leiefinansieringsavtaler	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
-Kasse-/drifts- og brukskreditter	1.462,7	72,7	22,7	9,6	56,5	39,9	1.664,1
-Byggelån	82,5	18,8	0,0	0,0	0,0	0,0	101,3
-Nedbetalingslån	14.652,0	1.964,6	325,2	77,9	383,0	31,3	17.434,0
Sum utlån	17.937,4	2.056,1	347,9	87,5	439,5	71,2	20.939,6
Finansielle investeringer							
Noterte statsobligasjoner	205,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	205,4
Noterte andre obligasjoner	2.966,5	178,4	0,0	0,0	0,0	0,0	3.144,9
Unoterte obligasjoner	969,1	15,1	0,0	0,0	0,0	0,0	984,2
Sum finansielle investeringer	4.141,0	193,5	0,0	0,0	0,0	0,0	4.334,5

NOTE 9 - ALDERSFORDELING PÅ FORFALTE, MEN IKKE NEDSKREVNE UTLÅN

Konsern pr. 31.12.17

	Inntil 30 dager	31-60 dager	61-90 dager	Over 90 dager	Totalt
Utlån til og fordringer på kunder					
-Leiefinansieringsavtaler	1,5	1,7	0,0	0,0	3,2
-Kasse-/drifts- og brukskreditter	87,5	0,4	0,1	4,4	92,4
-Byggelån	17,2	0,0	0,0	0,0	17,2
-Nedbetalingslån	722,9	150,5	26,1	40,2	939,7
Totalt	829,1	152,6	26,2	44,6	1.052,5

Konsern pr. 31.12.16

	Inntil 30 dager	31-60 dager	61-90 dager	Over 90 dager	Totalt
Utlån til og fordringer på kunder					
-Leiefinansieringsavtaler	7,5	0,1	0,0	0,0	7,6
-Kasse-/drifts- og brukskreditter	75,1	2,1	2,1	1,2	80,5
-Byggelån	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
-Nedbetalingslån	646,7	128,5	45,3	37,7	858,2
Totalt	729,3	130,7	47,4	38,9	946,3

Morbank pr. 31.12.17

	Inntil 30 dager	31-60 dager	61-90 dager	Over 90 dager	Totalt
Utlån til og fordringer på kunder					
-Leiefinansieringsavtaler	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
-Kasse-/drifts- og brukskreditter	62,1	0,4	0,1	1,7	64,3
-Byggelån	17,2	0,0	0,0	0,0	17,2
-Nedbetalingslån	312,1	56,8	2,7	40,2	411,8
Totalt	391,4	57,2	2,8	41,9	493,3

Morbank pr. 31.12.16

	Inntil 30 dager	31-60 dager	61-90 dager	Over 90 dager	Totalt
Utlån til og fordringer på kunder					
-Leiefinansieringsavtaler	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
-Kasse-/drifts- og brukskreditter	53,2	2,1	0,0	1,2	56,5
-Byggelån	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
-Nedbetalingslån	280,1	43,5	21,6	37,8	383,0
Totalt	333,3	45,6	21,6	39,0	439,5

NOTE 10 - KREDITTRISIKO FORDELT PÅ KLASSER

Bedriftskunder - morbank

Risikoparameterne fra klassifiseringssystemene inngår som en integrert del av kredittprosessen på bedriftsmarkedet og er sammen med engasjementsstørrelse bestemmende for beslutningsnivå og førende for prising. Videre benyttes risikoklassifiseringen i forhold til styring og kontroll av løpende portefølje. Risikoklassifiseringen gjøres med bakgrunn i en vektet beregning av følgende sentrale parametere; nøkkeltall fra låntakernes regnskap, betjeningshistorikk på løpende engasjementer og scoring fra ekstern kredittinformasjonsleverandør. Vurderingen av nøkkeltall og vektningen av disse vil være noe ulik avhengig av kundens bransje (eiendom eller øvrige bransjer). I tillegg til ovennevnte vektlegges noen øvrige faktorer, avhengig av bransje. Regnskapsmessige nøkkeltall har isolert sett den høyeste vektningen uavhengig av bransje.

Risikokategorier	2017						2016					
	Brutto utlån	Garan- tier	Trekk- fasil.	Individ. nedskr.	Engasje- ment	%	Brutto utlån	Garan- tier	Trekk- fasil.	Individ. nedskr.	Engasje- ment	%
A	520	3	26	0	549	12	414	1	20	0	435	10
B	646	21	51	0	718	15	382	13	41	0	436	9
C	1.011	38	26	0	1.075	23	1.237	27	39	0	1.303	29
D	1.951	43	49	0	2.043	43	1.174	69	84	0	1.327	29
E	210	2	5	0	217	5	556	21	28	0	605	13
F	55	3	2	0	60	1	159	10	9	0	178	4
G	26	0	0	0	26	1	64	1	1	0	66	1
H	10	1	0	0	11	0	12	0	0	0	12	1
I	3	0	0	0	3	0	2	0	0	0	2	0
J	21	1	0	0	22	0	68	1	0	1	69	2
K	6	1	0	1	7	0	11	1	0	4	12	0
Ufordelt	0	0	0	0	0	0	71	7	22	0	100	2
Totalt	4.459	113	159	1	4.731	100	4.150	151	244	5	4.545	100

Innenfor både person- og bedriftsmarkedet benyttes en risikoklassifisering basert på 11 kategorier fra A til K. Risikoklasse A representerer lavest risiko og risikoklasse I representerer høyeste risiko for ikke misligholdte kunder. Risikoklassene J og K består av engasjement der det foreligger objektive bevis på mislighold/tap og at engasjementene er under spesiell oppfølging i bankens avdeling for innfordring.

I ovennevnte tabell er porteføljerisikoen innenfor bedriftsmarkedet vist sammenstilt innenfor en sammenslåing av risikoklasser. I bankens kredittstrategidokument er det vedtatt totale måltall for eksponering innenfor de ulike risikoklassene. Kredittstrategien gir også spesifikke føringer for eksponering innenfor ulike bransjer og for eiendomssegmentet spesielt. Videre stilles det krav om minimum oppnådd risikoklasse ved inntak av nye og/eller nyetablerte kunder.

Risikoklassifisering av bedriftskunder skjer ved nye saksfremstillinger og/eller gjennom årlige fornyelsessaker.

Banken gjennomfører kvartalsvise analyser der bedriftsporteføljen både på portefølje- og individuell basis følges opp og måles mot kredittscore og PD-anslag (Probability of Default) beregnet av bankens kredittinformasjonsleverandør. Negativ utvikling knyttet til de enkelte engasjement følges nøye og initierer tett oppfølging mot kunden. De eksterne analysene benyttes videre for å avstemme risikoen i porteføljen opp mot det som avdekkes gjennom bankens eget risikoklassifiseringssystem og mot Sebraanalysen som gjennomføres årlig av Finanstilsynet. Erfaringen bekrefter at bankens egen risikoklassifisering gir et rettviseende bilde av risikoen i porteføljen.

Bankens førstelinjeforsvar er definert som kundens betalingsevne. Dersom det vurderes at en kunde ikke evner å betjene et engasjement skal engasjementet som hovedregel ikke innvilges selv om sikkerhetene isolert sett vurderes som betryggende. Betjeningsevne testes også mot et høyere renteregime.

Kravene til sikkerheter, andrelinjeforsvar, for bedriftsengasjementer vil variere sterkt avhengig av engasjementets art, aktuell bransje, størrelse på engasjementet samt ikke minst prosjektets eller engasjementets vurderte risiko. Sikkerheter vurderes i henhold til en forsiktig vurdert markedsverdi. Størstedelen av bankens bedriftsengasjementer er sikret helt eller delvis med pant i fast eiendom. For næringseiendommer foreligger ofte takster eller omsetningsverdier. Eventuell 3. manns dokumentasjon av sikkerhetsverdier skal som hovedregel komplementeres med bankens egne vurderinger av pantobjektene. Dette gjøres med bakgrunn i pantobjektene historiske og potensielle kontantstrøm, beliggenhet, beskaffenhet, de generelle markedsutsiktene osv. For deler av de mindre engasjementene vil det i tillegg til eventuelle driftsavhengige sikkerheter ofte være knyttet opp pant i fast eiendom, private boliger etc. For hver sikkerhetstype har banken utarbeidet egne krav til behandling og forsiktighetsvurdering som er nedfelt i bankens kreditthåndbok.

Styret har gjennom bankens vedtatte kredittstrategi besluttet overordnede rammer knyttet til maksimal eksponering pr. kunde/konsern, bransjeeksponering, risikoklasse, konsentrasjonsrisiko og krav til inntak av nye kunder. Oppfølging knyttet

til styrevedtatte måltall og rammer, beskrevet i kredittstrategien, skjer gjennom kvartalsvise risikoreporter som fremlegges for bankens styre.

Prising av utlån og garantier er som hovedregel knyttet til risikoklassifisering av engasjementer. Prisingen vil likevel være preget av bankens overordnede vekstmål samt den generelle markeds- og konkurransesituasjonen.

Nedskrivninger på grupper av utlån er ikke fordelt på risikoklassene.

Sparebanken Øst uttrykker sin risikotoleranse ved at bankens tap i % av netto utlån over tid maksimalt skal utgjøre 0,2 % av samlet netto utlån til kunder (summen av privat- og bedriftsengasjement).

Personkunder - morbank

Risikoklassifiseringssystemet anvendes for beslutningsstøtte, overvåkning og rapportering. Risikoparameterne fra klassifiseringssystemene inngår som en integrert del av kredittprosessen og oppfølgingen av privatkundeporteføljen. Risikoklassifiseringen gjøres med bakgrunn i en vektet beregning av følgende parametere; gjeldsgrad, betjeningsevne definert i henhold til kundens/husholdets nettoliquiditet hensyntatt en potensiell 5 %-poengs renteøkning, betjeningshistorikk og kredittscore innhentet fra eksterne kredittinformasjonsleverandør.

Bankens organisering av beslutningsprosessen innenfor personmarkedet er basert på sentraliserte beslutningsenheter. Gjennomførte kontrolltiltak viser at denne type organisering har vært svært vellykket og begrenset den operasjonelle risikoen knyttet til behandling av lån til personkunder.

Risikokategorier	2017						2016					
	Brutto utlån	Garantier	Trekk-fasil.	Individ. nedskr.	Engasjement	%	Brutto utlån	Garantier	Trekk-fasil.	Individ. nedskr.	Engasjement	%
A	6.086	1	509	0	6.596	44	6.695	1	488	0	7.184	46
B	2.595	1	111	0	2.707	18	2.497	1	95	0	2.593	17
C	2.495	1	64	0	2.560	17	2.576	0	57	0	2.633	16
D	2.221	0	49	0	2.270	15	1.502	0	35	0	1.537	10
E	383	0	11	0	394	3	1.072	0	15	0	1.087	7
F	161	0	3	0	164	1	343	0	12	0	355	2
G	100	0	2	0	102	1	143	0	4	0	147	1
H	48	0	0	0	48	0	102	0	0	0	102	1
I	45	0	0	0	45	0	75	0	0	0	75	0
J	88	0	0	0	88	1	11	0	0	0	11	0
K	4	0	0	0	4	0	14	0	0	1	14	0
Ufordelt	1	0	0	0	1	0	19	0	5	0	24	0
Totalt	14.227	3	749	0	14.979	100	15.049	2	711	1	15.762	100

I styringen av totalporteføljen innenfor personmarkedet er det vedtatte rammer for eksponering innenfor de ulike risikoklassene. Banken forholder seg til et prinsipp der engasjementer som ligger til observasjon/behandling i bankens avdeling for innfordring klassifiseres innenfor kategoriene høy risiko (J og K). Oppfølging knyttet til styrevedtatte rammer skjer gjennom kvartalsvise risikoreporter som også fremlegges for bankens styre.

Risikoklassifisering av personkunder skjer ved nye lånesaks vurderinger eller som følge av en reklassifisering med bakgrunn i betjeningshistorikk.

Banken gjennomfører kvartalsvise analyser der utviklingen i den totale personporteføljen følges opp mot den kredittscoren som beregnes av bankens kredittinformasjonsleverandør. De eksterne analysene benyttes også for å avstemme risikoen i porteføljen opp mot det som avdekkes gjennom bankens eget risikoklassifiseringssystem. Erfaringen bekrefter at bankens egen risikoklassifisering gir et bra bilde av risikoen i porteføljen.

Bankens førstelinjeforsvar er definert som kundens betalingsevne. Dersom det vurderes at en kunde ikke evner å betjene et engasjement skal engasjementet som hovedregel ikke innvilges selv om sikkerhetene isolert sett vurderes som betryggende.

Låneporteføljen på personmarkedet er i all hovedsak knyttet til boliglån med sikkerhet der engasjementene er sikret med pant i fast eiendom, eiendom på festet grunn eller borettslagsleiligheter innenfor betryggende belåningsgrad. Belåningsgrad er beregnet ut fra låneeksponering i forhold til en antatt markedsverdi på pantobjektet. For hoveddelen av de innvilgede lån foreligger det et grunnlag for verdifastsettelsen i form av enten takst, meglervurdering, omsetningsverdi eller annen type verdierestimert. Kunders lånebehov ut over 85 % av belåningsgrad er i all hovedsak sikret ved innhenting av betryggende tilleggs pant. Utviklingen i innvilgede avvik i forhold til finansdepartementets boliglånsforskrift følges gjennom kvartalsvise rapporteringer. Kredittretningsslinjene er oppdatert fra og med 01.01.17 i forhold til de nye boliglånsforskriftene. Prising av utlån til personkunder baseres i hovedsak på en kombinasjon av sikkerhetsmessig dekning (belåningsgrad) og lånets størrelse. Prisingen vil likevel kunne være preget av bankens overordnede vekstmål og den generelle markeds- og konkurransesituasjonen.

I forhold til lån/kreditter/kort uten sikkerhet opererer Sparebanken Øst med et lavt volum og fortsatt en svært restriktiv kredittpolicy. Finanstilsynets retningslinjer for forsvarlig utlånspraksis for forbrukslån (Rundskriv 5/2017) er implementert uten at dette har betydd vesentlige endringer i bankens kredittvurderingspraksis for disse produktene.

Samlet portefølje - morbank

Risikokategorier	2017						2016					
	Brutto utlån	Garan- tier	Trekk- fasil.	Individ. nedskr.	Engasje- ment	%	Brutto utlån	Garan- tier	Trekk- fasil.	Individ. nedskr.	Engasje- ment	%
A	6.606	4	535	0	7.145	37	7.109	2	508	0	7.619	37
B	3.241	22	162	0	3.425	17	2.879	14	136	0	3.029	15
C	3.506	39	90	0	3.635	18	3.813	27	96	0	3.936	19
D	4.172	43	98	0	4.313	22	2.676	69	119	0	2.864	14
E	593	2	16	0	611	3	1.628	21	43	0	1.692	8
F	216	3	5	0	224	1	502	10	21		533	3
G	126	0	2	0	128	1	207	1	5	0	213	1
H	58	1	0	0	59	0	114	0	0	0	114	1
I	48	0	0	0	48	0	77	0	0	0	77	0
J	109	1	0	0	110	1	79	1	0	1	80	1
K	10	1	0	1	11	0	25	1	0	5	26	0
Ufordelt	1	0	0	0	1	0	90	7	27	0	124	1
Totalt	18.686	116	908	1	19.710	100	19.199	153	955	6	20.307	100

Nedskrivninger på grupper av utlån til kunder i morbank utgjør totalt 31,5 mill. kroner pr. 31.12.17.

Samlet portefølje – konsern

Pr. 31.12.16 var porteføljen til AS Finansiering klassifisert i 5 kategorier og kriteriene for klassifisering avviker fra morbank og Sparebanken Øst Boligkreditt AS. For sammenligningstall mot fjoråret er derfor klassifiseringen for konsernet fremstilt som tabellene nedenfor.

Risikokategorier	2017					
	Brutto utlån	Garan- tier	Trekk- fasil.	Individ. nedskr.	Engasje- ment	%
A	11.290	4	1.041	0	12.335	38
B	5.642	22	202	0	5.866	18
C	5.399	39	128	0	5.566	17
D	5.785	42	120	0	5.947	18
E	1.432	2	23	0	1.457	5
F	683	3	5	0	691	2
G	296	0	3	0	299	1
H	121	2	0	0	123	0
I	83	0	0	0	83	0
J	238	1	0	31	239	1
K	100	2	0	32	102	0
Ufordelt	1	0	0	0	1	0
Totalt	31.070	117	1.522	63	32.709	100

Risikokategorier	2016					
	Brutto utlån	Garan- tier	Trekk- fasil.	Individ. nedskr.	Engasje- ment	%
A-B (A)	16.329	16	1.161	5	17.506	55
C-D (B)	8.701	97	252	3	9.050	29
E-F (C)	3.677	31	86	20	3.794	12
G-I (D)	797	1	8	21	806	3
J-K (E)	184	2	0	18	186	1
Ufordelt	115	7	30	0	152	0
Totalt	29.803	154	1.537	67	31.494	100

Konserntallene viser sammendrag av morbank, Sparebanken Øst Boligkreditt AS og AS Financiering. Virksomheten i AS Financiering består hovedsakelig i finansiering av bruktbiler. Ved risikoklassifisering i AS Financiering innhentes kredittopplysninger som i tillegg blir korrigert for inntekt, egenkapital og eventuelt AS Financierings negative betalingserfaring med kunden. Tapene i AS Financiering utgjør i 2017 totalt 8,8 mill. kroner mot 9,5 mill. kroner i 2016. I 2017 utgjorde bokførte tap 0,45 % av brutto utlån. Tilsvarende tall for 2016 var 0,53 %. Nedskrivninger på grupper av utlån til kunder i konsernet utgjør totalt 34,8 mill. kroner pr. 31.12.17 mot 40,3 mill. kroner pr. 31.12.16.

Sikkerhet i forhold til utlån til kunder - konsern 31.12.17

Tabellen nedenfor viser sikkerhet i forhold til utlån til kunder. Det er ikke tatt sikkerhet for bankens øvrige finansielle eiendeler.

	Maksimal eksponering for kredittisiko	Sikkerhet i eiendom	Sikkerhet i verdpapir	Øvrig sikkerhet
Brutto utlån til kunder inkl. ubenyttet trekkrettighet og garantier til kunder	32.708,9	65.613,7	65,9	4.788,6

Tabellen ovenfor viser summen av de verdiene banken har lagt til grunn for alle de pantobjektene som er pantsatt for porteføljen av utlån til kunder. Markedsverdiene i tabellen er således ikke begrenset til maksimal kreditteksponering på det enkelte utlån eller engasjement. Banken har i all hovedsak en utlånsportefølje som er sikret med pant i fast eiendom. Der et engasjement er sikret med pant i fast eiendom er eiendomsverdien basert på en antatt markedsverdi på tidspunktet for siste vurdering av engasjementet. Antatt markedsverdi har sin bakgrunn i kjente omsetningsverdier, takster eller andre typer verddivurderinger. Innenfor bedriftsmarkedet vil objektene kontantstrøm være retningsgivende for den vurderte markedsverdien. For alle andre typer sikkerheter inklusiv driftsavhengige sikkerheter gjøres det konservative anslag knyttet til antatte markedsverdier. Prinsipper for verddivurderinger av alle de underliggende pantobjektene er beskrevet i bankens retningslinjer.

For morbank er estimert virkelig verdi på sikkerheter for utlån som er misligholdte og tapsutsatte, men ikke nedskrevet, 63,4 mill. kroner (81,5 mill. kroner i 2016). Balanseført verdi på utlån som er misligholdte og tapsutsatte, men ikke nedskrevet er 47,0 mill. kroner (80,5 mill. kroner i 2016). Estimert virkelig verdi på sikkerheter for utlån som er nedskrevet er 0,0 mill. kroner (12,8 mill. kroner i 2016) som tilsvarer balanseført verdi på utlån som er nedskrevet. Sikkerhetene består hovedsakelig av fast eiendom, men mindre beløp kan være sikret av innskudd, varer, fordringer og driftsløsøre.

For Sparebanken Øst Boligkreditt AS er lån til verdi 2,7 mill. kroner misligholdt ved årsskiftet. Estimert virkelig verdi på sikkerheter for utlån som er misligholdte og tapsutsatte, men ikke nedskrevet, var 5,2 mill. kroner i 2017. I 2016 var misligholdte og tapsutsatte utlån 2,1 mill. kroner.

AS Financiering har 47,5 % (40,0 % i 2016) sikkerhetsdekning på de utlånene som er nedskrevet.

NOTE 11 - FORDELING AV UTLÅN OG GARANTIER TIL KUNDER ETTER SEKTOR, NÆRING OG GEOGRAFI

Fordeling på sektor og næring - konsern

	Brutto utlån		Garantier		Potensiell eksponering ved trekkfasiliteter		Resultatført tap	
	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016
Lønnstagere	26.659,1	25.771,4	2,5	2,6	1.357,3	1.298,9	11,3	9,4
Jordbruk, skogbruk, fiske	104,6	111,2	0,5	0,5	16,2	16,9	0,0	0,0
Industri, bergverk, kraft, vann	82,4	94,0	6,0	11,7	12,8	15,0	1,5	0,3
Bygg, anlegg	292,1	474,4	36,6	63,4	44,2	88,6	0,4	0,8
Varehandel, hotell og rest.	154,7	242,3	12,2	24,7	30,9	39,3	0,0	-0,6
Transport, kommunikasjon	47,7	53,1	8,5	7,5	4,9	5,0	0,0	0,0
Forr.m/finans. tjenesteyting	193,1	119,1	4,1	1,0	5,9	6,2	0,0	0,8
Tj.yt. næringer ellers	780,6	628,2	10,6	10,5	25,2	24,1	0,0	-0,3
Oms. og drift av fast eiendom	2.726,2	2.276,6	35,6	32,2	23,7	42,8	-0,6	-0,8
Utlandet	29,8	33,0	0,0	0,0	0,6	0,6	0,1	0,2
Gruppenedskr. næring	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-5,5	-3,1
Totalt	31.070,3	29.803,3	116,6	154,1	1.521,7	1.537,4	7,2	6,7

	Misligholdte engasjement		Tapsutsatte engasjement		Individuelle nedskrivninger		Nedskrivninger på grupper av utlån*	
	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016
Lønnstagere	154,9	140,0	0,1	0,1	60,6	60,1	4,9	4,9
Jordbruk, skogbruk, fiske	0,2	0,2	0,0	0,0	0,2	0,2	0,0	0,0
Industri, bergverk, kraft, vann	0,5	0,0	0,4	2,0	0,2	0,3	0,0	0,0
Bygg, anlegg	7,1	52,9	0,0	0,0	0,2	0,4	0,0	0,0
Varehandel, hotell og rest.	0,1	0,5	0,0	0,0	0,0	0,5	0,0	0,0
Transport, kommunikasjon	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Forr.m/finans. tjenesteyting	0,3	0,7	0,0	1,0	0,2	0,6	0,0	0,0
Tj.yt. næringer ellers	3,1	0,2	0,8	0,0	0,1	0,2	0,0	0,0
Oms. og drift av fast eiendom	6,3	7,1	0,1	0,0	0,5	3,7	0,0	0,0
Utlandet	1,3	2,4	0,0	0,0	1,1	1,3	0,0	0,0
Gruppenedskr. næring	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	29,9	35,4
Totalt	173,8	204,0	1,4	3,1	63,1	67,3	34,8	40,3

* Nedskrivninger på grupper av utlån til kunder er ikke fordelt på næringer.

Fordeling på sektor og næring - morbank

	Brutto utlån		Garantier		Potensiell eksponering ved trekkfasiliteter		Resultatført tap	
	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016
Lønnstagere	14.207,5	15.033,7	2,5	2,6	747,1	710,8	2,6	0,1
Jordbruk, skogbruk, fiske	102,1	110,9	0,5	0,5	16,2	16,9	0,0	0,0
Industri, bergverk, kraft, vann	79,5	88,2	6,0	11,7	12,8	15,0	1,5	0,3
Bygg, anlegg	272,0	461,1	36,6	63,5	42,7	87,2	0,4	0,8
Varehandel, hotell og rest.	136,8	221,8	11,4	23,9	30,9	39,3	0,0	-0,6
Transport, kommunikasjon	36,3	41,2	8,5	7,5	4,9	5,0	0,0	0,0
Forr.m/finans. tjenesteyting	185,3	112,9	4,1	1,0	5,7	6,2	0,0	0,8
Tj.yt. næringer ellers	757,6	610,8	10,6	10,5	25,2	24,1	0,0	-0,3
Oms. og drift av fast eiendom	2.895,7	2.506,3	35,6	32,2	22,3	49,5	-0,6	-0,8
Utlandet	12,8	12,5	0,0	0,0	0,6	0,6	0,0	0,0
Gruppenedskr. næring	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-5,5	-3,1
Totalt	18.685,6	19.199,4	115,8	153,4	908,4	954,6	-1,6	-2,8

	Misligholdte engasjement		Tapsutsatte engasjement		Individuelle nedskrivninger		Nedskrivninger på grupper av utlån*	
	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016
Lønnstagere	34,0	40,7	0,1	0,1	0,0	0,9	1,6	1,6
Jordbruk, skogbruk, fiske	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Industri, bergverk, kraft, vann	0,0	0,0	0,4	2,0	0,0	0,3	0,0	0,0
Bygg, anlegg	7,0	52,6	0,0	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0
Varehandel, hotell og rest.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Transport, kommunikasjon	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Forr.m/finans. tjenesteyting	0,0	0,7	0,0	1,0	0,0	0,6	0,0	0,0
Tj.yt. næringer ellers	3,0	0,0	0,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Oms. og drift av fast eiendom	6,0	7,1	0,1	0,0	0,5	3,7	0,0	0,0
Utlandet	0,0	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Gruppenedskr. næring	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	29,9	35,4
Totalt	50,0	101,6	1,4	3,1	0,5	5,8	31,5	37,0

* Nedskrivninger på grupper av utlån til kunder er ikke fordelt på næringer.

Fordeling på geografi

Konsern Brutto utlån		Konsern Garantier			Morbank Brutto utlån		Morbank Garantier	
2017	2016	2017	2016		2017	2016	2017	2016
4.644,7	4.513,1	22,2	22,7	Drammen	3.617,8	3.694,9	22,2	22,7
2.434,4	2.373,0	10,7	17,9	Nedre Eiker	1.800,2	1.822,1	10,7	17,9
2.089,1	1.907,9	21,1	19,6	Øvre Eiker	1.615,8	1.523,6	21,1	19,6
3.105,5	2.522,0	8,8	8,9	Buskerud for øvrig	2.289,3	1.940,4	8,8	8,9
5.980,6	5.977,3	25,0	24,7	Oslo	3.311,8	3.535,7	24,2	24,0
5.696,6	5.668,5	24,7	47,5	Akershus	2.979,8	3.368,6	24,7	47,5
2.762,7	2.569,7	4,0	12,7	Vestfold	1.770,6	1.874,7	4,0	12,7
1.587,0	1.523,9	0,1	0,1	Østfold	803,7	882,7	0,1	0,1
2.739,9	2.714,9	0,0	0,0	Resten av landet	483,8	544,2	0,0	0,0
29,8	33,0	0,0	0,0	Utlandet	12,8	12,5	0,0	0,0
31.070,3	29.803,3	116,6	154,1	Totalt	18.685,6	19.199,4	115,8	153,4

NOTE 12 - UTLÅN TIL OG FORDRINGER PÅ KUNDER

Konsern 2017	Konsern 2016		Morbank 2017	Morbank 2016
23,5	20,7	Leiefinansieringsavtaler	0,0	0,0
2.404,2	2.368,2	Kasse-/drifts- og brukskreditter	1.689,5	1.664,1
151,2	101,3	Byggelån	151,2	101,3
28.491,4	27.313,1	Nedbetalingslån	16.844,9	17.434,0
31.070,3	29.803,3	Brutto utlån til og fordringer på kunder	18.685,6	19.199,4
63,1	67,3	Individuelle nedskrivninger	0,5	5,8
34,8	40,3	Nedskrivninger på grupper av utlån	31,5	37,0
30.972,4	29.695,7	Netto utlån til og fordringer på kunder	18.653,6	19.156,6

NOTE 13 - TAP PÅ UTLÅN OG GARANTIER KUNDER

Konsern 2017	Konsern 2016		Morbank 2017	Morbank 2016
		Individuelle nedskrivninger		
67,3	81,0	Individuelle nedskrivninger pr. 01.01.	5,8	19,7
8,3	14,9	- Periodens konstaterte tap hvor det tidligere er foretatt individuelle nedskrivninger	3,2	9,1
4,5	8,5	+ Økte individuelle nedskrivninger i perioden	0,0	3,1
9,6	10,6	+ Nye individuelle nedskrivninger i perioden	0,0	1,0
10,0	17,9	- Tilbakeføring av individuelle nedskrivninger i perioden	2,1	8,9
63,1	67,3	= Individuelle nedskrivninger pr. 31.12.	0,5	5,8
		Nedskrivninger på grupper av utlån		
40,3	43,4	Nedskrivninger på grupper av utlån pr. 01.01.	37,0	40,1
-5,5	-3,1	+/- Periodens endring i nedskrivninger på grupper av utlån	-5,5	-3,1
34,8	40,3	= Nedskrivninger på grupper av utlån pr. 31.12.	31,5	37,0
		Periodens tapskostnader		
-4,2	-13,7	Periodens endring i individuelle nedskrivninger	-5,3	-13,9
-5,5	-3,1	+/- Periodens endring i nedskrivninger på grupper av utlån	-5,5	-3,1
22,0	22,3	+ Periodens konstaterte tap hvor det tidligere er foretatt individuelle nedskrivninger	16,9	16,5
9,5	8,6	+ Periodens konstaterte tap hvor det tidligere ikke er foretatt individuelle nedskrivninger	1,9	0,5
15,3	11,0	- Periodens inngang på tidligere konstaterte tap	10,3	6,5
0,7	3,6	+/- Periodens amortiseringskost nedskrivninger	0,7	3,7
7,2	6,7	= Tap på utlån og garantier	-1,6	-2,8
10,2	36,1	Inntektsførte renter på nedskrevne utlån	1,8	28,7

Tap på utlån og garantier fordelt på klasser pr. 31.12.17

	PM	BM	AS Finansiering	Sum
Individuelle nedskrivninger				
Individuelle nedskrivninger pr. 01.01.	0,0	5,8	61,5	67,3
- Periodens konstaterte tap hvor det tidligere er foretatt individuelle nedskrivninger	0,0	3,2	5,1	8,3
+ Økte individuelle nedskrivninger i perioden	0,0	0,0	4,5	4,5
+ Nye individuelle nedskrivninger i perioden	0,0	0,0	9,6	9,6
- Tilbakeføring av individuelle nedskrivninger i perioden	0,0	2,1	7,9	10,0
= Individuelle nedskrivninger pr. 31.12.	0,0	0,5	62,6	63,1
Nedskrivninger på grupper av utlån				
Nedskrivninger på grupper av utlån pr. 01.01.	1,6	35,4	3,3	40,3
+/- Periodens endring i nedskrivninger på grupper av utlån	0,0	-5,5	0,0	-5,5
= Nedskrivninger på grupper av utlån pr. 31.12.	1,6	29,9	3,3	34,8
Periodens tapskostnader				
Periodens endring i individuelle nedskrivninger	0,0	-5,3	1,1	-4,2
+/- Periodens endring i nedskrivninger på grupper av utlån	0,0	-5,5	0,0	-5,5
+ Periodens konstaterte tap hvor det tidligere er foretatt individuelle nedskrivninger	0,0	16,9	5,1	22,0
+ Periodens konstaterte tap hvor det tidligere ikke er foretatt individuelle nedskrivninger	0,0	1,9	7,6	9,5
- Periodens inngang på tidligere konstaterte tap	0,2	10,1	5,0	15,3
+/- Periodens amortiseringskost nedskrivninger	0,0	0,7	0,0	0,7
= Tap på utlån og garantier	-0,2	-1,4	8,8	7,2

Tap på utlån og garantier fordelt på klasser pr. 31.12.16

	PM	BM	AS Finansiering	Sum
Individuelle nedskrivninger				
Individuelle nedskrivninger pr. 01.01.	0,4	19,3	61,3	81,0
- Periodens konstaterte tap hvor det tidligere er foretatt individuelle nedskrivninger	0,0	9,1	5,8	14,9
+ Økte individuelle nedskrivninger i perioden	0,0	3,1	5,4	8,5
+ Nye individuelle nedskrivninger i perioden	0,0	1,0	9,6	10,6
- Tilbakeføring av individuelle nedskrivninger i perioden	0,4	8,5	9,0	17,9
= Individuelle nedskrivninger pr. 31.12.	0,0	5,8	61,5	67,3
Nedskrivninger på grupper av utlån				
Nedskrivninger på grupper av utlån pr. 01.01.	1,6	38,5	3,3	43,4
+/- Periodens endring i nedskrivninger på grupper av utlån	0,0	-3,1	0,0	-3,1
= Nedskrivninger på grupper av utlån pr. 31.12.	1,6	35,4	3,3	40,3
Periodens tapskostnader				
Periodens endring i individuelle nedskrivninger	-0,4	-13,5	0,2	-13,7
+/- Periodens endring i nedskrivninger på grupper av utlån	0,0	-3,1	0,0	-3,1
+ Periodens konstaterte tap hvor det tidligere er foretatt individuelle nedskrivninger	0,0	16,5	5,8	22,3
+ Periodens konstaterte tap hvor det tidligere ikke er foretatt individuelle nedskrivninger	0,4	0,1	8,1	8,6
- Periodens inngang på tidligere konstaterte tap	0,1	6,3	4,6	11,0
+/- Periodens amortiseringskost nedskrivninger	0,0	3,6	0,0	3,6
= Tap på utlån og garantier	-0,1	-2,7	9,5	6,7

Utvikling misligholdte og tapsutsatte engasjement

Konsern	Konsern	Konsern	Konsern	Konsern		Morbank	Morbank	Morbank	Morbank	Morbank
2017	2016	2015	2014	2013		2017	2016	2015	2014	2013
173,8	204,0	233,4	400,1	458,9	Brutto misligholdte engasjement	50,0	101,6	141,6	295,8	365,1
63,1	66,4	80,0	85,4	82,9	- Individuelle nedskrivninger	0,5	4,9	18,9	22,8	24,4
110,7	137,6	153,4	314,7	376,0	Netto misligholdte engasjement	49,5	96,7	122,7	273,0	340,7
1,4	3,1	9,5	23,7	41,3	Brutto tapsutsatte engasjement	1,4	3,1	9,1	23,7	40,1
0,0	0,9	1,0	8,9	15,1	- Individuelle nedskrivninger	0,0	0,9	0,8	8,9	14,9
1,4	2,2	8,5	14,8	26,2	Netto tapsutsatte engasjement	1,4	2,2	8,3	14,8	25,2

Misligholdte og tapsutsatte engasjement

Konsern 2017	Konsern 2016		Morbank 2017	Morbank 2016
Misligholdte engasjement over 90 dager				
17,6	62,4	Næringsliv	16,0	61,1
156,2	141,6	Personmarked	34,0	40,5
173,8	204,0	Brutto misligholdte engasjement	50,0	101,6
63,1	66,4	Individuelle nedskrivninger	0,5	4,9
110,7	137,6	Netto misligholdte engasjement	49,5	96,7
36%	33%	Avsetningsgrad	1%	5%
Tapsutsatte (ikke misligholdte) engasjement				
1,3	3,0	Næringsliv	1,3	3,0
0,1	0,1	Personmarked	0,1	0,1
1,4	3,1	Brutto tapsutsatte engasjement	1,4	3,1
0,0	0,9	Individuelle nedskrivninger	0,0	0,9
1,4	2,2	Netto tapsutsatte engasjement	1,4	2,2
0%	29%	Avsetningsgrad	0%	29%
Brutto misligholdte og tapsutsatte engasjement				
18,9	65,4	Næringsliv	17,3	64,1
156,3	141,7	Personmarked	34,1	40,6
175,2	207,1	Brutto misligholdte og tapsutsatte engasjement	51,4	104,7
63,1	67,3	Individuelle nedskrivninger	0,5	5,8
112,1	139,8	Netto misligholdte og tapsutsatte engasjement	50,9	98,9
36%	32%	Avsetningsgrad	1%	6%

NOTE 14 - UTLÅN TIL OG FORDRINGER PÅ KUNDER KNYTTET TIL FINANSIELLE LEIEAVTALER

Konsernet har leiefinansieringsavtaler med kunder. Leieavtalene er i vesentlig grad knyttet til leasing av biler og andre transportmidler, industriutstyr og maskiner. Konsernet har ikke påtatt seg risiko knyttet til restverdier.

Konsern 2017	Konsern 2016		Morbank 2017	Morbank 2016
1,6	3,0	Innen 1 år	0,0	0,0
25,8	14,4	Mellom 1 - 5 år	0,0	0,0
0,9	4,6	Etter 5 år	0,0	0,0
28,3	22,0	Brutto fordringer knyttet til finansielle leieavtaler	0,0	0,0
7,1	2,1	Ikke opptjent inntekt knyttet til finansielle leieavtaler	0,0	0,0
21,2	19,9	Netto fordringer knyttet til finansielle leieavtaler	0,0	0,0
0,4	2,8	Innen 1 år	0,0	0,0
20,0	13,0	Mellom 1 - 5 år	0,0	0,0
0,8	4,1	Etter 5 år	0,0	0,0
21,2	19,9	Netto investeringer knyttet til finansielle leieavtaler	0,0	0,0
0,6	0,9	Akkumulert tapsavsetning på utestående minsteleie	0,0	0,0

NOTE 15 - UTLÅN TIL OG FORDRINGER PÅ KREDITTINSTITUSJONER

Konsern 2017	Konsern 2016		Morbank 2017	Morbank 2016
5,7	9,5	Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner uten avtalt løpetid eller oppsigelsesfrist	5,7	9,5
0,0	0,0	Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner med avtalt løpetid eller oppsigelsesfrist	1.923,7	1.730,7
5,7	9,5	Brutto utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	1.929,3	1.740,2
0,0	0,0	Individuelle nedskrivninger	0,0	0,0
0,0	0,0	Nedskrivninger på grupper av utlån	0,0	0,0
5,7	9,5	Netto utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	1.929,3	1.740,2

Det er ikke identifisert tap eller mislighold på utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner. Utlånene er til kredittinstitusjoner hjemmehørende i Norge.

NOTE 16 - RENTERISIKO

Renterisiko knyttet til innskudd fra og utlån til kredittinstitusjoner, innskudd fra og utlån til kunder, samt gjeld og plasseringer i sertifikater og obligasjoner, styres ved bruk av rentebytteavtaler og fastrenteavtaler. Ved innlån eller plasseringer i annen valuta inngås det som regel rente- og valutabytteavtaler slik at relevante markedsrenter er norske pengemarkedsrenter. Fordeling på valuta i tabellene er basert på instrumentenes underliggende valuta hvor effekten av sikring er inkludert.

Utlån til personkunder med flytende rente medfører i realiteten seks ukers rentebinding (Finansavtaleloven § 50, 3. ledd gir minimum seks ukers frist), mens innskudd fra kunder med flytende rente medfører to måneders rentebinding (Finansavtaleloven § 18, 2. ledd gir minimum to måneders frist).

Nedenfor vises resultatets sensitivitet for et parallelt skift i rentekurven på 1 prosentpoeng. Effekten er beregnet ut fra at et varig skift i rentekurven inntreffer på måletidspunktet 31.12.17 og utgjør ett års resultat effekt. Tabellen viser at en umiddelbar økning i rentene på 1 prosentpoeng vil gi netto økning i resultatet. Tilsvarende vil en umiddelbar reduksjon i rentene gi redusert resultat.

Tabellen "Tidspunkt frem til forventet renteendring" viser balansens fordeling med hensyn til renteendringstidspunkt. Netto eksponering viser netto rentebinding av aktiva- og passivasiden. Positive beløp for netto eksponering viser at banken i større grad har rentebinding på aktivasiden enn på passivasiden.

Rentesensitivitet - konsern pr. 31.12.17

Valuta	Økning i basispunkter	Sensitivitet på resultatet	Sensitivitet på egenkapitalen	Reduksjon i basispunkter	Sensitivitet på resultatet	Sensitivitet på egenkapitalen
NOK	+100	33,6	0,0	-100	-33,6	0,0
SEK	+100	-2,5	0,0	-100	2,5	0,0
Sum		31,1	0,0		-31,1	0,0

Rentesensitivitet - konsern pr. 31.12.16

Valuta	Økning i basispunkter	Sensitivitet på resultatet	Sensitivitet på egenkapitalen	Reduksjon i basispunkter	Sensitivitet på resultatet	Sensitivitet på egenkapitalen
NOK	+100	26,7	0,0	-100	-26,7	0,0
SEK	+100	-2,3	0,0	-100	2,3	0,0
Sum		24,4	0,0		-24,4	0,0

Tidspunkt frem til forventet renteendring pr. 31.12.17 - konsern

		Inntil 1 mnd	Fra 1-3 mnd	Fra 3 mnd til 1 år	Fra 1-5 år	Over 5 år	Uten rentebinding	Totalt
Eiendeler								
Konter og fordringer på sentralbanker	NOK	314,2					26,4	340,6
	VAL						0,6	0,6
Netto utlån til kredittinstitusjoner	NOK	5,7						5,7
Netto utlån til kunder	NOK	4.284,7	26.494,9	15,3	104,4	29,9		30.929,2
Sertifikater og obligasjoner	NOK	658,6	3.422,6	50,0	369,9			4.501,1
Finansielle derivater	NOK						236,9	236,9
Opptjente ikke forfalte renter	NOK						118,2	118,2
Øvrige aktivaposter	NOK						466,1	466,1
	VAL						17,8	17,8
Totalt		5.263,2	29.917,5	65,3	474,3	29,9	866,0	36.616,2
Gjeld								
Gjeld til kredittinstitusjoner	NOK			329,7				329,7
Innskudd fra kunder	NOK	4.354,6	9.034,8	577,8				13.967,2
Finansielle derivater	NOK						14,6	14,6
	VAL						5,6	5,6
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	NOK	6.865,9	10.966,4					17.832,3
	VAL		299,2					299,2
Ansvarlig lånekapital	NOK	550,0	149,7					699,7
Påløpte renter	NOK						110,7	110,7
	VAL						0,5	0,5
Øvrig gjeld	NOK							0,0
Totalt		11.770,5	20.450,1	907,5	0,0	0,0	131,4	33.259,5
Netto renteeksponering på balansen		-6.507,3	9.467,4	-842,2	474,3	29,9	734,6	
Kontraktssum på finansielle derivater, hvor det ikke er anvendt sikringsbokføring, som påvirker renteeksponeringen	NOK	150,0	340,0		-460,0	-30,0		
Netto eksponering		-6.357,3	9.807,4	-842,2	14,3	-0,1	734,6	

Tabellen er basert på balanseførte verdier. Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer hvor sikringsbokføring anvendes inkluderer effekten av sikringsinstrumenter.

Tidspunkt frem til forventet renteendring pr. 31.12.16 - konsern

		Inntil 1 mnd	Fra 1-3 mnd	Fra 3 mnd til 1 år	Fra 1-5 år	Over 5 år	Uten rentebinding	Totalt
Eiendeler								
Konter og fordringer på sentralbanker	NOK		293,0				18,1	311,1
	VAL						0,8	0,8
Netto utlån til kredittinstitusjoner	NOK						9,5	9,5
Netto utlån til kunder	NOK	3.892,6	25.497,8	0,5	233,2	28,1		29.652,2
Sertifikater og obligasjoner	NOK	822,1	2.825,4	558,0	215,7	50,1		4.471,3
Finansielle derivater	NOK						300,8	300,8
Opptjente ikke forfalte renter	NOK						131,5	131,5
Øvrige aktivaposter	NOK						447,3	447,3
	VAL						12,8	12,8
Totalt		4.714,7	28.616,2	558,5	448,9	78,2	920,8	35.337,3
Gjeld								
Gjeld til kredittinstitusjoner	NOK			90,0			0,1	90,1
Innskudd fra kunder	NOK	4.207,7	9.255,8	419,9				13.883,4
Finansielle derivater	NOK						24,5	24,5
	VAL						19,5	19,5
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	NOK	7.591,2	9.621,9					17.213,1
	VAL		285,4					285,4
Ansvarlig lånekapital	NOK	550,0	149,3					699,3
Påløpte renter	NOK						127,3	127,3
	VAL						0,6	0,6
Øvrig gjeld	NOK							0,0
Totalt		12.348,9	19.312,4	509,9	0,0	0,0	172,0	32.343,2
Netto renteeksponering på balansen		-7.634,2	9.303,8	48,6	448,9	78,2	748,8	
Kontraktssum på finansielle derivater, hvor det ikke er anvendt sikringsbøker, som påvirker renteeksponeringen								
	NOK	175,5	372,5	-58,0	-410,0	-80,0		
Netto eksponering		-7.458,7	9.676,3	-9,4	38,9	-1,8	748,8	

Tabellen er basert på balanseførte verdier. Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer hvor sikringsbøker anvendes inkluderer effekten av sikringsinstrumenter.

Rentesensitivitet - morbank pr. 31.12.17

Valuta	Økning i basispunkter	Sensitivitet på resultatet	Sensitivitet på egenkapitalen	Reduksjon i basispunkter	Sensitivitet på resultatet	Sensitivitet på egenkapitalen
NOK	+100	21,8	0,0	-100	-21,8	0,0
Sum		21,8	0,0		-21,8	0,0

Rentesensitivitet - morbank pr. 31.12.16

Valuta	Økning i basispunkter	Sensitivitet på resultatet	Sensitivitet på egenkapitalen	Reduksjon i basispunkter	Sensitivitet på resultatet	Sensitivitet på egenkapitalen
NOK	+100	16,5	0,0	-100	-16,5	0,0
Sum		16,5	0,0		-16,5	0,0

Tidspunkt frem til forventet renteendring pr. 31.12.17 - morbank

		Inntil 1 mnd	Fra 1-3 mnd	Fra 3 mnd til 1 år	Fra 1-5 år	Over 5 år	Uten rentebinding	Totalt
Eiendeler								
Kontanter og fordringer på sentralbanker	NOK VAL	314,2					26,4 0,6	340,6 0,6
Netto utlån til kredittinstitusjoner	NOK	1.883,9	45,0					1.928,9
Netto utlån til kunder	NOK	4.423,4	14.058,9	15,3	104,4	29,9		18.631,9
Sertifikater og obligasjoner	NOK	658,6	3.266,5	50,0	369,8			4.344,9
Finansielle derivater	NOK						87,8	87,8
Opptjente ikke forfalte renter	NOK						76,2	76,2
Øvrige aktivaposter	NOK VAL						1.357,0 17,8	1.357,0 17,8
Totalt		7.280,1	17.370,4	65,3	474,2	29,9	1.565,8	26.785,7
Gjeld								
Gjeld til kredittinstitusjoner	NOK	221,0	0,6	329,7			10,3	561,6
Innskudd fra kunder	NOK	4.384,2	9.034,5	577,7				13.996,4
Finansielle derivater	NOK						14,6	14,6
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	NOK	3.562,4	4.734,3					8.296,7
Ansvarlig lånekapital	NOK	550,0	149,7					699,7
Påløpte renter	NOK						74,8	74,8
Øvrig gjeld	NOK							0,0
Totalt		8.717,6	13.919,1	907,4	0,0	0,0	99,7	23.643,8
Netto eksponering på balansen		-1.437,5	3.451,3	-842,1	474,2	29,9	1.466,1	
Kontraktssum på finansielle derivater, hvor det ikke er anvendt sikringsbokføring, som påvirker renteeksponeringen	NOK	150,0	340,0		-460,0	-30,0		
Netto eksponering		-1.287,5	3.791,3	-842,1	14,2	-0,1	1.466,1	

Tabellen er basert på balanseførte verdier. Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer hvor sikringsbokføring anvendes inkluderer effekten av sikringsinstrumenter.

Tidspunkt frem til forventet renteendring pr. 31.12.16 - morbank

		Inntil 1 mnd	Fra 1-3 mnd	Fra 3 mnd til 1 år	Fra 1-5 år	Over 5 år	Uten rentebinding	Totalt
Eiendeler								
Kontanter og fordringer på sentralbanker	NOK VAL		293,0				18,1 0,8	311,1 0,8
Netto utlån til kredittinstitusjoner	NOK	1.685,3	45,0				9,5	1.739,8
Netto utlån til kunder	NOK	4.096,7	14.771,8	0,5	233,2	28,1		19.130,3
Sertifikater og obligasjoner	NOK	822,1	2.669,6	558,0	215,7	50,0		4.315,4
Finansielle derivater	NOK						137,6	137,6
Opptjente ikke forfalte renter	NOK						94,7	94,7
Øvrige aktivaposter	NOK VAL						1.335,8 12,8	1.335,8 12,8
Totalt		6.604,1	17.779,4	558,5	448,9	78,1	1.609,3	27.078,3
Gjeld								
Gjeld til kredittinstitusjoner	NOK	227,7	0,7	90,0			7,2	325,6
Innskudd fra kunder	NOK	4.216,5	9.255,8	419,9				13.892,2
Finansielle derivater	NOK						24,5	24,5
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	NOK	4.274,3	4.897,6					9.171,9
Ansvarlig lånekapital	NOK	550,0	149,3					699,3
Påløpte renter	NOK						88,8	88,8
Øvrig gjeld	NOK							0,0
Totalt		9.268,5	14.303,4	509,9	0,0	0,0	120,5	24.202,3
Netto eksponering på balansen		-2.664,4	3.476,0	48,6	448,9	78,1	1.488,8	
Kontraktssum på finansielle derivater, hvor det ikke er anvendt sikringsbokføring, som påvirker renteeksponeringen	NOK	175,5	372,5	-58,0	-410,0	-80,0		
Netto eksponering		-2.488,9	3.848,5	-9,4	38,9	-1,9	1.488,8	

Tabellen er basert på balanseførte verdier. Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer hvor sikringsbokføring anvendes inkluderer effekten av sikringsinstrumenter.

NOTE 17 - LIKVIDITETSRISIKO

Så lenge bankens lånekunder ønsker langsiktig finansiering og bankens innskuddskunder i praksis på meget kort varsel kan disponere sine innskudd, vil det for banken oppstå en likviditetsrisiko. I tillegg er Sparebanken Øst avhengig av å finansiere et gap mellom innskudd fra kunder og utlån til publikum. Sparebanken Øst har en konservativ likviditetsstrategi, og ved utgangen av 2017 anses likviditetsrisikoen som lav.

Banken har bevisst søkt å redusere likviditetsrisikoen ved blant annet å fordele innlåningen på flere kilder/instrumenter og/eller ved å balansere løpetiden for kapitalanskaffelse og kapitalanvendelse. Endringer i finansmarkedet har ført til at internasjonale fundingkilder banken tidligere benyttet har blitt begrenset. Med dette har banken blitt mer avhengig av det norske obligasjonsmarkedet. Banken har en langsiktig fundingstrategi og ønsker å ha et balansert forhold mellom langsiktige og kortsiktige innlån. Banken har tidligere hatt som mål å ha en likviditetsindikator 1 (Finanstilsynet) på 105 % eller høyere (finansiering > 1 år i % av illikvide eiendeler). Dette tallet ble hevet til 106 % fra 2. kvartal 2017.

Tabellen nedenfor viser utfallsrommet til likviditetsindikator 1 for de to siste årene.

	31.12.	Gjennomsnitt	Høyest	Lavest
2017	107,4	107,3	108,8	105,5
2016	107,5	108,3	111,2	106,4

Liquidity Coverage Ratio (LCR) skal sikre at bankene har tilstrekkelig likvider av svært høy kvalitet til å tåle en periode på 30 dager med sterk markedsuro. Banken vil til enhver tid oppfylle gjeldende krav til LCR, satt av myndighetene, både på foretak og konsernnivå. Bankens likviditetsportefølje består i hovedsak av kontanter, verdipapirer utstedt av den norske stat, statsgaranterte obligasjoner, verdipapirer utstedt av norske kommuner og obligasjoner med fortrinnsrett.

Konsernets innskudd målt i % av netto utlån utgjør 45,1 % pr. 31.12.17 mot 46,8 % for ett år siden. Øvrig finansiering skjer i markedet gjennom opptak av senior usikrede obligasjoner og obligasjoner med fortrinnsrett. Det er vedtatt rammer som skal sikre at forholdet mellom innskudd og markedsfinansiering opprettholdes på et tilfredsstillende nivå. De kommende årene stiller relativt store krav til refinansiering, og banken ønsker å ta høyde for usikre tider og vil derfor søke refinansiering på et tidlig tidspunkt.

Kontraktsmessig løpetid

I etterfølgende tabell vises tidspunkt for konsernets forfall på finansielle eiendeler og forpliktelser. Fremtidige rentebetalinger relatert til postene er ikke hensyntatt, og det er kontraktsmessige beløp som er oppgitt. Tabellene er basert på konsernets interne rapporteringsformat.

Gjenværende kontraktmessig løpetid pr. 31.12.17 - konsern

		Inntil 1 mnd	Fra 1-3 mnd	Fra 3 mnd til 1 år	Fra 1-5 år	Over 5 år	Uten løpetid	Totalt
Eiendeler								
Kontanter og fordringer på sentralbanker	NOK						340,6	340,6
	VAL						0,6	0,6
Netto utlån til kredittinstitusjoner	NOK						5,7	5,7
Netto utlån til kunder	NOK	38,9	39,6	849,5	5.860,7	24.140,5		30.929,2
Sertifikater og obligasjoner	NOK	100,0	354,7	245,0	3.680,0	85,0		4.464,7
Finansielle derivater	NOK			15,5	75,6	145,8		236,9
Opptjente ikke forfalte renter	NOK	46,0	27,0	24,4				97,4
Øvrige aktivaposter	NOK			109,4			466,9	576,3
	VAL						17,8	17,8
Totale innbetalinger		184,9	421,3	1.243,8	9.616,3	24.371,3	831,6	36.669,2
Gjeld								
Gjeld til kredittinstitusjoner	NOK			30,0		300,0		330,0
Innskudd fra kunder	NOK	75,7	1.808,9	736,3	10,1		11.336,2	13.967,2
Finansielle derivater	NOK		0,3		14,3			14,6
	VAL				5,6			5,6
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	NOK	504,0	231,0	900,0	14.690,0	1.275,0		17.600,0
	VAL				299,2			299,2
Ansvarlig lånekapital	NOK			550,0	150,0			700,0
Påløpte renter	NOK	48,6	36,5	32,0				117,1
	VAL		0,5					0,5
Øvrig gjeld	NOK			235,0				235,0
Totale utbetalinger		628,3	2.077,2	2.483,3	15.169,2	1.575,0	11.336,2	33.269,2
Netto eksponering		-443,4	-1.655,9	-1.239,5	-5.552,9	22.796,3	-10.504,6	
Lånetilsagn		395,9						395,9
Ubenyttet kreditt				61,3	1.352,9		107,5	1.521,7
Garantier							116,6	116,6

Gjenværende kontraktmessig løpetid pr. 31.12.16 - konsern

		Inntil 1 mnd	Fra 1-3 mnd	Fra 3 mnd til 1 år	Fra 1-5 år	Over 5 år	Uten løpetid	Totalt
Eiendeler								
Kontanter og fordringer på sentralbanker	NOK						311,1	311,1
	VAL						0,8	0,8
Netto utlån til kredittinstitusjoner	NOK						9,5	9,5
Netto utlån til kunder	NOK	18,8	91,5	1.011,4	5.063,3	23.467,2		29.652,2
Sertifikater og obligasjoner	NOK	109,6	210,0	654,0	3.255,0	225,0		4.453,6
Finansielle derivater	NOK			3,6	134,8	162,4		300,8
Opptjente ikke forfalte renter	NOK	51,8	22,5	57,2				131,5
Øvrige aktivaposter	NOK			41,7			458,3	500,0
	VAL						12,8	12,8
Totale innbetalinger		180,2	324,0	1.767,9	8.453,1	23.854,6	792,5	35.372,3
Gjeld								
Gjeld til kredittinstitusjoner	NOK			60,0	30,0		0,1	90,1
Innskudd fra kunder	NOK	135,9	1.562,0	605,1	15,6		11.564,8	13.883,4
Finansielle derivater	NOK			1,2	23,0	0,3		24,5
	VAL				19,5			19,5
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	NOK		229,0	1.899,0	13.040,0	1.775,0		16.943,0
	VAL				285,4			285,4
Ansvarlig lånekapital	NOK				700,0			700,0
Påløpte renter	NOK	44,8	34,3	47,5				126,7
	VAL		0,6					0,6
Øvrig gjeld	NOK			230,2				230,2
Totale utbetalinger		180,7	1.825,9	2.843,0	14.113,5	1.775,3	11.564,9	32.303,4
Netto eksponering		-0,5	-1.501,9	-1.075,1	-5.660,4	22.079,3	-10.772,4	
Lånetilsagn		196,7						196,7
Ubenyttet kreditt				112,0	1.302,9		122,5	1.537,4
Garantier						72,7	154,1	226,8

Gjenværende kontraktmessig løpetid pr. 31.12.17 - morbank

		Inntil 1 mnd	Fra 1-3 mnd	Fra 3 mnd til 1 år	Fra 1-5 år	Over 5 år	Uten løpetid	Totalt
Eiendeler								
Kontanter og fordringer på sentralbanker	NOK VAL						340,6 0,6	340,6 0,6
Netto utlån til kredittinstitusjoner	NOK			283,3		45,0	1.600,6	1.928,9
Netto utlån til kunder	NOK	38,9	39,4	467,9	3.370,5	14.715,2		18.631,9
Sertifikater og obligasjoner	NOK	100,0	354,7	245,0	3.525,0	85,0		4.309,7
Finansielle derivater	NOK			15,5	49,5	22,8		87,8
Opptjente ikke forfalte renter	NOK	40,3	11,5	24,4				76,2
Øvrige aktivaposter	NOK VAL			17,9			1.356,6 17,8	1.374,5 17,8
Totale innbetalinger		179,2	405,6	1.054,0	6.945,0	14.868,0	3.316,2	26.768,0
Gjeld								
Gjeld til kredittinstitusjoner	NOK			30,0		300,0	231,9	561,9
Innskudd fra kunder	NOK	75,7	1.808,9	733,8			11.378,0	13.996,4
Finansielle derivater	NOK		0,3		14,3			14,6
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	NOK	504,0		900,0	6.290,0	525,0		8.219,0
Ansvarlig lånekapital	NOK			550,0	150,0			700,0
Påløpte renter	NOK	33,0	16,2	32,0				81,2
Øvrig gjeld	NOK			178,4				178,4
Totale utbetalinger		612,7	1.825,4	2.424,2	6.454,3	825,0	11.609,9	23.751,5
Netto eksponering		-433,5	-1.419,8	-1.370,2	490,7	14.043,0	-8.293,7	
Lånetilsagn		377,6						377,6
Ubenyttet kreditt				1.778,0	739,6		611,7	3.129,3
Garantier							115,8	115,8

Gjenværende kontraktmessig løpetid pr. 31.12.16 - morbank

		Inntil 1 mnd	Fra 1-3 mnd	Fra 3 mnd til 1 år	Fra 1-5 år	Over 5 år	Uten løpetid	Totalt
Eiendeler								
Konter og fordringer på sentralbanker	NOK						311,1	311,1
	VAL						0,8	0,8
Netto utlån til kredittinstitusjoner	NOK			263,8		45,0	1.431,0	1.739,8
Netto utlån til kunder	NOK	18,8	91,4	662,0	2.708,9	15.649,5		19.130,6
Sertifikater og obligasjoner	NOK	109,6	210,0	654,0	3.155,0	175,0		4.303,6
Finansielle derivater	NOK			3,6	103,1	30,9		137,6
Opptjente ikke forfalte renter	NOK	35,1	7,2	52,4				94,7
Øvrige aktivaposter	NOK			19,4			1.332,9	1.352,3
	VAL						12,8	12,8
Totale innbetalinger		163,5	308,6	1.655,2	5.967,0	15.900,4	3.088,6	27.083,3
Gjeld								
Gjeld til kredittinstitusjoner	NOK			60,0	30,0		235,6	325,6
Innskudd fra kunder	NOK	135,9	1.562,0	603,4			11.590,9	13.892,2
Finansielle derivater	NOK			1,2	23,0	0,3		24,5
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	NOK			1.899,0	6.140,0	1.025,0		9.064,0
Ansvarlig lånekapital	NOK				700,0			700,0
Påløpte renter	NOK	27,9	13,4	47,5				88,8
Øvrig gjeld	NOK			183,1				183,1
Totale utbetalinger		163,8	1.575,4	2.794,2	6.893,0	1.025,3	11.826,5	24.278,2
Netto eksponering		-0,3	-1.266,8	-1.139,0	-926,0	14.875,1	-8.737,9	
Lånetilsagn		180,7						180,7
Ubenyttet kreditt				1.848,2	711,8		214,3	2.774,3
Garantier						72,7	153,4	226,1

Finansielle forpliktelser

Nedenfor vises banken og konsernets finansielle forpliktelser til nominell verdi. Alle forpliktelser er lagt til kategorien for første mulige utbetaling der kontraktmessig betalingsdato ikke er gitt. Forpliktelsene er inklusiv fremtidige rentebetalinger, og det er forpliktelsens hovedstol som er oppgitt. Rentesatser og valutakurser er pr. 31.12.17. Forpliktelser relatert til derivater er vist på egen linje, samt at relaterte innstrømmer fra derivatene er vist under hver tabell.

Forfallsanalyse av finansielle forpliktelser pr. 31.12.17 - konsern

	Inntil 1 mnd	Fra 1-3 mnd	Fra 3 mnd til 1 år	Fra 1-5 år	Over 5 år	Uten løpetid	Totalt
Gjeld til kredittinstitusjoner			34,2	16,0	319,9		370,1
Innskudd fra kunder	11.412,0	1.812,5	742,0	10,0			13.976,5
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	543,5	285,7	1.187,7	15.933,7	1.458,4		19.409,0
Andre forpliktelser			235,0				235,0
Ansvarlig lånekapital	4,8	1,3	565,4	154,0			725,5
Lånetilsagn	395,9						395,9
Ubenyttet kreditt	1.521,7						1.521,7
Garantier						116,6	116,6
Finansielle forpliktelser ekskl. derivater	13.877,9	2.099,5	2.764,3	16.113,7	1.778,3	116,6	36.750,3
Finansielle derivater (utstrømmer)	12,3	14,9	75,9	236,9	47,7		387,7
Finansielle forpliktelser	13.890,2	2.114,4	2.840,2	16.350,6	1.826,0	116,6	37.138,0
Finansielle derivater (innstrømmer)	0,7	46,7	151,5	443,7	184,2		826,8

Forfallsanalyse av finansielle forpliktelser pr. 31.12.16 - konsern

	Inntil 1 mnd	Fra 1-3 mnd	Fra 3 mnd til 1 år	Fra 1-5 år	Over 5 år	Uten løpetid	Totalt
Gjeld til kredittinstitusjoner			61,3	30,3		0,1	91,7
Innskudd fra kunder	11.700,8	1.564,7	610,0	15,6			13.891,1
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	35,6	293,6	2.235,9	14.321,1	2.021,1		18.907,3
Andre forpliktelser			230,2				230,2
Ansvarlig lånekapital	5,2	1,5	20,0	718,2			744,9
Lånetilsagn	196,7						196,7
Ubenyttet kreditt	1.537,4						1.537,4
Garantier					72,7	154,1	226,8
Finansielle forpliktelser ekskl. derivater	13.475,7	1.859,8	3.157,4	15.085,2	2.093,8	154,2	35.826,1
Finansielle derivater (utstrømmer)	18,7	17,5	92,0	333,0	72,9		534,1
Finansielle forpliktelser	13.494,4	1.877,3	3.249,4	15.418,2	2.166,7	154,2	36.360,2
Finansielle derivater (innstrømmer)	1,4	38,5	183,5	549,4	239,1		1.011,9

Forfallsanalyse av finansielle forpliktelser pr. 31.12.17 - morbank

	Inntil 1 mnd	Fra 1-3 mnd	Fra 3 mnd til 1 år	Fra 1-5 år	Over 5 år	Uten løpetid	Totalt
Gjeld til kredittinstitusjoner			34,2	16,0	319,9	231,9	602,0
Innskudd fra kunder	11.453,7	1.812,5	739,5				14.005,7
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	536,0	17,2	1.070,4	6.669,5	571,9		8.865,0
Andre forpliktelser			178,4				178,4
Ansvarlig lånekapital	4,8	1,3	565,4	154,0			725,5
Lånetilsagn	377,6						377,6
Ubenyttet kreditt	3.129,3						3.129,3
Garantier						115,8	115,8
Finansielle forpliktelser ekskl. derivater	15.501,4	1.831,0	2.587,9	6.839,5	891,8	347,7	27.999,3
Finansielle derivater (utstrømmer)	9,3	14,5	65,5	174,1	-0,2		263,2
Finansielle forpliktelser	15.510,7	1.845,5	2.653,4	7.013,6	891,6	347,7	28.262,5
Finansielle derivater (innstrømmer)	0,7	28,3	117,0	251,9	47,8		445,7

Forfallsanalyse av finansielle forpliktelser pr. 31.12.16 - morbank

	Inntil 1 mnd	Fra 1-3 mnd	Fra 3 mnd til 1 år	Fra 1-5 år	Over 5 år	Uten løpetid	Totalt
Gjeld til kredittinstitusjoner			61,3	30,3	0,0	235,6	327,2
Innskudd fra kunder	11.726,9	1.564,7	608,3				13.899,9
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	26,0	19,1	2.117,6	6.609,0	1.100,4		9.872,1
Andre forpliktelser			183,1				183,1
Ansvarlig lånekapital	5,2	1,5	20,0	718,2			744,9
Lånetilsagn	180,7						180,7
Ubenyttet kreditt	2.774,3						2.774,3
Garantier					72,7	153,4	226,1
Finansielle forpliktelser ekskl. derivater	14.713,1	1.585,3	2.990,3	7.357,5	1.173,1	389,0	28.208,3
Finansielle derivater (utstrømmer)	15,0	16,9	79,2	253,4	-0,4		364,1
Finansielle forpliktelser	14.728,1	1.602,2	3.069,5	7.610,9	1.172,7	389,0	28.572,4
Finansielle derivater (innstrømmer)	1,4	20,0	148,9	338,9	68,5		577,7

NOTE 18 - VALUTARISIKO

Markedsrisiko knyttet til valutarisiko pr. 31.12.17

Valuta	Økning i valutakurs %	Effekt på resultat før skatt	Effekt på egenkapital	Reduksjon i valutakurs %	Effekt på resultat før skatt	Effekt på egenkapital
USD	+10	0,5	0,0	-10	-0,5	0,0
Sum		0,5	0,0		-0,5	0,0

Markedsrisiko knyttet til valutarisiko pr. 31.12.16

Valuta	Økning i valutakurs %	Effekt på resultat før skatt	Effekt på egenkapital	Reduksjon i valutakurs %	Effekt på resultat før skatt	Effekt på egenkapital
USD	+10	0,6	0,0	-10	-0,6	0,0
Sum		0,6	0,0		-0,6	0,0

Banken har lav valutaeksponering. Pr. 31.12.17 var bankens åpne nettoposisjon MNOK 5,5 (MNOK 5,9 pr. 31.12.16). Normalt vil plasseringer og innlån i valuta dekkes av en motgående posisjon, oftest ved bruk av valutabytteavtaler og lignende derivater. Se for øvrig note 20 Finansielle derivater.

NOTE 19 - KLASSIFISERING AV FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSER

Konsern pr. 31.12.17

	Virkelig verdi over resultatet			Holdt til forfall	Amortisert kost*	Totalt
	Holdt for omsetning	Utpekt til virkelig verdi	Tilgjengelig for salg			
Kontanter og fordringer på sentralbanker	0,0	0,0	0,0	0,0	341,2	341,2
Netto utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0	5,7	5,7
Netto utlån til og fordringer på kunder	0,0	0,0	0,0	0,0	30.972,4	30.972,4
Sertifikater, obligasjoner mv. til virkelig verdi	4.461,0	54,1	0,0	0,0	0,0	4.515,1
Aksjer og andeler	17,8	0,0	466,1	0,0	0,0	483,9
Finansielle derivater**	297,9	0,0	0,0	0,0	0,0	297,9
Sertifikater og obligasjoner, holdes til forfall	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum finansielle eiendeler	4.776,7	54,1	466,1	0,0	31.319,3	36.616,2
Gjeld til kredittinstitusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0	330,1	330,1
Innskudd fra og gjeld til kunder	0,0	0,0	0,0	0,0	13.971,8	13.971,8
Finansielle derivater**	25,5	0,0	0,0	0,0	0,0	25,5
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	0,0	0,0	0,0	0,0	18.228,5	18.228,5
Ansvarlig lånekapital	0,0	0,0	0,0	0,0	703,6	703,6
Sum finansiell gjeld	25,5	0,0	0,0	0,0	33.234,0	33.259,5

* Inkluderer sikret gjeld.

** Inkluderer derivater hvor sikringsbokføring anvendes.

Konsern pr. 31.12.16

	Virkelig verdi over resultatet					Amortisert kost*	Totalt
	Holdt for omsetning	Utpekt til virkelig verdi	Tilgjengelig for salg	Holdt til forfall			
Kontanter og fordringer på sentralbanker	0,0	0,0	0,0	0,0	311,9	311,9	
Netto utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0	9,5	9,5	
Netto utlån til og fordringer på kunder	0,0	0,0	0,0	0,0	29.695,7	29.695,7	
Sertifikater, obligasjoner mv. til virkelig verdi	4.229,7	55,4	0,0	0,0	0,0	4.285,1	
Aksjer og andeler	14,4	0,0	445,7	0,0	0,0	460,1	
Finansielle derivater**	369,6	0,0	0,0	0,0	0,0	369,6	
Sertifikater og obligasjoner, holdes til forfall	0,0	0,0	0,0	205,4	0,0	205,4	
Sum finansielle eiendeler	4.613,7	55,4	445,7	205,4	30.017,1	35.337,3	
Gjeld til kredittinstitusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0	90,2	90,2	
Innskudd fra og gjeld til kunder	0,0	0,0	0,0	0,0	13.887,4	13.887,4	
Finansielle derivater**	47,5	0,0	0,0	0,0	0,0	47,5	
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	0,0	0,0	0,0	0,0	17.614,6	17.614,6	
Ansvarlig lånekapital	0,0	0,0	0,0	0,0	703,5	703,5	
Sum finansiell gjeld	47,5	0,0	0,0	0,0	32.295,7	32.343,2	

* Inkluderer sikret gjeld.

** Inkluderer derivater hvor sikringsbokføring anvendes.

Morbank pr. 31.12.17

	Virkelig verdi over resultatet					Amortisert kost*	Totalt
	Holdt for omsetning	Utpekt til virkelig verdi	Tilgjengelig for salg	Holdt til forfall			
Kontanter og fordringer på sentralbanker	0,0	0,0	0,0	0,0	341,2	341,2	
Netto utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0	1.929,3	1.929,3	
Netto utlån til og fordringer på kunder	0,0	0,0	0,0	0,0	18.653,6	18.653,6	
Sertifikater, obligasjoner mv. til virkelig verdi	4.304,7	54,1	0,0	0,0	0,0	4.358,8	
Aksjer og andeler	17,8	0,0	466,1	0,0	0,0	483,9	
Finansielle derivater**	128,0	0,0	0,0	0,0	0,0	128,0	
Sertifikater og obligasjoner, holdes til forfall	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Sum finansielle eiendeler	4.450,5	54,1	466,1	0,0	20.924,1	25.894,8	
Gjeld til kredittinstitusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0	562,0	562,0	
Innskudd fra og gjeld til kunder	0,0	0,0	0,0	0,0	14.001,0	14.001,0	
Finansielle derivater**	19,4	0,0	0,0	0,0	0,0	19,4	
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	0,0	0,0	0,0	0,0	8.357,8	8.357,8	
Ansvarlig lånekapital	0,0	0,0	0,0	0,0	703,6	703,6	
Sum finansiell gjeld	19,4	0,0	0,0	0,0	23.624,4	23.643,8	

* Inkluderer sikret gjeld.

** Inkluderer derivater hvor sikringsbokføring anvendes.

Morbank pr. 31.12.16

	Virkelig verdi over resultatet					Totalt
	Holdt for omsetning	Utpekt til virkelig verdi	Tilgjengelig for salg	Holdt til forfall	Amortisert kost*	
Kontanter og fordringer på sentralbanker	0,0	0,0	0,0	0,0	311,9	311,9
Netto utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0	1.740,2	1.740,2
Netto utlån til og fordringer på kunder	0,0	0,0	0,0	0,0	19.156,6	19.156,6
Sertifikater, obligasjoner mv. til virkelig verdi	4.073,7	55,4	0,0	0,0	0,0	4.129,1
Aksjer og andeler	14,4	0,0	445,7	0,0	0,0	460,1
Finansielle derivater**	186,5	0,0	0,0	0,0	0,0	186,5
Sertifikater og obligasjoner, holdes til forfall	0,0	0,0	0,0	205,4	0,0	205,4
Sum finansielle eiendeler	4.274,6	55,4	445,7	205,4	21.208,7	26.189,8
Gjeld til kredittinstitusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0	325,7	325,7
Innskudd fra og gjeld til kunder	0,0	0,0	0,0	0,0	13.896,2	13.896,2
Finansielle derivater**	27,4	0,0	0,0	0,0	0,0	27,4
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	0,0	0,0	0,0	0,0	9.249,5	9.249,5
Ansvarlig lånekapital	0,0	0,0	0,0	0,0	703,5	703,5
Sum finansiell gjeld	27,4	0,0	0,0	0,0	24.174,9	24.202,3

* Inkluderer sikret gjeld.

** Inkluderer derivater hvor sikringsbokføring anvendes.

NOTE 20 - FINANSIELLE DERIVATER

For konsernets obligasjonslån med fastrente og obligasjonslån i utenlandsk valuta er det inngått rente- og valutaderivater for å redusere rente- og valutarisiko. Sikringsforholdet er en-til-en og sikringsbokføring benyttes. Det er ikke identifisert vesentlig ineffektivitet i sikringene i 2017 og 2016. Verdiendring på finansielle derivater anvendt for sikringsbokføring er negativ med MNOK 30,6 (negativ MNOK 142,5 i 2016) med tilsvarende motsatt verdiendring på sikrede objekter. For resultatført verdiendring, gevinst/tap vises det til note 27.

Konsernet har i tillegg inngått rente- og valutaderivater for å redusere øvrig rente- og valutarisiko uten anvendelse av regler for sikringsbokføring.

Garanti overfor Eksportfinans

Banken deltok i portfolio hedge agreement (PHA-garanti) overfor Eksportfinans ASA. Tilsvarende bankens eierandel i selskapet ble det stilt en garanti for andel av Eksportfinans ASA sin portefølje fra 29.02.08. PHA-garantien ble i sin helhet terminert pr. 31.12.17.

Konsern 2017			Morbank 2017			
Virkelig verdi			Virkelig verdi			
Kontraktssum	Eiendeler	Forpliktelser	Kontraktssum	Eiendeler	Forpliktelser	
Finansielle derivater til virkelig verdi i resultatet						
Valutainstrumenter						
12,4	0,1	0,0	Valutaterminer (forwards)	12,4	0,1	0,0
0,0	0,0	0,0	Valutabytteavtaler (valutaswapper)	0,0	0,0	0,0
12,4	0,1	0,0	Sum valutainstrumenter	12,4	0,1	0,0
Renteinstrumenter						
590,0	0,1	15,3	Rentebytteavtaler (renteswapper)	590,0	0,1	15,3
0,0	0,0	0,0	Rentebytteavtaler (FRA)	0,0	0,0	0,0
0,0	0,0	0,0	Standardiserte rentebytteavtaler (futures)	0,0	0,0	0,0
590,0	0,1	15,3	Sum renteinstrumenter	590,0	0,1	15,3
Finansielle derivater anvendt for sikringsbokføring						
Valutainstrumenter						
0,0	0,0	0,0	Valutaterminer (forwards)	0,0	0,0	0,0
304,9	0,0	6,1	Valutabytteavtaler (valutaswapper)	0,0	0,0	0,0
304,9	0,0	6,1	Sum valutainstrumenter	0,0	0,0	0,0
Renteinstrumenter						
5.615,0	297,7	4,1	Rentebytteavtaler (renteswapper)	4.265,0	127,8	4,1
0,0	0,0	0,0	Rentebytteavtaler (FRA)	0,0	0,0	0,0
0,0	0,0	0,0	Standardiserte rentebytteavtaler (futures)	0,0	0,0	0,0
5.615,0	297,7	4,1	Sum renteinstrumenter	4.265,0	127,8	4,1
	297,9	25,5	Sum derivater	128,0		19,4

Konsern 2016			Morbank 2016			
Virkelig verdi			Virkelig verdi			
Kontraktssum	Eiendeler	Forpliktelser	Kontraktssum	Eiendeler	Forpliktelser	
Finansielle derivater til virkelig verdi i resultatet						
Valutainstrumenter						
7,0	0,0	0,2	Valutaterminer (forwards)	7,0	0,0	0,2
0,0	0,0	0,0	Valutabytteavtaler (valutaswapper)	0,0	0,0	0,0
7,0	0,0	0,2	Sum valutainstrumenter	7,0	0,0	0,2
Renteinstrumenter						
707,6	0,6	11,6	Rentebytteavtaler (renteswapper)	707,6	0,6	11,6
0,0	0,0	0,0	Rentebytteavtaler (FRA)	0,0	0,0	0,0
0,0	0,0	0,0	Standardiserte rentebytteavtaler (futures)	0,0	0,0	0,0
707,6	0,6	11,6	Sum renteinstrumenter	707,6	0,6	11,6
72,7	7,8	0,0	Garanti overfor Eksportfinans ASA*	72,7	7,8	0,0
72,7	7,8	0,0	Sum andre derivater	72,7	7,8	0,0
Finansielle derivater anvendt for sikringsbokføring						
Valutainstrumenter						
0,0	0,0	0,0	Valutaterminer (forwards)	0,0	0,0	0,0
304,9	0,0	20,1	Valutabytteavtaler (valutaswapper)	0,0	0,0	0,0
304,9	0,0	20,1	Sum valutainstrumenter	0,0	0,0	0,0
Renteinstrumenter						
6.215,0	361,2	15,6	Rentebytteavtaler (renteswapper)	4.865,0	178,1	15,6
0,0	0,0	0,0	Rentebytteavtaler (FRA)	0,0	0,0	0,0
0,0	0,0	0,0	Standardiserte rentebytteavtaler (futures)	0,0	0,0	0,0
6.215,0	361,2	15,6	Sum renteinstrumenter	4.865,0	178,1	15,6
	369,6	47,5	Sum derivater		186,5	27,4

* Beløpet på MNOK 7,8 er netto positiv verdiutvikling i garantert portefølje pr. 31.12.16 etter at årlig utvekslingsbeløp er fratrukket. Derivatets underliggende verdi, ikke hensyntatt utvekslingsbeløp, var positiv med MNOK 41,0 pr. 31.12.16.

NOTE 21 - MOTREGNING FINANSIELLE INSTRUMENTER

Konsernets motregningsadgang følger alminnelige regler i norsk lov. Mot finansielle institusjoner er det inngått standardiserte og hovedsakelig bilaterale ISDA-avtaler som gir partene motregningsrett ved eventuelt mislighold. Det er i tillegg inngått tilleggsavtaler om sikkerhetstillegg (CSA). Det er ikke foretatt motregning i balanseførte beløp i henhold til opplysningskravet om motregning.

Konsern Pr. 31.12.17 var eksponeringen som følger:	Brutto beløp	Motregnet	Balanseført beløp	Beløp som er gjenstand for nettooppgjør	Uttekslet sikkerhets- stillelse	Beløp etter mulig nettooppgjør
Finansielle derivater eiendeler	181,5	0,0	181,5	-6,1	-12,3	163,1
Finansielle derivater gjeld	6,1	0,0	6,1	-6,1	0,0	0,0

Konsern Pr. 31.12.16 var eksponeringen som følger:	Brutto beløp	Motregnet	Balanseført beløp	Beløp som er gjenstand for nettooppgjør	Uttekslet sikkerhets- stillelse	Beløp etter mulig nettooppgjør
Finansielle derivater eiendeler	183,1	0,0	183,1	-20,1	0,0	163,0
Finansielle derivater gjeld	20,1	0,0	20,1	-20,1	0,0	0,0

Morbank Pr. 31.12.17 var eksponeringen som følger:	Brutto beløp	Motregnet	Balanseført beløp	Beløp som er gjenstand for nettooppgjør	Utvexlet sikkerhets- stillelse	Beløp etter mulig nettooppgjør
Finansielle derivater eiendeler	11,6	0,0	11,6	0,0	-12,3	-0,7
Finansielle derivater gjeld	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Morbank Pr. 31.12.16 var eksponeringen som følger:	Brutto beløp	Motregnet	Balanseført beløp	Beløp som er gjenstand for nettooppgjør	Utvexlet sikkerhets- stillelse	Beløp etter mulig nettooppgjør
Finansielle derivater eiendeler	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansielle derivater gjeld	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

NOTE 22 - FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSE

Finansielle eiendeler og forpliktelser i balansen er målt til virkelig verdi med unntak av utlån og fordringer, innskudd, obligasjoner klassifisert i kategorien holde til forfall, innlån og utstedte verdipapirer.

Verdsettelse av finansielle eiendeler og forpliktelser til virkelig verdi

Generelt

Banken bruker følgende verdsettelsehierarki for å fastsette virkelig verdi på finansielle instrumenter:

Nivå 1: Observerbare omsetningskurser i aktive markeder.

Nivå 2: Observerbare omsetningskurser i mindre aktive markeder eller bruk av input som er observerbar, enten direkte eller indirekte.

Nivå 3: Verdsettelsesteknikker som ikke er basert på observerbare markedsdata.

Kontanter og fordringer på sentralbanker

Kontanter og fordringer på sentralbanker er uten løpetid og plassert i nivå 1. Balanseførte verdier representerer beste estimat på virkelig verdi.

Netto utlån

Virkelig verdi av utlån med fast rente som er verdsatt til amortisert kost i balansen, er verdsatt til neddiskonterte kontantstrømmer med basis i gjeldende markedsrenter for lån med samme gjenværende løpetid. Virkelig verdi av bankens øvrige utlånsportefølje med flytende rente er gjenstand for påvirkning av endret rentenivå og kredittmargin, men vil kunne reprises løpende med kort frist. Finansavtaleloven gir adgang til reprising med 6 ukers frist (mindre ved store endringer i bankens innlånsrente). Bankens vurdering av beste estimat for den øvrige utlånsporteføljen er at amortisert kost gir en god tilnærming til virkelig verdi. Virkelig verdi av netto utlån til og fordringer på kunder er klassifisert i nivå 3.

Virkelig verdi av netto utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner er klassifisert i nivå 3. Dette er utlån og fordringer uten løpetid og virkelig verdi er vurdert etter lik metode som bankens øvrige utlånsportefølje med flytende rente.

Sertifikater og obligasjoner

Som hovedprinsipp er bankens portefølje av sertifikater og obligasjoner verdivurdert på grunnlag av kurser mottatt fra Nordic Bond Pricing. Kursen fra Nordic Bond Pricing baseres på innmeldte spredder fra de meglerhus som er aktive i det norske markedet

Dersom Nordic Bond Pricing ikke priser enkelte sertifikater eller obligasjoner verdivurderes disse på grunnlag av omsetninger og observerbare kredittspredder i markedet. Hvis dette ikke har vært mulig er det benyttet kursanslag eller kredittspreddvurderinger basert på andre sertifikater og obligasjoner med tilsvarende egenskaper og løpetid.

I verdivurderingen av bankens obligasjonsportefølje har vi vurdert mulige ubalanser i markedet, og om det kan ligge ulike motiver bak de transaksjoner som har funnet sted. Det gjøres vurderinger på om kursene fra Nordic Bond Pricing virker riktige.

Banken mener at benyttede verdianslag ligger innenfor rimelige intervaller for virkelig verdi, og at kreditt- og likviditetsrisikoutviklingen er hensyntatt i anvendelsen av vårt skjønn der dette har vært nødvendig. De benyttede prisene representerer etter bankens oppfatning beste estimat på verdipapirenes virkelige verdi.

Hele bankens sertifikat- og obligasjonsbeholdning er plassert i prisingshierarkiets nivå 2. Dette begrunnes med at det ikke er stor nok omsetning i noen av de børsnoterte instrumentene slik at man til enhver tid kan lese av en markedspris.

Aksjer og andeler

Dersom det ikke eksisterer noterte priser i et aktivt marked, benyttes alternative verdsettelsesteknikker. Slike teknikker omfatter bruk av nylige markedstransaksjoner priset til armlengdes avstand, sammenligning med markedsverdien til tilsvarende finansielle instrumenter og neddiskontering av forventede fremtidige kontantstrømmer. Som en kalibreringstest på rimeligheten av anslaget på virkelig verdi, benyttes multiplikatormodeller som pris/bok-modellen og pris/resultat-modellen for å kontrollere at verdsettelsesmodellene henger sammen med markedsdata.

Dersom den virkelige verdien av et finansielt instrument anses klart upålitelig, måles instrumentet til kostpris. Den virkelige verdien på et finansielt instrument anses som klart upålitelig når følgende to faktorer er oppfylt: Variabiliteten av rimelige verdiestimer er signifikant og sannsynligheten til de ulike verdiestimatene ikke kan anslås pålitelig.

Børsnoterte aksjer med daglig omsetning er klassifisert i nivå 1. Nivå 3 består av aksjer i lokale selskap og andre unoterte foretak hvor alternative verdsettelsesteknikker anvendes for fastsettelse av virkelig verdi.

Derivater

Sparebanken Øst har kun derivater der virkelig verdi er basert på observerbare rentekurver og valutakurser, og er følgelig plassert i prisingshierarkiets nivå 2.

Gjeld til kredittinstitusjoner

Gjeld til kredittinstitusjoner er vurdert på nivå 2. Kort gjenstående løpetid sammen med avdragsprofilen på gjelden gjør at virkelig verdi er vurdert lik pålydende.

Innskudd fra kunder

Innskudd fra kunder er klassifisert under nivå 2. Bankens innskudd er i hovedsak med kort eller uten løpetid og virkelig verdi vurderes lik pålydende verdi.

Verdipapirgjeld

Verdipapirgjeld og ansvarlig lånekapital er plassert i prisingshierarkiets nivå 2, begrunnet med at det ikke er stor nok omsetning i noen av lånene for til enhver tid å kunne lese av en markedspris. Konsernet bruker kursestimater og kredittspredvurderinger fra Nordic Bond Pricing, og har tatt hensyn til transaksjonspriser der dette er nødvendig.

31.12.17 - konsern	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Virkelig verdi	Bokført verdi
Amortisert kost					
Kontanter og fordringer på sentralbanker	341,2	0,0	0,0	341,2	341,2
Netto utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	0,0	0,0	5,7	5,7	5,7
Netto utlån til og fordringer på kunder	0,0	0,0	30.975,4	30.975,4	30.972,4
Sertifikater, obligasjoner o.a. rentebærende verdipapirer	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum eiendeler til amortisert kost	341,2	0,0	30.981,1	31.322,3	31.319,3
Gjeld til kredittinstitusjoner	0,0	330,1	0,0	330,1	330,1
Innskudd fra og gjeld til kunder	0,0	13.971,8	0,0	13.971,8	13.971,8
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	0,0	18.396,0	0,0	18.396,0	18.228,5
Ansvarlig lånekapital	0,0	707,2	0,0	707,2	703,6
Sum gjeld til amortisert kost	0,0	33.405,1	0,0	33.405,1	33.234,0
Virkelig verdi					
Sertifikater, obligasjoner o.a. rentebærende verdipapirer	0,0	4.515,1	0,0	4.515,1	4.515,1
Aksjer, andeler og andre verdipapirer					
- til virkelig verdi over resultatet	17,8	0,0	0,0	17,8	17,8
- tilgjengelig for salg	0,0	0,0	466,1	466,1	466,1
Finansielle derivater	0,0	297,9	0,0	297,9	297,9
Sum eiendeler til virkelig verdi	17,8	4.813,0	466,1	5.296,9	5.296,9
Finansielle derivater	0,0	25,5	0,0	25,5	25,5
Sum gjeld til virkelig verdi	0,0	25,5	0,0	25,5	25,5

Bevegelse i nivå 3

	Virkelig verdi
Balanse pr. 01.01.17	445,7
Netto gevinster	2,4
Kjøp av aksjer	9,3
Avhending	15,1
Verdiendring	23,7
Overført fra nivå 1 og 2	0,0
Balanse pr. 31.12.17	466,1

Aksjer og andeler

Bevegelse i nivå 3 i 2017 gjelder poster klassifisert som tilgjengelig for salg. Tilgang på MNOK 9,3 gjelder investering i Balder Betaling AS. Avhending på MNOK 15,1 i 2017 gjelder salg av aksjer i Eiendoms kreditt AS, som ga en realisert gevinst på MNOK 2,4. Positiv verdiendring på MNOK 23,7 gjelder verdiendringer som er innregnet i totalresultatet for aksjer og andeler klassifisert som tilgjengelig for salg. Aksjene i Frende Holding AS er ved utgangen av 2017 verdsatt til MNOK 235,0. Aksjeposten er verdivurdert med utgangspunkt i siste kjente transaksjonskurs, observerte verdier på selskaper i samme bransje og utbyttensnivået fra selskapet. Eksportfinans ASA er ved utgangen av 2017 verdsatt til MNOK 195,0. Aksjeposten er verdivurdert med utgangspunkt i en pris/bok vurdering, hensyntatt risiko og usikkerhet vedrørende forventet kontantstrøm i forbindelse med avvikling og resultatutvikling.

31.12.16 - konsern	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Virkelig verdi	Bokført verdi
Amortisert kost					
Kontanter og fordringer på sentralbanker	311,9	0,0	0,0	311,9	311,9
Netto utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	0,0	0,0	9,5	9,5	9,5
Netto utlån til og fordringer på kunder	0,0	0,0	29.696,2	29.696,2	29.695,7
Sertifikater, obligasjoner o.a. rentebærende verdipapirer	0,0	208,1	0,0	208,1	205,4
Sum eiendeler til amortisert kost	311,9	208,1	29.705,7	30.225,7	30.222,5
Gjeld til kredittinstitusjoner	0,0	90,2	0,0	90,2	90,2
Innskudd fra og gjeld til kunder	0,0	13.887,4	0,0	13.887,4	13.887,4
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	0,0	17.677,0	0,0	17.677,0	17.614,6
Ansvarlig lånekapital	0,0	699,8	0,0	699,8	703,5
Sum gjeld til amortisert kost	0,0	32.354,4	0,0	32.354,4	32.295,7
Virkelig verdi					
Sertifikater, obligasjoner o.a. rentebærende verdipapirer	0,0	4.285,1	0,0	4.285,1	4.285,1
Aksjer, andeler og andre verdipapirer					
- til virkelig verdi over resultatet	12,8	1,6	0,0	14,4	14,4
- tilgjengelig for salg	0,0	0,0	445,7	445,7	445,7
Finansielle derivater	0,0	369,6	0,0	369,6	369,6
Sum eiendeler til virkelig verdi	12,8	4.656,3	445,7	5.114,8	5.114,8
Finansielle derivater	0,0	47,5	0,0	47,5	47,5
Sum gjeld til virkelig verdi	0,0	47,5	0,0	47,5	47,5

Bevegelse i nivå 3	Virkelig verdi
Balanse pr. 01.01.16	445,2
Netto gevinster	0,0
Kjøp av aksjer	6,3
Avhending	0,0
Verdiendring	-5,9
Overført fra nivå 1 og 2	0,0
Balanse pr. 31.12.16	445,7

31.12.17 - morbank	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Virkelig verdi	Bokført verdi
Amortisert kost					
Kontanter og fordringer på sentralbanker	341,2	0,0	0,0	341,2	341,2
Netto utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	0,0	1.929,3	0,0	1.929,3	1.929,3
Netto utlån til og fordringer på kunder	0,0	0,0	18.656,6	18.656,6	18.653,6
Sertifikater, obligasjoner o.a. rentebærende verdipapirer	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum eiendeler til amortisert kost	341,2	1.929,3	18.656,6	20.927,1	20.924,1
Gjeld til kredittinstitusjoner	0,0	562,0	0,0	562,0	562,0
Innskudd fra og gjeld til kunder	0,0	14.001,0	0,0	14.001,0	14.001,0
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	0,0	8.441,2	0,0	8.441,2	8.357,8
Ansvarlig lånekapital	0,0	707,2	0,0	707,2	703,6
Sum gjeld til amortisert kost	0,0	23.711,4	0,0	23.711,4	23.624,4
Virkelig verdi					
Sertifikater, obligasjoner o.a. rentebærende verdipapirer	0,0	4.358,8	0,0	4.358,8	4.358,8
Aksjer, andeler og andre verdipapirer					
- til virkelig verdi over resultatet	17,8	0,0	0,0	17,8	17,8
- tilgjengelig for salg	0,0	0,0	466,1	466,1	466,1
Finansielle derivater	0,0	128,0	0,0	128,0	128,0
Sum eiendeler til virkelig verdi	17,8	4.486,8	466,1	4.970,7	4.970,7
Finansielle derivater	0,0	19,4	0,0	19,4	19,4
Sum gjeld til virkelig verdi	0,0	19,4	0,0	19,4	19,4

31.12.16 - morbank	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Virkelig verdi	Bokført verdi
Amortisert kost					
Kontanter og fordringer på sentralbanker	311,9	0,0	0,0	311,9	311,9
Netto utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	0,0	0,0	1.740,2	1.740,2	1.740,2
Netto utlån til og fordringer på kunder	0,0	0,0	19.157,1	19.157,1	19.156,6
Sertifikater, obligasjoner o.a. rentebærende verdipapirer	0,0	208,1	0,0	208,1	205,4
Sum eiendeler til amortisert kost	311,9	208,1	20.897,3	21.417,3	21.414,1
Gjeld til kredittinstitusjoner	0,0	325,7	0,0	325,7	325,7
Innskudd fra og gjeld til kunder	0,0	13.896,2	0,0	13.896,2	13.896,2
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	0,0	9.309,2	0,0	9.309,2	9.249,5
Ansvarlig lånekapital	0,0	699,8	0,0	699,8	703,5
Sum gjeld til amortisert kost	0,0	24.230,9	0,0	24.230,9	24.174,9
Virkelig verdi					
Sertifikater, obligasjoner o.a. rentebærende verdipapirer	0,0	4.129,1	0,0	4.129,1	4.129,1
Aksjer, andeler og andre verdipapirer					
- til virkelig verdi over resultatet	12,8	1,6	0,0	14,4	14,4
- tilgjengelig for salg	0,0	0,0	445,7	445,7	445,7
Finansielle derivater	0,0	186,5	0,0	186,5	186,5
Sum eiendeler til virkelig verdi	12,8	4.317,2	445,7	4.775,7	4.775,7
Finansielle derivater	0,0	27,4	0,0	27,4	27,4
Sum gjeld til virkelig verdi	0,0	27,4	0,0	27,4	27,4

NOTE 23 - MELLOMREGNING MED KONSERNSELSKAP

Postene nedenfor viser transaksjoner og mellomværende som morselskapet har med datterselskap.

	31.12.17	31.12.16
Resultat		
Renteinntekter og lignende inntekter		
Renteinntekter fra datterselskap	40,2	45,8
Renter sertifikater og obligasjoner (OMF) fra datterselskap	5,2	7,8
Rentekostnader og lignende kostnader		
Renter og provisjoner til datterselskap	1,9	2,7
Provisjonsinntekter og inntekter fra banktjenester		
Andre inntekter fra datterselskap	20,0	17,3
Andre driftskostnader		
Husleie til datterselskap	4,8	7,9
Andre kostnader til datterselskap	1,7	0,7
Balanse		
Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner		
Utlån til datterselskap	1.923,7	1.730,7
Utlån til og fordringer på kunder		
Utlån til datterselskap	174,8	234,5
Sertifikater, obligasjoner og andre rentebærende verdipapirer		
Investering OMF i datterselskap	0,0	0,0
Forskuddsbetalte ikke påløpte kostnader og opptjente ikke mottatte inntekter		
Andre fordringer	1,4	1,2
Gjeld til kredittinstitusjoner		
Innskudd fra datterselskap	231,9	235,5
Innskudd fra kunder		
Innskudd fra datterselskap	42,2	26,4
Andre forpliktelser		
Annen gjeld til datterselskap	1,2	13,9

NOTE 24 - NETTO RENTE- OG KREDITTPROVISJONSINNEKTER

Konsern 2017	Konsern 2016		Morbank 2017	Morbank 2016
1,7	1,9	Renter og lignende inntekter av utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	34,9	40,1
1,2	1,2	Renter og lignende inntekter på leiefinansieringsavtaler	0,0	0,0
937,8	918,5	Renter og lignende inntekter av utlån til og fordringer på kunder	528,9	534,0
3,1	8,3	Renter og lignende inntekter av obligasjoner holdt til forfall	3,1	8,3
		Renter og lignende inntekter på finansielle eiendeler som er nedskrevet		
0,0	0,0	Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	0,0	0,0
10,2	36,1	Utlån til og fordringer på kunder	1,8	28,7
0,0	0,0	Andre renteinntekter og lignende inntekter	0,0	0,0
954,0	966,0	Sum renteinntekter og lignende inntekter for instrumenter til amortisert kost	568,7	611,1
63,8	68,1	Renter og lignende inntekter av sertifikater, obligasjoner mv. holdt for omsetning	66,8	75,0
2,3	3,3	Renter og lignende inntekter av sertifikater, obligasjoner mv. utpekt til virkelig verdi	2,3	3,3
66,1	71,4	Sum renteinntekter og lignende inntekter for instrumenter til virkelig verdi over resultatet	69,1	78,3
1.020,1	1.037,4	Renteinntekter og lignende inntekter	637,8	689,4
3,3	6,8	Renter og lignende kostnader på gjeld til kredittinstitusjoner	5,2	9,3
116,5	132,1	Renter og lignende kostnader på innskudd fra og gjeld til kunder	116,2	131,8
300,6	314,2	Renter og lignende kostnader på utstedte verdipapirer	158,8	177,7
25,8	26,8	Renter og lignende kostnader på ansvarlig lånekapital	25,8	26,8
11,4	11,7	Andre rentekostnader og lignende kostnader	11,4	11,7
457,6	491,6	Rentekostnader og lignende kostnader for instrumenter til amortisert kost	317,4	357,3
562,5	545,8	Netto rente- og kredittprovisjonsinntekter	320,4	332,1

Gjennomsnittrenter og gjennomsnittlig rentebærende eiendeler og gjeld i perioden

Konsern 2017		Konsern 2016		Morbank 2017		Morbank 2016	
Gj.sn.renteb. saldo	Gj.sn. rente %	Gj.sn.renteb. saldo	Gj.sn. rente %	Gj.sn.renteb. saldo	Gj.sn. rente %	Gj.sn.renteb. saldo	Gj.sn. rente %
Eiendeler							
397,0	0,44	305,0	0,61	2.292,4	1,52	2.400,2	1,67
29.945,1	3,17	28.894,1	3,31	18.145,7	2,92	17.833,9	3,16
4.639,9	1,49	4.737,1	1,68	4.714,4	1,53	4.964,2	1,74
Gjeld							
127,1	2,64	126,8	5,33	365,5	1,43	405,4	2,30
13.850,1	0,84	13.673,8	0,97	13.868,3	0,84	13.691,9	0,96
18.765,7	1,74	18.075,1	1,89	9.400,5	1,96	9.847,3	2,08

*Inkl. fordring på sentralbanker.

Gjennomsnittrente er målt ved resultatført rente gjennom året dividert på balansesnitt.

NOTE 25 - UTBYTTE OG ANDRE INNETEKTER AV VERDIPAPIRER MED VARIABEL AVKASTNING

Konsern 2017	Konsern 2016		Morbank 2017	Morbank 2016
0,1	0,4	Utbytte fra egenkapitalinstrumenter til virkelig verdi over resultatet	0,1	0,4
16,2	10,9	Utbytte fra egenkapitalinstrumenter klassifisert som tilgjengelig for salg	16,2	10,9
0,0	0,0	Utbytte og konsernbidrag fra konsernselskap	148,1	55,0
0,0	15,6	Utdeling fra deltagerlignet selskap	0,0	15,6
16,3	26,9	Utbytte og andre inntekter av verdipapirer med variabel avkastning	164,4	81,9

NOTE 26 - NETTO PROVISJONSINNETEKTER

Konsern 2017	Konsern 2016		Morbank 2017	Morbank 2016
2,3	3,0	Gebyr garantier og rembuser	2,3	3,0
0,0	0,0	Gebyr kredittformidling	16,1	14,7
55,3	51,6	Gebyr betalingsformidling	55,3	51,6
1,4	1,4	Gebyr interbank	1,4	1,4
3,1	2,9	Gebyr verdipapiromsetning og forvaltning	3,1	2,9
13,1	13,7	Gebyr forsikring	13,1	13,7
10,5	9,8	Andre gebyrer og provisjoner	8,3	6,8
85,7	82,4	Sum provisjonsinntekter mv.	99,6	94,1
29,3	28,9	Formidlingsprovisjon	2,7	3,9
6,3	6,5	Betalinger og elektroniske tjenester	6,9	7,1
3,1	2,8	Interbank kostnad	3,1	2,8
1,7	1,5	Andre provisjonskostnader	1,7	1,5
40,4	39,7	Sum provisjonskostnader mv.	14,4	15,3
45,3	42,7	Netto provisjonsinntekter mv.	85,2	78,8

NOTE 27 - NETTO VERDIENDRING OG GEVINST/TAP FRA FINANSIELLE INSTRUMENTER

Innregnet i resultatregnskapet

Konsern 2017	Konsern 2016		Morbank 2017	Morbank 2016
		Verdiendr. og gevinst/tap på finansielle instrumenter til virkelig verdi over resultatet		
-1,3	-2,2	Verdiendring på sertifikater og obligasjoner - utpekt til virkelig verdi	-1,3	-2,2
0,0	0,0	Realisert gevinst/tap på sertifikater og obligasjoner - utpekt til virkelig verdi	0,0	0,0
-1,3	-2,2	Sum verdiendring og gevinst/tap på finansielle instrumenter utpekt til virkelig verdi	-1,3	-2,2
4,0	-0,6	Verdiendring på egenkapitalinstrumenter - holdt for omsetning	4,0	-0,6
0,0	0,1	Realisert gevinst/tap på egenkapitalinstrumenter - holdt for omsetning	0,0	0,1
13,4	16,7	Verdiendring på sertifikater og obligasjoner - holdt for omsetning	13,1	16,3
-2,4	6,5	Realisert gevinst/tap på sertifikater og obligasjoner - holdt for omsetning	4,2	13,3
-40,6	64,4	Verdiendring derivater - ikke anvendt sikringsbokføring	-40,6	64,4
55,8	-7,2	Realisert gevinst/tap derivater - ikke anvendt sikringsbokføring	55,8	-7,2
30,2	79,9	Sum verdiendring og gevinst/tap på finansielle instrumenter holdt for omsetning	36,5	86,3
28,9	77,7	Sum verdiendring og gevinst/tap på finansielle instrumenter til virkelig verdi	35,2	84,1
-30,6	-142,5	Finansielle derivater - sikringsbokføring	-30,4	-98,1
30,6	142,5	Finansiell gjeld - sikret	30,4	98,1
0,0	0,0	Sum netto sikrede poster*	0,0	0,0
		Verdiendring og gevinst/tap på finansielle instrumenter tilgjengelig for salg		
0,0	0,0	Nedskrivning egenkapitalinstrumenter - tilgjengelig for salg	0,0	0,0
3,2	17,8	Realisert gevinst/tap på egenkapitalinstrumenter - tilgjengelig for salg	3,2	17,8
3,2	17,8	Sum verdiendring og gevinst/tap på finansielle instrumenter tilgjengelig for salg	3,2	17,8
		Verdiendring og gevinst/tap på finansielle instrumenter holdt til forfall		
0,0	0,0	Realisert gevinst/tap på sertifikater og obligasjoner	0,0	0,0
0,0	0,0	Sum verdiendring og gevinst/tap på finansielle instrumenter holdt til forfall	0,0	0,0
		Verdiendring og gevinst/tap på finansielle instrumenter amortisert kost		
-5,9	0,2	Realisert gevinst/tap på gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer - amortisert kost	-1,4	-0,9
-5,9	0,2	Sum realisert gevinst/tap på gjeld stiftet ved utst. av verdipapirer - amortisert kost	-1,4	-0,9
		Verdiendring og gevinst/tap på egenkapitalinstrumenter i datterselskap		
0,0	0,0	Nedskrivning egenkapitalinstrumenter i datterselskap	0,0	-10,0
0,0	0,0	Sum verdiendring og gevinst/tap på egenkapitalinstrumenter i datterselskap	0,0	-10,0
		Valutahandel		
1,0	-23,2	- Netto omregningsgevinst	1,0	-23,2
3,3	3,3	- Netto transaksjonsgevinst	3,3	3,3
4,3	-19,9	Sum netto inntekter fra valutahandel	4,3	-19,9
30,5	75,8	Sum verdiendring og gevinst/tap på finansielle instrumenter	41,3	71,1

* For finansiell gjeld som er sikret vurderes den sikrede risikoen til virkelig verdi, mens resten av instrumentet vurderes til amortisert kost. Sikringsderivater vurderes til virkelig verdi. Konsernet benytter sikringsbokføring på obligasjonslån med fast rente og obligasjonslån i utenlandsk valuta. Innlånene sikres en-til-en.

Det vises til note 25 for utbytte og andre inntekter av verdipapirer med variabel avkastning.

Innregnet i totalresultatet

Konsern 2017	Konsern 2016		Morbank 2017	Morbank 2016
		Verdiendring på finansielle instrumenter tilgjengelig for salg		
23,7	-5,9	Verdiendring på egenkapitalinstrumenter over totalresultatet - tilgjengelig for salg*	23,7	-5,9
23,7	-5,9	Sum verdiendring på finansielle instrumenter tilgjengelig for salg	23,7	-5,9

* Det vises til note 22 for nærmere redegjørelse av verdiendring på egenkapitalinstrumenter over totalresultatet, kategorien tilgjengelig for salg.

NOTE 28 - ANDRE DRIFTSINNEKTER

Konsern 2017	Konsern 2016		Morbank 2017	Morbank 2016
7,7	11,5	Leieinntekter investeringseiendommer	0,0	0,0
5,9	6,8	Driftsinntekter faste eiendommer	0,1	0,1
36,2	0,0	Gevinst ved salg av faste eiendommer	0,0	0,0
12,6	8,9	Andre driftsinntekter	4,8	5,2
62,4	27,2	Andre driftsinntekter	4,9	5,3

NOTE 29 - LØNN OG ANDRE GODTGJØRELSER

Konsern 2017	Konsern 2016	Beløp i 1.000 kroner	Morbank 2017	Morbank 2016
116.593	118.638	Lønn	96.348	99.509
23.158	19.036	Folketrygdavgift	19.415	15.917
		Pensjoner		
5.671	7.207	- ytelsesbasert	4.410	5.920
4.015	4.012	- innskuddsbasert	3.733	3.707
7.193	7.956	Sosiale kostnader	6.243	6.585
156.631	156.849	Sum lønn mv.	130.149	131.638
181	209	Antall årsverk 31.12.	154	183
191	222	Antall ansatte 31.12.	162	192
195	219	Gjennomsnittlig antall årsverk	166	188
201	226	Gjennomsnittlig antall ansatte	171	194

Godtgjørelse 2017 - morbank

Godtgjørelse til adm. direktør var kr 2.879.656. Pensjonsalder for adm. direktør er 70 år. Adm. direktør er medlem av bankens ytelsesbaserte pensjonsordning og opparbeider pensjonsrettigheter på lik linje som øvrige ansatte. Ved oppsigelse fra adm. direktørs side inntreng ingen etterlønn ut over avtalt lønn i oppsigelsestid på 6 måneder. Ved oppsigelse fra bankens side har adm. direktør krav på etterlønn i 3 år fra tidspunktet for oppsigelsen, lønnsgrunnlaget er årslønnen pr. oppsigelsestidspunktet. Utover dette har ingen ansatte eller tillitsvalgte avtale om sluttvederlag, tegningsretter, opsjoner eller bonusavtale. Det er ikke gitt tilleggsgodtgjørelse til spesielle tjenester utover de normale funksjoner for en leder.

Godtgjørelse toppledergruppen og ledende ansatte 2017

Beløp i 1.000 kroner	Honorar	Lønn	Pensjon	Utbet, OV- deling mv	Natural- ytelse	Totalt	Opptj, ikke utbet. OV- deling mv	Lån	
Pål Strand	Adm. direktør	2.440	223		217	2.880	44	2.788	
Kjell Engen	Viseadm. direktør	1.915	298		162	2.375	35	1.068	
Lars-Runar Groven	Direktør bedriftsmarked og kreditt	1.078	223		166	1.467	23	2.779	
Per Øyvind Mørk	Direktør samfunnsansvar og kommunikasjon	1.439	75		117	1.630	28		
Jan-Roger Vrabel	Direktør personmarked	1.361	73		166	1.600	27	3.272	
Thor-Henning Bråthen	Økonomidirektør fom 14.08.17	612	31		49	692	12		
Arnljot Lien	IT-sjef og forretningsstøtte	846	217		118	1.180	19	1.445	
Sum toppledergruppen		0	9.689	1.140	0	994	11.823	188	11.353
Halvor Kirkebøen	Avd. sjef Styring og kontroll		1.100	329		166	1.595	22	2.315
Sum ledende ansatte		0	1.100	329	0	166	1.595	22	2.315

Toppledergruppen og ledende ansatte inngår i bankens generelle ordning om rentesubsidierte lån til ansatte. Rentesatsen er lavere enn den rentesatsen som gir grunnlag for fordelsbeskatning av ansatte. Lånerammen for rentesubsidierte lån har i 2017 vært MNOK 3,5. For adm. direktør og viseadm. direktør er rammen henholdsvis MNOK 5,5 og MNOK 4,5. Medlemmer av styret og øvrige kontrollorgan har lån til ordinære vilkår. Subsidiiekostnaden knyttet til rentesubsidiering av lån til ansatte er ikke bokført som driftskostnad og påvirker bankens rentenetto.

Godtgjørelse styret 2017

Beløp i 1.000 kroner		Honorar	Lønn	Pensjon	Utbet. oversk. deling	Natural- ytelse	Totalt	Lån
Øivind Andersson	Styremedlem/Styrets leder fom 31.03.17	196					196	11
Jorund Rønning Indrelid	Styrets leder tom 30.03.17	226					226	
Knut Smedsrud	Nestleder	150					150	
Morten André Yttreide	Styremedlem	195					195	
Elly Therese Thoresen	Styremedlem	145					145	
Hanne M. Lenes Solem	Styremedlem	146					146	
Kari Solberg Økland	Styremedlem fom 31.03.17	3					3	
Inger Helen Pettersen	Ansattes representant	111	548	29		14	702	1.482
Ole-Martin Solberg	Ansattes representant	110	543	23		14	691	1.606
Sum styret		1.282	1.091	52	0	29	2.453	3.098

Godtgjørelse øvrige tillitsvalgte 2017

Beløp i 1.000 kroner		Honorar	Lønn	Pensjon	Utbet. oversk. deling	Natural- ytelse	Totalt	Lån
Frank Borgen	Forstanderskapets leder	52					52	696
Lars M. Lunde	Forstanderskapets nestleder	11					11	
May-Britt Andersen	Forstanderskapsmedlem	5					5	
Knut Andersen	Forstanderskapsmedlem	3					3	
Bent Inge Bye	Forstanderskapsmedlem	11					11	
Dag Fjeld Edvardsen	Forstanderskapsmedlem	0					0	
Rolf Arne Fjelltoft	Ansattes representant	5	892	71		21	989	3.187
Tor Flesaker	Forstanderskapsmedlem	3					3	
Kåre J. Grøtta	Forstanderskapsmedlem	5					5	9.054
Thomas F. Halvorsen	Forstanderskapsmedlem	0					0	3.438
Asbjørn R. Hansen	Forstanderskapsmedlem	0					0	
Ole B. Hoen	Forstanderskapsmedlem	5					5	
Helle Elisabeth Hofgaard	Forstanderskapsmedlem	0					0	
Anne Siri Rhoden Jensen	Ansattes representant	11	886	145		88	1.130	1.311
Iver A. Juel	Forstanderskapsmedlem	3					3	
Brynulf Kopperud	Ansattes representant	5	546	82		11	644	900
Jostein André Kretz	Forstanderskapsmedlem	5					5	3.600
Vegard Kvamme	Ansattes representant	5	958	160		132	1.255	3.184
Jørn Larsen	Forstanderskapsmedlem	5					5	
Frode Lindbeck	Ansattes representant	5	862	153		118	1.137	983
Kristin Nystrøm	Forstanderskapsmedlem	8					8	
Nina Paulsen	Forstanderskapsmedlem	6					6	
Ann Kristin Plomås	Ansattes representant	3	508	58		13	582	1.583
Gunnvor Ramnefjell	Forstanderskapsmedlem	0					0	
Morten Ranvik	Forstanderskapsmedlem	5					5	
Camilla Schenk	Ansattes representant	5	397	17		15	433	1.906
Åsmund Skår	Forstanderskapsmedlem	3					3	
Ole Jørgen Smedsrud	Forstanderskapsmedlem	3					3	
Tom R. Svendsen	Forstanderskapsmedlem	25					25	
Morten Wang	Ansattes representant	5	668	31		7	711	
Helge Chr. Aaby	Forstanderskapsmedlem	0					0	
Jon Aas	Forstanderskapsmedlem	11					11	2.549
Sum forstanderskapet		209	5.716	717	0	406	7.048	32.390

Godtgjørelse toppledergruppen og ledende ansatte 2016

Beløp i 1.000 kroner		Honorar	Lønn	Pensjon	Utbet, engangs- tillegg	Natural- ytelse	Totalt	Opptj, ikke utbet. engangs- tillegg	Lån
Pål Strand	Adm. direktør		2.387	197		216	2.800		1.021
Kjell Engen	VAD finans og intern drift		1.889	259		164	2.312		1.293
Lars-Runar Groven	Direktør kreditt		1.032	188		141	1.361		2.422
Per Øyvind Mørk	Direktør kommunikasjon og marked		1.430	68		117	1.615		
Jan-Roger Vrabel	Direktør person- og bedriftsmarked		1.310	71		143	1.523		3.393
Arnljot Lien	IT-sjef og Forretningsstøtte		793	154		120	1.067		1.520
Sum toppledergruppen		0	8.841	937	0	901	10.679	0	9.650
Halvor Kirkebøen	Avd. sjef Styring og kontroll		1.099	66		163	1.328		2.440
Sum ledende ansatte		0	1.099	66	0	163	1.328	0	2.440

Toppledergruppen og ledende ansatte inngår i bankens generelle ordning om rentesubsidierte lån til ansatte. Rentesatsen er lavere enn den rentesatsen som gir grunnlag for fordelsbeskatning av ansatte. Lånerammen for rentesubsidierte lån har i 2016 vært MNOK 3,5. For adm. direktør og viseadm. direktør er rammen henholdsvis MNOK 5,5 og MNOK 4,5. Medlemmer av styret og øvrige kontrollorgan har lån til ordinære vilkår. Subsidiekostnaden knyttet til rentesubsidiering av lån til ansatte er ikke bokført som driftskostnad og påvirker bankens rentenetto.

Godtgjørelse styret 2016

Beløp i 1.000 kroner		Honorar	Lønn	Pensjon	Utbet. oversk. deling	Natural- ytelse	Totalt	Lån
Jorund Rønning Indrelid	Styrets leder	226					226	
Knut Smedsrud	Nestleder	150					150	
Morten André Yttreide	Styremedlem	150					150	
Sverre Nedberg	Styremedlem tom 31.03.16	161					161	
Elly Therese Thoresen	Styremedlem	135					135	
Hanne M. Lenes Solem	Styremedlem	136					136	
Øivind Andersson	Styremedlem	150					150	29
Inger Helen Pettersen	Ansattes representant	110	544	11		20	685	2.229
Sissel Album Fjeld	Møtende ansattes vararep tom 31.03.16	51	528	55		14	648	2.182
Ole-Martin Solberg	Ansattes representant fom 01.04.16	13	534	22		17	586	1.679
Sum styret		1.282	1.605	88	0	52	3.027	6.119

Godtgjørelse øvrige tillitsvalgte 2016

Beløp i 1.000 kroner		Honorar	Lønn	Pensjon	Utbet. oversk. deling	Natural- ytelse	Totalt	Lån
Eli Kristin Nordsiden	Kontrollkomitéens leder	65					65	
Randi H. Sandli	Kontrollkomitémedlem	45					45	
Sjur Kortgaard	Kontrollkomitémedlem	40					40	1.451
Oddmar Nilsen	Kontrollkomitémedlem	40					40	830
Sum kontrollkomitéen		190	0	0	0	0	190	2.281
Frank Borgen	Forstanderskapets leder	52					52	740
May-Britt Andersen	Forstanderskapsmedlem	6					6	
Bent Inge Bye	Forstanderskapsmedlem	14					14	
Dag Fjeld Edvardsen	Forstanderskapsmedlem	5					5	
Rolf Arne Fjelltoft	Ansattes representant	8	891	104		26	1.029	3.328
Øivind Granlund	Forstanderskapsmedlem	8					8	
Kåre J. Grøtta	Forstanderskapsmedlem	8					8	9.642
Thomas F. Halvorsen	Forstanderskapsmedlem	7					7	2.921
Asbjørn R. Hansen	Forstanderskapsmedlem	3					3	
Ole B. Hoen	Forstanderskapsmedlem	3					3	
Helle Elisabeth Hofgaard	Forstanderskapsmedlem	10					10	
Anne Siri Rhoden Jensen	Ansattes representant	14	878	136		91	1.119	1.442
Iver A. Juel	Forstanderskapsmedlem	8					8	
Brynulf Kopperud	Ansattes representant	8	530	69		13	620	900
Jostein André Kretz	Forstanderskapsmedlem	3					3	
Vegard Kvamme	Ansattes representant	5	669	134		135	943	3.233
Jørn Larsen	Forstanderskapsmedlem	5					5	
Frode Lindbeck	Ansattes representant	5	888	129		119	1.142	987
Lars M. Lunde	Forstanderskapsmedlem	12					12	
Kristin Nystrøm	Forstanderskapsmedlem	5					5	
Nina Paulsen	Forstanderskapsmedlem	18					18	
Gunnvor Ramnefjell	Forstanderskapsmedlem	8					8	
Morten Ranvik	Forstanderskapsmedlem	8					8	989
Anne Tonje Sanden	Forstanderskapsmedlem	5					5	
Camilla Schenk	Ansattes representant	8	340	14		13	375	1.712
Jan Christian Skau	Ansattes representant	14	694	61		17	786	1.621
Tom R. Svendsen	Forstanderskapsmedlem	3					3	
Morten Wang	Ansattes representant	8	660	30		9	707	
Svein Westby	Forstanderskapsmedlem	3					3	
Kari Solberg Økland	Forstanderskapsmedlem	5					5	
Helge Chr. Aaby	Forstanderskapsmedlem	3					3	
Jon Aas	Forstanderskapsmedlem	14					14	2.634
Sum forstanderskapet		276	5.553	677	0	424	6.927	30.150

NOTE 30 - NÆRSTÅENDE PARTER

Beløp i 1.000 kroner	Toppledergruppen og ledende ansatte		Styret		Andre nærstående parter	
	2017	2016	2017	2016	2017	2016
Lån						
Utestående lån pr. 01.01.	12.089	13.075	6.218	8.849	30.150	38.330
Netto endring utlån i perioden	1.579	-986	-3.120	-2.631	2.240	-8.180
Utestående lån pr. 31.12.	13.668	12.089	3.098	6.218	32.390	30.150
Renteinntekter	222	223	56	134	613	578
Tap på utlån	0	0	0	0	0	0
Innskudd						
Innskudd pr. 01.01.	5.710	2.874	7.966	12.462	6.587	13.553
Netto endring innskudd i perioden	-2.761	2.836	1.258	-4.496	6.080	-6.966
Innskudd pr. 31.12.	2.949	5.710	9.224	7.966	12.667	6.587
Rentekostnader	33	126	80	111	76	69
Andre inntekter	0	0	0	0	0	0
Utstedte garantier	0	0	0	0	0	0

NOTE 31 - ADMINISTRASJONS- OG DRIFTSKOSTNADER

Konsern 2017	Konsern 2016		Morbank 2017	Morbank 2016
34,3	31,8	IT-kostnader	31,0	29,8
16,3	16,2	Andre administrasjonskostnader	10,1	10,9
50,6	48,0	Sum administrasjonskostnader	41,1	40,7
17,9	18,7	Ordinære avskrivninger	11,3	11,4
0,0	10,0	Nedskrivninger	0,0	0,0
17,9	28,7	Avskrivning/nedskrivning/verdiendring ikke-finansielle eiendeler	11,3	11,4
20,7	19,7	Driftskostnader eiendommer og lokaler	20,5	22,4
12,6	12,4	Honorar	9,4	8,8
19,0	18,7	Øvrige driftskostnader	13,6	12,2
52,3	50,8	Sum driftskostnader	43,5	43,4
120,8	127,5	Sum administrasjons- og driftskostnader	95,9	95,5

NOTE 32 - GODTGJØRELSE REVISOR

Konsern 2017	Konsern 2016	Beløp i 1.000 kroner	Morbank 2017	Morbank 2016
2.430	2.376	Revisjon	1.440	1.419
101	147	Andre attestasjonstjenester	0	0
269	247	Skatte- og avgiftsrådgivning	131	140
818	882	Andre tjenester	249	427
3.618	3.652	Sum	1.820	1.986

Beløpene er inklusiv merverdiavgift.

NOTE 33 - SKATTER

Konsern 2017		Konsern 2016			Morbank 2017		Morbank 2016	
Årets skattekostnad i resultatregnskapet								
106,2	84,3			Betalbar skatt på årets resultat	63,8			47,2
-5,2	12,8			Resultatført utsatt skatt	-6,4			17,9
-0,9	-0,9			Resultatført utsatt skatt som følge av endring skattesats	0,0			0,0
-0,1	0,0			For mye/lite avsatt skatt forrige år	0,0			0,1
100,0	96,2			Årets totale skattekostnad	57,4			65,2
Skatt på andre inntekter og kostnader - innregnet i totalresultatet								
Endring i netto utsatt skatt								
-7,6	0,7			- Aktuarielle gevinster og tap på ytelsesplaner	-7,3			0,8
0,8	-0,1			- Endring i investeringer tilgjengelig for salg	0,8			-0,1
0,0	0,0			- Endring utsatt skatt, effekt ved endret skattesats	0,0			0,0
-6,8	0,6			Skatt på andre inntekter og kostnader	-6,5			0,7
Endring i netto utsatt skatt								
-6,1	11,9			Innregnet utsatt skatt i resultatregnskapet	-6,4			17,9
-6,8	0,6			Innregnet utsatt skatt i totalresultatet	-6,5			0,7
-0,9	0,0			Endring i netto utsatt skatt ført direkte i balansen	0,0			0,0
-13,8	12,5			Sum endring i netto utsatt skatt	-12,8			18,6
Avstemming av årets skattekostnad								
432,4	427,4			Resultat før skatt	391,8			344,9
107,7	106,9			Skatt etter nominell sats 24-25 %	97,9			86,2
-6,7	-9,8			Skatteeffekt av permanente forskjeller	-40,5			-21,1
-0,9	-0,9			Skatteeffekt av endret skattesats for balanseført utsatt skatt	0,0			0,0
-0,1	0,0			For mye/lite avsatt skatt forrige år	0,0			0,1
100,0	96,2			Skattekostnad	57,4			65,2
Betalbar skatt i balansen								
106,2	84,3			Betalbar skatt på årets resultat	63,8			47,2
4,3	3,8			Årets formuesskatt	4,3			3,8
110,5	88,1			Sum betalbar skatt	68,1			51,0

Konsern 2017		Konsern 2016		Endr. 2017		Endr. 2016		Morbank 2017		Morbank 2016	
Utsatt skatt forpliktelse/utsatt skatt eiendel											
Positive midlertidige forskjeller											
40,2	60,4	20,2	4,4	Driftsmidler	0,0	1,7	1,7	1,3			
55,6	30,2	-25,4	7,5	Gevinst- og tapskonto	0,8	1,0	0,2	0,3			
32,0	10,0	-22,0	9,3	Verdipapirer	31,2	9,6	-21,6	9,7			
210,5	269,9	59,4	76,7	Finansielle derivater	66,1	124,8	58,7	32,4			
338,3	370,5	32,2	97,9	Sum positive midlertidige forskjeller	98,1	137,1	39,0	43,7			
83,6	92,6	9,0	24,5	Utsatt skatt forpliktelse	24,5	34,3	9,8	10,9			
Negative midlertidige forskjeller og underskudd til fremføring											
1,7	0,0	-1,7	0,2	Fordringer	0,1	0,0	-0,1	0,0			
220,0	230,8	10,8	130,8	Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	66,3	82,9	16,6	95,0			
3,7	3,3	-0,4	2,9	Andre forpliktelser	2,4	2,4	0,0	2,7			
68,6	38,6	-30,0	21,1	Pensjonsforpliktelser	66,1	37,3	-28,8	20,3			
1,2	3,3	2,1	-3,3	Underskudd til fremføring	0,0	0,0	0,0	0,0			
295,2	276,0	-19,2	151,7	Sum negative midlertidige forskjeller og underskudd til fremføring	134,9	122,6	-12,3	118,0			
73,8	69,0	-4,8	37,9	Utsatt skatt eiendel	33,7	30,7	-3,1	29,5			
0,9	0,9	0,0	-0,9	Skatteeffekt av endret skattesats	0,0	0,0	0,0	0,0			
-8,9	-22,7	-13,8	12,5	Netto utsatt skatt forpliktelse (-) / netto utsatt skatt eiendel (+)	9,2	-3,6	-12,8	18,6			

Utsatt skatt forpliktelse/utsatt skatt eiendel pr. 31.12.17 er innregnet med skattesats 25 % for morbanken. Utsatt skatt forpliktelse/utsatt skatt eiendel pr. 31.12.17 er i konsernet innregnet med fremtidig skattesats i intervallet 23-25 %. Utsatt skatt eiendel er i sin helhet oppført i balansen da konsernet forventer å kunne nyttiggjøre denne i fremtiden.

NOTE 34 - SERTIFIKATER OG OBLIGASJONER

Sertifikater og obligasjoner fordelt på utstedersektor og kategorier pr. 31.12.17 - konsern

	Virkelig verdi over resultatet		Tilgjengelig for salg		Holde til forfall	
	Pålydende	Virkelig verdi	Pålydende	Virkelig verdi	Pålydende	Balansført verdi
Stat og statsgaranterte	795,0	815,9	0,0	0,0	0,0	0,0
Annen offentlig utsteder	294,7	299,5	0,0	0,0	0,0	0,0
Obligasjoner med fortrinnsrett	3.115,0	3.138,4	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansielle foretak	260,0	261,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Ikke-finansielle foretak	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum sertifikater og obligasjoner	4.464,7	4.515,1	0,0	0,0	0,0	0,0

Sertifikater og obligasjoner fordelt på utstedersektor og kategorier pr. 31.12.17 - morbank

	Virkelig verdi over resultatet		Tilgjengelig for salg		Holde til forfall	
	Pålydende	Virkelig verdi	Pålydende	Virkelig verdi	Pålydende	Balansført verdi
Stat og statsgaranterte	740,0	760,6	0,0	0,0	0,0	0,0
Annen offentlig utsteder	294,7	299,5	0,0	0,0	0,0	0,0
Obligasjoner med fortrinnsrett	3.015,0	3.037,4	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansielle foretak	260,0	261,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Ikke-finansielle foretak	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum sertifikater og obligasjoner	4.309,7	4.358,8	0,0	0,0	0,0	0,0

Sertifikater og obligasjoner fordelt på utstedersektor og kategorier pr. 31.12.16 - konsern

	Virkelig verdi over resultatet		Tilgjengelig for salg		Holde til forfall	
	Pålydende	Virkelig verdi	Pålydende	Virkelig verdi	Pålydende	Balansført verdi
Stat og statsgaranterte	738,0	746,2	0,0	0,0	200,0	205,4
Annen offentlig utsteder	670,6	678,8	0,0	0,0	0,0	0,0
Obligasjoner med fortrinnsrett	2.315,0	2.322,6	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansielle foretak	535,0	537,5	0,0	0,0	0,0	0,0
Ikke-finansielle foretak	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum sertifikater og obligasjoner	4.258,6	4.285,1	0,0	0,0	200,0	205,4

Sertifikater og obligasjoner fordelt på utstedersektor og kategorier pr. 31.12.16 - morbank

	Virkelig verdi over resultatet		Tilgjengelig for salg		Holde til forfall	
	Pålydende	Virkelig verdi	Pålydende	Virkelig verdi	Pålydende	Balansført verdi
Stat og statsgaranterte	683,0	691,2	0,0	0,0	200,0	205,4
Annen offentlig utsteder	670,6	678,8	0,0	0,0	0,0	0,0
Obligasjoner med fortrinnsrett	2.215,0	2.221,6	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansielle foretak	535,0	537,5	0,0	0,0	0,0	0,0
Ikke-finansielle foretak	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum sertifikater og obligasjoner	4.103,6	4.129,1	0,0	0,0	200,0	205,4

Sertifikater og obligasjoner fordelt på forfall pr. 31.12.17 - konsern

	Påløpt rente	Inntil 6 mnd	6-12 mnd	1-5 år	5-10 år	Totalt
Stat og statsgaranterte	6,5	115,1	45,4	633,8	15,0	815,8
Annen offentlig utsteder	2,9	244,7	0,0	51,9	0,0	299,5
Obligasjoner med fortrinnsrett	3,8	65,1	42,1	2.957,0	70,5	3.138,5
Finansielle foretak	0,8	128,0	60,2	72,3	0,0	261,3
Ikke-finansielle foretak	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum sertifikater og obligasjoner	14,0	552,9	147,7	3.715,0	85,5	4.515,1

Sertifikater og obligasjoner fordelt på forfall pr. 31.12.17 - morbank

	Påløpt rente	Inntil 6 mnd	6-12 mnd	1-5 år	5-10 år	Totalt
Stat og statsgaranterte	6,5	115,1	45,4	578,6	15,0	760,6
Annen offentlig utsteder	2,9	244,7	0,0	51,9	0,0	299,5
Obligasjoner med fortrinnsrett	3,7	65,1	42,1	2.856,0	70,5	3.037,4
Finansielle foretak	0,8	128,0	60,2	72,3	0,0	261,3
Ikke-finansielle foretak	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum sertifikater og obligasjoner	13,9	552,9	147,7	3.358,8	85,5	4.358,8

Sertifikater og obligasjoner fordelt på forfall pr. 31.12.16 - konsern

	Påløpt rente	Inntil 6 mnd	6-12 mnd	1-5 år	5-10 år	Totalt
Stat og statsgaranterte	8,5	233,0	26,2	554,1	129,8	951,6
Annen offentlig utsteder	5,3	595,3	25,0	53,2	0,0	678,8
Obligasjoner med fortrinnsrett	3,7	0,0	20,1	2.204,6	94,2	2.322,6
Finansielle foretak	1,6	93,2	182,5	260,2	0,0	537,5
Ikke-finansielle foretak	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum sertifikater og obligasjoner	19,1	921,5	253,8	3.072,1	224,0	4.490,5

Sertifikater og obligasjoner fordelt på forfall pr. 31.12.16 - morbank

	Påløpt rente	Inntil 6 mnd	6-12 mnd	1-5 år	5-10 år	Totalt
Stat og statsgaranterte	8,5	233,0	26,2	549,1	79,8	896,6
Annen offentlig utsteder	5,3	595,3	25,0	53,2	0,0	678,8
Obligasjoner med fortrinnsrett	3,7	0,0	20,1	2.103,6	94,2	2.221,6
Finansielle foretak	1,6	93,2	182,5	260,2	0,0	537,5
Ikke-finansielle foretak	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum sertifikater og obligasjoner	19,1	921,5	253,8	2.966,1	174,0	4.334,5

Modifisert durasjon

	Konsern	Morbank
Stat og statsgaranterte	0,69	0,72
Annen offentlig utsteder	0,25	0,25
Obligasjoner med fortrinnsrett	0,16	0,16
Finansielle foretak	0,08	0,08
Ikke-finansielle foretak	0,00	0,00
Total durasjon	0,26	0,26

Modifisert durasjon er benyttet som mål for rentefølsomhet på utstedersektor og kategorier.

NOTE 35 - AKSJER OG EGENKAPITALBEVIS**Spesifikasjon av aksjer og egenkapitalbevis pr. 31.12.17**

	Antall aksjer	Eierandel i %	Regnskapsmessig kost	Virkelig verdi
Virkelig verdi over resultatet				
Visa Inc.	4.739	0,00	2,0	17,8
Sum virkelig verdi over resultatet			2,0	17,8
Tilgjengelig for salg				
BankAsept AS	560	0,56	0,3	5,0
Bankenes ID-tjeneste AS	6.700	6,70	0,0	0,0
BankID Norge AS	260	0,52	0,4	1,3
Balder Betaling AS	691	6,91	9,3	9,3
Eksportfinans ASA	12.787	4,85	139,4	195,0
Freunde Holding AS	891.491	13,19	107,3	235,0
Kredittforeningen for Sparebanker	2.760	5,52	2,8	2,8
Norne Eierselskap	4.553.571	2,48	1,3	1,3
Sparebankmaterieill AS	302	0,96	0,0	0,0
Visa Norge FLI			0,0	8,0
Visa Inc. eiet via Visa Norge Holding 1 AS			6,3	8,0
Sum tilgjengelig for salg			267,1	465,7
Kost				
Øvrige aksjer			0,4	0,4
Sum kost			0,4	0,4
Sum aksjer og egenkapitalbevis			269,5	483,9

NOTE 36 - EIERINTERESSER I KONSERNSELSKAP

Datterselskap	Anskaffelsestidspunkt	Forretningskontor	Eierandel	Stemmeandel
Sparebanken Øst Eiendom AS	29.12.88	Drammen	100%	100%
AS Finansiering	01.10.91	Oslo	100%	100%
Øst Prosjekt AS	22.12.97	Drammen	100%	100%
Sparebanken Øst Boligkreditt AS	14.04.09	Drammen	100%	100%
Øst Inkasso AS	18.04.16	Drammen	100%	100%
Hawø Eiendom AS*	01.07.11	Drammen	100%	100%
Arbeidergata 28 AS*	29.08.12	Drammen	100%	100%
Stasjonsgata 14 AS*	29.08.12	Drammen	100%	100%
Tollbugt 49-51 AS*	29.08.12	Drammen	100%	100%
Ingeniør Rybergsgate 101 AS*	15.07.14	Drammen	100%	100%
Borreveien 44 AS**	28.10.14	Drammen	100%	100%
Jon Smørs Vei 7 AS**	05.02.16	Drammen	100%	100%

* 100 % eiet datterselskap av Sparebanken Øst Eiendom AS.

** 100 % eiet datterselskap av Øst Prosjekt AS.

Ingen av datterselskapene er børsnoterte.

NOTE 37 - VARIGE DRIFTSMIDLER OG INVESTERINGSEIENDOMMER

Driftsmidler pr. 31.12.17

Konsern Maskiner/ inventar/ transportmidler/ immatr. eiend. mv.	Konsern Eiendommer	Konsern Investerings- eiendommer		Morbank Maskiner/ inventar/ transportmidler/ immatr. eiend. mv.	Morbank Eiendommer	Morbank Investerings- eiendommer
133,6	122,9	317,6	Anskaffelseskost pr. 01.01.	105,0	58,2	0,0
16,7	1,3	3,0	Tilgang	14,5	0,2	0,0
20,6	0,1	181,8	Avgang	19,3	0,0	0,0
129,7	124,1	138,8	Anskaffelseskost pr. 31.12.	100,2	58,4	0,0
95,8	24,1	4,2	Samlede ordinære av- og nedskrivninger	70,8	11,8	0,0
33,9	100,0	134,6	Bokført verdi pr. 31.12.	29,4	46,6	0,0
12,3	2,2	3,4	Årets ordinære avskrivninger	10,3	1,0	
0,0	0,0	10,0	Årets nedskrivninger	0,0	0,0	
2-10 år	10-100 år	10-100 år	Økonomisk levetid	2-10 år	10-100 år	
Lineær	Lineær	Lineær	Avskrivningsplan	Lineær	Lineær	
0,0	13,2		Årlig leie av ikke balanseførte eiendeler	0,0	15,9	

Driftsmidler pr. 31.12.16

Konsern Maskiner/ inventar/ transportmidler/ immatr. eiend. mv.	Konsern Eiendommer	Konsern Investerings- eiendommer		Morbank Maskiner/ inventar/ transportmidler/ immatr. eiend. mv.	Morbank Eiendommer	Morbank Investerings- eiendommer
134,3	117,8	268,7	Anskaffelseskost pr. 01.01.	107,9	58,5	0,0
9,3	5,7	48,9	Tilgang	6,7	0,1	0,0
10,0	0,6	0,0	Avgang	9,6	0,4	0,0
133,6	122,9	317,6	Anskaffelseskost pr. 31.12.	105,0	58,2	0,0
103,2	21,9	33,3	Samlede ordinære av- og nedskrivninger	79,7	10,9	0,0
30,4	101,0	284,3	Bokført verdi pr. 31.12.	25,3	47,3	0,0
12,1	2,2	4,4	Årets ordinære avskrivninger	10,5	0,9	
0,0	0,0	10,0	Årets nedskrivninger	0,0	0,0	
2-10 år	10-100 år	10-100 år	Økonomisk levetid	2-10 år	10-100 år	
Lineær	Lineær	Lineær	Avskrivningsplan	Lineær	Lineær	
0,0	14,0		Årlig leie av ikke balanseførte eiendeler	0,0	19,7	

Verdsettelse av investeringseiendommer

Konsernet bruker følgende verdsettelseshierarki:

Nivå 1: Observerbar markedsverdi i aktivt marked.

Nivå 2: Verdsettelsesteknikker basert på observerbare markedsdata, eksterne takster.

Nivå 3: Verdsettelsesteknikker som ikke er basert på observerbare markedsdata.

Konsernets investeringseiendommer er i sin helhet kategorisert i nivå 3.

Konsern	Virkelig verdi	Bokført verdi
Investeringseiendommer til virkelig verdi pr. 31.12.17	152,5	134,6
Investeringseiendommer til virkelig verdi pr. 31.12.16	333,7	284,3

Virkelig verdi på investeringseiendommene er basert på vurdering fra eksternt part. Benyttet verdsettelsesmetode er neddiskonterte estimerte kontantstrømmer. Gjennomsnittlig avkastningskrav er 7,1 %. Alle eiendommene er lokalisert i Drammen og omegn. Hoveddelen av eiendommene relaterer seg til kontorbygg. Det er ikke foretatt endringer i verdsettelsesteknikker sammenlignet med fjoråret.

Det er konsernets vurdering at den best mulige utnyttelsen av investeringseiendommer ikke skiller seg vesentlig fra nåværende bruk.

For leieinntekter og driftskostnader på investeringseiendommer vises det til note 28 Andre driftsinntekter og note 31 Administrasjons- og driftskostnader.

Fast eiendom til egen virksomhet 2017

Konsern Areal - m ² Egen utnyttelse		Konsern Bokført verdi 2017*		Forretningsbygg	Morbank Areal - m ² Egen utnyttelse		Morbank Bokført verdi 2017*	
	Utleie					Utleie		
3.398	11.161	180,6		Drammen	2.087	0	32,3	
4.569	693	29,2		Øvre Eiker	0	0	0,0	
975	884	6,8		Nedre Eiker	0	0	0,0	
8.942	12.738	216,6		Sum forretningsbygg	2.087	0	32,3	

* Sum bokført verdi i balansen inkluderer i tillegg eiendommer som ikke er forretningsbygg.

Forpliktelser

Det er ingen forpliktelser knyttet til prosjekter eller kjøp av driftsmidler.

Fast eiendom til egen virksomhet 2016

Konsern Areal - m ² Egen utnyttelse		Konsern Bokført verdi 2016*		Forretningsbygg	Morbank Areal - m ² Egen utnyttelse		Morbank Bokført verdi 2016*	
	Utleie					Utleie		
3.398	13.457	219,0		Drammen	2.087	0	32,8	
4.569	5.075	69,9		Øvre Eiker	0	0	0,0	
1.255	3.708	36,0		Nedre Eiker	0	0	0,0	
0	6.611	34,2		Horten	0	0	0,0	
9.222	28.851	359,1		Sum forretningsbygg	2.087	0	32,8	

* Sum bokført verdi i balansen inkluderer i tillegg eiendommer som ikke er forretningsbygg.

NOTE 38 - OPERASJONELLE LEASINGAVTALER

Morbank og konsern har inngått operasjonelle leieavtaler vedrørende lokaler, kontorutstyr og biler.

Konsern 2017	Konsern 2016		Morbank 2017	Morbank 2016
13,2	14,0	Leiekostnader i året	15,9	19,7
		Leiekostnader i året tilsvarer minimum leiebetalinger		
		Minimum fremtidige leiebetalinger		
7,9	11,4	Innen 1 år	9,2	13,8
16,9	27,6	Mellom 1-5 år	33,8	29,5
25,9	4,5	Etter 5 år	39,5	4,5
50,7	43,5	Sum	82,5	47,9

NOTE 39 - FORSKUDDSBETALTE IKKE PÅLØPTE KOSTNADER OG OPPTJENTE IKKE MOTTATTE INNTEKTER

Konsern 2017	Konsern 2016		Morbank 2017	Morbank 2016
0,0	0,0	Opptjente ikke mottatte inntekter	1,4	1,1
6,2	14,7	Andre forskuddsbetalte ikke påløpte kostnader	5,6	14,0
6,2	14,7	Forskuddsbetalte ikke påløpte kostnader og opptjente ikke mottatte inntekter	7,0	15,1

NOTE 40 - GJELD TIL KREDITTINSTITUSJONER

Konsern 2017	Konsern 2016		Morbank 2017	Morbank 2016
0,0	0,1	Lån og innskudd fra kredittinstitusjoner uten avtalt løpetid eller oppsigelsesfrist	10,3	7,2
330,1	90,1	Lån og innskudd fra kredittinstitusjoner med avtalt løpetid eller oppsigelsesfrist	551,7	318,5
330,1	90,2	Gjeld til kredittinstitusjoner	562,0	325,7

NOTE 41 - INNSKUDD FRA OG GJELD TIL KUNDER

Konsern 2017	Konsern 2016		Morbank 2017	Morbank 2016
9.827,9	10.184,5	Innskudd fra og gjeld til kunder uten avtalt løpetid	9.856,9	10.193,0
4.143,9	3.702,9	Innskudd fra og gjeld til kunder med avtalt løpetid	4.144,1	3.703,2
13.971,8	13.887,4	Innskudd fra og gjeld til kunder	14.001,0	13.896,2

Geografisk fordeling av innskudd

Konsern 2017	Konsern 2016		Morbank 2017	Morbank 2016
2.928,3	2.956,2	Drammen	2.970,5	2.982,4
1.789,9	1.856,2	Nedre Eiker	1.789,9	1.854,1
1.911,3	1.793,5	Øvre Eiker	1.911,1	1.793,4
930,8	872,2	Buskerud for øvrig	929,6	871,7
2.841,3	2.736,1	Oslo	2.835,6	2.729,6
1.079,6	1.142,2	Akershus	1.075,8	1.137,1
675,5	622,0	Vestfold	675,5	622,0
180,4	177,7	Østfold	178,2	175,7
1.539,4	1.636,4	Resten av landet	1.539,4	1.635,3
95,4	94,9	Utlandet	95,4	94,9
13.971,9	13.887,4	Totalt	14.001,0	13.896,2

Fordeling av innskudd på sektor og næring

Konsern 2017	Konsern 2016		Morbank 2017	Morbank 2016
8.400,6	8.927,3	Lønnstagerne	8.390,7	8.915,9
470,5	408,7	Offentlig forvaltning	470,5	408,7
123,3	119,1	Jordbruk, skogbruk og fiske	123,3	119,1
1.109,5	583,7	Industri og bergverk, kraft og vannforsyning	1.109,5	583,7
516,7	406,8	Bygg og anlegg	514,7	405,0
425,0	470,3	Varehandel, hotell og restaurant	424,9	470,2
212,1	182,2	Transport og kommunikasjon	212,1	182,1
1.148,1	1.169,2	Forretningsmessig finansiell tjenesteyting	1.147,1	1.166,1
705,7	709,0	Tjenesteytende næringer ellers	705,6	708,9
765,0	816,2	Omsetning og drift av fast eiendom	807,2	841,6
95,4	94,9	Utlandet	95,4	94,9
13.971,9	13.887,4	Totalt	14.001,0	13.896,2

NOTE 42 - GJELD STIFTET VED UTSTEDELSE AV VERDIPAPIRER

Verdipapirgjeld	31.12.17	31.12.16
Obligasjonslån, pålydende	17.899,2	17.228,3
Verdijusteringer (inkl. over-/underkurs)	232,3	270,2
Påløpt rente	97,0	116,1
Gjeld stiftet ved utst. av verdipapirer	18.228,5	17.614,6

Endring verdipapirgjeld	31.12.16	Emittert	Forfalt/innløst	Endring egenbeholdn.	Øvrige endr. inkl.valuta	31.12.17
Obligasjonslån, pålydende	9.064,0	1.400,0	2.245,0	0,0	0,0	8.219,0
OMF, pålydende NOK	7.879,0	2.500,0	998,0	0,0	0,0	9.381,0
OMF, pålydende SEK (omregn. NOK)	285,3	0,0	0,0	0,0	13,9	299,2
Verdijusteringer (inkl. over-/underkurs)	270,0	0,0	0,0	0,0	-37,9	232,3
Påløpt rente	116,1	0,0	0,0	0,0	-19,1	97,0
Gjeld stiftet ved utst. av verdipapirer	17.614,6	3.900,0	3.243,0	0,0	-43,1	18.228,5

Konsern	Utestående volum 2017*	Gj. snitt saldo 2017	Veid effektiv rentesats 2017	Utestående volum 2016*	Gj. snitt saldo 2016	Veid effektiv rentesats 2016
Obligasjonslån	18.131,5	17.848,9	1,69%	17.498,5	16.991,1	1,85%
Egenbeholdning obligasjonslån	0,0	0,0	0,00%	0,0	-1,0	1,67%
Gjeld stiftet ved utst. av verdipapirer	18.131,5	17.848,9	1,69%	17.498,5	16.990,1	1,85%

* Målt til amortisert kost ekskl. påløpt rente på balansedato.

Morbank	Utestående volum 2017*	Gj. snitt saldo 2017	Veid effektiv rentesats 2017	Utestående volum 2016*	Gj. snitt saldo 2016	Veid effektiv rentesats 2016
Obligasjonslån	8.296,7	8.560,0	1,85%	9.171,9	8.902,2	2,00%
Egenbeholdning obligasjonslån	0,0	0,0	0,00%	0,0	-1,0	1,67%
Gjeld stiftet ved utst. av verdipapirer	8.296,7	8.560,0	1,85%	9.171,9	8.901,2	2,00%

* Målt til amortisert kost ekskl. påløpt rente på balansedato.

NOTE 43 - ANSVARLIG LÅNEKAPITAL

Endring ansvarlig lånekapital og fondsobligasjonslån	31.12.16	Emittert	Forfalt/innløst	Endring egenbeholdn.	Øvrige endr. inkl.valuta	31.12.17
Ordinær ansvarlig lånekapital, pålydende	350,0	0,0	0,0	0,0	0,0	350,0
Fondsobligasjonslån, pålydende	350,0	0,0	0,0	0,0	0,0	350,0
Verdijusteringer (inkl. over-/underkurs)	-0,7	0,0	0,0	0,0	0,4	-0,3
Påløpt rente	4,2	0,0	0,0	0,0	-0,3	3,9
Ansv. lånekapital og fondsobl.lån	703,5	0,0	0,0	0,0	0,1	703,6

	Utestående volum 2017*	Gj. snitt saldo 2017	Veid effektiv rentesats 2017	Utestående volum 2016*	Gj. snitt saldo 2016	Veid effektiv rentesats 2016
Evigvarende ansvarlig lånekapital	349,8	350,0	4,20%	349,6	350,0	4,35%
Ansvarlig obligasjonslån	349,9	350,0	3,05%	349,7	350,0	3,18%
Ansvarlig lånekapital	699,7	700,0	3,63%	699,3	700,0	3,77%

* Målt til amortisert kost ekskl. påløpt rente på balansedato.

Konsernets evigvarende ansvarlige lånekapital består av to fondsobligasjoner utstedt i hhv. oktober 2013 og september 2014. For nærmere omtale vises til note 2, punkt 17.

NOTE 44 - LANGSIKTIGE INNLÅN FORDELT PÅ FORFALLSTIDSPUNKT**Langsiktige innlån pr. 31.12.17 - konsern**

	Lån fra kredittinstitusjoner	Obligasjonslån	OMF	Ansvarlige lån	Totalt
2018	30,0	1.404,0	231,0	550,0	2.215,0
2019	0,0	2.550,0	599,2	150,0	3.299,2
2020	0,0	1.240,0	2.500,0	0,0	3.740,0
2021	0,0	1.400,0	3.100,0	0,0	4.500,0
2022	0,0	1.100,0	2.500,0	0,0	3.600,0
2023	60,0	0,0	0,0	0,0	60,0
2024	60,0	200,0	0,0	0,0	260,0
2025	60,0	325,0	0,0	0,0	385,0
2026 og senere	120,0	0,0	750,0	0,0	870,0
Brutto innlån	330,0	8.219,0	9.680,2	700,0	18.929,2
Påløpt rente	0,4	61,1	35,9	3,9	101,3
Direkte kostnader og over-/underkurs	-0,3	-3,2	5,5	-0,3	1,7
Verdijusteringer	0,0	80,9	149,1	0,0	230,0
Netto innlån	330,1	8.357,8	9.870,7	703,6	19.262,2

Lån med call/put fordelt på call-/put-tidspunkt.

Langsiktige innlån pr. 31.12.17 - morbank

	Lån fra kredittinstitusjoner	Obligasjonslån	Ansvarlige lån	Totalt
2018	261,9	1.404,0	550,0	2.215,9
2019	0,0	2.550,0	150,0	2.700,0
2020	0,0	1.240,0	0,0	1.240,0
2021	0,0	1.400,0	0,0	1.400,0
2022	0,0	1.100,0	0,0	1.100,0
2023	60,0	0,0	0,0	60,0
2024	60,0	200,0	0,0	260,0
2025	60,0	325,0	0,0	385,0
2026 og senere	120,0	0,0	0,0	120,0
Brutto innlån	561,9	8.219,0	700,0	9.480,9
Påløpt rente	0,4	61,1	3,9	65,4
Direkte kostnader og over-/underkurs	-0,3	-3,2	-0,3	-3,8
Verdijusteringer	0,0	80,9	0,0	80,9
Netto innlån	562,0	8.357,8	703,6	9.623,4

Lån med call/put fordelt på call-/put-tidspunkt.

NOTE 45 - ANDRE FORPLIKTELSE

Konsern 2017	Konsern 2016		Morbank 2017	Morbank 2016
4,0	3,0	Forpliktelser knyttet til betalingsformidling	4,0	3,0
54,0	27,5	Avsatt til samfunnsutbytte	54,0	27,5
5,6	16,4	Leverandørgjeld	2,2	9,7
60,9	48,6	Andre forpliktelser	50,1	49,7
124,5	95,5	Andre forpliktelser	110,3	89,9

NOTE 46 - AVSETNINGER FOR PÅLØPTE KOSTNADER OG FORPLIKTELSER

Konsern 2017	Konsern 2016		Morbank 2017	Morbank 2016
68,6	38,6	Pensjonsforpliktelser (se note 47)	66,1	37,3
0,0	0,0	Spesifiserte avsetninger på garantiansvar	0,0	0,0
68,6	38,6	Avsetninger for påløpte kostnader og forpliktelser	66,1	37,3

NOTE 47 - PENSJONSFORPLIKTELSER

Obligatorisk tjenestepensjon (OTP) er pliktig, og konsernet har ordninger som tilfredsstillende disse kravene. Sparebanken Øst har både innskuddsplaner og ytelsesplaner.

Ytelsesordningene i konsernet er lukkede ordninger. Nyansatte får pensjon basert på en innskuddsordning.

Ytelsesbasert pensjonsordning

Sparebanken Øst har kollektiv pensjonsordning i Storebrand Livsforsikring AS. Ordningen er ytelsesbasert og dekker alderspensjon til ordningens medlemmer og ektefelle- og barnpensjoner til medlemmenes etterlatte. Den ytelsesbaserte ordningen omfatter i dag 215 personer, 96 aktive, 100 alderspensjonister og 19 som er helt eller delvis uføre. Ordningen er lukket. Pensjonsforpliktelsene er regnskapsført i samsvar med IAS 19, som krever at nåverdien av pensjonsforpliktelsene fratrukket markedsværdien av pensjonsmidlene innregnes i balansen. Aktuarmessige utregninger blir foretatt hvert år på bakgrunn av informasjon gitt av banken.

Innskuddsbasert ordning

Fra 1. januar 2007 innførte Sparebanken Øst en innskuddsbasert ordning for alle nyansatte i banken. Ordningen administreres av Storebrand Livsforsikring AS. Det innbetales 5 % av lønn mellom 1G og 7,1G og 8 % av lønn mellom 7,1G og 12G. Innbetalt beløp forvaltes i ulike Storebrand-fond. Den innskuddsbaserte ordningen omfatter nå 78 ansatte, hvorav 4 uføre. Premiene for disse blir løpende betalt og kostnadsført på regnskapslinjen lønn mv.

Datterselskap

AS Finansiering har en kollektiv pensjonsordning som omfatter 17 personer, 10 aktive og 7 uføre/pensjonister. Ordningen er lukket. 12 ansatte har innskuddsbasert ordning. Sparebanken Øst Eiendom AS har en ytelsesbasert ordning for 3 personer hvor alle er aktive. Ordningen er lukket. 3 ansatte har innskuddsbasert ordning. Øst Inkasso AS har innskuddsordning for 3 ansatte.

Driftspensjoner

Konsernet har egne pensjonsavtaler for 7 personer for lønn utover 12G, hvorav 6 personer ikke lenger er ansatt i banken. Disse driftspensjonene er tatt hensyn til i beregningene fra aktuar.

Avtalefestet pensjon (AFP)

Morbank er tilsluttet AFP-ordningen som er en kollektiv pensjonsordning for tariffestet sektor i Norge. AFP-ordningen er basert på et trepartssamarbeid mellom arbeidsgiverorganisasjoner, arbeidstakerorganisasjoner og staten. Staten dekker 1/3 av pensjonsutgiftene til AFP, mens tilsluttede foretak dekker 2/3. Foretak som deltar i AFP-ordningen er solidarisk ansvarlig for det som skal utbetales til de arbeidstakere som til enhver tid fyller vilkårene. Alle morbankens ansatte er medlemmer i ordningen.

Regnskapsmessig er ordningen å anse som en ytelsesbasert flerforetaksordning. Banken er ikke i stand til å identifisere sin andel av ordningens underliggende økonomiske stilling og resultat med tilstrekkelig grad av pålitelighet, og på denne bakgrunn regnskapsføres ordningen som en innskuddsordning. Dette innebærer at forpliktelser fra AFP-ordningen ikke er balanseført. Premier til ordningen kostnadsføres når de påløper.

Tilskudd til AFP-ordningen inngår i regnskapslinjen lønn mv. og utgjorde 1,4 mill. kroner i 2017 og 1,6 mill. kroner i 2016. Neste års premie er estimert til ca. 1,4 mill. kroner.

For å ha rett til avtalefestet pensjon (AFP) må den ansatte (medlemmet) oppfylle flere vilkår. Blant annet må medlemmet på uttakstidspunktet være ansatt og reell arbeidstaker i et foretak tilsluttet ordningen, medlemmet må ha vært sammenhengende ansatt de siste tre år og vært ansatt i et foretak tilsluttet ordningen i 7 av de siste 9 årene. AFP-ordningen gir ansatte et livsvarig påslag til alderspensjon i folketrygden.

Ordningen administreres av Fellesordningen for AFP som også fastsetter og krever inn premie. Premien skal fastsettes slik at den er tilstrekkelig til å dekke løpende utgifter og dessuten gi grunnlag for opplegg av et pensjonsfond.

I 2017 utgjorde premien 2,5 % av lønn mellom 1G og 7,1G. For 2018 er premiesatsen uendret og vil utgjøre 2,5 %. Premiemodellen endres fra å være basert på årslønn til å basere seg på faktisk utbetalt lønn i henhold til oppdaterte tall innhentet fra Skattedirektoratet.

Det foreligger en underdekning i ordningen. Ved eventuell avvikling av ordningen har foretakene som deltar i ordningen plikt til fortsatt premiebetaling for dekning av pensjonsutbetalinger til arbeidstakere som er tiltrådt eller som fyller vilkårene for avtalefestet pensjon på avviklingstidspunktet.

Nærmere om ytelsesordninger

Gjenværende opptjeningstid

For de sikrede ordningene er det i beregningene til Sparebanken Øst lagt til grunn at gjenværende opptjeningstid for aktive medlemmer er 8 år, mens det i Sparebanken Øst Eiendom AS og AS Financiering er lagt til grunn henholdsvis 6 år og 9 år.

Aktuarielle forutsetninger

Beregningene er basert på dødelighetstabell K2013 og uføretariff KU. Beregningene er basert på standardiserte forutsetninger om døds- og uføreutviklingen. Det er forutsatt en fratredelseshyppighet som avtrappes fra 8 % for aldersgruppen 20-24 år og ned til 0 % for 51-åringer og eldre.

Opptjening

Opptjeningstiden for den enkeltes pensjonsrettighet er beregnet fra ansettelsen i selskapet og frem til fastsatt pensjonsalder. Den actuarielle beregningsmetodikken bygger på prinsipper med lineær opptjening og hensyntatt fremtidig lønns- og G-vekst.

Økonomiske forutsetninger	2017	2016
Forventet avkastning på pensjonsmidler	2,40%	2,60%
Diskonteringsrente	2,40%	2,60%
Årlig lønnsvekst	2,00%	2,00%
Årlig G-regulering	2,25%	2,25%
Årlig regulering av pensjoner	0,50%	0,00%

Ved beregning av pensjonskostnad og netto pensjonsforpliktelse er en rekke forutsetninger lagt til grunn. Etter IAS 19 skal diskonteringsrenten på hver balansedag fastsettes med henvisning til renten på foretaksobligasjoner av høy kvalitet eller til statsobligasjonsrenten dersom det ikke finnes et dypt marked for foretaksobligasjoner av høy kvalitet i henhold til standardens beskrivelse. Det norske markedet for obligasjoner med fortrinnsrett vurderes å inneha de egenskaper som tilsier at det kan legges til grunn i beregningen av diskonteringsrenten.

Sparebanken Øst fastsetter diskonteringsrente på grunnlag av obligasjoner med fortrinnsrett.

Risikovurdering

Gjennom ytelsesbaserte ordninger er konsernet påvirket av enkelte risikoer som følge av usikkerhet i forutsetninger og fremtidig utvikling. De mest sentrale risikoene er:

Forventet levetid: Konsernet har påtatt seg en forpliktelse til å utbetale pensjon for de ansatte livet ut. Således vil en økning i forventet levealder blant medlemsmassen medføre en økt forpliktelse for konsernet.

Avkastningsrisiko: Konsernet blir påvirket ved en reduksjon i faktisk avkastning på pensjonsmidlene, som vil medføre økt forpliktelse for selskapet, da avkastning på midlene ikke er tilstrekkelig for å innfri forpliktelsen.

Inflasjon- og lønnsvekstrisiko: Konsernets pensjonsforpliktelse har risiko knyttet til både inflasjon og lønnsutvikling, selv om lønnsutvikling er nært knyttet til inflasjonen. Høyere inflasjon og lønnsutvikling enn hva som er lagt til grunn i pensjonsberegningene, medfører økt forpliktelse for konsernet.

Pensjonskostnader i ordinært resultat

Konsern 2017	Konsern 2016		Morbank 2017	Morbank 2016
		Netto pensjonskostnader ytelsesbasert ordning		
4,7	5,6	Nåverdien av årets pensjonsopptjening	3,4	4,4
1,0	1,6	Rentekostnader av pensjonsforpliktelsen	1,0	1,5
5,7	7,2	Netto pensjonskostnader inklusiv arbeidsgiveravgift	4,4	5,9
2,6	2,4	Innbetalt premie innskuddsbasert ordning	2,3	2,1
1,4	1,6	Innbetalt premie AFP-ordning	1,4	1,6
9,7	11,2	Sum pensjonskostnader i ordinært resultat	8,1	9,6

Spesifikasjon av pensjonsforpliktelser og pensjonsmidler - konsern

2017				2016		
Fondert	Ufondert	Sum		Fondert	Ufondert	Sum
			Endring brutto pensjonsforpliktelser			
250,7	29,9	280,6	Pensjonsforpliktelser pr. 01.01.	267,0	28,9	295,9
-13,4	0,0	-13,4	Tilgang og avgang (oppgjør uførepensjon)	-12,2	0,0	-12,2
6,1	0,2	6,3	Kostnad ved inneværende periodes pensjonsopptjening	7,2	0,2	7,4
6,3	0,8	7,1	Rentekostnad	7,0	0,7	7,7
25,5	1,1	26,6	Aktuarielle gevinster og tap	-7,4	1,8	-5,6
-9,5	-1,7	-11,2	Utbetaling pensjon/fripoliser	-10,9	-1,7	-12,6
265,7	30,3	296,0	Brutto pensjonsforpliktelser pr. 31.12.	250,7	29,9	280,6
			Endring brutto pensjonsmidler			
242,0	0,0	242,0	Virkelig verdi pensjonsmidler pr. 01.01.	236,2	0,0	236,2
-11,7	0,0	-11,7	Tilgang og avgang (oppgjør uførepensjon)	-10,2	0,0	-10,2
5,9	0,0	5,9	Avkastning på pensjonsmidler	5,9	0,0	5,9
-3,7	0,0	-3,7	Aktuarielle gevinster og tap	-2,7	0,0	-2,7
3,7	0,0	3,7	Premieinnbetalinger	20,8	0,0	20,8
-8,8	0,0	-8,8	Utbetaling av pensjon/fripoliser	-8,0	0,0	-8,0
227,4	0,0	227,4	Virkelig verdi pensjonsmidler pr. 31.12.	242,0	0,0	242,0
38,3	30,3	68,6	Netto pensjonsforpliktelser (+)/-pensjonsmidler (-)	8,7	29,9	38,6

2017			2016	
38,6	Netto pensjonsforpliktelser pr. 01.01.		59,7	
7,5	Resultatført pensjonskostnad		9,2	
-1,7	Tilgang og avgang (oppgjør uførepensjon)		-2,0	
30,3	Aktuarielle gevinster og tap		-2,9	
-3,7	Innbetalt pensjonspremie		-20,8	
-2,4	Pensjonsutbetalinger		-4,6	
68,6	Netto balanseførte pensjonsforpliktelser pr. 31.12.		38,6	
4,4	Forventet premieinnbetaling neste år, ytelsesbasert ordning		8,7	
2,9	Forventet premieinnbetaling neste år, innskuddsbasert ordning		3,1	
1,4	Forventet premieinnbetaling neste år, AFP-ordning		1,7	
	Plassering av pensjonsmidler i prosent			
38,9%	Pengemarked/obligasjoner		33,2%	
32,3%	Anleggsobligasjoner		39,7%	
13,1%	Aksjer		10,3%	
1,7%	Private Equity		2,2%	
12,2%	Eiendom		14,3%	
1,7%	Annet		0,3%	
5,1%	Bokført avkastning utgjorde totalt		6,4%	

Sensitivitetsanalyse ytelsesordninger

Sensitivitetsanalysen er utarbeidet ved å endre en aktuariell forutsetning og samtidig holde de øvrige forutsetningene uendret. Faktiske resultater kan i vesentlig grad avvike fra disse estimatene.

Endring i prosentpoeng	Diskonteringsrente		Årlig lønnsvekst/ grunnbeløp		Årlig regulering av pensjoner	
	+ 0,5%	- 0,5%	+ 0,5%	- 0,5%	+ 0,5%	- 0,0%
Prosentvis endring i pensjon						
- Pensjonsforpliktelse (PBO)	-9,2%	10,4%	2,2%	-2,1%	8,0%	-7,3%
- Periodens netto pensjonskostnader	-11,0%	12,8%	4,8%	-4,5%	8,0%	-7,2%

Pensjonsforpliktelsen er spesielt sensitiv overfor endringer i diskonteringsrenten. En reduksjon i diskonteringsrenten vil isolert sett medføre en økning i pensjonsforpliktelsen. En reduksjon i diskonteringsrenten med 0,5 %-poeng, vil gi en økning i pensjonsforpliktelsen i størrelsesorden 10 %. En økning i lønnsregulering og regulering av pensjon, vil medføre økning i pensjonsforpliktelsen.

Konsernets pensjonsforpliktelse pr. 31.12.17 har følgende forfallsstruktur de neste 10 år.

	Beløp	I % av brutto pensjonsforpliktelse
Under 1 år	8,7	2,9%
År 2	8,8	3,0%
År 3	9,3	3,1%
År 4	9,8	3,3%
År 5	10,2	3,4%
År 6-10	59,5	20,1%
Totalt	106,4	35,9%

Spesifikasjon av pensjonsforpliktelser og pensjonsmidler - morbank

2017			2016		
Fondert	Ufondert	Sum	Fondert	Ufondert	Sum
Endring brutto pensjonsforpliktelser					
228,7	28,8	257,5	242,8	27,9	270,7
-12,7	0,0	-12,7	-11,0	0,0	-11,0
5,0	0,2	5,2	5,9	0,1	6,0
5,8	0,7	6,5	6,3	0,7	7,0
28,5	1,9	30,4	-5,1	1,7	-3,4
-8,8	-1,7	-10,5	-10,2	-1,6	-11,8
246,5	29,9	276,4	228,7	28,8	257,5
Brutto pensjonsforpliktelser pr. 31.12.					
Endring brutto pensjonsmidler					
220,2	0,0	220,2	213,0	0,0	213,0
-10,9	0,0	-10,9	-9,2	0,0	-9,2
5,5	0,0	5,5	5,4	0,0	5,4
1,4	0,0	1,4	-0,3	0,0	-0,3
2,4	0,0	2,4	18,9	0,0	18,9
-8,3	0,0	-8,3	-7,6	0,0	-7,6
210,3	0,0	210,3	220,2	0,0	220,2
Virkelig verdi pensjonsmidler pr. 31.12.					
36,2	29,9	66,1	8,5	28,8	37,3
Netto pensjonsforpliktelser (+)/-pensjonsmidler (-)					

2017		2016	
37,3	Netto pensjonsforpliktelser pr. 01.01.	57,6	
6,2	Resultatført pensjonskostnad	7,7	
-1,8	Tilgang og avgang (oppgjør uførepensjon)	-1,8	
29,0	Aktuarielle gevinster og tap	-3,1	
-2,4	Innbetalt pensjonspremie	-18,9	
-2,2	Pensjonsutbetalinger	-4,2	
66,1	Netto balanseførte pensjonsforpliktelser pr. 31.12.	37,3	
2,9	Forventet premieinnbetaling neste år, ytelsesbasert ordning	6,6	
2,5	Forventet premieinnbetaling neste år, innskuddsbasert ordning	2,6	
1,4	Forventet premieinnbetaling neste år, AFP-ordning	1,7	
Plassering av pensjonsmidler i prosent			
38,9%	Pengemarked/obligasjoner	33,2%	
32,3%	Anleggsobligasjoner	39,7%	
13,1%	Aksjer	10,3%	
1,7%	Private Equity	2,2%	
12,2%	Eiendom	14,3%	
1,7%	Annet	0,3%	
5,1%	Bokført avkastning utgjorde totalt	6,4%	

Sensitivitetsanalyse ytelsesordninger

Sensitivitetsanalysen er utarbeidet ved å endre en aktuariell forutsetning og samtidig holde de øvrige forutsetningene uendret. Faktiske resultater kan i vesentlig grad avvike fra disse estimatene.

Endring i prosentpoeng	Diskonteringsrente		Årlig lønnsvekst/ grunnbeløp		Årlig regulering av pensjoner	
	+ 0,5%	- 0,5%	+ 0,5%	- 0,5%	+ 0,5%	- 0,0%
Prosentvis endring i pensjon						
- Pensjonsforpliktelse (PBO)	-9,2%	10,5%	2,1%	-2,0%	8,1%	-7,4%
- Periodens netto pensjonskostnader	-11,5%	13,3%	4,9%	-4,6%	8,4%	-7,5%

Pensjonsforpliktelsen er spesielt sensitiv overfor endringer i diskonteringsrenten. En reduksjon i diskonteringsrenten isolert sett medføre en økning i pensjonsforpliktelsen. En reduksjon i diskonteringsrenten med 0,5 %-poeng, vil gi en økning i pensjonsforpliktelsen i størrelsesorden 10 %. En økning i lønnsregulering og regulering av pensjon, vil medføre økning i pensjonsforpliktelsen.

Morbankens pensjonsforpliktelse pr. 31.12.17 har følgende forfallsstruktur de neste 10 år.

	Beløp	I % av brutto pensjonsforpliktelse
Under 1 år	8,4	3,0%
År 2	8,5	3,1%
År 3	9,0	3,3%
År 4	9,3	3,4%
År 5	9,6	3,5%
År 6-10	55,3	20,0%
Totalt	100,1	36,2%

Utvikling i pensjoner - konsern

	2017	2016	2015	2014	2013
Brutto pensjonsforpliktelser (sikrede og ikke sikrede ordninger)	296,0	280,6	295,9	321,4	257,7
Brutto virkelig verdi pensjonsmidler	227,4	242,0	236,2	234,3	220,1
Netto pensjonsforpliktelser	68,6	38,6	59,7	87,1	37,6

Utvikling i pensjoner - morbank

	2017	2016	2015	2014	2013
Brutto pensjonsforpliktelser (sikrede og ikke sikrede ordninger)	276,4	257,5	270,6	295,0	237,0
Brutto virkelig verdi pensjonsmidler	210,3	220,2	213,0	213,0	201,1
Netto pensjonsforpliktelser	66,1	37,3	57,6	82,0	35,9

NOTE 48 - GARANTIANSVAR

Konsern 2017	Konsern 2016		Morbank 2017	Morbank 2016
30,9	70,1	Betalingsgarantier	30,1	69,4
52,8	55,0	Kontraktsgarantier	52,8	55,0
17,3	13,9	Lånegarantier	17,3	13,9
15,6	15,1	Annet garantiansvar	15,6	15,1
116,6	154,1	Sum garantiansvar overfor kunder	115,8	153,4
0,0	72,7	Garanti overfor Eksportfinans ASA *	0,0	72,7
116,6	226,8	Sum garantiansvar	115,8	226,1

* Bankens garantiforpliktelse overfor Eksportfinans ASA er terminert med virkning fra og med 31.12.17.

I forbindelse med ratingprosessen av Sparebanken Øst Boligkreditt AS, har morbanken utstedt en garanti for alle OMF-forpliktelser i boligkredittforetaket. OMF-forpliktelsene utgjør pålydende MNOK 9.680,2 pr. 31.12.17 og pålydende MNOK 8.164,4 pr. 31.12.16.

NOTE 49 - PANTSTILLELSER OG FORTRINNSRETT

Konsern 2017	Konsern 2016		Morbank 2017	Morbank 2016
561,0	415,0	Obligasjoner, pålydende verdi, stilt som sikkerhet for låneadgang i Norges Bank	561,0	415,0
561,0	415,0	Pantstillelser	561,0	415,0
9.680,2	8.164,4	Fortrinnsrett iht finansforetaksloven § 11-15 (pålydende)	0,0	0,0

NOTE 50 - KOSTNADER KNYTTET TIL BANKENES SIKRINGSFOND

Lov om sikringsordninger for banker og offentlig administrasjon mv. av finansinstitusjoner pålegger alle norske banker å være medlem av Bankenes sikringsfond. Fondet plikter å dekke tap inntil 2 mill. kroner som en innskyter har på innskudd i en norsk bank. Med innskudd menes enhver kredittsaldo i banken i henhold til konto som lyder på navn, samt forpliktelser etter innskuddsbevis til navngitt person, unntatt innskudd fra andre finansinstitusjoner.

Morbank

	2017	2016
Sikringsfondsavgift	11,4	11,7

NOTE 51 - TILLEGGSINFORMASJON KONTANTSTRØMOPPSTILLING

Konsern 2017	Konsern 2016		Morbank 2017	Morbank 2016
		Kontanter og kontantekvivalenter		
341,2	311,9	Kontanter og fordringer på sentralbanker	341,2	311,9
5,7	9,5	Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner som er rene plasseringer	5,7	9,5
346,9	321,4	Sum	346,9	321,4
		Endring i øvrige eiendeler i forbindelse med driften		
-3,4	18,5	Netto endring i finansielle eiendeler holdt for handelsformål	-3,4	18,5
9,5	-58,9	Netto endring i finansielle derivater (netto eiendeler og gjeld)	9,5	-58,9
-67,7	-7,4	Netto endring i andre eiendeler	1,4	-5,8
-61,6	-47,8	Sum	7,5	-46,2
		Ikke kontante poster inkludert i resultat før skatt		
17,9	28,7	Avskrivninger/nedskrivninger på varige driftsmidler	11,3	11,4
0,1	0,2	Amortisering av finansielle investeringer holdt til forfall	0,1	0,2
-9,7	-16,8	Nedskrivning av finansielle eiendeler	-10,8	-17,0
1,5	3,4	Amortisering finansieringsaktiviteter målt til amortisert kost	1,0	0,8
9,8	15,5	Sum	1,6	-4,6

NOTE 52 - EGENKAPITALBEVIS

Resultat pr. egenkapitalbevis

Resultat pr. egenkapitalbevis beregnes ved å dividere den delen av resultat etter skatt som tilfaller egenkapitalbeviserne med et veid gjennomsnitt av antall utestående egenkapitalbevis i løpet av året.

Sparebanken Øst har ikke utstedt opsjoner eller andre instrumenter som kan føre til utvanning av resultat pr. egenkapitalbevis. Utvannet resultat pr. egenkapitalbevis blir derfor lik resultat pr. egenkapitalbevis.

Konsern 2017	Konsern 2016		Morbank 2017	Morbank 2016
332,4	331,2	Resultat etter skatt (mill. kr)	334,4	279,7
120,4	124,8	Resultat etter skatt tilordnet egenkapitalbeviserne (mill. kr)	121,1	105,4
20,7	20,7	Veid gjennomsnitt av antall utestående egenkapitalbevis (mill. kr)	20,7	20,7
5,81	6,02	Resultat pr. egenkapitalbevis (kr)	5,84	5,08

Veid antall egenkapitalbevis**2017**

Antall egenkapitalbevis i 2017	20.731.183
Sum antall egenkapitalbevis i 2017	20.731.183

2016

Antall egenkapitalbevis i 2016	20.731.183
Sum antall egenkapitalbevis i 2016	20.731.183

Pålydende pr. egenkapitalbevis er kr 10.

Egenkapitalbevis registrert i verdipapirsentralen gir stemmerett i henhold til vedtektene. Utover dette er det ingen begrensning i stemmeretten etter vedtektene.

Eierbrøk morbank

	01.01.18	01.01.17
Egenkapitalbeviskapital	207,3	207,3
Overkurs	387,8	387,8
Utjevningsfond (ekskl. utbytte)	305,6	296,1
Tilgjengelig for salg reserve	68,0	63,3
Sum teller (A)	968,7	954,4
Sum egenkapital (årets avsetning til utbytter holdt utenom)	2.816,1	2.636,1
Sum nevner (B)	2.816,1	2.636,1
Eierbrøk (A/B) i %	34,40	36,21

Utbytte

Styrets forslag til utbytte er kr 103.655.915 som utgjør kr 5,00 pr. egenkapitalbevis.

I kroner	2017	2016
Totalt utbetalt utbytte	103.655.915	82.924.732
Utbetalt pr. egenkapitalbevis	5	4

De største egenkapitalbevisene pr. 31.12.17

Navn	Antall	%	Navn	Antall	%
1 MP Pensjon	1.707.823	8,24%	11 Citibank NA New York (NOM.)	301.418	1,45%
2 Directmarketing Invest AS	999.500	4,82%	12 Wenaasgruppen AS	273.000	1,32%
3 Verdipapirfondet Eika utbytte	704.682	3,40%	13 DnB NOR Markets	233.000	1,12%
4 Hansen, Asbjørn Rudolf	500.000	2,41%	14 Profond AS	200.163	0,97%
5 Bergen Kommunale Pensjonskasse	500.000	2,41%	15 Jal Holding AS	198.104	0,96%
6 Cape Invest AS	491.609	2,37%	16 Danske Bank AS (NOM.)	156.842	0,76%
7 Støretind AS	432.993	2,09%	17 Løkke, Helge Arnfinn	148.433	0,72%
8 Jag Holding AS	400.000	1,93%	18 Tomtefeste 1 AS	140.278	0,68%
9 Foretaks konsulenter AS	385.100	1,86%	19 Juel, Iver Albert	131.306	0,63%
10 AS Andersen Eiendomselskap	354.500	1,71%	20 Seriana AS	130.931	0,63%

Utvikling i egenkapitalbeviskapitalen

Ar	Emisjonstype	Innbetalt egenkapitalbeviskapital	Total egenkapitalbeviskapital
1988	Off. emisjon	NOK 25.000.000	NOK 25.000.000
1989	Emisjon 1:1	NOK 25.000.000	NOK 50.000.000
1991	Emisjon 1:2	NOK 25.000.000	NOK 75.000.000
1991	Rettet emisjon	NOK 20.000.000	NOK 95.000.000
1993	Konvertert ansvarlig lån	NOK 15.531.000	NOK 110.531.000
1993	Emisjon 1:3	NOK 36.843.700	NOK 147.374.700
1993	Konvertert ansvarlig lån	NOK 245.000	NOK 147.619.700
1994	Konvertert ansvarlig lån	NOK 5.128.000	NOK 152.747.700
1994	Emisjon 1:3	NOK 50.915.900	NOK 203.663.600
1995	Konvertert ansvarlig lån	NOK 395.000	NOK 204.058.600
1996	Konvertert ansvarlig lån	NOK 808.000	NOK 204.866.600
1997	Konvertert ansvarlig lån	NOK 7.893.000	NOK 212.759.600
1997	Off. emisjon	NOK 60.000.000	NOK 272.759.600
1999	Emisjon 1:3	NOK 90.919.900	NOK 363.679.500
2008	Utbytteemisjon	NOK 24.252.400	NOK 387.931.900
2009	Nedskrivning av pålydende fra kr 100 til kr. 20	NOK 310.345.520	NOK 77.586.380
2009	Nedskrivning av pålydende fra k. 20 til kr. 10	NOK 38.793.190	NOK 38.793.190
2009	Fortrinnsrettet emisjon	NOK 168.518.640	NOK 207.311.830

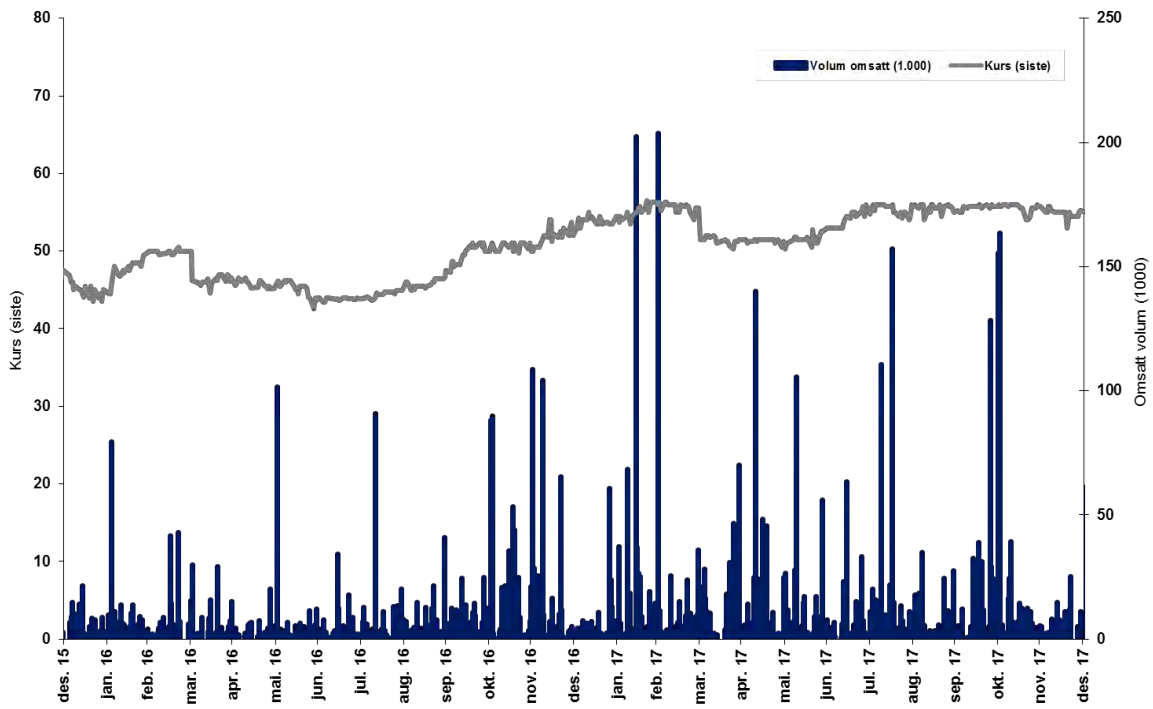
Eierstatistikk – geografisk fordeling

	Antall eiere	%	Antall egenkapitalbevis	%
Utlandet	112	3,7%	1.672.598	8,1%
Øvre Eiker	256	8,5%	715.110	3,4%
Nedre Eiker	156	5,2%	569.291	2,7%
Drammen	202	6,7%	2.924.881	14,1%
Buskerud for øvrig	254	8,4%	527.339	2,5%
Asker/Bærum	270	8,9%	1.740.604	8,4%
Oslo	483	16,0%	6.310.617	30,5%
Trondheim	134	4,4%	190.206	0,9%
Bergen	96	3,2%	1.249.022	6,0%
Landet for øvrig	1.058	35,0%	4.831.515	23,4%
Totalt	3.021	100,0%	20.731.183	100,0%

Egenkapitalbevisenes spredning

Antall egenkapitalbevis pr. eier	Antall eiere	%	Antall egenkapitalbevis	%
1-100	416	13,8%	20.561	0,1%
101-1.000	1.352	44,7%	583.989	2,8%
1.001-10.000	973	32,2%	3.436.839	16,6%
10.001- 100.000	253	8,4%	7.516.546	36,3%
100.001-	27	0,9%	9.173.248	44,2%
Sum	3.021	100,0%	20.731.183	100,0%

Omsetning og kursutvikling de to siste år

NOTE 53 - TILLITSVALGTE

Forstanderskapet	Antall egenkapitalbevis	Styret	Antall egenkapitalbevis
Jon Aas	0	m/personlig nærstående	
May-Britt Andersen	0	Øivind Andersson	15.000
Ole Jørgen Smedsrud	1.000	Elly Therese Thoresen	18
Tor Flesaker	0	Morten André Yttreide	35.000
Knut Andersen	0	Hanne Margrete Lenes Solem	0
Morten Ranvik	0	Knut Smedsrud	0
Thomas F. Halvorsen	0	Kari Solberg Økland	0
Nina Paulsen	0	Inger Helen Pettersen	20
Helge Chr. Aaby	0	Ole-Martin Solberg	0
Bent Inge Bye	0		
Jostein André Kretz	0		
Dag Fjeld Edvardsen	0		
Ann Kristin Plomås	0		
Frode Lindbeck	3.428	Ledende ansatte	
Vegard Kvamme	3.000	m/personlig nærstående	
Rolf Arne Fjelltoft	15	Pål Strand	20.000
Brynulf Kopperud	0	Kjell Engen	0
Anne Siri Rhoden Jensen	416	Per Øyvind Mørk	20.000
Morten Wang	0	Jan-Roger Vrabel	0
Camilla Schenk	0	Lars-Runar Groven	0
Gunnvor Ramnefjell	34.187	Thor-Henning Bråthen	0
Ole B. Hoen (representant for Hoen Invest AS)	5.104	Arnljot Lien	0
Lars M. Lunde (representant for MP Pensjon)	1.707.823	Halvor Kirkebøen	1.255
Tom R. Svendsen	500		
Frank Borgen	33.123		
Helle Elisabeth Hofgaard	7.000		
Iver A. Juel	131.306		
Asbjørn R. Hansen	500.000		
Kåre J. Grøtta (representant for Storeind AS)	432.993		
Jørn Larsen (representant for Bondeungdomslaget i Drammen)	17.500		
Åsmund Skår	900		
Kristin Nystrøm	38.303		

UAVHENGIG REVISORS BERETNING

Til forstanderskapet i Sparebanken Øst

Uttalelse om revisjonen av årsregnskapet

Konklusjon

Vi har revidert årsregnskapet for Sparebanken Øst som består av selskapsregnskap og konsernregnskap. Selskapsregnskapet og konsernregnskapet består av balanse per 31. desember 2017, resultatregnskap, oppstilling over totalresultat, oppstilling av endringer i egenkapital og kontantstrømpoppstilling for regnskapsåret avsluttet per denne datoen, og en beskrivelse av vesentlige anvendte regnskapsprinsipper og andre noteopplysninger.

Etter vår mening er årsregnskapet avgitt i samsvar med lov og forskrifter og gir et rettviseende bilde av selskapets og konsernets finansielle stilling per 31. desember 2017, og av deres resultater og kontantstrømmer for regnskapsåret avsluttet per denne datoen i samsvar med International Financial Reporting Standards som fastsatt av EU.

Grunnlag for konklusjonen

Vi har gjennomført revisjonen i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder de internasjonale revisjonsstandardene (ISA-ene). Våre oppgaver og plikter i henhold til disse standardene er beskrevet i avsnittet *Revisors oppgaver og plikter ved revisjonen av årsregnskapet*. Vi er uavhengige av selskapet og konsernet i samsvar med de relevante etiske kravene i Norge knyttet til revisjon slik det kreves i lov og forskrift. Vi har også overholdt våre øvrige etiske forpliktelser i samsvar med disse kravene. Etter vår oppfatning er innhentet revisjonsbevis tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon.

Sentrale forhold ved revisjonen

Sentrale forhold ved revisjonen er de forhold vi mener var av størst betydning ved revisjonen av årsregnskapet for 2017. Disse forholdene ble håndtert ved revisjonens utførelse og da vi dannet oss vår mening om årsregnskapet som helhet, og vi konkluderer ikke særskilt på disse forholdene. Vår beskrivelse av hvordan vi revisjonsmessig håndterte hvert forhold omtalt nedenfor, er gitt på den bakgrunnen.

Vi har også oppfylt våre forpliktelser beskrevet i avsnittet *Revisors oppgaver og plikter ved revisjonen av årsregnskapet* når det gjelder disse forholdene. Vår revisjon omfattet følgende handlinger utformet for å håndtere vår vurdering av risiko for vesentlige feil i årsregnskapet. Resultatet av våre revisjonshandlinger, inkludert handlingene rettet mot forholdene omtalt nedenfor, utgjør grunnlaget for vår konklusjon på revisjonen av årsregnskapet.

Nedskrivning på utlån til kunder

Utlån til og fordringer på kunder utgjør i konsernregnskapet MNOK 30 972 (84 % av totale eiendeler). Tilsvarende beløp i selskapsregnskapet til morbanken er MNOK 18 654 (69 % av totale eiendeler). Nedskrivning på utlån beregnes individuelt for vesentlige utlån når objektive bevis for verdifall er identifisert, eller samlet for grupper av utlån som ikke vurderes individuelt, og hvor objektive bevis for verdifall identifiseres på porteføljebasis. Identifisering av verdifall og beregning av nedskrivning på utlån er prosesser med iboende usikkerhet, som involverer vurdering av ulike forutsetninger og faktorer, herunder motpartens finansielle situasjon, forventede fremtidige kontantstrømmer, observerbare markedspriser og forventede netto salgspriser. Bruk av ulike verdsettelsesteknikker og forutsetninger kan gi vesentlig forskjellige estimater for nedskrivning på utlån. Siden nedskrivningene på utlån er vesentlige

og gjenstand for estimatusikkerhet, har vi vurdert nedskrivninger for tap på utlån til å være et sentralt forhold ved revisjonen.

Vi har vurdert og testet internkontrollen som konsernet har implementert i prosessene for identifisering og beregning av nedskrivninger på individuelle utlån og grupper av utlån. For individuelt betydelige utlån omfattet våre revisjonshandlinger testing og vurdering av konsernets identifisering av objektive bevis for verdifall og forutsetninger lagt til grunn i beregningene for nedskrivning, herunder forventede fremtidige kontantstrømmer og estimert verdi på underliggende sikkerheter. For nedskrivning på grupper av utlån har vi vurdert informasjonsgrunnlag og forutsetninger lagt til grunn for nedskrivning. Vi har også testet at vurderingene er konsistente med tidligere års forutsetninger, og der det var relevant, sammenliknet informasjonsgrunnlag og forutsetninger med eksterne referansepunkter.

Tap på utlån omtales i konsernets årsrapport Note 2 – Regnskapsprinsipper, Note 3 – Vurderinger og anvendelse av estimater, og Note 13 – Tap på utlån og garantier kunder.

Øvrig informasjon

Øvrig informasjon omfatter informasjon i selskapets årsrapport bortsett fra årsregnskapet og den tilhørende revisjonsberetningen. Styret og daglig leder (ledelsen) er ansvarlig for øvrig informasjon. Vår uttalelse om revisjonen av årsregnskapet dekker ikke øvrig informasjon, og vi attesterer ikke den øvrige informasjonen.

I forbindelse med revisjonen av årsregnskapet er det vår oppgave å lese øvrig informasjon med det formål å vurdere hvorvidt det foreligger vesentlig inkonsistens mellom øvrig informasjon og årsregnskapet eller kunnskap vi har opparbeidet oss under revisjonen, eller hvorvidt den ellers viser seg å inneholde vesentlig feilinformasjon. Dersom vi konkluderer med at den øvrige informasjonen inneholder vesentlig feilinformasjon, er vi pålagt å rapportere det. Vi har ingenting å rapportere i så henseende.

Ledelsens ansvar for årsregnskapet

Ledelsen er ansvarlig for å utarbeide årsregnskapet i samsvar med lov og forskrifter, herunder for at det gir et rettviseende bilde i samsvar med International Financial Reporting Standards som fastsatt av EU. Ledelsen er også ansvarlig for slik intern kontroll som den finner nødvendig for å kunne utarbeide et årsregnskap som ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller feil.

Ved utarbeidelsen av årsregnskapet må ledelsen ta standpunkt til selskapets evne til fortsatt drift og opplyse om forhold av betydning for fortsatt drift. Forutsetningen om fortsatt drift skal legges til grunn for årsregnskapet med mindre ledelsen enten har til hensikt å avvikle selskapet eller legge ned virksomheten, eller ikke har noe annet realistisk alternativ.

Revisors oppgaver og plikter ved revisjonen av årsregnskapet

Vårt mål er å oppnå betryggende sikkerhet for at årsregnskapet som helhet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller feil, og å avgi en revisjonsberetning som inneholder vår konklusjon. Betryggende sikkerhet er en høy grad av sikkerhet, men ingen garanti for at en revisjon utført i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder ISA-ene, alltid vil avdekke vesentlig feilinformasjon. Feilinformasjon kan skyldes misligheter eller feil og er å anse som vesentlig dersom den enkeltvis eller samlet med rimelighet kan forventes å påvirke de økonomiske beslutningene som brukerne foretar på grunnlag av årsregnskapet.

Som del av en revisjon i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder ISA-ene, utøver vi profesjonelt skjønn og utviser profesjonell skepsis gjennom hele revisjonen. I tillegg:

- ▶ identifiserer og anslår vi risikoen for vesentlig feilinformasjon i årsregnskapet, enten det skyldes misligheter eller feil. Vi utformer og gjennomfører revisjonshandlinger for å håndtere slike risikoer, og innhenter revisjonsbevis som er tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon. Risikoen for at vesentlig feilinformasjon som følge av misligheter ikke blir avdekket, er høyere enn for feilinformasjon som skyldes feil, siden misligheter kan innebære samarbeid, forfalskning, bevisste utelatelser, uriktige fremstillinger eller overstyring av intern kontroll;

- ▶ opparbeider vi oss en forståelse av den interne kontrollen som er relevant for revisjonen, for å utforme revisjonshandlinger som er hensiktsmessige etter omstendighetene, men ikke for å gi uttrykk for en mening om effektiviteten av selskapets interne kontroll;
- ▶ vurderer vi om de anvendte regnskapsprinsippene er hensiktsmessige og om regnskapsestimaterne og tilhørende noteopplysninger utarbeidet av ledelsen er rimelige;
- ▶ konkluderer vi på om ledelsens bruk av fortsatt drift-forutsetningen er hensiktsmessig og, basert på innhentede revisjonsbevis, hvorvidt det foreligger vesentlig usikkerhet knyttet til hendelser eller forhold som kan skape betydelig tvil om selskapets evne til fortsatt drift. Dersom vi konkluderer med at det foreligger vesentlig usikkerhet, kreves det at vi i revisjonsberetningen henleder oppmerksomheten på tilleggsopplysningene i årsregnskapet. Hvis slike tilleggsopplysninger ikke er tilstrekkelige, må vi modifisere vår konklusjon. Våre konklusjoner er basert på revisjonsbevis innhentet frem til datoen for revisjonsberetningen. Etterfølgende hendelser eller forhold kan imidlertid medføre at selskapets evne til fortsatt drift ikke lenger er til stede;
- ▶ vurderer vi den samlede presentasjonen, strukturen og innholdet i årsregnskapet, inkludert tilleggsopplysningene, og hvorvidt årsregnskapet gir uttrykk for de underliggende transaksjonene og hendelsene på en måte som gir et rettvisende bilde;
- ▶ innhenter vi tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis vedrørende den finansielle informasjonen til enhetene eller forretningsområdene i konsernet for å kunne gi uttrykk for en mening om konsernregnskapet. Vi er ansvarlige for å fastsette strategien for, følge opp og gjennomføre konsernrevisjonen, og vi har et udelt ansvar for konklusjonen på revisjonen av konsernregnskapet.

Vi kommuniserer med styret blant annet om det planlagte omfanget av revisjonen, tidspunktet for vårt revisjonsarbeid og eventuelle vesentlige funn i vår revisjon, herunder vesentlige svakheter i den interne kontrollen som vi avdekker gjennom vårt arbeid.

Vi avgir en uttalelse til styret om at vi har etterlevd relevante etiske krav til uavhengighet, og kommuniserer med dem alle relasjoner og andre forhold som med rimelighet kan tenkes å kunne påvirke vår uavhengighet, og der det er relevant, om tilhørende forholdsregler.

Av de forholdene vi har kommunisert med styret, tar vi standpunkt til hvilke som var av størst betydning for revisjonen av regnskapet for den aktuelle perioden, og som derfor er sentrale forhold ved revisjonen. Vi beskriver disse forholdene i revisjonsberetningen med mindre lov eller forskrift hindrer offentliggjøring av forholdet, eller dersom vi, i ekstremt sjeldne tilfeller, beslutter at forholdet ikke skal omtales i beretningen siden de negative konsekvensene ved å gjøre dette med rimelighet må forventes å oppveie allmennhetens interesse av at forholdet blir omtalt.

Uttalelse om øvrige lovmessige krav

Konklusjon om årsberetningen og redegjørelsen om eierstyring og selskapsledelse

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, mener vi at opplysningene i årsberetningen og i redegjørelsen om eierstyring og selskapsledelse om årsregnskapet, forutsetningen om fortsatt drift og forslaget til disponering av resultatet er konsistente med årsregnskapet og i samsvar med lov og forskrifter.

Konklusjon om registrering og dokumentasjon

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, og kontrollhandlinger vi har funnet nødvendige i henhold til internasjonal standard for attestasjonsoppdrag (ISAE) 3000 «Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller forenklet revisorkontroll av historisk finansiell informasjon», mener vi at ledelsen har oppfylt sin plikt til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av selskapets regnskapsopplysninger i samsvar med lov og god bokføringsskikk i Norge.

Drammen, 1. mars 2018
ERNST & YOUNG AS

Atle Terum
statsautorisert revisor

Definisjon nøkkeltall

Lønnsomhet	
1 Egenkapitalrentabilitet	Resultat i % av gjennomsnittlig egenkapital
2 Rentenetto i % av GFK	Rentenetto i % av gjennomsnittlig forvaltningskapital
3 Resultat etter skatt i % av GFK	Resultat etter skatt i % av gjennomsnittlig forvaltningskapital
4 Kostnader i % av GFK	Lønn mv., adm.kostn., avskr. og andre driftskostn. i % av gjennomsnittlig forvaltningskapital
5 Kostnader i % av inntekter (før tap på utlån/garantier)	Lønn mv., adm.kostn., avskr. og andre driftskostn. i % av rentenetto, utbytte, netto prov.innt, netto verdiendr. og gev/tap på fin. Instr og andre driftsinnt.
6 Kostnader i % av inntekter ekskl. avk. på finansielle invest.	Lønn mv., adm.kostn., avskr. og andre driftskostn. i % av rentenetto, netto prov.innt og andre driftsinnt.
Balansetall	
7 Netto utlån til kunder	Brutto utlån fratrukket nedskrivninger
8 Utlånsvekst (12mnd)	Endring netto utlån i % av IB netto utlån (12mnd vekst)
9 Innskudd	Innskudd til kunder
10 Innskuddsvekst (12mnd)	Endring innskudd i % av IB innskudd (12mnd vekst)
11 Gjennomsnittlig egenkapital	IB egenkapital fratrukket foreslåtte utbytter + UB egenkapital fratrukket foreslåtte utbytter / 2
12 Gjennomsnittlig forvaltningskapital (GFK)	Gjennomsnittlig forvaltningskapital basert på kvartalsvise balansetall
Nedskrivninger på utlån og mislighold	
13 Tap i % av netto utlån til kunder (IB)	Tap i % av IB netto utlån for perioden
14 Nedskrivninger i % av brutto utlån til kunder	Sum spesifiserte og uspesifiserte nedskrivninger i % av brutto utlån
15 Netto misligholdte og netto tapsutsatte eng. i % av netto utlån	Netto misligholdte og netto tapsutsatte eng. i % av netto utlån
Soliditet	
16 Ren kjernekapitaldekning	Ren kjernekapital i % av risikovektet volum (beregningsgrunnlag)
17 Kjernekapitaldekning	Kjernekapital i % av risikovektet volum (beregningsgrunnlag)
18 Kapitaldekning	Sum ansvarlig kapital i % av risikovektet volum (beregningsgrunnlag)
19 Risikovektet volum (Beregningsgrunnlag)	Sum kreditt- og motpartsrisiko, valutarisiko, operasjonell risiko og beregningsgrunnlag for svekket kredittverdighet motpart (CVA)
20 Uvektet kjernekapitalandel (Leverage Ratio)	Kjernekapital i % av uvektet beregningsgrunnlag
Likviditet	
21 Innskuddsdekning	Innskudd i % av netto utlån til kunder
22 LCR	Likvide midler i % av netto utbetalinger i en stressituasjon på 30 dager
Kontor og årsverk	
23 Antall bankfilialer	
24 Årsverk	
Egenkapitalbevis	
25 Eierbrøk	Egenkapitalbevis eiernes andel av total egenkapital (fratrukket foreslåtte utbytter) i % (Grunnlag pr. 01.01, tidsvektet ved emisjon)
26 Antall egenkapitalbevis	Totalt antall utestående egenkapitalbevis
27 Bokført egenkapital pr. bevis	Eierandelskapitalen dividert på antall egenkapitalbevis. Årets avsetning til utbytte er inkludert i beregningen
28 Resultat pr. egenkapitalbevis	Eierandelskapitalens del av konsernets resultat etter skatt pr. utestående egenkapitalbevis pr 31.12
29 Utbytte pr. bevis	Utbytte i kr pr. egenkapitalbevis
30 Omløpshastighet	Annualisert omsetningshastighet (omsatt i % av utstedt)
31 Kurs	Siste omsatte

**SPAREBANKEN
ØST**

HOVEDKONTOR
Bragernes Torg 2, 3017 Drammen | post@oest.no | www.oest.no